

**Nyugat-magyarországi Egyetem
ERDŐMÉRNÖKI KAR
Roth Gyula Erdészeti és Vadgazdálkodási Tudományok Doktori Iskola
Erdővagyon-gazdálkodás (E3) Program**

Doktori (PhD) értekezés

**A „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés
környezettudatos nevelésben betöltött helye, szerepe és hatékonysága**

Írta:

HARTL ÉVA

Témavezető:

PROF. DR. MÉSZÁROS KÁROLY

és

DR. STARK MAGDOLNA

egyetemi docens

**Sopron
2008**

Tartalomjegyzék

1.	A téma meghatározása.....	1
1.1.	A kutatási téma aktualitása.....	2
1.1.1.	Környezeti nevelés és a NAT.....	3
1.1.2.	Kutatás az erdő, a fa, az erdőgazdálkodás társadalmi megítéltségének feltérképezésére.....	4
1.1.3.	PR stratégia és erdőpedagógiai program.....	5
1.1.4.	Erdőről és erdőgazdálkodásról a NAT tankönyveiben, 2000-ben.....	6
1.1.5.	Pedagógus-továbbképzés „Környezetünk az erdő”.....	7
1.2.	Célkitűzések.....	8
1.3.	Kutatási hipotézisek.....	8
1.4.	Kutatási módszertan.....	9
1.5.	A dolgozat tagolása.....	10
2.	Az erdő- és erdőgazdálkodás, az iskolai környezeti nevelés történeti bemutatása.....	11
2.1.	Erdő és erdőgazdálkodás.....	11
2.2.	Az erdészeti politika fogalma, eszközei.....	16
2.3.	Az erdőgazdálkodás főbb irányvonalai, változásai hazánkban a XVIII-XX. században az 1989-es rendszerváltásig.....	19
2.4.	Az iskola mint a környezeti nevelés hatékony színtere. Útkeresések az 1800-as évektől 1989-ig, a rendszerváltásig hazánkban.....	21
2.4.1.	Az iskolai kirándulások tanulási-tanítási lehetőségeiről, és a természet védeleméről a XIX. század utolsó harmadában.....	24
2.4.2.	Helyzetkép a századfordulóhoz közeledve. Az óvodaügy alakulása, népoktatás helyzete az 1896-97. tanév tükrében.....	25
2.4.3.	Az iskolai környezeti nevelés útjai a Madarak és Fák Napja meghonosodásától az első világháború végéig.....	27
2.4.4.	Törekvések a két világháború között.....	35
2.4.5.	A környezet megismerésére, megbecsülésére irányuló iskolai törekvések 1941 és 1944 között.....	51
2.4.6.	Főbb fordulópontok a 1945-től a rendszerváltásig.....	52
2.4.7.	Erdei iskola, erdészeti erdei iskola, mint a tanulásszervezés egyik sajátos formája..	53
3.	Jogi szabályozás, főbb kapcsolódási pontok (XX. század vége - XXI. század eleje).....	58
3.1.	Az oktatásügyi jogi szabályozások.....	58
3.2.	Környezetvédelmi jogi szabályzás.....	60
3.3.	A Nemzeti Erdőstratégia és Erdőprogram és a Nemzeti Erdőprogram (NEP).....	62
3.3.1.	A Nemzeti Erdőstratégia és Erdőprogram nemzetközi előzményei.....	62
3.3.2.	A Nemzeti Erdőprogram Magyarországon.....	63

4.	„Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés	66
4.1.	A továbbképzés célja, feladata	66
4.2.	A továbbképzés rövid bemutatása	66
4.3.	A továbbképzés tematikája	68
4.4.	A kutatás eredményei	71
4.4.1.	Vizsgálati eredmények a továbbképzések után	71
4.4.2.	A minta jellemzői	72
4.4.3.	Erdővel és erdőgazdálkodással kapcsolatos kérdések	74
4.4.4.	A résztvevők előzetes - erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos - ismereteinek feltárását szolgáló kérdések	75
4.4.5.	Keresztösszefüggések feltárása	88
4.4.6.	Erdei iskola - környezeti nevelésre vonatkozó kérdések	94
4.4.7.	A pedagógus elvárásai, kapott eredményekre vonatkozó kérdések	95
4.4.8.	A továbbképzések után közvetlenül kimutatható eredmények	98
4.4.9.	A továbbképzés hatása, az ismeretek felhasználhatósága	99
4.4.10.	Az eredmények összegzése - a továbbképzés megújítása	106
5.	Összegzés	109
6.	Tézisek	111
7.	Javaslatok	113
	Köszönetnyilvánítás	114
	Kivonat	115
	Summary	116
	Irodalomjegyzék	117
	Felhasznált irodalom	117
	Idézett irodalom	122
	Mellékletek	126

1. A téma meghatározása

Magyarország tájképe a XXI. században változatos látványt nyújt. Az erdők, az erdőt alkotó fafajok aránya az egyes évszázadokban, a történelem során sokat változtak. Változtak az erdőhöz való tulajdonlás viszonyai, a használati jogok, köteleességek és ezek mértéke, törvényi szabályozásai, kialakultak igazgatási és felügyeleti rendszerei, szakembergárdája.

A rendszerváltás után az erdők szervezeti és tulajdonlási viszonyai megváltoztak. A gazdálkodó nagyvállalatok részvénytársaságokká alakultak, megjelentek a magán-erdőbirtokok. Hazánk erdőterülete az elmúlt 50 évben közel duplájára nőtt, ma mintegy 1 millió 900 ezer hektár, melyből kb. 1 millió hektár állami, míg a többi magán- és közösségi tulajdonban van.

Az erdő környezetünk alkotóeleme, az élővilág élőhelye, fontos ökológiai és ökonómiai tényező. Gazdasági szempontból legfontosabb terméke az újratermelhető, szép és természetes nyersanyag a fa. Termékei és szolgáltatásai révén az erdő az ember jólétét segíti. Az erdő mindenkor sok lehetőséget kínált és kínál ma is az emberek számára. Megélhetést, munkát, kikapcsolódást. A hétköznapi ember szabadidejében pihenni, sétálni, kirándulni, sportolni jár az erdőbe. Nem mindegy azonban, hogy mindezt hogyan, milyen kultúráltsággal, szemléletmóddal teszi. Mit gondol az erdőről, erdővel kapcsolatos kérdésekről, az erdőgazdálkodásról. A felelősség környezetünkért, az erdőért nem vitatható. Jövőnk szempontjából nem elhanyagolható, hogy miként viszonyulunk hozzá. Az unokáinktól kölcsön vett „örökségüket” a fenntartható fejlődés, gazdálkodás biztosításával kell kezelni. Ez jelenünk és jövőnk szempontjából mindannyiunk jól felfogott érdeke. A kitűzött célok eléréséhez, a feladatok, eszközök meghatározásához és megvalósításához szakemberek jelenlétére van szükség. Az erdő erdész nélkül, akárcsak az iskola pedagógus nélkül elképzelhetetlen. Az ember beleavatkozott a természetbe, és most nem hagyhatja magára.

Hazánkra az Európai Unióhoz való csatlakozás következtében a környezetpolitika terén szigorúbb és következetesebb elvárások nehezednek. A fenntartható gazdálkodás a nemzetközi és hazai erdészeti politika meghatározó szempontja, és irányelve. A sokhasznú erdő értékeinek tudatos használatba vételekor a multifunkcionális erdőgazdálkodásnak figyelembe kell vennie az erdei ökoszisztéma, a fatermelés, a természetvédelem és a közjólét kívánalmait. Harmónia elérése szükséges az erdő a társadalom igényei és szükségletei között. Az erdőgazdálkodás, használva az erdő értékeit gazdálkodik. Tevékenységének bemutatásához, megértéshez, az összefüggések megláttatásához a társadalom felé forduló megfelelő PR-ra és kommunikációra van szükség.

A gyermek elsődleges szocializációs színtere a család. A család értékeit, normákat közvetíti a gyermeknek. A gyermek életkori sajátosságainak megfelelően érdeklődő, és fogékony. A szocializációs folyamatba a gyermek 3 éves kora után az óvoda, majd az iskola is bekapcsolódik. A közoktatás különböző szintjei részeseivé válnak a környezeti nevelés folyamatának. Formálják a gyermeket, a hiányokat pótolják, alapozzák a megfelelő hozzáállást, és segítik szemléletmódjának kialakulását. Erősítik vagy kiegészítik a családi alapokat, attitűdöket.

A környezeti nevelés során az iskolában, a tanórákon, az iskolán kívüli formákban, a kirándulás, szakkör, a környezethez kapcsolódó jeles napok, erdei és erdészeti erdei iskolákban tanítja, neveli a pedagógus az erdő, a természet ismeretére, tiszteletére, szeretetére, környezetünk óvására a gyermekeket. Megláttatja mindazt, amit a minket körülvevő csodálatos világ nyújt, és felhívja a figyelmet a veszélyekre is. A jól szervezett kirándulások, erdőlátogatások, séták, erdei iskolai foglalkozások élményt nyújtanak a gyermeknek. Az élmény érzelmekkel kísért lelki jelenség, mely erős érzelmi töltése miatt hat a gyermekre,

ezért a nevelés fontos eszköze. Az élmény mindenki számára fontos, beépül a lelkünkbe, formálja, alakítja személyiségünket. Az élmények tartóssá, maradandóvá az események újbóli felidézésével válhatnak. Hatásukra minden mélyen, és kitörölhetetlenül elraktározódik emlékeinkben. Így tehát minden olyan lehetőséget célszerű a nevelési folyamat során előtérbe helyezni, amely élményforrás lehet. Környezettudatos nevelés érdekében ezeket megfelelően megtervezni és kihasználni szükséges.

Az óvodai csoportszoba, az iskolai tanterem falain túl, a természeti környezetben történő játék és tanulás lehetőségei kiszélesednek, az erdőben az élmények jelentősen fokozódnak. Az élmények fonalán direkt és indirekt módszerekkel, játékkal, játékos formában taníthatjuk, nevelhetjük a gyermekeket, fiatalokat. Interaktív tanulással, tudatos észlelettel, az adott korosztálynak megfelelő jó erdei játékokkal lehetősége nyílik a pedagógusnak a kisebb-nagyobb csodák megvártatására, megtapasztaltatására, új ismeretek átadására. Az erdei kirándulásokon, az erdei iskolában eltöltött idő alatt megfigyelt, felfedezett események, történések, az állatok, növények, fák, falevelek, fakérgék, termések stb. ismeretszerzési források, melyek játéklehetőséget is rejtnek magukban. Az adott életkoroknak megfelelő játékokkal, játékos feladatokkal, barkácsolással megvalósítható, hogy az élmények újra és újra előhívódjanak, rögzüljenek.

Fontos ez, hiszen ott, ahol a család preferálja a természetet, az erdőt, felismeri a benne rejlő lehetőségeket – értékét, szabadidő és egészség szempontjait, gazdasági hasznát – megerősíti, ahol erre a gyermek nem kap otthonról mintát pótolja a hiányt. A lehetőségek kihasználásával az erdő szépségének értékeinek megismertetésével a gyermekek, fiatalok gazdagabbá, a téma iránt fogékonyvá válnak. A környezeti nevelés, erdővel kapcsolatos ismeretek átadása akkor a leghatékonyabb, ha az a természetes környezetben, az erdőben zajlik.

A saját megtapasztalás útján átélt kellemes élmények és hatások a gyermekek személyiségére hatnak, formálják azt. Mindezek által elősegíthetővé válik, hogy gyermekeinkből természetet kedvelő, természetet járó, erdőt megbecsülő felnőtté váljék.

Az Európai Unió elvárásai, követelményei a XXI. században az innovatív képességekkel, sokoldalú tudással rendelkező, környezettudatos, új ismeretekre nyitott, kreatív emberek szerepét hangsúlyozzák. Az elvárások a környezettudatosságra nevelés területén is igen magasak. A természet, az erdő értékeinek tudatosítása, a tartamos (fenntartható) erdőgazdálkodás bemutatása, a társadalom felé történő helyes kommunikálása az emberek sokszor hiányos és téves információi, a nem megfelelő szemléletmód javítása miatt is egyre sürgetőbb, hangsúlyosabb feladattá válik.

A problémakezelés nem egyszerű, a feladat összetett. A folyamatban az iskola, a pedagógusok közvetítő szerepe megnő. A komoly szerep betöltéséhez, teljesítéséhez azonban megfelelő szakmai felkészültség, az ismeretek folyamatos megújítása, továbbképzés szükséges. A pedagógus alkalmas partnere lehet a szaktudással rendelkező erdészeti szakembernek. A közös cél érdekében a két fél közötti kommunikáció elmélyítése, az összefogás kívánatos.

1.1. A kutatási téma aktualitása

A XX. század vége a XXI. század eleje mozgalmas, változásokkal teli időszak. Változik az iskola tantervi szabályozásának rendszere, megjelenik az óvodai nevelőmunkát segítő országos alapprogram. Óvodai, iskolai és társadalmi szinten egyre jobban erősödik a környezettudatos magatartás kialakításának igénye. A környezeti nevelés iskolai megvalósításhoz, a tanórán kívüli tanulás szervezéséhez sajátos utak alkalmazására, az óvodák saját helyi programjának kidolgozására lesz mód. Kutatások kezdődnek, felmérések születnek a társadalom környezettel, erdővel kapcsolatos ismereteinek, véleményének, az erdőgazdálkodás társadalmi

megítélésének megismerésére. (FAGOSZ-OEE-TEOSZ 1996, ÁPV Rt. 1998., FATÁJ-FAGOSZ 2007.) A kutatások eredményei további lépéseket sürgetnek. A kutatások által feltárt problémák kezeléséhez, a hatékonyabb környezeti nevelés megvalósításához a múlt iskolai útkereséseinek és eredményinek vizsgálata, továbbá minden új kezdeményezés bemutatása és értékelése egy további, lehetséges utat rejt magába. A „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés is ezen utak egyike.

1994–1997 között az Országos Tudományos Kutatási Alprogramok (OTKA) keretében a hazai környezeti nevelés gyakorlatának megismerése érdekében vizsgálsorozatot indítottak a kilencvenes évek közepén a pedagógusok körében. A vizsgálat kimutatta, hogy a környezeti nevelés fogalma körül bizonytalanság és értelmezési zűrzavar uralkodik. A vizsgálat egyik eredménye volt, hogy 1996-ban jelentős környezeti neveléssel kapcsolatos aktivitást kimutatni a hazai általános iskolák többségében nem tudott. Az óvodák, iskolák általában egyéni elkötelezett pedagógusi kezdeményezésre végeztek környezeti nevelési feladatokat. Ezeket leginkább a természettudományi tantárgyak óráin, szakkörökben, kiránduláson, szaktáborban végezték. Az óvónők általában a szabadban történő kötetlen játékkal vagy sétákkal tették egyenlővé a környezeti nevelést. A pedagógusok azzal magyarázták, hogy a környezetről és a fenntarthatóságról szóló ismereteket nem tanítják, hogy nehezen tudják a tantárgyközpontú helyi tantervekbe és az oktatási folyamatba beépíteni. A másik főbb indok, hogy a pedagógusok nem kapnak megfelelő felkészítő képzést ahhoz, hogy a fenntarthatóság alapkérdéseit tanítani tudják. (Havas P. 2001)

1.1.1. Környezeti nevelés és a NAT

A XX. század végéhez közeledve a Nemzeti alaptanterv (NAT) kidolgozásával a közoktatásban jelentős változások következtek be. A Nemzeti alaptanterv (NAT) a Magyar Köztársaságnak a közoktatásról szóló – az 1993. évi LXXIX. törvényben, valamint annak 1995. évi módosításában meghatározott – alapdokumentuma. A NAT szakított a központi tantervi szabályzással, helyette alapként kívánt szolgálni a tantervek, a tantárgyi programok, a tankönyvek és más taneszközök, az alpműveltségi vizsgakövetelmények kidolgozásához. A NAT kötelező jellege azt jelenti, hogy a különböző helyi tantervi változatokban, tantárgyi programokban, tankönyvekben és más taneszközökben:

- érvényesítendő a kiemelt elvek;
- helyet kell adni a műveltségi területeknek, részterületeknek, témaköröknek;
- olyan tananyagokat, tevékenységeket kell előtérbe állítani, amelyek megalapozhatják az általános és részletes fejlesztési követelmények megvalósítását;
- minden tanuló számára biztosíthatják legalább a minimális teljesítmények elérését. (Nemzeti alaptanterv 1995)

A NAT különböző műveltségi területei:

- Anyanyelv és irodalom;
- Élő idegen nyelv;
- Matematika;
- Ember és társadalom;
- Ember és természet;
- Földünk és környezetünk;
- Művészetek;
- Informatika;
- Életvitel és gyakorlati ismeretek;
- Testnevelés és sport.

A NAT a környezeti nevelés átfogó céljaként a tanulók környezettudatos magatartásának, életvitelének kialakítását határozta meg. Cél, hogy a felnövekvő nemzedék képes legyen az élő természet és a társadalmak fenntarthatóságát biztosítani. Legyenek képesek a környezet természeti és ember alkotta értékek felismerésére, megőrzésére. Megfelelő jövőkép alakuljon ki, mely elősegíti a környezeti harmóniához szükséges szokások kialakulását, a környezet iránti pozitív érzelmi viszonyulások megőrzését. A környezet ismeretén és a személyes felelősségen alapuló környezetkímélő magatartás egyéni és közösségi szinten egyaránt legyen a tanulók életvitelét meghatározó erkölcsi alapelv. A környezeti nevelés során, példákön keresztül ismerjék meg a társadalmi-gazdasági tevékenység és modernizáció pozitív és negatív környezeti következményeit. A tanulók kapcsolódjanak be környezetük értékeinek megőrzésébe és gyarapításába. Szerezzenek személyes tapasztalatokat az együttműködés, a környezeti konfliktusok közös kezelése és megoldása területén. (Nemzeti alaptanterv 1995)

1996-ban a 137/1996 (VIII.28) kormányrendelet mellékleteként megszületett az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja (ONOAP). Az ONOAP összhangban van a NAT és a közoktatás fejlesztési törekvésekkel. Az ONOAP nem törölte el az óvodai nevelőmunkát addig meghatározó Óvodai Nevelés Program (ONP) II. átdolgozott kiadását (1989), hanem iránymutatással keretet adott az óvodai nevelésnek. Az ONOAP megkötéseit csak a gyermek érdekében tartalmaz. Az országos alapprogram a külső világ tevékeny megismerése fejezetben kiemeli, hogy az óvodapedagógus feladata, a pedagógiai feltételek és megfelelő alkalmak biztosítása a spontán és a tervezett tapasztalat- és ismeretszerzésre, a megfelelő környezetkultúra és életvitel kialakításához a gyermekek számára. (ONOAP 1996) Az ONOAP az óvodapedagógusoknak munkájukban szakmai önállóságot, a pedagógiai elképzeléseik alkotó érvényesítésére adott lehetőséget. Hatására, az ONOAP alapelveit szem előtt tartva kidolgozásra kerülhettek az óvodák saját helyi programjai. Alternatívaként a pedagógusok az akkreditált programok közül is választhattak. Az óvodában felismerve a környezettudatosságra nevelés fontosságát, sok környezeti nevelést előtérbe helyező helyi program született.

1.1.2. Kutatás az erdő, a fa, az erdőgazdálkodás társadalmi megítéltségének feltérképezésére

1996-ban a Fagazdasági Országos Szakmai Szövetség (FAGOSZ) az Országos Erdészeti Egyesület (OEE) és a Társas Erdőgazdálkodók Országos Szövetsége (TEOSZ) az erdő, a fa és a fából készült termékek népszerűsítésére marketingprogram és stratégia kidolgozásához vizsgálatot kezdeményezett a hétköznapi emberek erdővel, fával, mint nyersanyaggal kapcsolatos véleménye, képzeiteik, érzelmeik feltérképezésére.

A kutatás, a két nagyvárosban, Budapesten és Debrecenben végzett fókuszcsoportos vizsgálat eredményei megmutatták, hogy a társadalom erdőgazdálkodással kapcsolatos ismeretei gyérek, hiányosak. A fa, mint ipari alapanyag, természetes erőforrás a közgondolkodásból teljesen hiányzik. Az erdőt érzelmi alapon alapvetően mindenki védeni szeretné. Tévképzetek élnek az erdősültség terén. A fakitermeléssel összefüggésben az újraterelítésre vonatkozó, és az ezzel kapcsolatos információk, ismeretek szinte teljesen hiányoznak. A fát, mint anyagot a megkérdezettek az erdőtől elvonatkoztatva, ugyanakkor a természetessége miatt nagyon pozitívan értékelték. A fa kevésbé felismerhető termékeit, pl. a forgácslapot nem tartották értékesnek. A megkérdezettek az erdőt kollektív nemzeti kincsnek ítélték meg, a magántulajdonba adást, annak kihasználásával tették egyenlővé. Egyáltalában nem voltak tisztába a gazdálkodást ellenőrző, szabályozó szervezetek jelenlétével és feladatával sem. Az erdészt és az erdészetet, mint az erdőt belülről védő intézményt ugyanakkor pozitívan értékelték. Az erdők sorsát szíven viselőknak mégis a zöldeket és a környezetvédőket tartották (D&T 1996).

A valótlán információk okai elsősorban a tájékoztatatlanságban keresendők.

A kimutatott eredmények indokolták, hogy a FAGOSZ megbízásából elkészüljön az Energetikai Környezetvédelmi és Faipari Mérnöki Szolgáltató Kft. és a D& T Marketing Tanácsadó Iroda társadalmi célú marketing stratégiája a „Szövetség az Erdőkért a Jövőért”. Erre épült a „Természetes fa” program (1. kép).

Forrás: FAGOSZ 1996

1. kép: A marketing program két logója

A stratégia a szakmai szervezetek által kezdeményezett szakma és lakosság közötti párbeszéd megindítását hangsúlyozta. Szakmai összefogást, a gazdálkodók együtt gondolkodását, korrekt tájékoztatást és információnyújtást sürgetett. Hangsúlyozták, hogy ehhez indirekt úton a pedagógusok, tanárok és közéleti személyek megnyerésével lehet eljutni.

A program célja többek között: a hiátusok pótlása, a téves információk korrigálása, a gyermekek, fiatalok megismertetése az erdőgazdálkodóval, és az erdővel szembeni felelősség kialakítása. Célcsoportokat határoztak meg, és üzeneteket fogalmaztak meg feléjük. A kisgyermekkor, kisiskoláskor a jövő szempontjából kiemelten fontos célcsoportként kezelték. Hozzájuk a szülőkön, pedagógusokon keresztül vezet az út. Ezért az óvodapedagógusoknál az informáltság növelését, az aktív segítségnyújtást, a kétirányú kommunikációt, az óvónők téma iránti érzelmi érdekeltté tételét javasolták. A tanítóknak rendszeres információnyújtást, a helyi erdőgazdaság és a pedagógusok közötti személyes kapcsolatok kialakulását hangsúlyozták.

1.1.3. PR stratégia és erdőpedagógiai program

Az ÁPV Rt. 1998-ban, az év második felében áttekintette a 19 állami erdőgazdaság PR (Public Relation - közönségkapcsolat) tevékenységét (Phare Mezőgazdasági konzorcium keretében, ATA konzorciumi szakértők Egan, G. Stark M., Phillips, H.). A munka elkészítésére, az emberek körében kialakult, és továbbra is fennálló probléma, az állami erdők kezelése, a társadalom életében betöltött sokrétű szerepe, a közhasznú szolgáltatások biztosítása, fenntartásának költségei kérdéseknél mutatott nagyfokú ismerethiány, és a téves elképzelések miatt volt szükség.

A cél, helyzetértékelés és az ÁPV Rt. Erdészeti Portfoliója (ÁPV EP) átfogó PR stratégiájának kidolgozása az erdészeti tevékenység ismertté tétele érdekében.

A megkérdezett erdőgazdaságok képviselői szinte mindannyian állították, hogy a célközönségek és közvélemény erdőgazdasággal szembeni megítélése általában negatív, az erdészetről kevés az ismeret. Gyakran hivatkoztak az 1996-os felmérés eredményeire.

A szakértő csoport a PR stratégiában az információhiány kezelésére vonatkozó javaslatok kidolgozását nyomatékosította annak ellenére, hogy a cégek PR kezdeményezései között a felmérés szerint már a közvélemény bővebb tájékoztatása az erdőről, erdőlátogatások, erdészeti múzeumok és erdei iskolák is szerepeltek. A megfogalmazott célközönség körében, minden erdőgazdaság nagyon fontosnak tartotta az oktatás, az iskolák szerepét (Egan, G. et al. 1998.).

Az egyes cégek kapcsolatteremtési kezdeményezési előremutatónak bizonyultak az oktatási rendszerekkel, iskolákkal, tanárképző főiskolákkal. Példaként szolgált a győri Apáczai Csere János Tanárképző Főiskola és a Kisalföldi Erdőgazdaság Rt. között kialakult kapcsolat.

A győri tanítóképző a NAT „Ember és természet” műveltségterületéhez kapcsolódva a környezeti nevelés komplex szemléletformálását kiemelkedő feladatának tekintette a hallgatói körében. 1996 szeptemberében Kovátsné dr. Németh Mária a pedagógia tanszék vezetőjének kezdeményezésére és vezetésével kutatási program kezdődött. A főiskolán speciálkollégium indult a nappali tagozatos hallgatók és továbbképzés a már végzett pedagógusok számára. A képzés idejét nappali tagozatos hallgatóknak 2 félév, a pedagógus továbbképzésben 60 órában (8 nap) határozták meg. A kutatás együttműködő partnerei az ANTSZ Győr-Sopron Megyei Intézet, A Würzburgi Egyetem és a Kisalföldi Erdőgazdaság Rt. voltak. A program gyakorlati helyszínét az erdőgazdaság Ravazdi Erdészete biztosította a projekthez. A cél:

„ Az Erdőpedagógia program keretében a pedagógusjelöltek felkészítése, a gyakorló pedagógusok továbbképzése olyan alternatív oktatási tevékenységre, amely az „Ember és természet” műveltségi területéhez kapcsolódó tanórán kívüli, tanórához kapcsolódó tevékenységrendszer megszervezésére, gyakorlati oktatásra irányul.”¹

Az együttműködéssel először jött létre Győr és környékén ilyen komplex projekt, erdei iskolai program erdei bázishellyel. A kezdeményezés, a közös kommunikáció, a felek egymás iránti érzékenysége és fogadókészsége, az együttműködés ma is példaértékű, és irány-mutatónak tekinthető.

1.1.4. Erdőről és erdőgazdálkodásról a NAT tankönyveiben, 2000-ben

A Nyugat-Magyarországi Egyetem Erdőmérnöki Kar Erdővagyon-gazdálkodási Intézet (EVGI) Erdészeti Politikai és Ökonómiai Tanszéke az FVM Erdészeti Hivatallal kötött szerződésének eredményeképpen áttekintette az erdő és az erdőgazdálkodás megjelenítését a NAT tankönyveiben. Az elemzésre, áttekintésre került több mint 100 tankönyv és munkafüzet az 1999-2000 évre vonatkozó Közoktatási Tankönyv- és Segédkönyvjegyzékből került ki.

A NAT műveltségi területeinek megfelelően vizsgálták meg az erdő és az erdőgazdálkodás szempontjából lényeges oktatási területeket:

- "Ember és természet" (természetismeret, biológia),
- "Földünk és környezetünk" (földrajz),
- "Ember és társadalom" (történelem).

Továbbá:

- a természet- és környezetvédelem,
- az erdő növényi és állatvilágának valamint életközösségi összefüggéseinek,
- az erdőgazdálkodás,
- a fa feldolgozásával nyert termékek, használati tárgyak
- megjelenését az oktatott tananyagban.

Az EVGI kollektíva 2000-ben elkészült zárójelentése (Stark M. et al. 2000) megállapította, hogy a tankönyvek túlnyomó része nagy hangsúlyt fektet a környezettudatos életvitelre való felkészítésre. Ugyanakkor kiemelték, hogy tankönyvek sugallnak néha negatív asszociációkhoz vezető megállapításokat, pl. a fakivágások, a fával való takarékoság eltúlozása terén. A tankönyvek szerzői sok esetben az erdőt csak, mint természeti elemet kezelték. A faanyag-

¹ Kovátsné Németh Mária (1998): Erdőpedagógia mint életmódstratégia. in: Kovátsné Németh Mária (szerk.): Erdőpedagógia. Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola Győr, 1998. 54. o.

ból előállított tárgyakat az erdőtől elválasztották, sok esetben a műanyagból készült termékekkel egy csoportba sorolták.

Az erdőirtás sokféle összefüggésben vissza-visszatérő fogalom volt. Az összefüggéseket többször állították úgy be, mintha a fakitermelést ellátó erdészeti dolgozók, a tarvágás alkalmazásával a természet rombolói közé sorolhatók lennének. Az értékelésből kiderült, hogy az erdőgazdálkodás természetbarát, építő szerepének tudatosítása elsikkad, a természetvédelmi oldalú megközelítés a domináló.

A zárójelentés javaslataiban megfogalmazta, hogy a problémák kiküszöbölése, a nem megfelelő részek korrigálása miatt a környezetpedagógusok, a tankönyvírók és az erdészeti szakemberek kapcsolatfelvételére van szükség. A szakmai oldal megfelelő tájékoztatásával, információnyújtással az erdőgazdálkodásról, az erdészetben dolgozókról, az erdő multifunkcionális jellegéről és a természetszerű erdőgazdálkodással előállított környezetbarát fatermékek használatának előnyeiről realisabb kép kialakítására van lehetőség.

Állandósuló kapcsolattartást irányoztak elő a tanító- és tanárképzésben, a környezetpedagógusoknál. Az erdészeti szakmai közreműködését sürgették, melyre a Nyugat-Magyarországi Egyetemen a különböző karok közötti együttműködésben már a szándékok kinyilvánultak.

Megerősítették, hogy a gyermekek körében a fakultációs tantárgyak bevezetésével, az erdei iskolákban való részvétellel, az erdőgazdálkodás által támogatott erdei iskolákban az erdőgazdálkodással összefüggő ismeretek gyakorlatát megtapasztalják. Az oktatót és tanítást segítő reális kiadványok, filmek készítésével a szakmai ismeretek elérhetővé válnak. Így a pedagógus társadalom a felnövekvő generáció szemléletét megfelelően formálhatja.

Hangsúlyozták, hogy a feltárt eredményeknek és javaslatoknak megfelelően megkezdett munkát tovább kell folytatni. Az Erdővagyon-gazdálkodási Intézet a pedagógusokkal való kapcsolattartásban a továbbiakban is részt tud vállalni. Kiemelték, hogy a doktoranduszok, a fiatal diplomatervezők szerepe ezen a téren jelentős lehet, friss szemlélettel és szakmai tudással hasznos összekötők lehetnek ezen a területen. Ezért ezen utak további kiaknázására mindenféleképpen lehetőséget kell teremteni (Stark M. et al. 2000).

Mindezek alapján megállapítható, hogy az 1996 és 2000 között eltelt időszak környezeti neveléssel kapcsolatos, oktatást érintő változásai, a társadalom megítélésére, tankönyvekre vonatkozó felmérések, kutatások, feltárás és javaslattétel, a kapcsolatkeresés a jövőbeli megfelelő utak és irányok kijelölésére szolgáltak.

1.1.5. Pedagógus-továbbképzés „Környezetünk az erdő”

A Nyugat-Magyarországi Egyetem Erdővagyon-gazdálkodási Intézete (EVGI), az 1996 és 2000 között eltelt időszak környezettudatos, erdőtudatos nevelés irányába tett lépéseinek folytatásaként, a felmérések, kutatások és javaslatokban kiemelt oktatás/iskola/pedagógus, mint kapcsolódási pont, az ideális célközönség felé fordult.

Prof. Dr. Mészáros Károly az Erdővagyon-gazdálkodási Intézet igazgatója és kollégái, az intézet oktatói, mint szakmai fórum 2000-ben kidolgozták, majd 2001-ben a 277/1997. (XII. 22.) sz. Kormányrendelet szerint akkreditáltatták pedagógus továbbképzési programjukat „Környezetünk az erdő” címmel. A továbbképzés kidolgozását indokolta a 1996 és 2000 közötti időszak felméréseinek, kutatásainak eredménye, melyben a problémakezeléshez, megoldáshoz minden esetben a pedagógusok szerepét, a szakmával való kapcsolat elmélyítését hangsúlyozták.

Az Intézet célja, hogy a szakma oldaláról kezdeményezett összefogás folytatásaként továbbképzéseken bővítse a pedagógusok erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos ismereteit. A téves információkat helyesbítse, javítsa ki, a hiányokat pótolja. Az erdészeti szakemberek és pedagógusok kommunikációját erősítse, szemléletet formáljon.

A továbbképzést 2001 és 2006 között 6 alkalommal rendezték meg.

Egy kezdeményezés környezeti nevelés, erdőtudatosságra nevelésben betöltött szerepét, hatékonyságát mindig az elért eredményei mutatják meg. Az eredmények igazolják vagy cáfolják létjogosultságát. Az eredmények feltárása és közzététele ezért szükséges. A továbbképzés vizsgálata, hatékonysága, a kapott eredmények elemzése és bemutatása sikeresen járulhatnak hozzá az erdészek oldaláról kezdeményezett, az erdész szakma és az iskola környezettudatos, erdőtudatos nevelésért végzett további stratégiájának kidolgozásához.

Mindez azt indokolja, hogy a „Környezetünk az erdő” pedagógus-továbbképzés környezettudatos nevelés területén betöltött helyének, szerepének kutatása szükséges és időszerű.

1.2. Célkitűzések

A kutatás célja, hogy elhelyezze a „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés helyét, szerepét a környezettudatos nevelésben.

Ennek érdekében a témafeldolgozás során fel kívánom tární a múlt környezeti neveléssel kapcsolatos hazai iskolai útkereséseit, értékeit, az iskola, a pedagógus és erdészeti szakember közötti kommunikáció és kapcsolatépítés kezdeteit, a pedagógusok szakmai továbbfejlődésük érdekében tett törekvéseit és jogi háttereit.

A történeti, jogi hátterek bemutatása után vizsgálni kívánom a 2001 és 2006 között több alkalommal megrendezésre került „Környezetünk az erdő” továbbképzést, a pedagógusok erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos előzetes ismereteit, a megszerzett tudást, és a továbbképzés hatására bekövetkezett változásokat.

Ki kívánom mutatni a „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés eredményeit, értékelni hatékonyságát, az elsajátított ismeretek gyakorlatban történő felhasználhatóságát.

Céлом, hogy ráirányítsam a figyelmet a történeti kutatás és a továbbképzés vizsgálatával a múltra és jelenre hazánkban, a környezeti nevelésre, az erdész-pedagógus közötti kommunikáció és a pedagógus továbbképzés mindenkori szükségességére és jelentőségére.

1.3. Kutatási hipotézisek

- Az iskolai környezeti nevelés terén a pedagógusok és erdészek a kommunikáció, az egymás irányába történő nyitás, és együttműködés szükségességét korán felismerik. Feltételezésem, hogy az erdészek ma is törekednek a pedagógusok közvetítő szerepének erősítésére.
- A pedagógusok mindenkori igénye és elvárása a szakmai megújulás, a továbbképzés.
- A pedagógusok ismeretei, elképzelései ma az erdőről, az erdőgazdálkodásról hiányosak, nem mindig helytállóak.
- A környezettudatosságra, fenntarthatóságra nevelés érdekében a pedagógusoknak módszertani, elméleti és gyakorlati ismeretek bővítésére, szakmai megújításra van szüksége.
- A szakmai, az erdőgazdálkodással kapcsolatos ismereteket közvetítő „Környezetünk az erdő” pedagógus-továbbképzés más, új dimenziók nyitásával szemléletformáló hatású lehet. A továbbképzéseken elsajátított tudás a gyakorlatban és a mindennapi életben is felhasználható.
- Az erdőgazdálkodók törekednek a társadalmi kapcsolatok javítására, tevékenységük társadalmi igazolására.

1.4. Kutatási módszertan

A témafeldolgozáshoz primer és szekunder kutatást végeztem.

A kutatás egyik iránya a múlt értékeinek – a XIX. század és XX. század első felének az iskolai környezeti nevelés terén végzett munka, az útkeresés, a pedagógus-erdész kommunikáció, a pedagógusok szakmai megújításra való törekvése kezdeteinek – kutatására, feldolgozására irányult (szekunder kutatás). A múlt kutatása a főbb irányok, változások bemutatása a jelen és a jövő felé tekintés, a témafeldolgozás miatt indokolt.

Az adott időszak feltárásához korabeli forrásanyagok, levéltári források, szakfolyóiratok tanulmányozását leíró elemzését végeztem el.

A szekunder kutatáshoz a deduktív kutatási módszerhez tartozó forráskutatás, leíró elemzés módszerét használtam. A forráskutatás analitikus jellegű kutatási stratégia. Forráskutatással a források, a történeti gyökerek feltárása válik lehetővé.

A leíró elemzés időrendben ismerteti a forrásokban található eseményeket, történéseket. A múlt természet megismerésére, megszerettetésére és védelmére, a környezeti nevelésre irányuló iskolai, iskolán kívüli különféle formák, a gyakorlati megvalósulások nyomon követéséhez, a helyi sajátosságok életszerű bemutatásához forrásanyagként két iskolatípus, az elemi népiskola és polgári leányiskola iskolai értesítőit tekintettem át és dolgoztam fel leíró elemzés módszerével.

Hazai publikációk, dokumentumok áttekintésével a hazai erdőgazdálkodás múltját és jelenét, az óvodaügy, iskolaügy változásait mutattam be a XX. század közepétől 1989-ig, különös tekintettel a környezeti nevelésre.

A dolgozatban a téma alapján az oktatással, környezetvédelemmel, erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos hivatalos dokumentumok, törvények, rendeletek tanulmányozásával az oktatáspolitikai, valamint a környezetvédelmi- és erdészeti politika –XX. század végi és XXI. század eleji – közös kapcsolódási pontjait igyekeztem feltárni.

A kutatás másik iránya a „Környezetünk az erdő” pedagógus-továbbképzésre, eredményeire, hatékonyságának vizsgálatára irányult.

A vizsgálat a 2001 és 2006 között 5 helyszínen 6 alkalommal megrendezett valamennyi pedagógus továbbképzés résztvevőinek megkérdezésével, adatgyűjtéssel történt. A továbbképzések elején a résztvevők erdővel, erdőgazdálkodással, erdei iskolával kapcsolatos előzetes ismereteit, a továbbképzéssel szembeni elvárásait, a továbbképzés végén a résztvevők megszerzett tudását, ismereteit és a képzésre vonatkozó véleményét mértem fel.

A primer kutatásban használt vizsgálati módszer a kérdőív (ankét) módszer volt. A kérdőív írásbeli kikérdezés módszere, mely adatgyűjtésre szolgált. A vizsgálathoz félig strukturált kérdőívet alkalmaztam.

1. *Félig strukturált kérdőív:* Az előzetes ismeretek vizsgálatához.

2. *Félig strukturált kérdőív:* A megszerzett ismeretek, a hatékonyság vizsgálatához.

A félig strukturált kérdőív a zárt vagy választható, illetve skálás típusú kérdések mellett nyitott kérdéseket is tartalmaz, ahol a válaszadó egyéni gondolatainak, véleményének adhat hangot.

A kutatás 2007. elején a résztvevők újbóli megkeresésével folytatódott. A vizsgálat a továbbképzés eredményességére, hatására, a továbbképzés ismereteknek gyakorlati munkába történő használhatóságára irányult. A megkérdezés kérdőíves módszerrel, félig strukturált kérdőívvel történt.

3. *Félig strukturált kérdőív:* A visszajelzésekhez, a gyakorlatban történő felhasználhatóság vizsgálatához.

A kérdőívek kiértékelését a zárt és választásos, valamint a skálás kérdések esetében a kvantitatív feldolgozásoknál használatos statisztikai elemzési módszerekkel végeztem, míg a nyitott kérdésekből nyert eredményeket kvalitatív módon dolgoztam fel.

1.5. A dolgozat tagolása

A disszertáció 7 fejezetből épül fel.

A téma meghatározása (1. fejezet) után a 2. fejezetben az erdő és erdőgazdálkodást feldolgozó szakaszban történeti visszatekintéssel támasztom alá az erdészeti politika jelentőségét és az erdőgazdálkodásban bekövetkezett főbb változásokat.

Az iskolai környezeti nevelés történeti bemutatásakor közel 150 évre tekintek vissza, és történetiségében mutatom be a környezeti nevelés utjait, melyek meghatározták és jellemezték az egyes időszakokat a XX. század közepéig. A múlt iskolai értesítőinek és a korabeli forrásoknak a feldolgozásával kimutatom a pedagógus - erdész kommunikáció kezdeteit, pedagógusok szakmai megújulásért tett törekvéseit. Majd az óvodaügy, iskolaügy változásait tekintem át - a XX. század közepétől 1989-ig-, különös tekintettel a környezeti nevelésre.

A dolgozat 3. fejezetében a XX. század végi és XXI. század eleji oktatásügy, és környezetvédelem környezeti nevelésre, oktatásra, továbbképzésre irányuló jogi szabályozását tárom fel. Nyomon követem a Nemzeti Erdőprogram (NEP) kormányhatározattá formálódásának folyamatát.

A 4. fejezetben részletesen foglalkozom a „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzéssel, és statisztikai módszerekkel értékelem az eredményeket.

Az összegzés után (5. fejezet) a tézisekkel alátámasztom hipotéziseimet (6. fejezet), és javaslatokat fogalmazok meg (7. fejezet).

A disszertációt köszönetnyilvánítással, a dolgozat kivonatával, a felhasznált irodalom jegyzékével és a melléklettel zárom.

2. Az erdő- és erdőgazdálkodás, az iskolai környezeti nevelés történeti bemutatása

2.1. Erdő és erdőgazdálkodás

Az erdő értelmezése az idők folyamán sokat változott. Évszázadokon át erdőnek a faállományt, a zárt állásban lévő fák összességét tekintették. A meghatározás megfelelt az erdőgazdálkodás kezdetén a céloknak, miszerint az erdők tartamosan szolgáltatassanak a gazdasági élet, a társadalom és a tulajdonos számára jó minőségű fát és jövedelmet.

A XIX. század végén ugyanakkor már olyan törekvések jelentkeztek, amelyek kiszélesítették az erdőgazdálkodás céljait, a fakitermelés mellett környezetvédelmi, egészségvédelmi, tájlesztetiki és üdülési feladatokkal bővítették.

A XX. században egyre jobban felismerte a társadalom az erdők sokoldalú hasznának az élővilág fenntartásában és megőrzésében játszott szerepét, nagy jelentőségét. Világviszonylatban kezdett térni nyerni a többcélú jóléti erdőgazdálkodás (Dobó I. 2007). Az erdő a gazdasági és társadalmi fejlődés fontos tényezője, melynek fennmaradása a mi kezünkben van.

Az 1985-ös évet a FAO (Food and Agriculture Organisation) az erdők nemzetközi évének nyilvánította. (Solymos R. 2003a)

Az erdő, erdőgazdálkodás jogi definiálása a szakszerűsége törekszik, amelyet a társadalom, a lakosság, a pedagógusok-diákok számára ember közelebbé kell tenni a feldolgozás, az azonosulás érdekében.

Az erdő meghatározása az 1996. évi LIV. Törvény az erdőről és az erdő védelméről, egységes szerkezetben a végrehajtásáról szóló 29/1997. (IV. 30.) FM rendelet alapján:

„Az erdő a szárazföld legösszetettebb természeti (ökológiai) rendszere, amelynek léte a környezetre gyakorolt hatásaiból eredően az egészséges emberi élet egyik alapvető feltétele.

Az erdő a termőtalaj, a légkör és a klíma védelmében, a vizek mennyiségének és minőségének szabályozásában betöltött meghatározó szerepe mellett

- meghatározza a táj jellegét, szebbé teszi a környezetet,
- testi, lelki felüdülést ad,
- őrzi az élővilág fajgazdagságát,
- megújítható természeti erőforrásként a környezeti állapot folyamatos javítása mellett nyersanyagot, energiahordozót és élelmet termel.”²

„... E törvény alkalmazásában erdőnek kell tekinteni az erdőgazdálkodásért felelős miniszter (a továbbiakban: miniszter) által rendeletben meghatározott fajú fás növényekből és a társult élőlényekből kialakult életközösséget (a továbbiakban: erdei életközösség) annak talajával együtt, függetlenül attól, hogy a faállomány vagy az életközösség valamelyik más eleme átmenetileg hiányzik.”³

Az erdő sokoldalú hasznával szolgálja mind az élővilág, mind az emberiség jólétét. Szerepe az ember életében hármas, természetvédelmet, rekreációt és fát, mint alapanyagot jelent. Az erdőt, - emberi hasznát tekintve - anyagi és nem anyagi haszna alapján csoportosíthatjuk. Anyagi haszon például a fa, nem anyagi haszon a védelem, a turizmus.

² in: 1996. évi LIV. Törvény az erdőről és az erdő védelméről, egységes szerkezetben a végrehajtásáról szóló 29/1997. (IV. 30.) FM rendelet Jogtár Plusz 2007. január 31. Complex Wolters Kluwer csoport

³ Uo.

Az erdő 1996. évi LIV. Törvény az erdőről és az erdő védelméről, egységes szerkezetben a végrehajtásáról szóló 29/1997. (IV. 30.) FM rendelet 15. § 1 pontja szerint, elsődleges rendeltetése alapján lehet:

Védelmi célokat szolgáló

A védett, illetve a védő erdők sajátos kezelést kívánnak, így ezen esetekben az erdőgazdálkodási tevékenység korlátozására is szükség lehet.

- a) Védő erdőnek minősül, a természeti környezet, vagy az egyes létesítmények védelmét, egyéb védelmi célokat szolgáló erdő. Így védő erdő az erős időjárású viszonyok miatt, erózióknak kitett talaj védelmét szolgáló talajvédelmi erdő, a mezővédelmi erdő, a vadvédelmi erdő, a víznyerő-helyeknél a víz tisztaságát biztosító vízvédelmi erdő, a vízpartszakaszt védő partvédelmi erdő, települést védő településvédelmi, valamint belterületi erdő, tájképvédelmi erdő, közlekedés biztonságát - szolgáló műtárgyvédelmi erdő(út, vasút, és tartozékait takaró), és a honvédelmi, határrendészeti és nemzetbiztonsági érdekeket szolgáló erdő.
- b) Védett erdő kategóriájába tartoznak a különleges védelmet igénylő, természeti értéknek minősülő erdők. (fokozottan védett, védett természeti területen lévő erdő)

Erdő, amely különlegesen alkalmas a természet-közeli erdei életközösség, a biológiai sokféleség megőrzésére, az erdőfejlődés kutatására (erdei génrezervátum, erdőrezervátum).

Védett erdőnek minősül továbbá az erdőterületen lévő történelmi emlékhely területe is.

Gazdasági célokat szolgáló

Gazdasági rendeltetésű erdő, minden olyan erdő, melyben a gazdálkodás elsődleges célja az erdei termékek előállítása és hasznosítása. Így :

- a) a faanyagtermelést szolgáló erdő,
- b) a szaporítóanyag-termelést szolgáló erdő,
- c) az intenzív vadgazdálkodásra kijelölt bekerített erdő (vadaskert),
- d) az erdőterületen létesített karácsonyfatelep,
- e) bot, vessző és díszítógally termelését szolgáló erdő.

Egészségügyi-szociális, turisztikai célokat szolgáló

Egészségügyi-szociális, turisztikai rendeltetésű erdőnek minősülnek mindazon erdő mely:

- a) gyógyerdő, mely a gyógyintézet környezetében, vagy annak területén lévő erdő
- b) parkerdő, mely üdülés, turisztika, sport céljaira kijelölt üdülőerdő

Oktatás - kutatási célokat szolgáló

- a) tanerdő, a szakoktatási tevékenység céljaira kijelölt erdő
- b) kísérleti erdő, az erdészeti kutatásra, kísérletre kijelölt erdő
- c) vadspark, melyet az erdőterületen külön jogszabály rendelkezései szerint alakítottak ki.

Az állam a törvényben rögzítettek alapján az erdő elsődleges rendeltetéséhez támogatást nyújt.

Hazánkban 1990 óta az erdőgazdálkodás jelentős változásokon ment keresztül. Ez a tulajdonrendszerében, intézményrendszerében, jogi háttérében, a más szektorokkal való kapcsolataiban és célrendszerében figyelhető meg.

Az 1996. évi LIV. Törvény az erdőről és az erdő védelméről, egységes szerkezetben a végrehajtásáról szóló 29/1997. (IV. 30.) FM rendelet rendelkezik továbbá az erdőgazdálkodási tevékenységről:

„Evt. 2. § (1) Az erdőt olyan módon és ütemben lehet használni, igénybe venni, hogy a gazdálkodási lehetőségek a jövő nemzedékei számára is fennmaradjanak, [a továbbiakban: tartamos (fenntartható) erdőgazdálkodás], úgy, hogy az erdő megőrizze biológiai sokféleségét, természetközelségét, termőképességét, felújuló képességét, életképességét, továbbá megfeleljen a társadalmi igényekkel összhangban levő védelmi és gazdasági követelményeknek, betöltse természet- és környezetvédelmi, egészségügyi-szociális, turisztikai, valamint oktatási és kutatási célokat szolgáló szerepét.

(2) E törvény rendelkezéseit a természet védelmére, a termőföld védelmére, a talajvédelemre, a növényvédelemre, valamint a vadászati jog gyakorlására, hasznosítására vonatkozó külön jogszabályok rendelkezéseivel összhangban kell alkalmazni.

(3) Védett természeti területen lévő erdő esetén e törvény rendelkezéseit a természet védelméről szóló törvényben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.

(4) Az állami tulajdonban lévő és a kincstári vagyon részét képező erdő esetében e törvény rendelkezéseit az államháztartási törvénynek a kincstári vagyon kezelésére vonatkozó rendelkezéseivel együtt kell alkalmazni.”⁴

A fenti kitételek figyelembevételével a törvény 7. §-a az erdőgazdálkodási tevékenységet az alábbiakban meghatározza meg:

„E törvény alkalmazásában erdőgazdálkodásnak minősül az erdő 2. §-ban foglaltak szerinti fenntartására, közcélú funkcióinak biztosítására, őrzésére, védelmére, az erdővagyon bővítésére, valamint az erdei haszonvételek gyakorlására irányuló tevékenységek összessége.”⁵

Magyarországon a rendszerváltás után bekövetkezett változások és a XXI. század, az Európai Unió csatlakozás közeledése, az erdőgazdálkodás és faipari ágazat megújulásának szüksége, a civil szféra megerősödése, az erdő szerepének nemzetközi és hazai változása egy társadalmi egyeztetéssel kialakított nemzeti stratégia kidolgozását sürgetik.

1998-ban hazánk erdészeti stratégiájának tárgyalásakor feltárt helyzetértékelés kimutatta (Mészáros K.1998):

- Az elmúlt fél évszázadban az erdőterület nőtt, élőfakészlete megkétszereződött és dinamikusan emelkedik, a fakitermelés az évi növedék 70,75%-a.
- Erdőterületeink 85%-a lombos erdő, 15%-a fenyőerdő.
- A tulajdonosi szerkezet változásából adódóan sokan jutottak erdőhöz olyanok, akik nem álltak korábban erdővel kapcsolatban.
- A birtokszerkezet, az üzemméret felaprózódott, a magántulajdonban lévő felújítás alatt álló erdők a szakszerű gazdálkodás hiányában leértékelődnek, károsodást szenvedhetnek
- Az erdőtulajdonosoknál szerepet játszanak érzelmi szempontok is.
- Az új erdőtelepítések a várható nagy százaléku (80%) magántulajdon miatt, elsősorban magántulajdonúak lehetnének.

⁴ 1996. évi LIV. Törvény az erdőről és az erdő védelméről, egységes szerkezetben a végrehajtásáról szóló 29/1997. (IV. 30.) FM rendelettel *Jogtár Plusz 2007.január 31. Complex Wolters Kluwer csoport*

⁵ 1996. évi LIV. Törvény az erdőről és az erdő védelméről, egységes szerkezetben a végrehajtásáról szóló 29/1997. (IV. 30.) FM rendelettel *Jogtár Plusz 2007.január 31. CompleX Wolters Kluwer csoport*

- Az Állami Erdészeti Szolgálat alulfinanszírozott, sok többletfeladat ellátásához kevés az ember, állandó bizonytalanság és túlterheltség a jellemző.
- Az erdőgazdálkodásból nyerhető forrás kevés az ismétlődő fejlesztésekhez.
- A stratégia kialakításához a projekt team áttekintette az erdőgazdálkodás sajátosságait:
- Az erdőgazdálkodás termelési ciklusai hosszúak.
- A gazdálkodás során végzett emberi tevékenység és a biológiai folyamatok összefonódnak, melyre a biológiai folyamatok (fák növekedése) uralkodó szerepéből adódóan az idényszerűség jellemző.
- 10 vagy 20 év múlva esedékes hozadék a jelenben is kivehető (A jelen nyeresége a jövőben nagy kárt okozhat).
- Az újratermelési költségek csak évtizedek múlva realizálódhatnak.
- A teljes termelési ciklus után és a fafeldogozás minőségi változtatásával lehet csak termékszerkezet változtatást tenni, ezért a piaci hatások csak kevésbé érvényesülhetnek.
- Nő az erdő ökológiai értéke, az erdők jelentős részének hasznosságát a szolgáltatásai és nem elsősorban a fakitermeléséből származó jövedelem biztosítja.
- A fahasznosítás belföld és külföld irányába történik.

Az erdőgazdálkodás célja az erdővel, mint természeti erőforrással való tartamos gazdálkodás.

Az állam részt vállal az erdőgazdálkodás finanszírozásában, mely a piacgazdaságokban is jelentős állami támogatásra szorul. Az erdőgazdálkodás kielégíti a társadalom erdőhöz kapcsolódó szociális, üdülési-fogyasztási és környezetvédelmi igényeit is.

További célok:

- A tulajdonosi, gazdálkodói érdekek és a társadalmi elvárások-támogatások összhangjának megteremtése, az erdővagyon hosszú távú fennmaradása.
- Tartamos gazdálkodás, racionális hasznosítás a társadalmi igényekkel összhangban turisztikai, környezetvédelmi stb. igények.
- Az erdő oktatási és kutatási célokat szolgáló szerepének hangsúlyozása.
- Törekvés az erdőgazdálkodás és erdőszeti politika Európai Unióban kialakuló megoldásaihoz való harmonizációra.

Az erdőgazdálkodás stratégiai programja a helyzetértékelés, az erdőgazdálkodás jellemzői és a megfogalmazott célok alapján több területre koncentrálnak. Így a birtokviszonyok, az erdőbirtok koncentráció elősegítése, erdőtelepítési célú földterület vásárlás lehetővé tétele 100%-ban állami tulajdonú erdőszeti és faipari részvénytársaságoknak, az erdőállomány minőségének javítása, az erdőállomány bővítése, erdőtelepítés, az erdőszeti infrastruktúra fejlesztésére, az erdőgazdasági ágazat támogatási rendszerére, az országos irányítás, a magánerdő-tulajdonosok gazdálkodó szervezetei, az állam erdőtulajdonosi kötelezettségei, a fagazdaság fejlesztése és a tudományos kutatás, oktatás területeire.

A stratégia kiemeli és hangsúlyozza az erdővel kapcsolatos tudományos kutatások és az oktatás jelentőségét.

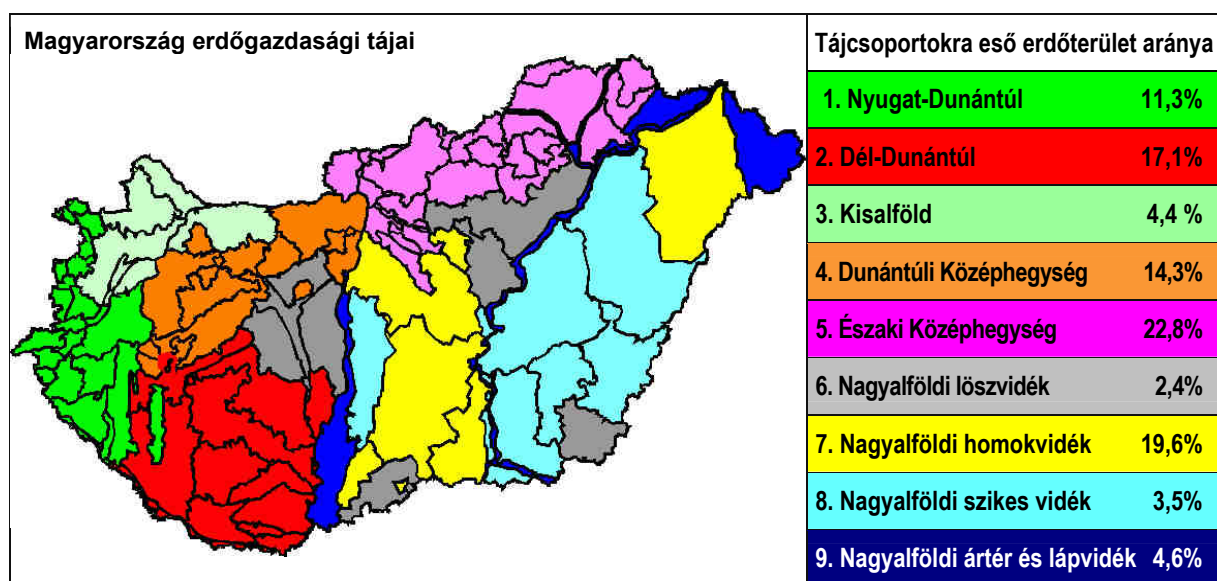
Az ezredfordulóra az erdőszeti területén is meghatározóvá vált az ökoszisztéma szemlélet. Solymos Rezső akadémikus 2004 októberében Pakszon a Környezetünk az erdő pedagógus továbbképzésen elhangzott előadásában az erdő fogalmát az alábbiakban határozta meg:

„Az erdő az adott területen élő növények és állatok életközössége, biocönózis, ahol a tagok életközösségekben élnek, és a meghatározó növénytag a fa.”⁶

⁶ Solymos R., 2004. Környezetünk az erdő továbbképzésen elhangzott előadása Paks, Paksi Atomerőmű oktatási központja 2004. október 26.

Az erdő mást jelent a gazdálkodónak, mást a művésznek és mást a hétköznapi embernek.

Magyarország tájegységei nyugat felől haladva az Alpok alja (Nyugat- Dunántúl), a Kisalföld, a Dunántúli –középhegység, a Dunántúli-dombság, az Északi –középhegység és az Alföld. (2. kép)

Forrás: ÁESZ 2004

2. kép: Magyarország erdőgazdasági tájai

Magyarországon az erdő, a szántó után a második legnagyobb művelési ág.

Magyarország erdőtársulásai az adott vidékre jellemző talajadottságok, vízháztartás és kitérttség alapján is különfélék lehetnek. Így más jellegzetességeket mutat a hegy- és dombvidék, de más képet fest az Alföld is.

Az erdőtársulás olyan erdei növénytársulás, melyet a különféle szintek fás-, cserjés-, gyeper-, moha-, és gyökérszint növényei alkotnak, s melyben az állati életközösségek másodlagosan megtalálják a létükhöz szükséges feltételeket.

Az erdőtársulásokban a fák töltik be a legfontosabb szerepet. Csoportosításuk a főbb állományt alkotó, társulást meghatározó fafajok, és a társulás természetessége szerint történik.

Hazánkban az erdőterület 85%-a lombos erdő, 15%-a fenyőerdő. A faállományt alkotó legértékesebb fafajok a tölgyek és a bükk, de jelentős területen találhatóak nyárasok, akácosok is. Az ország közel fele alacsony dombos vidék és hegyvidék ezért elsősorban ezek a területek a természetesen erdősült tájak, ahol a természetes növénytakaró a lombos erdő.

A hegy- és dombvidéken a cseres tölgyesek, bükkösök, gyertyános tölgyesek, fenyőelegyes tölgyesek a jellemzők. Az Alföldön a természetes növénytakaró a füves sztyepp. Itt ültetvény és pionír erdők telepítésére van lehetőség.

Az Alföld vidékén az árterek magas fekvésű területein keményfás ligeterdőket, a kocsányos tölgy, a kőris-félék, a szil, juhar, fűz, nyír és nyár, a gyertyán és a madárcseresznye megtelepedésével találkozunk.

Puhafás ligeterdőket ott találunk, ahol a csapadékon túl egyéb vízforrások is vannak, ott ahol a talajt több alkalommal is víz borítja. Jellemző fafajok itt: a fehér és törékeny fűz, a fehér és fekete nyár, az amerikai kőris, a zöld juhar, a hamvas éger, és a szil.

A borókás nyárasok a Duna-Tisza közének különleges erdőtársulása. Jellemző fái: a fehér nyár, a boróka, a mezei juhar és vadkörte, a fekete nyár, a mezei juhar és szil, a kocsányos tölgy.

A láperdők a holtágak, vízzel borított lefolyástalan területek erdői. A terület feltöltődésével ezek keményfás ligeterdőkke alakulhatnak. Fái: a magas kőris, a mézgás éger, a különféle fűzek és a szőrös nyír.

Az Alföldön találhatóak lösztölgyesek, sziki tölgyesek, gyertyános – kocsányos tölgyesek is. (Kocsis M. 1998)

Az erdő anyagi jellegű hasznát a megtermelt fa, és az egyéb nem fa erdei termékek, a gomba, az erdei gyümölcs, stb. alkotják. A tulajdonos ezekből jövedelemhez jut. Az erdők fenntartásának és fejlesztésének anyagi forrását ez a jövedelem adja.

A társadalom a környezeti ártalmak növekedése és az életminőség romlás miatt, mind nagyobb figyelemben részesíti az erdőt, értékeli védelmi, szociális, üdülési, jóléti szolgáltatásait.

Az erdővagyon értékelésekor az erdőt mint élő rendszert, az emberi környezet megőrzése és javítása érdekében létfontosságú, és nem helyettesíthető környezeti tényezőt kell kezelni.

Az erdőben és az erdőgazdálkodásban végbemenő változásokat az állami erdészeti politika, a civil érdekek, a társadalmi és gazdasági viszonyok alakulása befolyásolja. Az erdész tevékenységét tervezését a tartamosság eszméje, a hosszú távú fabiztosítás és egyenletes termelésre törekvés jellemzi. Olyan mértékben enged ma használatot, hogy az a jövő generációk használati lehetőségét semmiképpen ne csökkentse. (Stark M. - Lett B. 2006.)

Magyarország, a hat nagy tájegységét tekintve hat erdőgazdasági tájsoport is egyben. Az erdőgazdálkodás szakemberei ezekre dolgozzák ki az erdő- és termőhely típusok szerint rendezett erdőfelújítási és erdőtelepítési eljárásokat, melyek megszabják és megmutatják az erdőgazdálkodás irányát és útját.

Az erdőgazdálkodás jelentős szerepe ma abban mutatkozik meg, hogy értékkel, szolgáltatásokkal járul hozzá az ember jólétéhez anélkül, hogy a természeti környezetében károkat okozna (Solymos R. 2003b).

2.2. Az erdészeti politika fogalma, eszközei

Az erdészeti politika fogalma (Mészáros K. 2003):

„Erdészeti politika alatt értjük mindazokat a cselekvéseket, intézkedéseket, amelyek tudatosan kívánják befolyásolni az erdő, az erdőgazdálkodási ágazat és a társadalom kapcsolatának valamely meghatározó szegmensét.

Azokat az elveket, cselekvési módokat és az események alakításának lehetőségét tartalmazza, amelyek a társadalom erdővel kapcsolatos mai és jövőbeni igényeinek tudatos kielégítésére törekszenek. A társadalom érdektörekvéseinek heterogenitása miatt konfliktusos szituációkat tár fel és old meg az erdészeti politika aktív és passzív eszközeivel”⁷

Az erdészeti politika eszköztára, mindenkor a politika azon mechanizmusait, eszközeit foglalja magába, melyek segítségével az erdészeti politikai koncepciók megvalósíthatókká válnak. Az erdészeti politika eszközei ma hazánkban:

- jogi tartalmú,
- szervezeti változtatásra irányuló,
- gazdasági
- PR kommunikáció.

Az erdészeti politika eszköztárával valósítja meg a cselekvésre és változtatásra irányuló törekvéseit, lépéseit. Az erdészeti politika gyakorlati politikai eszköztárába tartoznak a

⁷ Mészáros K. (2003): Az erdészeti politika fogalmának fejlődés (kézirat), NYME EMK Sopron.

különbéféle erdészetre vonatkozó törvények, a magánerdőkkel kapcsolatos alapelvek és tanácsadás, a pénzügyi támogatások kérdése, a gondozás és képzés problematikája, a társulások és távlatok.

A szakképzés, mint sarkalatos pont jelenik meg, de a piac, a tájrendezés és tájtervezés, valamint az erdészet szervezeti felépítése és kialakítása kiemelt. Az erdészeti politikában hangsúlyos a társadalmi kapcsolatok ápolása is.

Az erdészeti politika eszközei lehetnek passzívak és aktívak.

A passzív oldal, az információszolgáltatás, indirekt eszköz az erdészeti politika tárházában. Különbéféle elemzésekkel (pl.: erdő, magánerdő, a faanyag stb.), valamint a PR tevékenységgel befolyásolhatja a közvéleményt.

Az aktív eszközcsoporthoz tartoznak mindazon jogi eszközök, amelyek az erdészeti politikai oldalakat szintén változtatásra és cselekvésre készítetik a szervezeti struktúra, a kormányzati és a civil érdekképviseleti oldalak részéről. Aktív eszközök közé sorolható elemek a gazdasági szabályozás, a piacsabályozás elemei és a gazdasági marketing, valamint az erdészeti ágazat pénzügyi szabályozása, a támogatási rendszer, az adózási rendszer erdészeti elemei is.

Itt kell kitérni a humán erőforrások fejlesztésére, így az oktatás, kutatás, fejlesztés és szaktanácsadás területére is.

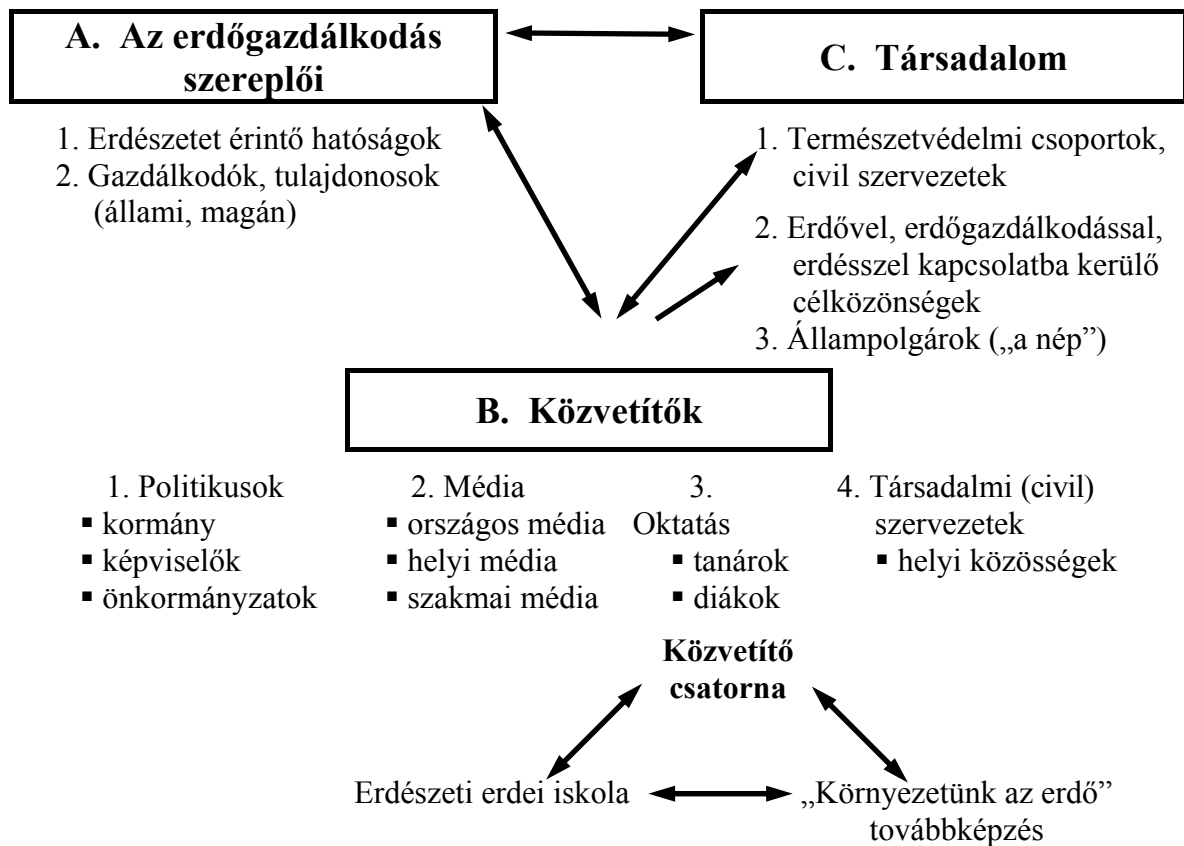
Fontos aktív eszközként emelhető ki a tervezés, a különféle programok és stratégiák kidolgozása, valamint a közvélemény befolyásolására irányuló direkt PR tevékenység is.

Az erdészeti politika fejlődése során mind inkább a társadalommal való kapcsolatot helyezi előtérbe, melynek hatékony eszköze a kommunikáció (Mészáros k. 2004a).

A kommunikáció az információk, érzelmek, gondolatok, újdonságok közlése vagy cseréje. A kommunikáció célja a tájékoztatáson túl az állásfoglalás (attitűd) és a magatartás befolyásolása. Az embereket körülményeiknél fogva más és más hatások és információk érik, és ez az adott kérdésben nézeteltérések, konfliktusok kialakulásához vezet. A konfliktus feloldása kommunikáció segítségével, tájékoztatással, véleményformálással alakítható ki.

Az erdőgazdálkodás olyan sajátos tevékenység, amely az erdő, mint természeti erőforrás kezelésével és használatával foglalkozik. Az erdőgazdálkodás az erdő kiegyensúlyozója, szerepe van a megóvásában, fenntartásában, az erdei ökoszisztéma működésének biztosításában. Ugyanakkor az erdő sokrétű haszna jövedelmet, foglalkozást is biztosít a tulajdonosoknak és gazdálkodóknak, így biztosító anyagi erőforrás is. Természetes úton olyan természetes anyagból álló termékek sokaságát állítják elő, amelyek az emberek mindennapi életének elengedhetetlen használati tárgyait, környezetét jelentik. Mindezen sokrétű célokból és elvárásokból adódnak az erdőgazdálkodás konfliktusai. (Stak. M. 2002.) A konfliktusok feloldásához a 2001-ben elkezdődött Nemzeti Erdőprogram kidolgozásakor a kommunikáció és konfliktusok kezelése érdekében a kommunikáció rendszer elemeit tekintették át a erdészeti szakemberek. A rendszer elemek között az oktatás ezen belül a tanárok és diákok, mint közvetítők jelennek meg. Az *1. ábrán* a rendszer három elemének kapcsolata, oda-visszaható szerepe jól érzékelhető.

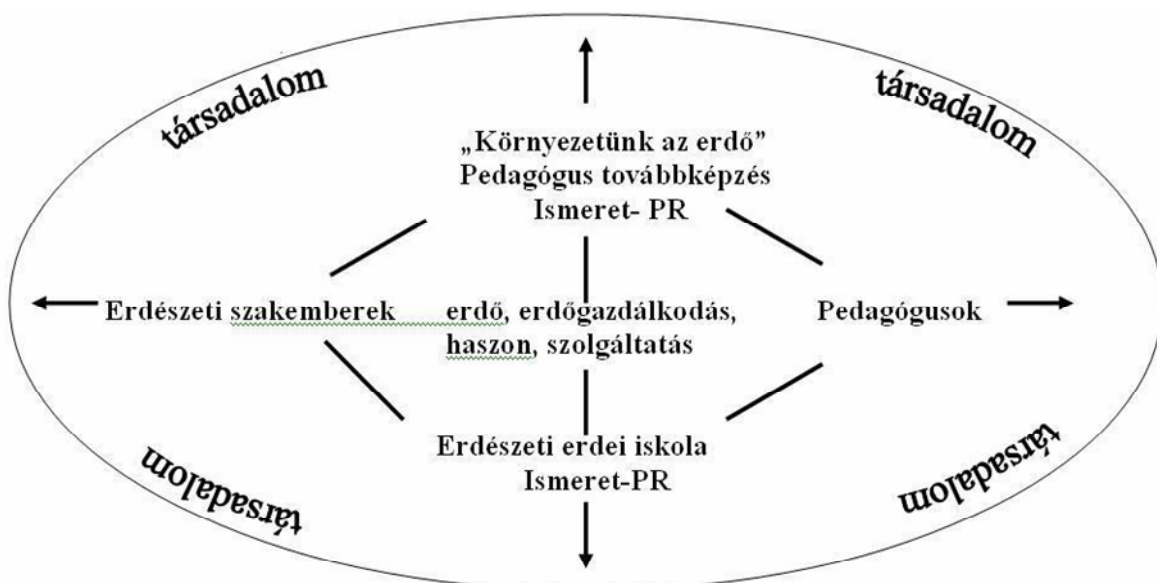
A kommunikáció a társadalom környezettudatos szemléletmódjának kialakulása érdekében jelentős. Az erdészeti politika fontosnak tartja a nyitást a társadalom felé. Felismerve a pedagógusokban a partnert, kiemelt szerepet szán nekik a közvetítésben. A pedagógus értékközvetítő, a jövő generáció nevelője. Ezért a pedagógusokat kell megnyerni az erdő és erdőgazdálkodás ügyének. Jól kommunikálva, erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos ismereteket juttatva rajtuk keresztül visz az út, hogy a felnövekvő generáción keresztül a társadalom szemléletmódját megfelelő irányba formálják.

Forrás: Stark M. (2002) alapján módosítva

1. ábra: Kommunikációs kapcsolatok

Az általam kidolgozott modell az erdészek és a pedagógusok közötti ismeretközvetítés és szemléletformálás kapcsolati kommunikációs rendszerét szemlélteti. Az erdészeti erdei iskola és a „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés kiszélesíti és szorosabbá fűzi az információközvetítést a társadalom felé (2. ábra).

2. ábra: Az ismeretközvetítés és szemléletformálás kapcsolatai

2.3. Az erdőgazdálkodás főbb irányvonalai, változásai hazánkban a XVIII-XX. században az 1989-es rendszerváltásig

A XVIII. században fejlődésnek indul a magyarországi erdőgazdálkodás, melyben elsősorban még az erdőhasználat elve érvényesül. A gazdasági élet fellendülése, a lakosság számának növekedése és a városok, községek környékén lévő erdők jelentős mértékű kivágása és felhasználása a figyelmet egyre inkább a fogatkozó erdők felé irányítja.

A rendszeres erdőgazdálkodás irányába történő törekvések eredményeként Mária Terézia 1766-ban kiadja az osztrák erdőrendtartását, majd ezt követően 1769. december 22-én megjelenik a magyar erdőrendtartás is. Az erdőrendtartást körrendeletként valamennyi magyarországi törvényhatóságnak megküldik. 1770-ben könyv formájában magyar és német nyelven is megjelenik. A rendtartás korlátozza az erdőbirtokosok jogait, melyek betartása a szabad királyi városoknak kötelező, a magánbirtokosoknak azonban inkább még csak ajánlott.

Mária Terézia, mint megannyi más, számára fontos területre, az erdészeti kultúra oktatására is kiemelt figyelmet kíván szentelni. Előzményként 1768. június 6-i rendeletében már szorgalmazza két geometriában jártas fiatal külföldi tanulmányútját a magyar udvari kamaránál. 1770-ben a selmecbányai tanintézetet akadémiai rangra emeli.

Ebben az időben további kezdeményezések is megfigyelhetők az erdészeti tudományok oktatására, így pl. Mitterpacher Lajos tevékenysége, aki a pesti egyetemen 1777-1814 között erdő-mező- szőlőgazdaságtan témában tart előadást.

Mária Terézia fia, II. József tervezetet készít a közös birtokosságú erdők használatának országos szabályozásáról.

Az 1791. évi LII. tc. és az 1807. évi XXI. Tc. már korlátok közé igyekszik szorítani a közös birtokosságú erdőkben folyó használatokat, a törvényhatóságokat az erdők védelmére kötelezik.

1808-ban a selmecbányai akadémián megkezdzi működését a hazai felsőfokú erdész-képzés.

1848-ban a birtokok zártsága, nemesi jellege megszűnik, a tulajdonrészek elidegeníthetőkké válnak. Így bárki megszerezheti ezeket, mivel az 1848. IX. törvénycikk megszünteti az úrbériséget, majd eltörlik a jobbágyság intézményét is.

Ezt követi az I. Ferenc József 1853-as császári rendelete, az úrbéri pátens. Megtörténik a legelő és erdő kötelező elkülönítése az úrbéresek és a földesúr között.

Az úrbéri birtokrendezés eredményeként megközelítőleg 1,6 - 2,3 millió hektár parasztbirtok jön létre, a földesurak alacsony összegű pótladó kárpótlásával.

Az eljárás során azonban sok erdőértékelési gond merül fel. Az úrbéri rendezés alkalmával a szolgalmegváltást, majd a viszontszolgálat pénzbeli és természetbeli értékét mérik fel.

1862-ben Selmecbányán, Divald Adolf és Wagner Károly létrehozza az első erdészeti folyóiratot az „Erdészeti Lapok”-at. 1866-ban megalakul az Országos Erdészeti Egyesület.

A kiegyezés (1867.) utáni időszak ismét új eredményeket hoz. 1879-ben az országgyűlés jóváhagyja az 1879. XXXI. törvényt, mely az első polgári erdőtörvényünk. Ez alapján megszervezik az erdészeti igazgatást, az erdőket számba veszik, törzskönyvezése és nyilvántartása megkezdődik.

A törvény előírásának megfelelően 1880-tól bevezetésre kerül a gazdálkodást szabályozó erdőgazdasági üzemtervek készítése. A törvény különbséget tesz a magán- és az ún. korlátozott forgalmú erdők között.

1897-ben Selmecbányán megalakul a Királyi Magyar Erdészeti Kísérleti Állomás.

Magyarországon az I. világháború előtti időszakban továbbra is jelentős nemzetgazdasági ágazatnak ígérkezik az erdőgazdaság és a faipar. Az 1919-ben bekövetkezett selmecbányai cseh megszállás miatt az Erdészeti Főiskola nem maradhat Selmeczen.

Az 1919. 52/1-A-3 számú magyar földművelésügyi miniszteri rendelet (1919. március 1.) a selmecbányai főiskolát ideiglenesen Sopronba helyezi át.

A trianoni békediktátum érzékenyen érinti az erdészetet is. Trianon eredményeként Magyarország területének jelentős részét elcsatolják. Erdőterületeinknek 84,1%-át, és Selmeczet is elveszítjük. Az erdészet területeitől, szakembergárdájának jelentős részétől, meg kell megválnunk. A diktátum végrehajtásának következtében erdősültségünk 25-27%-ról 12% alá csökken.

A bekövetkezett változás hatására új erdészeti politika kidolgozása válik szükségessé. A kidolgozásban nagy érdeme van az erdészet országos vezetésének és Kaán Károlynak.

Az új erdészeti politika alapelvei - a megváltozott helyzetnek megfelelően -, a megmaradt erdők védelmét, és az ország erdőterületének növelését (pl.: Alföld) tűzi ki célul.

A végrehajtás nehézségeit, az erdészeti politika megvalósításának korlátait az I. világháború után kialakult súlyos helyzet, és a nagy gazdasági világválság jelenti. Kaán Károly további nagy érdeme, hogy felismeri az oktatás-nevelés fontosságát, és a főiskolán nyugdíjazásra kerülő tanárok helyére, az Erdőmérnöki Karra nagy szakmai tudású magyar állami erdészeti szakembereket irányít.

1935. évi IV. törvénycikk néven megszületik a II. polgári erdőtörvény, mely az első természetvédelmi törvényünk is.

1936-ban a magyar erdészetnek nagy elismerés, hogy a II. Erdészeti Világkongresszust mi szervezhetjük meg.

A II. világháború nehéz éveit, a háború befejezése után ismét változások, fordulatok következnek be az erdészet és erdészeti politika területén.

Az 1945. márciusi Ideiglenes Nemzeti kormány által megalkotott 600/1945. M.E. számú rendelet (adott az évben törvény), elrendeli a nagybirtokrendszer megszüntetését és a nép földhöz juttatását. A törvény értelmében állami tulajdonba kerülnek a földbirtokok erdeiből a 100 katasztrális holdon felüli erdők, és kialakulnak a nagy állami erdőbirtokok.

Az erdőgazdálkodásra vonatkozó jogszabályokat 1961-ig az erdőkről és a természetvédelemről szóló 1935. évi IV. törvény határozta meg.

A Minisztertanács ugyan már 1954-ben foglalkozott az erdőgazdálkodás fejlesztésének kérdéseivel [1040/1954. (V. 27.) MT h.].

Az 50-es évek közepétől elkezdődik az egyre nagyobb mértékű erdőtelepítés, mellyel a háború és az újjáépítésből adódó kialakult rossz helyzeten és a külföldi export terheken próbálnak segíteni.

1959-ben a soproni főiskoláról a Bánya- és Kohómérnöki Kart Miskolcra helyezik át.

1959-1960 a mezőgazdaságban végrehajtott kollektivizálás, a termelőszövetkezeti tulajdonforma kialakításának időszaka. Megszűnik az egyéni és társult magántulajdon az erdőben (Vivat Akadémia 1985).

Az 1961. évi VII. törvény indokolásában, a törvényalkotók az erdőkről és a vadgazdálkodásról szóló törvényjavaslathoz, az erdőgazdálkodás műszaki fejlesztéséről és az erdők védelméről kívánnak rendelkezni. A törvénnyel az országban nagy erdősítési, fásítási programot igyekeznek kidolgozni. A törvényjavaslat indoklása, a törvény céljának meghatározása, az 1. § így fogalmaz:

„ A javaslat a törvény céljának megállapításakor szem előtt tartja azt a többrétű társadalmi rendeltetést, amelyet az erdők és fásítások a szocialista társadalomban betöltenek. Az erdőgazdálkodásban ugyanis a szocialista termelési viszonyok kialakulásával megszűnik az a helyzet, hogy az erdők és fásítások a társadalom egy vékony rétegének érdekeit szolgálják.

Ehhez képest a javaslat az erdők és fásítások elsődleges célján - az ország élőfa- és egyéb erdei termékkészletének növelésén - felül kellő súllyal emeli ki az erdőgazdálkodásnak azokat az egyéb hasznos rendeltetéseit is - pl. egészségvédelem,

*a helyi éghajlati viszonyok javítása - amelyek szintén az egész társadalom érdekét szolgálják.*⁸

Az erdőgazdálkodást és vadgazdálkodást a javaslatban egységes rendszerbe kívánják foglalni. Az erdőgazdálkodás alapelveinek sorában nagy hangsúlyt kap a tervszerűség:

„Az erdőgazdálkodás tervszerűségét biztosítja a javaslat azzal, hogy minden erdőre kimondja az erdőgazdasági üzemterv szerint folytatott gazdálkodás kötelezettségét. Az üzemtervek elkészítése igen alapos szakmai ismereteket igényel. Ezért az üzemtervek kidolgozása általában erre a célra létesített szervezet: az erdőrendezőiségek feladata.

Az üzemtervek beleilleszkednek a népgazdasági tervezés rendszerébe.

*... A távlati, legalább 10 évre szóló üzemterv szabja meg az éves tervfeladatokat (13-14. §).*⁹

Az 1960-as évek izgalmas időszak. Az itt kidolgozott irányvonalak sokáig meghatározzák az erdészet és erdőművelés útját (Oroszi S. 1998).

Az 1970-es évek elejétől a természetvédelem mindinkább kezd leválni az erdészetről.

A rendszerváltást követően ismét jelentős változások következnek be a hazai erdészeten. A korábban, szövetkezeti tulajdonba vett erdők ismét magántulajdonná válhatnak, kb. 200 ezer hektár erdő is privatizálásra kerül. Az erdőgazdálkodás magán formája ismét megjelenik.

2.4. Az iskola mint a környezeti nevelés hatékony színtere.

Útkeresések az 1800-as évektől 1989-ig, a rendszerváltásig hazánkban

A magyar iskolaügy alakulása, az iskola természetismerettel, növényekkel, és állatokkal, valamint azok védelmével kapcsolatos pedagógiai törekvései már a XIX. században is figyelemre méltóak. A XIX-XX. században a kihívásoknak megfelelően keresik az utat a hatékony környezeti neveléshez.

Az iskolai utakat, a tantárgyak, tanórák, a tanórákon kívüli formák megvalósításainak mintáit, a XIX. század közepétől a XX. század első feléig az iskolakertek, az iskolai kirándulások, a Madarak és Fák Napja történeti kutatásával követhetjük nyomon. Az erdészek és pedagógusok, a két fél közötti kommunikáció és a továbbképzések szükségének felismerése is itt kezdődik.

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, és a Földművelésügyi Minisztérium, törekvéseiben már korán felfedezhető az egymásra figyelés, a közös cél érdekében hozott, törvényi szintű megtámogatás.

A XIX. század elején a polgári átalakulás igényeinek megfelelően sorra fogalmazódnak meg a közoktatásügy terén a követelések, melyek az új igényeknek, kihívásoknak való megfelelést és a közoktatási rendszerünk megreformálásának szükségességét sürgetik.

A reformkor idején a kor kiemelkedő közéleti személyiségei, politikusok, írók, költők, közéleti személyiségek állnak az oktatásügyi kérdések mellé. A nemzet, a nemzeti függetlenségre való törekvés és a nevelésügyi kérdések ezen időszak alatt szorosan összefonódnak

⁸ 1961. évi VII. törvény indokolása, az erdőkről és a vadgazdálkodásról szóló törvényjavaslathoz Jogtár Plusz 2007. január 31. CompleX Wolters Kluwer csoport

⁹ 1961. évi VII. törvény indokolása, az erdőkről és a vadgazdálkodásról szóló törvényjavaslathoz Jogtár Plusz 2007. január 31. CompleX Wolters Kluwer csoport

3. kép: Báró Eötvös József
vallás- és közoktatásügyi miniszter
(1848. majd 1867 - 1871között)

A népoktatás, a szakképzés, a tanítóképzés, nőnevelés ügye, rendezése egyre hangsúlyosabb kérdéssé válik. 1828-ban megalakul az első hazai kiseddóvoda Brunszvik Teréz grófnő jóvoltából.

A reformkor szellemiségének megfelelően az állatkínzás elleni harc is átjárja e kort. Törekvései a szépirodalomban, költészetben, az emberi gondolkodásmódban egyaránt megjelennek. 1845-ben Almási Balogh Pál megalakítja az Állatvédő Egyesületet.

A köznevelés reformjának terveit, a népoktatás kereteit, alapvető elveit az első felelős magyar kormány vallás- és közoktatási minisztere Báró Eötvös József (3. kép) dolgozza ki. 1848-ban törvénytervezetét nem tudja törvényerőre emeltetni. Erre majd a Kiegyezés után nyílik lehetősége.

Az Andrássy-kormány Vallás- és Közoktatási Minisztereként 1868. június 23-án, a népiskolai reformterveit a képviselőház elé tárja. Javaslatát elfogadják, és 1868. évi XXXVIII. Tc.-ként törvényerőre emelik.

A népoktatást szabályzó törvény 9 fejezete és 145 paragrafusa kiemelkedő jelentőségű. Kimondja a 6-12 éves mindkét nembeli gyermekek tankötelezettségét, és a 12-15 év közöttiek ismétlődő iskoláztatását.

A törvény rögzíti a népiskolai tantárgyakat, és a kötelező óraszámokat, átszervezi a 3-4-5 osztályos kisiskolákat egységesen hat osztályos népiskolává, új iskolatípusok szervezését írja elő, így a 6 osztályos elemire épülő felsőbb népiskolát, a 4 osztályos polgári iskolát, az állami tanítóképző szervezését (Magyarné Sztankovics I. 1999).

A tananyagot tekintve megállapítható, hogy a törvény megjelenésével az egyes iskolatípusoknak megfelelő tantárgyak rendszerében helyt kapnak természettudományos ismereteket nyújtó tantárgyak, és ezek tartalmi megfogalmazásai is.

Így az elemi iskolában természetrajz és természettan keretén belül tanítják a helyi életmódra, iskolai környezet megismerésére irányuló ismereteket.

Az iskolákban található iskolai szertárak, szemléltető eszközökkel, oktatást segítő faliképek, a gyakorlati ismeretek megszerzéséhez faiskolát, iskolakerteket létesítenek. A gyermekek itt szerezhetik meg gazdasági, kertészeti ismereteiket a tanító vezetésével (Kovátsné Németh M. 1998).

„... a népiskolának nem lehet feladata tudományos rendszert közvetíteni, hanem tényleges és részletes ismereteket terjeszteni, és pedig az élet céljaira való tekintettel.

A növénytan órák e szerint főleg a kertben tartandók.”¹⁰

A felsőbb népiskolák természettan és természetrajz tantárgyain belül a fiúkat és a lányokat az adott település lakosságának foglalkozását tükröző és elvárható különféle foglalkozási formákra, pl: földművelésre, kertészetre tanítják.

A polgári iskolák esetében az általános műveltség nyújtása mellett e tárgyak praktikus, gyakorlati szempontoknak megfelelő ismereteket közvetítenek.

A tanítóképezdékben a tanítójelöltet, elméleti és gyakorlati oldalról felkészítik a közoktatásra, az iskolatípusoknak, feladatainak és céljainak megfelelően.

Az 1860-as évektől kezdve sorra látnak napvilágot az iskolai nevelés és oktatás kérdéseivel foglalkozó szaklapok, folyóiratok.

¹⁰ Dr. Emeríczy Géza (1871): Tavasz és az iskola. in: Néptanítók Lapja IV. (15.): 226

A Néptanítók Lapja, mint a pedagógusok szakfolyóirata a népiskolai törvény után egyre többet foglalkozik természettel, neveléssel kapcsolatos témákkal.

Az 1870-es évektől kezdve rendszeresen olvashat az olvasó a lapban, a tanítás szempontjából fontos természettan és természetrajz tanításának módjairól, a tananyag kérdéseiről, a természettan és természetrajzi óratervezetéről. A szemléltetőképek, a faiskolák, és az iskolakertek népszerűsítésével is sokszor találkozhatunk a szaksajtóban.

„Utat, módot kell kigondolni, hogy minden tanítvány elfoglalva legyen, nehogy unatkozzék, s unalomból rosszat tegyen, vagy talán az iskolában megszokja a dologtalanságot

...Ez pedig csak úgy érethetik el, ha nemcsak a könyv, papír, tinta az iskolában a taneszköz, hanem az iskola mellett van egy oldalról az iskolai kert is. E kert olyan legyen mintegy népiskolai tankönyv. S mi legyen az iskolakertben? E kérdésre azt felelhetjük az, mi más kertben szokott lenni t.i. növények, a legközségesebb növények, melyeket a növendék mindennap szem előtt lát. Legnagyobb tért foglal el a faiskola; legyen kerti-, kereskedelmi-, gabona- és takarmánynövény, a fák között eperfa, természetesen szép rendben, ezen kívül méhkas.”¹¹

„Bátran merem állítani, hogy csak a mely népiskola nagy és alkalmas iskolai kerttel rendelkezik, s azt kellően fel is használja, csak az állíthatja teljes öntudattal magáról, hogy növendékeit nem magának, hanem az é l e t n e k neveli.”¹²

A fák és a természet szépségeinek érzékeltetésére, gazdasági hasznuk hangsúlyozására cikkek, tanulmányok jelennek meg, melyeken keresztül igyekeznek a kor szellemének megfelelően a népnevelők figyelmét a természetre irányítani, az iskola szerepét hangsúlyozni e téren (EmeríczyG. 1871, Kerékgyártó E. 1872).

1872-ben a Néptanítók Lapjában megjelenő „A fák és az ember” című tanulmány is a fák szépségét az ember lelki életére ható vonzerejét, az ember és a fa közötti viszonyt és egymásrataltságot, a természet védelmét taglalja. A fának közvetve és közvetlenül is sok haszna van az ember számára:

„Nemcsak gyönyörködtetik, de táplálják is és anyagot szolgálnak szellemére nézve épügy, mint az iparos kezében, céljaik elérésére nézve. Hol fák vannak, ott üdítőbb, egészségesebb a lég...”¹³

Már ekkor hangsúlyozzák, hogy az erdő szépségeinek felfedezésével, az erdő ideális szabadidős színtér megismertetésével az értékrend, szemléletmód, a természethez való viszonyulás megváltoztatható. Nyomatékosítják, hogy a tanítóknak ki kell használni minden olyan lehetőséget a munkájuk során, amivel a gyermekeket a természet ismeretére, szeretetére, a természet védelmére, értékeinek megláttatására nevelik.

„Kísértse meg bárki, ha káros vagy gonosz szenvedélyek rabja, fölcseréli azokat a természet dicső élvezeteire, járjon erdőkbén, neveljen fákat s bele fog szeretni, szenvedélyes kertész lesz, s undorral veti meg előbbi káros szenvedélyeit.

Nekünk, tanítóknak, e tekintetben igen sok tennivalónk van, s senki sem vitathatja el, hogy a jövő nemzedék sorsa ez oknál fogva is kezeinkbe van letéve.”¹⁴

Hittel vallják, hogy a köznép fapusztító hajlamainak megszüntetésére legmegfelelőbb út a megfelelő ismeret közvetítése a különféle tantárgyakon keresztül, és az iskolai faiskolák, iskolakertekben való tevékenykedtetés, mely majd a gyermekek megfelelő szemléletének kialakulásához vezet. A hatékonyság növelésére, ötletként megfogalmazódik, a felsőbb

¹¹ B..y M..ly (1870): Az iskola miként neveljen az életnek. In: Néptanítók Lapja, III. (25): 34.3

¹² Dr. Emericz Gyéza (1871): Tavasz és az iskola. In: Néptanítók Lapja, IV. (15): 226

¹³ Kerékgyártó Ede (1872): A fák és az ember. In: Néptanítók Lapja, V. (27): 456-457

¹⁴ Kerékgyártó Ede (1872): A fák és az ember. In: Néptanítók Lapja, V. (27): 457.

osztályos gyermekek buzgalmának valamilyen formában történő elismerése. A gyermeki lelkesedés továbbserkentésére a kitüntetés adományozásának a gondolata is felvetődik. A gyermekek dicsérete mellett a tanítók munkájának elismerése is gyakorlattá válik.

Az iskolai, faiskolai munkához a tanítóknak a Földművelésügyi Minisztérium 9000 kézikönyvet ad ki a fatenyésztés általánosítására, népszerűsítésére.

A tanítók lelkesedének, és hatékony munkájuk elismeréseként, a minisztérium 1868 és 1870 között 7715 forint jutalmat oszt szét. 1871-ben 219 tanítót részesít pénzjutalomban és 150 elismerő oklevelet is szétoszt az arra érdemesek között.

2.4.1. Az iskolai kirándulások tanulási-tanítási lehetőségeiről, és a természet védeleméről a XIX. század utolsó harmadában

Az 1870-es évek közepétől az iskolai kirándulásokban rejlő spontán és tervezhető ismeretnyújtás újabb lehetőségének felismerése megkezdődik. Az egyes iskolai kirándulások élményei, a tanítás lehetőségeinek hangsúlyozása egyre többször kerül a szakmai lapok hasábjaira.

A tanítók sorra számolnak be a közös iskolai kirándulásokról, a kirándulások alatt szereshető tapasztalatokról és ezek hasznáról. A kirándulások alkalmával ajánlott módszerek között mindannyian a gyermeki aktivitást hangsúlyozzák:

„Nem rendes óráról lévén szó: kerülni kell minden oktatási hangot és modort; beszéljenek a gyermekek, a tanító csak irányítson de - észrevétlenül. Az egésznek inkább alkalom és ötletszerűleg kell jönnie, mintsem észrevegye a gyermek, hogy ezt vagy amazt, a tanító eltervezte.....Ez elvekhez kell, hogy hűek maradjunk még akkor is midőn a gyermekeknek oly dolgokat kívánunk bemutatni, melyek a természetben való szemléltetést okvetlenül megkívánják...”¹⁵

1891-ben megjelenik egy újabb kirándulással kapcsolatos cikk. Érdekessége, hogy a szerző a 6-7 éves korosztályt nem tartja alkalmasnak a közös kirándulásra, mert a gyermek, ekkor még nem bírja az út fáradalmait. A szerző a szabad mozgáshoz csak az iskolaudvart és kertet ajánlja. Vajon tényleg helytálló ez a megállapítás? Miközben közismert volt már akkor is, hogy gyermek ezen életkorban nagyon érdeklődő és fogékony, energiája, mozgásigénye óriási, szinte kielégíthetetlen.

A századfordulóhoz közeledve a Néptanítók Lapjában továbbra is sokszor olvashatunk a természettan, természetrajz tantárgyak tartalmi kérdéseiről, az iskolai kirándulásokról. A tanítók rendszeresen beszámolnak a kirándulásokban rejlő tanítás-tanulás, növény- és madárvédelem lehetőségeiről.

„Ez alkalommal a rovarokról beszélgettünk; majd az erdei fák közül a tölgy-, cser-, bükk-, gyertyán-, és fenyőfát ismertettem volna meg a fiúkkal, ha mint aféle falusi gyermekek még nálamnál is jobban nem ismerték volna őket. Hallva a madarak gyönyörű énekét, e kedves állatkák hasznáról, a fészekrongálás káros voltáról beszélgettünk; s mint később örömmel győződtem meg róla, szép eredménnyel.”¹⁶

A kor másik nevelés- és oktatásügyi lapja a Népinevelő, a latin és görög szertartású katolikus népoktatási intézetek lapjában arról értekeznek, hogy hogyan mutatható be „életközben” az erdő. Hogyan lehet beszélni a fák szépségéről, a különféle fafajokról, részeiről. Hogyan szemléltethető az aktuális helyszínen, az erdőben az erdei ökoszisztéma. Miként lehet a gyermeket a kirándulások alkalmával a természet ismeretére, szeretetére, a fák és a madarak védelmére nevelni. Hogyan, milyen kérdésekre hívhatja fel a figyelmet a tanító a séták alatt, kitérve az erdő hasznára, gondozására, az erdészek munkájára, az erdő védelmére.

¹⁵ Barabás Gáspár (1891): Az erdőn in: Néptanítók Lapja, XXIV. (76): 724-725

¹⁶ Cságoty József (1898): Iskolai kirándulások in: Néptanítók Lapja XXXI. (41): 9

„Sok fát látunk az út mellett, mi az ? Ki ültette az erdőt? Hát a fáit? Milyen fákat láttok az erdőben? ... Ki tartja fenn, ki gondozza a fákat? Szabad a fák ágait letördelni, megcsonkítani?

...Csendben, zajtalanul jöjjetek ide. Mit láttok a bokorban? Szabad-e a madarak fészket kifosztani vagy elpusztítani? Miért nem?”¹⁷

A XIX. század utolsó harmada az iskolától várja a segítséget a madár-, és állatvédelem terén is. Hitét a jövő szempontjából fogékony gyermekek megfelelő nevelésébe veti.

Ebben az időben a nemzetközi közvéleményt az itáliai madárbefogások foglalkoztatják leginkább. A probléma kapcsán 1873-ban nálunk is felmerül a káros és hasznos madarak fogalmi tisztázásának igénye (Madárné Gyurján I. 2001)

Az 1883-ban megjelenő „Az állatok védelme” című munkájában Herman Ottó felismeri a természet megismerésének és védelmének elengedhetetlenül szükséges összefüggését.

A Néptanítók Lapjában cikk jelenik meg az apró madarak fogdosása ellen.

A madárpusztítás kérdése, a gyermekek madarakhoz, madárfiókákhoz való viszonya ezen időszakban többször az újságok hasábjaira kerül.

„A madarászás állatkínzássá fajul; mert a gyermek csak játékszerűl használja az elszedett madárkát s midőn ezek síró hangon tudatják fájdalmukat, a gyermek még gyönyörködik a szegény tehetetlen kínjain...Azon gyermekek , kik a madarak és más oktalan állatok kínzására pajkosságból rászoknak, utóbb az embereken való kegyetlenségre is hajlandóvá lesznek”¹⁸

A súlyos probléma érzékelése, kezelése miatt egyre erőteljesebbé válik az iskola, a nevelésbe vetett hit, és társadalmi összefogás igénye e téren.

2.4.2. Helyzetkép a századfordulóhoz közeledve.

Az óvodaügy alakulása, népoktatás helyzete az 1896-97. tanév tükrében

Hosszas várakozás után 1891-ben, végre napvilágot lát az I. hazai óvodai törvény, az 1891. évi XV. törvénycikk (Mészáros I. 1996, Magyarné Sztankovics I. 1999).

A törvény beilleszti az óvodát a hazai közoktatási rendszerbe. Az óvodák száma a törvény megjelenését követően 1895-ben hazánkban már 983.

Az óvodákban 1071 kiseddóvó dolgozik. Sajnos azonban közülük 976 képesítés nélküli, nem rendelkezik oklevéllel.

A korabeli feljegyzések tanúbizonyosága szerint azonban az óvónők és óvók, bár anyagi elismertségük alacsony, magas fokú a hivatásszeretettel rendelkeznek.

Az óvodai törvény jelentősége óriási. Ugyanakkor már akkor nyilvánvalóvá válik, hogy a törvényben rögzített kétéves, középfokú kiseddóvóképzés keretei végérvényesen nem biztosíthatják a megfelelő szakmai tájékozottságot és általános műveltséget a jövő kiseddóvóinak a növendékeiknek.

A hivatásukat nagyra becsülő és szerető kiseddóvók munkájuk eredményessége érdekében már a törvény megjelenése előtt és után is keresik az utakat a szakmai megújuláshoz (Peres S. 1901).

A kezdetben a kiseddóvók önképzésének egyik forrása a szakmai megújulást biztosító szaksajtó. Az iskolai nevelés és oktatás kérdéseivel foglalkozó folyóiratok közül 1870-ig a Népközelők Lapját tartják a kiseddóvók hivatalos lapjának is. 1870-től önálló szakfolyóirat jelenik meg, az Alapnevelők és Szülők Lapja, mely 1872-78-ig Nevelési Szakközlöny néven, 1879-től Kiseddónevelés címmel áll a kiseddóvók szolgálatában.

¹⁷ Závatzky István (1898): A kirándulás értékesítése a népiskolai nevelés keretében in: Népközelő IV. (20): 163

¹⁸ Schettl Miksa (1898): A madárpusztítás káros hatása az erkölcsökre in: Népközelő IV. (24): 196

Különbféle Országos Egyesületek alakulnak, melyek a kiseddóvás ügyének előmozdítását kívánják szolgálni.

A szakmai megújulás másik útja ez időben az óvókörök megalakulása. Az óvókörök a kiseddóvók továbbképzésének szervezeti kereteiként egyfajta továbbképző tevékenységet biztosítanak. Több óvókör is alakul, például a szegedi, szabadkavideki, a budapesti.

A továbbképzési témák változatosak. A témafeldolgozás szempontjából érdekes megemlíteni az 1886-ban megrendezett szegedi óvókör programját. Itt mutatott be Götz Róza a galambról egy mintafoglalkozást. Az óvónő merész újítással nem elégedett meg a foglalkozás során a szemléltető képpel, hanem egy élő és egy kitömött galambbal is közvetítette az ismeretanyagot.

Hasonlóan újszerű volt Pór Róza mintafoglalkozása is. Az óvónő egy egész macskacsaládot etetett meg a gyermekek előtt. A gyermekek közvetlen élmény és tapasztalás útján megfigyelhették a forró tej és a macskák viszonyát, a kihűlt tej elfogyasztását, miközben tág tér nyílt a gyerekekkel a „társalgásra”. (Kelényi F. 1963.)

A szervezett, tanfolyamokra épülő továbbképzések gondolatát kiseddóvók számára 1900-ban Peres Sándor (Újfalussy írói álnévvel) a hazai kiseddóvás kiemelkedő alakja veti fel.

„Mindenki jól tudja, hogy a kiseddek nevelésének anyaga, eszközei, módja éppen úgy változnak, mint a folytonosan fejlődő társadalmi élet körülményei, felfogásai, jelenségei.

...Kell pénznek lenni arra, hogy az óvónők a nevelői munka tiszta forrásánál felüldüljenek, megfrissüljenek, hogy úgy mondjuk, megfiatalodjanak. És lesz is erre pénz - nem sok kell rá- mihelyt sikerül meggyőznünk az illetékes köröket az ilyen tanfolyamok szükségességéről.”¹⁹

Ezután hosszabb időnek kell még eltelnie az óvónői továbbképzések megvalósulásig.

Az első kiseddnevelőknek szánt továbbképzést 1907-ben a hódmezővásárhelyi állami óvónőképző intézet szervezi meg. A gyakorlatban lévő óvónők a továbbképzés költségeire a vallás- és közoktatásügyi miniszternél pályázhatnak (34929 -1907. számú miniszteri rendelet) (Továbbképző tanfolyam 1907).

Az óvodákba járó gyermekek száma emelkedik, bár a folyamat a törvény hatására sem problémamentes.

A népiskolák a népiskolai törvény hatására a századforduló felé közeledve az iskolába járó gyermekek száma emelkedik, habár a folyamat itt sem zökkenőmentes.

Wlassics Gyula Vallás és Közoktatásügyi Miniszter elkészíteti az XXVII. jelentését, melynek az V. szakasza az 1896-97-ik tanév népoktatásának helyzetét tárgyalja. A Néptanítók Lapjának 1898. évi március 10-i száma a jelentést közölve részletesen számol be a különféle iskolatípusok munkájáról, statisztikai kimutatást ad a tanköteles gyermekek számáról.

E tanévben a tanköteles gyermekek száma az ország lakosságához viszonyítottan 19,42%, 2 939 100, ebből mindennapi tanköteles 2 061 186, ismétlő tanköteles 877 914.

A mindennapi tanköteles gyermekek közül 85,49% jár ekkor iskolába, 14,51% nem látogatja az iskolát. Az ismétlő iskolára kötelezettek közül 66% jár, 34% azonban nem. A jelentésből kiderül az is, hogy 13 tankerületben a tényleges iskolalátogató gyermekek száma már meghaladja a 90%-ot, így például Vas, Moson és Sopron és Fehér vármegyében. A népiskolák száma is emelkedik az előző évekhez képest, számuk ekkor már 16 951. A népiskolákban 27 150 néptanító végzi áldozatos munkáját. Elmondható tehát, hogy a századfordulóra az iskolát látogató tankötelezett gyermekek száma intenzív növekedést mutat.

A felső népiskolák helyzetét tekintve a jelentésből kiderül, hogy számuk évről-évre apad. Számuk ekkor 32, növendékeinek száma 1411.

¹⁹ Újfalussy S. (1900): Tanulmány. In: Kiseddnevelés (13): 345-347

A polgári iskolákat a miniszteri jelentés magyar nemzeti szempontból fontosnak ítéli, hisz ezek az iskolák töltik be a kor művelt földművelői, ipari, kereskedelmi tudását nyújtó intézményeinek a szerepét. Számuk ekkor 268, növendékeknek száma is emelkedést mutat.

A 75 tanítóképző-intézetben e tanévben a növendékek között a tanítónőképzőkben 352-vel nő a lányok, míg a tanítóképzőben csak 224-gyel növekedik a férfi növendékek száma, tehát ebben az évben a lányok keresik fel nagyobb kedvvel ezeket az intézményeket.

A képesített tanítók száma is sokat javult, hisz míg 1870-ben még a tanítók $\frac{1}{4}$ -e, addig 1897-ben $\frac{1}{10}$ -nek nincs oklevele.

A századfordulóhoz érve azt tapasztaljuk, hogy tanítók, tanárok továbbképzésének szükségességét – melyet már régen hangsúlyoznak – a Vallás-és közoktatásügyi Minisztérium támogatja. Különböző szaktanfolyamokat indítanak azért, hogy a tanítók megismerhessék a tanítás újabb eljárásait, eszközeit, és alkalmazását a gazdasági oktatásban, testgyakorlat tanításában stb. Az első továbbképző tanfolyamot tanítók számára 1902-ben Budapesten és Kolozsváron rendezik meg. 1903-ban további négy három hetes tanfolyamot szerveztek. 1907-ben Hódmezővásárhelyen (Hüll C. 1905, Kelényi F. 1963)

2.4.3. Az iskolai környezeti nevelés útjai a Madarak és Fák Napja meghonosodásától az első világháború végéig

A XIX. század végére a természetes táj képe nagymértékű változáson megy keresztül a felgyorsult technikai fejlődés eredményeképpen. A folyók szabályozása, mocsarak lecsapolása, az erdők kivágása következtében átalakulnak az egyes területek ökológiai viszonyai. Ennek következtében a kialakult helyzet már a természet harmóniáját, a biodiverzitást veszélyezteti. A természet szépségére, a megváltozott helyzetre érzékeny emberek azonban felismerik a veszélyt, és közbelépést sürgetnek.

Hermann Ottó 1882-ben megalapítja az Országos Állatvédő Egyesületet.

Az Országgyűlés 1883-ban elfogadja a vadászati törvényt, ám a probléma ezzel nem oldódik meg, és a század végére is adott (Madárné Gyurján I. 2001).

A századfordulóra az állatvilág, a madarak és fa értékének, védelmének kérdése hazánkban, egyre hangsúlyosabbá válik. A megfelelő hazai megoldások további kidolgozásához a külföldi események, intézkedések is hozzásegítenek. A hatékony iskolai környezeti nevelés eléréséhez, az útkereséskor a korabeli kezdeményezések is hozzásegítenek.

A mintául szolgáló, követendő és megszívlelendő külföldi példák közül sok eljut hazánkba, mely kezdeményezések a fa és madárvédelemmel kapcsolatos tevékenységükkel további utat mutatnak.

Az Angol Királyi Állatvédő- Egyesület kezdeményezése például már az 1880-as évektől kéri, hogy a népiskolákban minden év elején a tanulók „állatok iránti irgalom gyakorlata” tárgyában készítsenek írásbeli dolgozatot. A tanító által beküldött legjobb dolgozatok szerzői jutalmat vagy oklevelet kapnak.

1888-ban 11000 kitévésre érdemes munka születik. 1893-ban ezek száma már eléri a 36 000-et. 1897-ben 69 183, 1898-ban pedig 1002 iskolából 76 617 dolgozatot küldenek be a tanítók az egyesületnek. Megállapítható tehát, hogy az állatvédelem iránti érdeklődés az ifjúság körében Angliában is egyre nő. (Máday I. 1907)

A francia favédelemért 1893-ban megalakul a „Société des amis des arbres” társulat. A tagok, gazdák, tanítók, mérnökök évente 2 franknyi tagdíjat fizetnek, és legalább egy csemetét ültetnek minden évben, melyet gondoznak, védenek.

A természet szervezett védelme érdekében az amerikai iskolákban 1894-től bevezetésre kerül a Madarak napja (Birds day) és a Fák (Arbor day) napja.

1896-ban a vallás- és közoktatásügyi miniszter a 704. elnöki számú – a népiskolai helyhatóságokhoz intézett – rendeletében utasítja az iskolákat arra, hogy emlékfákat, facsoportokat ültessenek a Millennium emlékére. A fakiválasztás szempontjaiként a

hazánkban őshonos és hosszú életű fafajokat javasolja. A rendelet azonban az ültetés szempontjából kissé későn jelenik meg, így az elültetett fák közül sok kiszárad.

A Néptanítók Lapjában 1897. április 15-én megjelenő hiánypótlásra felszólító cikk, a tanítókat buzdítja, hogy a kiszáradt fák helyére újakat ültessenek, a tanfelügyelőket pedig arra szólítja fel, hogy a látogatásaik alkalmával ezeknek a fáknak az állapotáról tájékozódjanak. Állapotukról győződjenek meg minden esetben személyesen is (Fazekas S. 1897).

Olaszországban 1899 őszén az olasz királyné megnyitja a római Via Latinán a „Festa degli alberi”-t, a fák ünnepét, melyre a római iskolások mintegy 7000 tanulóját toborozzák össze az iskolákból a facsemeték megbecsülésének nevelői célzatával. A királynő nagy ceremónia közepette ültet el egy facsemetét, majd a kertészek további csemetéket ültetnek melléje. Az eseménnyel az olasz közoktatásügyi miniszter célja a „fatenyésztés” megkedveltetése és a fák - saját kezű és mások által elkövetett- rongálásának megelőzésére nevelése, az ifjúság körében.(Igali Svetozár 1900.)

Hazánkban ugyanakkor működik az Erzsébetfa-ültető bizottság. A társulat ekkor viszonylag új keletű, a munkájáról szóló jelentések nem túl rendszeresek.

A Magyar Földhitelezet ugyanakkor évenként 2500 forintot oszt ki a legsikeresebb faiskola-kezelő néptanítók között. 1900-ban az első díjat az urdombi állami tanító, Viicsök Sándor kapta, 300 forint összegben. Felismerik és tudják, hogy a fa értékes és fontos alapanyag hazánkban, mely ápolást, tervszerű kitermelést és telepítést igényel.

„Mentől civilizáltabb valamely nemzet, annál több oldalról szorul élő fára s annak termékére.... Az erdősítési törvényeink elrendelik, hogy az erdők „turnusok”-ban vágandók s az erdő, hogy ápoltság, de az erdő keretén kívül eső fára is gondot kellene olyképpen gondot viselni, hogy ha elszárad, ha elpusztul- nyomába más élő fa legyen ültetve.”²⁰

1900-ban a Néptanítók lapjának márciusi számában az olasz minta alapján felmerül az igény és javaslatként meg is fogalmazódik az iskolai tavaszi faültetés ünnepének bevezetése. A városi és falusi iskolák főként az elemi iskola tanulóifjúságát célozzák meg ezzel.

A faültetés ceremóniájának és az ünnepély hivatalossá tételének, nyomatékosításának érdekében javaslatot tesznek arra is, hogy ezt a kiemelkedő jelentőségű alkalmat, mindig egy, a földművelésügyi miniszter által kiküldött képviselő nyissa meg.

Úgy vélik, hogy a faültetés ünnepének iskolai bevezetésével, és a külföldi minták követésével a hazai ifjúság körében elérhetővé és hatékonyvá válhatna a megfelelő szemlélet kialakítása a környezeti nevelés terén.

A madarak védelmére Hermann Ottó az Országos Állatvédő Egyesület közgyűlésén 1900. február 25-én olvassa fel gondolatait (Nádai M. 2005).

Az erdész szakma számára is fontos mondanivalóra való tekintettel az Erdészeti Lapok 1900. májusi száma ezt a beszédet teljes terjedelmében közli.

A madárpusztítás mértéke megengedhetetlen, a pusztítás, egyrészt gasztronómiai, konyhai céllal történik, de számottevő a divat áldozataivá váló madarak száma is.

„Hivatalos kimutatás szerint Friualban csak egyetlen esztendőben a madárvonulás idejében 206,832 madár került konyhai czélokra piacra, tényleg pedig kitett a szám 620,496 darabot... A divat, szellemesség és finomság világra szóló középpontja, Páris, hivatalos kimutatás szerint egyetlen évad alatt 32,000 rigót, 114,000 pacsirtát emésztett föl... Igen mert a divat és a gyomor irtóztató hatalom.”²¹

Herman Ottó a mérhetetlen pusztítás ellen emeli fel szavát és fordul az Országos Állatvédő Egyesület közgyűléséhez, bízva az egyesület támogatásában. A kialakult rossz helyzet és a fennálló probléma megoldásához, a hazai madárvédelemhez utat is ajánl. Be kell vinni az

²⁰ Igali Svetozár (1900): Fatenyésztésünk érdekében. In: Néptanítók Lapja, XXXIII. (10): 11-12

²¹ Herman Ottó (1900): Madárvédelem. In: Erdészeti Lapok 39. (5): 564

iskolába a madárvédelem eszméjét, és ott valami állandó intézmény alakjában kell a gyermekekhez közelebb hozni. Erre az Egyesült- Államok minden iskolájában már bevezetett és jól működő intézményét ajánlja, a Madarak napját (Birds day) és a Fák napját (Arbor day). Az Egyesült Államokban ugyanis minden iskolában évenként egy napot a madaraknak szentelnek. Ezen a napon a tanító a gyermek értelméhez és felfogásához mérten szép, és beható előadást tart. A tanító a gyermekek lelkére kíván hatni a madarak életét, jelentőségét bemutatva.

Ugyancsak minden iskolában az évnek egy napját a fáknak szentelik. E napon az oktatók a fák jelentőségét fejtegetik. A súlyt itt arra fektetik, hogy minden gyermek valamilyen alkalmas, kopár helyen egy pár csemetét ültessen el, és ezt ápolja. Meggyőződésük, hogy miután a fa együtt növekedik majd a gyermekkel, így ez a gyermek lényéhez fog fűződni..

Herman Ottó országos összefogást, az erők egyesítése céljából történő alapszabálytervezet kidolgozását, valamint a Madarak és Fák Napjára vonatkozó alapos emlékirat kidolgozását indítványozza. A tanítók számára, az alkalom lebonyolításához szükséges megfelelő előadások kidolgozására hívja fel a figyelmet.

A közgyűlés 21 tagból álló bizottsága elfogadja Herman Ottó javaslatait, azonban az iskolai gyakorlatban való megvalósításhoz még egy kicsit várni kell.

1902 tavaszán Kőszegen Chernel István, Herman Ottó barátja első kezdeményezőként rendezi meg hazánkban a Madarak és Fák Napját a gimnazista diákokkal.

1906. március 14-én az Országos Állatvédő Egyesület levelet intéz a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, Gróf Apponyi Alberthez (4. kép).

A levélben javasolják, hogy a növény- és állatvédelem elmélyítése érdekében minden elemi és népiskolában egy, tavaszi vagy nyár eleji külön napot a minden tanító szentelhesse arra, hogy megismertethesse a gyermekekkel a fák és madarak értékeit.

Rávilágíthasson fák és a befásítás jelentőségére, a hasznos madarak fészkelésére és szaporítására, védelmére. Továbbá e napot, ahol ezt a helyi viszonyok is megengedik, csemete és fáültetéssel tegyék mindenki számára még emlékezetesebbé (Kovátsné Németh M.1998, Nádai M.2005, Madárné Gyurján. I. 2001, Fejes E. - Kanczler Gy-né 2003).

A fent említett levél tartalmának kezdeményezője Herman Ottó. Megfogalmazói Máday Izidor az Országos Állatvédelmi Egyesület elnöke, Grimm Gusztáv ügyvezető elnök és Frank Ágoston titkár.

A kezdeményezést aztán tettek követik, melynek eredményeképpen gróf Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter **1906. április 27-én 26 120 szám alatt körrendeletet bocsát ki.** A királyi tanfelügyelőségekhez és a közigazgatási bizottságokhoz és egyházi főméltóságokhoz intézett körrendelettel meghonosítja hazánk népoktatási tanintézeteiben a Madarak és Fák Napját.

4. kép Gróf Apponyi Albert
vallás- és közoktatásügyi miniszter
(1906 - 1910 között)

A mindenki számára fontos, de elsősorban a népiskoláknak szóló örömteli rendelet teljes terjedelmében közli az 1906. évi Néptanítók Lapja májusi száma.

A Madarak és Fák Napja intézményét, mely az iskolai környezeti nevelés egy további hatásos útja lehet, a javaslat alapján az amerikai iskolákban már 1894-től jól működő Madarak napja (Birds day) és a Fák napja (Arbor day) mintája adja. A hazai rendelkezés ugyan két nap helyett csupán egy közös napot engedélyez és ír elő az elemi iskolákban, ennek jelentősége azonban mégis kiemelkedő.

„A szóban forgó intézmény meghonosítása céljából elrendelem, hogy lehetőleg már a folyó 1906. évtől kezdve minden állami, községi, társulati és magán elemi népiskolában május vagy június hóban a Cím által minden évben meghatározandó külön nap szenteltessék kizárólag arra a célra, hogy azon a napon a tanító a hasznos madarak természetével, jelentőségükkel, e madarak védelmével és szaporításának szükséges voltával, az erre szolgáló módokkal és eszközökkel az iskolai ifjúságot megismertesse és ugyanezt a napot felhasználja arra is, hogy a fáknak és cserjéknek a hasznos madarak fészkelésére és szaporítására való befolyását megvilágítván, a fák és a befásítás nagy jelentőségét megmagyarázza, és ahol ezt a helyi viszonyok megengedik és indokolják, hasson arra is, hogy a gyermekek a vidéki viszonyokhoz képest legtöbb előnyt szolgáltató fák és csemeték ültetésével tegyék a madarak és fák napját emlékezetessé és állandóan hasznossá.”²²

E nap méltó megünnepléséhez a rendelet fontosnak tartja a tanítók számára kidolgozandó a megfelelő útmutatások és vezérfonalak megalkotását.

A befásításra vonatkozó részek taglalásakor a rendeletben előírtak szerint elsősorban a selyemtenyésztés szempontjából fontos jelentőségű szederfákról kell szólni, majd másodsorban kell a gyümölcsfák hasznát tárgyalni. A selyemtermesztés közgazdasági és szociális szempontból is kiemelkedő jelentőséggel bír ebben az időben. A rendelet is kiemeli ezt, hisz olyan iparágról van szó, melyhez az ország viszonyai kedvezőek, és mely iparág fejlődőképes, így sok szegény családnak nyújthat a továbbiakban is ez a munka megfelelő megélhetést.

„Meg vagyok győződve, hogy ezen a nép javának előremozdítására irányuló rendeletemet a néptanítók buzgón és lelkiismeretesen fogják végrehajtani és igyekezni fognak azon, hogy a fa, a bokor szeretete elterjedjen a nép között, mert annak megóvásával és ápolásával együtt önként föltámad és gyökeret ver a nép szívében s értelmében egyaránt a hasznos madarak védelme”²³

A rendelet megjelenését nagy örömmel fogadja és közli az Erdészeti Lapok 1906. évi májusi száma is.

A kommunikáció az erdészek és a pedagógusok között ugyan nem rendszeres, ám mindenféleképpen kiemelhető a rendelkezés hatására történő közös cél érdekében megvalósuló egymásra figyelés.

Az örömteli hír közlésekor azonban fájó szívvel jegyzi meg az erdészek szaklapja, hogy a Madarak és Fák Napja ünneplése a rendeletben foglaltakon túl több lehetőséget is rejt még magában. Alkalmas lenne az erdőgazdaság iránti hiányos érzék felkeltésére is az iskolában.

A Madarak és Fák Napja 1906 áprilisától fontos esemény lesz az iskolai mindennapok között. Alkalmat teremt a tanítóknak az ismeretátadásra, szemléletformáló előadások tartására, a madarak és fák szépségének és hasznának bemutatására.

²² Apponyi Albert (1906): Madarak és fák napja. In: Néptanítók Lapja XXXIX (19): 3

²³ Apponyi Albert (1906): Madarak és fák napja. In: Néptanítók Lapja XXXIX (19): 4

A népiskolákban a természetismeret, természettan tantárgy tanítása, az iskolakertben végzett szemléltetés és munka mellett a tanév során tervezett kirándulások és ünnepélyek sorában rendszeressé válik.

Az iskolák tanítói országsszerte igyekeznek a helyi adottságokat kihasználva élni a lehetőségek kínálta helyzetekkel.

A XX. század első felében az iskolai környezeti nevelési utak, módok megoldások hiteles bemutatásához, a továbbképzéssel kapcsolatos törekvések, az erdész szakma és a pedagógusok kommunikációs kezdeményezéseinek a Néptanítók Lapjában megjelenő cikkek, valamint a helyi iskolák, így pl. a Soproni Római Katolikus Fiú Elemi Népiskola (egyházi) valamint a Soproni Állami Polgári Leányiskola (állami fenntartású) iskolai értesítőjének tanulmányozásával juthatunk közelebb.

A soproni rom. kat. belvárosi elemi fiúiskola és a Szt. Mihályról címzett róm. kath. elemi- fiú és leányiskola értesítőjében 1905-1906-os tanévben Rohn Nándor igazgató számol be az első Madarak és Fák Napja eseményeiről.

Az igazgató először üdvözli az ünnepélyek sorában ezt napot, mely megrendezéséhez Sopron kir. város közigazgatási bizottságának a Madarak és Fák Napja meghonosítására vonatkozó 112/1906 számú határozata is hozzájárult.

Az első ünnepélyre a soproni római katolikus elemi fiúiskolákban 1906. június 03. – án kerül sor. A beszámoló tanúbizonysága szerint az iskoláik tanulóifjúsága- Belvárosi és a Szent Mihályról „címzett” (elnevezett) iskola apraja-nagyja a belvárosi fiúiskola udvarán gyűlt össze. Az igazgató beszédében az „új intézmény” eredetéről, lényegéről, a fák és madarak közvagyonosodási nagy jelentőségéről szólt. Felhívta a gyermekek figyelmét a fák és madarak értékére. Az erdő szépségeinek érzékeltetésén túl a gazdasági hasznát, a közvagyon kérdését is tárgyalta. Wachtel Frigyes okleveles elemi iskolai tanító a belvárosi fiúiskola IV. b osztályának tanítója a gyermekek felfogásához mértén előadást tartott a hazánkban honos és fészkelő madarak életmódjáról, hasznáról, védelméről, szaporításuk módozatairól. Bemutatta a Soproni Állatvédő Egyesület által az iskoláknak adományozott 3 különböző madárfészkelőt, ismertette azok szerkezetét és használatukat.

A feljegyzés szerint a gyermekek érdeklődve hallgatták a szabad előadást, mely a fák, cserjék és a madarak lakóhelyének összefüggéseire, és a védelem szükségességére mutatott rá. A tanító a fák védelmére, ápolására és ültetésére szólított fel. Kiemelte, hogy csak így lehet az ifjúságot madarakat és fákat védő katonákká nevelni.

A gyermekek készséges ígéretet tettek erre, majd a Himnusz eléneklése után az összes osztály nemzetiszín zászlók alatt kivonult a Váris- erdőbe, a Muck Endre tiszteletére felállított „Madáretetőhöz”. Itt Wachtel Frigyes a Soproni Állatvédő Egyesület működéséről, hatásáról és madáretetők szerkezetéről, rendeltetésükről beszélt.

Mindezek után a 14 kivonult osztály madarokról, fákról, erdőről, természet szépségéről és hasznáról szóló énekeket énekelt.

Ezzel és a gyermekek önfelelt rögtönzött játékával végződött az első a Madarak és Fák Napja, melynek a feljegyzés szerint a tanulókra nézve lélekmelegítő és kedvderítő hatása volt. Az 1906-os miniszteri rendeletnek azonban ekkor ez az iskola még csak részben felelt meg, mert a faültetést júniusban természetszerűleg nem vették fel az ünnep programjába.

A természet értékeinek tudatosítására e napon a tanítói beszédekkel, közös énekléssel, szavatokkal, fogadalomtétellel neveltek. Mindezt a hitelesség és az élményszerűség miatt a természet szabad ege alatt tették meg.

Az iskolai munkában nagy eredmény a tanítók azon felismerése, hogy a természet megismerésére és szeretetére nevelés csak tervszerűen, tudatososan, rendszeres és folyamatos oktató-nevelő munkával érhető el az iskolában.

A Madarak és Fák Napja az évközi tanítás összefoglalója, mely minden év május vagy júniusában megkoronázza az egész tanévet. Az ünnep napján a gyermekek többnyire a

szabadba, a természetbe mennek. Itt sokszor a szülők közreműködésével, vagy akár egy majáliszerű külső ünnepléssel kötik össze a madarak és fák jelentőségéről szóló előadásokat. A gyermekek megszólalnak ilyenkor verssel, énekkel és prózával. Megénekelik a fák és a madarak világát, értékeit, szépségét. Az ilyen ünnepek évről-évre felejthetetlen élményt nyújtanak a gyermekeknek.

A természet megismerését, és a természetre irányuló tantárgyak tanítását, az iskolai oktatáshoz szükséges ismeretek megújítását a tanítók könyvtára, a szakmai fejlődést segítő sok új és hasznos könyv segíti. Az iskolai könyvtárak állománya szaporodik.

Az 1907-1908-as tanévben a soproni rom. kat. belvárosi elemi fiúiskola és a Szt. Mihályról címzett róm. kath. elemi iskola tanítói könyvtára is sok új, értékes könyvvel gyarapodik, így:

- Kukuljevic József: Magyarország madárvédelmének története, fejlődése és jelenlegi állapota
- Csörgey Titusz: Utmutató a mesterséges faodvak alkalmazásához és egyéb madárvédelmi intézkedések (Ajándék)
- Krump Miklós: Állatvédelem- Embervédelem. Vagy: Mit akarnak az állatvédő egyesületek? (Ajándék)
- Miként ünnepeljük a Madarak és Fák napját? (Ajándék)
- Pedagógiai folyóiratok közül járt többek között:
- Néptanítók Lapja 1907
- Népnevelő 1907

Érdekes, de nem meglepő, hogy a felsorolt könyvek fele ajándék. Az iskola könyvtára ingyen jut hozzá ezekhez az elengedhetetlenül fontos, értékes munkákhoz, melyek ekkor a tanárok jól felkészültségének zálogai is egyben.

Az Országos Állatvédő Egyesület felkarolja az iskolai környezeti neveléssel kapcsolatos törekvéseit. A tanítók munkájának segítésére, és a szakszerű tanításhoz felajánl könyveket. Az iskolai oktatásban a kirándulások is egyre nagyobb hangsúlyt kapnak.

Az osztálytanítók többször „kivezetik” a tanulókat a szabadba, hogy megismertessék velük a város környékét, természeti értékeit. Megismertetik a gyermekekkel az ott előforduló növényeket, rovarokat, földrajzi alapfogalmakat.

Cikkek sora jelenik meg a Néptanítók Lapjában, a séták és kirándulások megszervezéséhez gyakorlati útmutatásként.

„Az iskolai séták és kirándulások célja, egyrészt gyaloglás és szabadban játszással a testet edzeni és ügyesíteni, a természet szépségei iránt valóérzékeny felébresztve, a szabad természetet megkedveltetni, másrészt földrajzi, természetrajzi és néprajzi ismerteket közvetlen szemlélet alapján szereztetni. Végül a természet lépten nyomon megnyilatkozó erkölcsi igazságok helyes alkalmazásával a tanulót erkölcsileg is nevelni, nemesíteni.”²⁴

A tanítók törekednek arra, hogy az ismereteiket szinten tartsák és folyamatosan gyarapítsák. Ehhez nagy segítséget nyújt továbbra is az iskolai könyvtár. A tanítói könyvtárak könyveinek igénybevételével lehetőség van arra, hogy az ismeretek tovább bővüljenek és elmélyüljenek. A soproni fiú elemi iskola tanítói könyvállománya is folyamatosan gyarapszik. Beszerzésre kerül többek között:

- Wagner János: A kis kertész
- Fromm Géza dr.: Madárvédelem című munkája.

²⁴ Utasítások és gyakorlati tanácsok az iskolai séták és kirándulásokra (1909). In: Néptanítók Lapja XLII. (38): 8.

A madarak és fák hasznának megértését az Országos Állatvédő Egyesület minden évben megjelenő Gyermeknaptárja, és az Ifjúsági Madárvédő Liga szervezése is segíti.

1908-ra az Országos Állatvédő Egyesület az iskolába helyezi át működésének legfőbb színterét. Az egyesület legjelentősebb intézkedései között szerepel:

- Gyermeknaptár évenkénti kiadása,
- a Madarak és Fák Napja megünneplésének támogatása és fejlesztése,
- az Országos Ifjúsági Madárvédő-Liga szervezése (Az Országos Állatvédő Egyesület 1908).

1908 őszén a Madarak és Fák napját már sok helyen a polgári iskolák, tanító és tanítónőképzőkben, felsőbb leányiskolákban is megünneplik, de népszerűsítik társadalmi egyesületek e napot és a madarak és fák védelmét.

1911. május 1-jén az ipolyszakállasi, a bohári és az ipolybéli iskolák közösen, ünnepelték meg a Madarak és Fák Napját a perőcsényi erdőben a Salgóvár alatt. Az ünnepet szép szavak és ünnepi dalok tették emlékezetessé, melyben mindhárom iskola tanulói kivették a részüket.

A fafélék szaporításáról, az ültetéséről és a gondozás feladatairól Hudák Aladár uradalmi főerdész tartott előadást. Az ünnepély végén 200 gyermek tett fogadalmat arról, hogy a fákat óvni és szeretni, hasznos madarakat védelmezni fogja. Az ünnepélyen sok vendég is részt vett (Madarak és fák napja 1911).

A tanítók az ünnepély előadójának az uradalmi főerdészt hívják meg. Meggyőződésük, hogy az erdész a leghivatottabb és legfelkészültebb szakember a fák és a madarak értékének és védelmének bemutatására.

A kommunikáció az erdészek és a pedagógusok között tehát itt-ott a gyakorlatban is megindul, a pedagógusok úgy ítélik meg, hogy az erdő megismeréséhez és megszerettetéséhez szükséges a jól képzett és hiteles ismeretközvetítő. A feladatra az erdész személyét tartják a legmegfelelőbbnek.

A Madarak és Fák Napja egyre népszerűbb az iskolákban. A környezeti nevelésben betöltött szerepe, eredményei vitathatatlanok. 1910 és 1912 között az ünneplő iskolák száma 1407-ről 6078-a emelkedik. Az 1912-es tanévben már 1 000 000 iskolás gyermek vesz részt ezen az ünnepélyen.

A környezeti nevelésben az iskolai tantárgyakon túl nagy szerephez jut a tervezett, tervszerű kirándulásoknak, a Madarak és Fák Napja ünneplésének, mely mindinkább alkalmassá válik arra, hogy a környezettel kapcsolatos megfelelő szemléletet és ismeretet élményszerűen közvetítse (Máday I. 1913).

A pedagógusok között már vannak olyanok, akik a környezet megismeréséhez, kirándulások, faültetések szervezéséhez, a szakszerűség biztosításához, ezen alkalmak emlékezetessé tételéhez erdészeti szakember segítségét is igénybe veszik. Így történik ez az 1911-1912-es tanévben Sopronban is.

A Belvárosi iskolában 1912. május 31-én délután 2 órakor az iskola udvarán közösen összegyűlve tartják meg az év koronáját, a Madarak és Fák Napját. Elénekelik a Himnuszt, majd Wachtel Frigyes tanító a szokásokhoz híven beszél az ünnep jelentőségéről, és védelemre buzdít. Az énekek, versek és a Szózat közös eléneklését követően az iskola a harkai fennsíkon levő itatóhoz kirándul. Itt megtekinti a IV-VI. osztály, a városi erdészeti hivatal által támogatott, április 15-én közösen elültetett fákat. Ezután a közeli játszótérre mentek, ahol énekelnek, játszanak késő délutánig, majd visszakísérik a gyerekeket az iskolába.

A gyakorlati együttműködés az erdészettel, e példán is jól érzékelhető. Az iskolai környezeti nevelés támogatói a helyi erdészek, akik facsemetéket ajándékoznak az iskolának, majd közösen el is ültetik ezeket a gyerekekkel.

1912-ben a forrásanyagok, feljegyzései szerint Sopron és környékének komoly problémát jelent a cserebogarak és pajorok okozta kár. Ezt a problémát, a Polgármesteri Hivatal

felhívásával az iskolában a tanulóknak is közvetítik. Buzdítják őket a kártevők irtására. A felhívásra a tanítók a tanulókat délutánonként kivezetik az erdő szélére, ahol megfelelő irányítás mellett cserebogarat, pajorokat gyűjtenek. A tanítók ezzel a gyakorlatban is rávezetik a gyermekeket a közvagyon megvédésére, a közjó előmozdítására. Az erdő, a természet védelme fontos, erre nevel az iskola.

Az iskolai kirándulások Sopron város környékén továbbra is rendre zajlanak, melynek fontosságát a tanítók egyre jobban felismerik.

Az iskolai könyvtárak, így a soproni katolikus elemi iskola könyvtára is további újdonsággal gyarapodik. A tanítók szakmai továbbfejlődése szempontjából nagy szükség is van erre. A témafeldolgozás kapcsán a beszerzett művek közül a következők érdemelnek figyelmet:

- Iskolai ünnepélyek I-IX füzet
- Romhányi Sándor: Vezérfonal iskolai kirándulások rendezéséhez.

A hatékony, eredményes oktató- nevelő munkát a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter elismeri és a kiemelkedő pedagógusokat érdemeik elismeréseként pénzjutalomban részesíti.

Ennek eredményeként az 1912-1913-es tanévben a soproni katolikus fiú elemi iskola tanítójának, Wachtel Frigyesnek a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter az 1907-ik évi XXVII. t.c. 4.-ik paragrafus alapján, a népnevelés terén szerzett kiváló érdemeinek elismeréseként 200 K. személyi pótlékot engedélyez.

„A vallás- és közoktatásügyi miniszter a községi és hitfelekezeti elemi népiskoláknál egy és ugyanazon helyen huzamosabb időn át alkalmazott és a népnevelés terén kiváló érdemeket szerzett néptanítók részére, az állami költségvetésben e célra megállapított hitel keretében, a közigazgatási bizottság és a ki. Tanfelügyelő javaslatására, hitfelekezeti intézeteknél az illetékes egyházi főméltóság véleményének meghallgatásával, évi 200 K természetével bíró személyi pótlékot engedélyezhet”²⁵

Wachtel Frigyes munkásságával, lelkiismeretességével és elhivatottságával a természetismeret és természetszeretet megalapozójává vált az iskolája tanulói körében.

A tanítók hatékony oktató- nevelő munkáját és a szakmai megújulást ebben az iskolában, az 1913-1914-es tanévben a tanítói könyvtár ismételten nagymértékű gyarapodása tovább mélyíti. Az elérhető és szükséges szakirodalmak beszerzésre kerülnek. Így a könyvtár tulajdona lesz:

- Fodor Árpád: A madarak és fák napjáról szóló iskolai jelentések III. évkönyve. 1912.
- Monostori Károly: Állatvédelem VIII. és IX. évf.

Az I. világháború ideje alatt a híradások általában nem túl gyakoriak a Madarak és Fák Napjáról, bár az iskolák többnyire, ahol lehetséges, továbbra is meg-megünneplik ezt. Az ünnepélyek lebonyolításra vonatkozóan a Néptanítók Lapjában sem találunk sok utalást.

A folyóirat hasábjain a háborús helyzetből adódóan ezen időszak alatt más kérdések és problémák kerülnek a középpontba.

A soproni katolikus fiú elemi népiskola 1914-1915-ös értesítője is hiányos. A magyarázatot erre az 1915-1916-os értesítő adja meg. A hiányosságok oka a háború.

Az iskolában Madarak és Fák Napját nem ünnepelték meg. Kirándulások sincsenek. A tanítói könyvtár néhány könyvvel ennek ellenére gyarapodik:

- Fodor Árpád: A madarak és fák napjáról szóló iskolai jelentések IV. és V. évkönyvei 1913-1914.
- Horváth Kornél dr.: Néma szenvedők. Az állatvédelem érdekében

²⁵ 1907: XXVII. t.c. A nem- állami elemi iskolák jogviszonyáról 4. paragrafus. in: Magyar Törvénytár 1907. évi törvénycikkek Budapest, Franklin –Társulat. Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda 1908

1916-1917-es tanév. Háború. A háború időszakát, iskolákban kialakult helyzetet az adott évek iskolai értesítőinek feljegyzéseiből követhetjük nyomon.

A Madarak és Fák Napját a soproni katolikus elemiben 1917-ben május 11-én, a háború ellenére megrendezték. Az ünnepelés ugyan az előzőektől eltérően zajlott, de nem maradt el. Az osztályonkénti ünnepelés reggel az tantermekben kezdődött. A tanítás kezdetén a fészkelő madarak életmódjának és hasznának ismertetéséről beszéltek. A tanítók kiemelték a madarak lakóhelyének a fáknak és cserjéknek a jelentőségét is, melyek mindenkorai védelmére és ápolására szólították fel a tanulókat. Az ünnepélyt szavalat és ének zárta, majd folytatódott a rendes tanítás.

A tanítói könyvtár állománya ez évben is némelyest gyarapodott. A hivatalos lapokon túl a természettudomány területén pl:

- Dalitsch Dr.: Schul-Naturgeschichte, Pflanzenbuch (h. ó, i, j, kötet)
- Pill Karl: Die Flora des Leithagebirges und am Neusiedlersee. című munkáját szerezte be az iskola.

Az 1917-ig hét évfolyam jelenik meg a Madarak és Fák Napjáról szóló évkönyvekből, melyekben hangsúlyozzák, hogy ez az ünnep egész éves előkészület eredménye, mely nem csak a madarakra, fákra, hanem minden állat és növény védelmére is vonatkozik

1918. év első fele meghozta a keleti fronton a békét, de nyugaton és délnyugaton a háború még tart. A tanítók közül sokan teljesítenek katonai szolgálatot.

Az iskolába járás sok nehézségbe ütközik. A tanulók gyakran késnek el az iskolából. Okai a sorban állás élelmiszerért, vagy segítenek a szüleiknek a munkában, a téli időszakokban nincs cipő, ruha, amiben elmehetnének az iskolába. Vannak azonban pusztán hanyagságból iskolába nem járó tanulók is. A Madarak és Fák Napját az iskolában 1918. május 15-én tartják meg az előző év mintájára. Tanítás előtt, osztályonként a tantermekben ünnepelve.

A tanítói könyvtárak a soproni katolikus fiúiskolában szerényen ugyan, de gyarapodnak. A természettudomány területén Klein L.: Waldbaume und Straucher című munkájával.

2.4.4. Törekvések a két világháború között

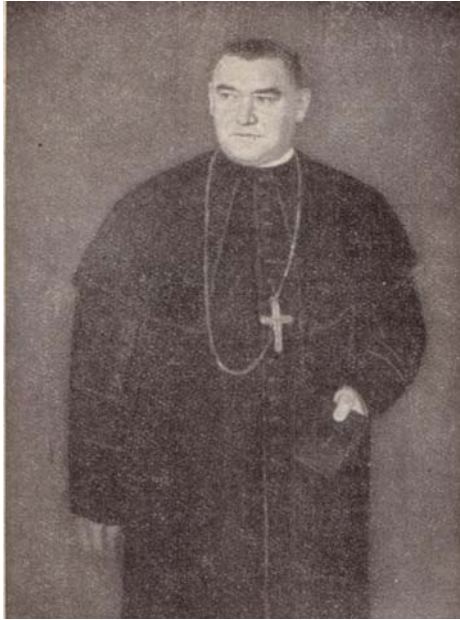
1919-1920-ban az Országos Állatvédő Egyesület a szaklapok, a Néptanítók Lapján keresztül kéri az elemi és középfokú iskolák vezetőségét és hatóságait, hogy szervezzék meg a Madarak és Fák Napját. Szervezzék a Madárvédő Ligát és küldjenek jelentést az ünnepélyről, a tanfelügyelőségeken, vagy a középiskolai értesítőkön keresztül. Mivel kérdőívet ebben az évben nem tud kiadni az egyesület, a jelentések az alábbi egyszerű kérdések alapján készülnek el.

1) Hol és milyen jellegű az iskola? 2) Mely iskolákkal ünnepelt együtt? 3) Szabadban folyt-e le az ünnepély vagy csak az iskola termében? 4) Volt-e kirándulás? 5) Volt-e faültetés? 6) Volt-e a Madárvédő Ligának fogadalomtétele? 7) Hány új tagja lett a Ligának az 1919/20. iskolai évben? 8) Volt-e jelen közönség és mennyi? 9) Van-e még közölni valója a tantestületnek (Országos Állatvédő Egyesület kérelme alapján 1920).

Az iskola jelentéseire vonatkozó kérdések továbbra is jól tükrözik, hogy a Madarak és Fák Napjának intézménye, miként tudta az adott évben, a gyakorlatban lebonyolítani a természetvédelmi szemlélet kialakítását célzó törekvéseit. Milyen hatékonyan sikerült megoldania ezt és mennyire tudott társadalom felé nyitni.

A Madarak és Fák Napját már széles körben ünneplik az iskolákban. Sopronban ezen intézmény népszerűsítésében jelentős szerepet vállalnak a helyi egyesületek is, pl.: az Állatvédő Egyesület. 1920-ban a soproni Állatvédő Egyesület tagság részvétlensége és a nehéz gazdasági viszonyok miatt beolvad a Városszépítő Egyesületbe. A Városszépítő Egyesület átvállalja az Állatvédő Egyesület feladatait (Szabó J. 1983)

A Sopronban évenként megrendezett Madarak és Fák Napját az egyesület továbbra is, az ifjúság körében, a természet védelmének népszerűsítésére használja fel. Ilyenkor ingyen juttat facsemetéket a tanítóknak, amit aztán a kijelölt helyekre a tanítóval közösen ültetnek el a gyerekek. Itt kell megemlékezni Ullreich Gyula és Kindler Mihály tanító urakról, akik ebben a munkában ekkor leginkább jeleskednek. Az egyesület ingyen és önköltségi áron ad továbbá madárodút is az érdeklődőknek.

5. kép: Vass József
vallás- és közoktatásügyi miniszter
(1920 - 1922)

... a madarak és fák napjának megtartására külön szünetnapot nem engedélyezhetek, s a részletekre sem kívánok közelebbi útmutatást adni, hanem utalok a fent említett alaprendeletekre.”²⁶

A rendeletben a miniszter az intézményekre bízta, hogy miként rendezik meg ezt. Lebonyolítható tanulmányi kirándulás keretében, vagy egy természetrajzi órát szentelhet erre a tanár. Azonban ilyen alkalmakkor minden esetben ki kell hangsúlyozni az állatvédelem, növényvédelem fokozott szükségességét.

Mivel a trianoni béke eredményeképpen az ország 2/3 részét elcsatolták, a legszebb erdeinktől kellett megválnunk, a legkiválóbb állattartásra alkalmas területeinkkel lettünk szegényebbek, fokozott figyelmet kívánnak szentelni a megmaradt területeknek. A rendelet hatására megkezdődik a polgári leányiskolákban és középiskolákban, óvó- tanítóképzőkben is, a megfelelő, környezettel kapcsolatos szemléletmód kialakítását és elmélyítését célzó a Madarak és Fák Napjának különféle formákban történő ünneplése.

Az erdő, a természet szeretetére és védelmezésére nevelés az iskola fontos feladata. Ennek hangsúlyozásaként 1924. május 30.-án megszületett a magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter 1924. évi 41.016/VIII.a. számú rendelete, az erdőégések megakadályozása érdekében szükséges óvórendszabályok ügyében. A rendelet kiemeli az iskola nagy jelentőségét e téren. A trianoni helyzetre hivatkozva felhívja a tanítók figyelmét arra, hogy az iskolai kirándulások és a tanítás számtalan lehetőségét kihasználva ragadjanak meg minden alkalmat arra, hogy az ifjúság előtt a fák és az erdő közegészségügyi és

Országosan látva a Madarak és Fák napjának sikerét a népiskolákban, és a trianoni békediktátum után kialakult helyzet azt kívánja, hogy ezen „intézmény” a felsőbb iskolákban is mindenütt helyet találjon magának. Itt-ott ugyan már vannak az előző időszakokból is híradások arról, hogy polgári, felsőbb leányiskolákban is rendeznek Madarak és Fák Napját, ez ekkor azonban még korántsem rendszeres. A középfokú iskolákban való meghonosítást ismét egy rendelet fogja segíteni.

1922. március 24.-i dátumozással napvilágot lát a vallás-és közoktatásügyi miniszter 1922. évi 193,863 921. M. P. számú rendelete, a madarak és fák napjának és a Madárvédő Ligának a középfokú iskolákban való meghonosítása tárgyában.

„Minthogy eddigelé a madarak és fák napjának megtartása és a Madárvédő Liga szervezése csak az elemi iskolákra szorítkozott, az ide vonatkozó 1906. évi 26.120. számú és az 1908. évi 27,171 számú rendeleteket valamennyi, rendelkezésem és vezetésem alatt álló középfokú iskolára (polgári-, és középiskolára, óvó-, tanító-, tanítónő-képzőkre) kiterjesztem.

²⁶ A vallás-és közoktatásügyi miniszter 1922. évi 193,863 921 M. P. számú rendelete. In: Néptanítók Lapja, 1922. L. (12-15.): 53.

közgazdasági szerepére, fontosságára rámutassanak. Az erdőben a kirándulások alkalmával tüzet ne rakjanak, ha elhagyott tűzre akadnak, azt mindenkor oltsák el. Keltsenek a tanítók az erdő iránt szeretetet és buzdítsanak arra a tanulók körében, hogy a csekély kiterjedésű megmaradt erdeink faállományát senki ne károsítsa, hanem oltalmazza.

A polgári leányiskola természeti ismereteket nyújtó oktatási és nevelési törekvéseiről a Soproni m. kir. Állami Polgári Leányiskola Értesítői adnak útmutatást.

Az állami polgári iskola igazi polgári iskola, mely felkarolja a kis polgárok gyermekeit, akiknek nevelést és magyar műveltséget kíván adni, mintegy kultúrmissziót betöltve. A polgári leányiskola I. osztályba a 9. évet betöltött, de 12 évesnél nem idősebb tanulók vehetők fel azok, akik az elemi iskola VI. osztályát sikeresen elvégezték. A felsőbb osztályokba történő továbblépés feltétele az előző év sikeres elvégzése. Könyvtára nincs az iskolának, de az iparos tanonciskola gazdag könyvtárát használhatják a tanulók megfelelő irányítás mellett.

Az 1924-25. tanévben a tanévre előírt tananyagot, a terv szerint dolgozzák fel, ápolva a vallásos és a hazafias érzületet a növendékekben. A tanítás során a természetrajz és a háztartási ismeretek tanításával nyílik mód az állat-és növényvédelem megismertetésére és megkedveltetésére.

A gyakorlati ismeretek elmélyítésére a tanítás keretében, a szaktanárok vezetésével tesznek a környéken kirándulásokat a tanulók. A kirándulásokkal kapcsolatos ügyeket Németh Mária tanárnő intézi. Sopronban ekkor a főiskola botanikus kertje jó helyszínnek bizonyul a természetrajzi szemléltetésnek.

Ősszel nagyobb kirándulást is tesz az iskola. Az úticél a város határában található Kistómalom és környéke, ahol a tanulók egész nap élvezhetik a természet szépségeit és a szabad mozgást.

A Madarak és Fák Napját május 20-án, egy nagyobb vidéki kirándulás formájában bonyolítják le. E tanévben az előzetes tervek szerint meghatározott helységet, Nagycenket látogatják. A kiránduláson a község megtekintése után gróf Széchenyi István szobránál tartanak ünnepi megemlékezést, ahol a legnagyobb magyar „fellépésének” 100. évfordulója alkalmából rendeznek egy kis ünnepi műsort. Elénekelik a Hiszekegyet, és a IV. osztály koszorúz, majd a templom és a mauzóleum megtekintése következik. A nap hátralevő részében a hársfasorban a Madarak és Fák Napjának megünneplésével, játékkal és versenyekkel töltik ki az időt. A beszámoló alapján bizonyos, hogy a növendékek este jó élményekkel telve térnek haza.

1925-26. tanévben szaktárgyi kirándulások keretében a szaktanárok vezetésével a tanulók megismerhetik a város kulturális és történelmi emlékeit, részt vesznek földrajzi és természetrajzi kirándulásokon is. Az őszi időszak szépségeinek kihasználása ez évben is megtörténik. Ősz elején a Dudlesz erdőbe szerveznek szórakoztató egész délutánt betöltő kirándulást a tanulóifjúságnak.

A Madarak és Fák Napjának megünneplése e tanévben május 27-én, a miniszter által szabadon választható kirándulási formát preferálva, egy tanulmányi kirándulás keretein belül zajlik. A tanári testület 160 növendéssel gyalogol ki a Fertő mellékre, Fertőrákosra és a balfi erdőbe. A gyaloglás során megnézik a Kőfejtőt, és a községet, majd a Fertő partján található Halászkunyhónál elfogyasztják az elemőzsiájukat. Ezután dalolva mennek a Balfi-fürdőbe. Balf erdős dombos vidékének és nevezetességeinek megtekintés mellett megemlékeznek a Madarak és Fák Napjáról, énekkel, szavalással, a madár- és fávédelem jelentőségének méltatásával és kiemelésével. A kirándulás tanulságos, és élményekben gazdag, így a tanulók számára kedves emlékké válik.

Az iskola továbbra is minden alkalmat megragad arra, az iskolai ünnepélyek alkalmával is, hogy a hazafias nevelés szempontjából fontos nemzet hagyományainak tiszteletét, nagyjaink megbecsülését a tanulóik szívébe oltsa. Az értesítő kiemeli az ünnepélyeken a tanulók által adott műsorok és énekszámok nívóját, és dicséretben részesíti azokat a tanárnőket, akik a tanítás mellett az ünnepélyek megszervezésében és megrendezésében közreműködnek.

1926-27. tanévben gróf Klebelsberg Kuno (6. kép) új polgári iskolai törvénye látja meg a napvilágot, melyet 1927. március 8-9-10-én megvitattak és elfogadott a képviselőház, mely a tanítótestület szerint nagy hatással lesz majd a polgári iskolák jövőjére, és a magyar nemzet kulturális előremozdulása terén is.

A tanári testület tagjai a lelkes iskolai tanító-nevelő munka mellett tevékenykednek az iskolán kívüli életben is, így például, szívesen vesznek részt olyan intézmények munkájában, ahol a hazafias érzelmek, emberbaráti szeretet gyakorlására, a tudományos ismeretek gyarapítására van lehetőségük. Tagjai a helyi társadalmi egyesületeknek, például a turista- és szépítő egyesületnek is.

Természetrajzi oktatás terén az iskolában Friedrich Lujza munkája emelhető ki, aki e tanévben a II osztály tanulóival a soproni flóra és a bogarak mind jobb megismerésére minden helyi egyedből egy példányt tartalmazó gyűjteményt állíttat össze a tanulókkal. A selyemlepke petéjének gondozásával megtapasztaltatja tanítványaival a selyemhernyó- lepke átváltozásának útját, és a selyem származásának csodáit.

A kapcsolattartás a szülőkkel szülőértekezletek formájában zajlik, e tanévben szám szerint három. A témafeldolgozás szempontjából a 3. szülőértekeztet az igazán érdekes, hisz ezt a tervezett május 3.-i Fraknói kirándulás miatt hívják össze. Cél a Rozália hegység és a fraknói vár megtekintése, ahol a leányok zavartalanul élvezhetik majd a kirándulás gyönyörűségét, testileg és lelkileg felüdülhetnek. A szülőértekezleten az igazgató úr kéri a szülőket, hogyan készítsék fel a leányokat az útra, arra, hogy a kirándulással járó fáradságokat minden gond nélkül áthidalhassák. A tanév során több más iskolai ünnepélyre is sor kerül. A témafeldolgozás azonban most csak azokra tér ki részletesen, melyek a természethez kapcsolódnak. Októberben és májusban az ifj. vöröskeresztesek és a sportkör tagjai ismét rendbe hozzák az iskola által vállalt hősök sírjait a bánfalvi hősi temetőben. Virágokkal ültetik be őket, és koszorút helyeznek minden sírra.

A Madarak és Fák Napjára június 18-án az erdőben kerül sor. Az ünneplés apropóját a Kormányzó úr születésnapja, az otrantói csata emléke, valamint a természet védelmének kiemelése, és tanulóifjúság körében történő erősítése adja. Ez alkalom emlékére az iskola üdvözlő sorokat küld a kabinetiroda közreműködésével a kormányzónak:

„ A soproni m. kir. állami polgári leányiskola tanulóifjúsága és tanári testülete a kormányzó úr Őfőméltóságának születése napját aképp ünnepelte meg, hogy felkereste a város felett emelkedő Bécsi- dombot, melynek lombjai alatt Őfőméltósága gyermekkorának sok boldog óráját töltötte. És mikor bejártuk az erdős hegyoldalt, melynek levegőjében erősödött egykor Magyarország kormányzója is, felelevenítettük száznegyven soproni kisleány lelkében az otrantói csata dicsőséges, győzelmes, hősi harcát is, melyben Őfőméltósága vérét ontotta királyáért, és hazájáért, s amelyben Őfőméltósága volt a magyar hajósok vezére.

A civitas fidelissima leányai és nevelőik hódolattal tudatják Őfőméltóságával”²⁷

A szívhez szóló levélre 1927. június 25.-i dátummal válasz is érkezik vitéz dr. Simon Elemér főispán úrtól, melyben a kabinetiroda megbízásából tolmácsolja a kormányzó köszönetét a megemlékezés miatt.

A június 18-i ünnepély magába foglalja a madarak és fák ünneplését és a természetvédelem fontosságának hangsúlyozását is. A családi ünnepen az igazgató beszél a növények és az állatok szeretetének fontosságáról és oltalmazásukról. A beszéd közben a madarak csodálatos éneklése kápráztatta el a résztvevőket.

²⁷ A soproni Magyar Királyi Állami Polgári Leányiskola Értesítője az 1926-1927. iskolai évről. Írta: Csuppy Lajos igazgató (1927): 11. In Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltár T/ 4265.

„Mintha megérezte volna a csalitos erdő madárvilága, hogy az ő védelmükre jöttünk össze, versenyt daloltak a tisztás fáin s a levegőégben, mikor leányaink dala felcsendült.”²⁸

Az I. és a II. osztályosok sok szép, alkalomhoz illő verssel dicsérték a madarak és fák szépségeit. Ebben a tanévben 22 tanuló veszi meg az Állatvédő-egyesület naptárát, a Gyermeknaptárt.

Az iskolai kirándulások fontos szerepet töltenek be az iskolai nevelőmunkában. Az iskola tanulóiifjúsága a kirándulásokon sok, máshol nem beszerezhető ismeretet, tapasztalatot szerezhet. Ezek az alkalmak növelik az összetartozás érzését a növendékekben, és jó hatással vannak a kedélyállapotukra is. Az iskola nevelőtestülete ez év őszén, október 23-án rendez félnapos kirándulást az ev. Liceum egykori majálisainak helyszínére a Deák- kúthoz.

Az időjárás kedvezőnek bizonyul e napon, szép napsütéses igazi színes őszi erdei délutánt töltenek el a leányok itt, sok dallal és játékkal. A visszaút során a bánfalvi Karmelita kolostor templomának kitekintő helyéről nézik meg közösen a naplementét, majd vidáman térnek haza szép emlékek birtokában az iskolába.

A szakkirándulások alkalmával a tanítás anyagának bővítése és szemléltetése célzatával Friedrich Lujza, Csuppy Lajosné, Stessel Margit, Langer Ilona és Csuppy Lajos tanárok vezetésével több ízben rendeznek kirándulásokat, Sopront és környékét megcélozva.

Meglátogatják többek között: a városi múzeumot (2 alkalommal), a természetrajzi gyűjteményt, az országos híró Trebitsch- féle selyemgyárat, az Erdészeti főiskola botanikus kertjét, a polgári fiúiskola természetrajzi gyűjteményét, a löverek mögötti tölgyest, a Bécsidombot, az amfiteátrum romjait. Egész napos tanulmányi kirándulás keretében elmennek Fraknóra, és a Rozália hegycsúcsra, ahol a tanulók szintén sok élménnyel gazdagodnak.

Az iskola kert (gazdasági kert) is jelentős szerepet kap az iskola természetismeretet nyújtó oktató-nevelő munkájában. A gazdasági kertben a IV. osztályok kapnak egy-egy ágyást, melyet Stessel Margit irányítása mellett, minden osztály maga művel.

A tanulók e munkavégzés alatt megtapasztalják a kerti munka örömeit és fáradalmait is. A gyakorlatban élve meg a konyhakerti és virágmagvak ültetésének és a gondozásának menetét, fázisait. A gondos munka eredményét, az őszi rózsákat aztán a bánfalvi temetőben az iskola tanulói által vállalt hősi halottak sírjainak díszítésére használják fel.

Most ismét térjünk vissza egy a népiskola tevékenységének bemutatásához, és a továbbiakban két szálon tekintsük át az oktatás különböző szintjein zajló természetismeretre és szeretetre, védelemre vonatkozó oktató-nevelő munkát.

A soproni rom. kat. fiú elemi iskola értesítői az 1926-27-es tanévtől újra kiadásra kerülnek, és megpróbálják az előző évek hiátusát pótolni. Dicséretes az iskola részéről tanúsított elhivatottság, mellyel igyekszik kitölteni a hiányzó évek krónikáját. Az adott évben egy rövid esemény összefoglalót szerkesztenek az elmúlt évek történéseiről. Sajnos azonban ezen évek ünnepélyeiről itt nem esik szó, de az előzetes tapasztalatok alapján joggal feltételezhető, hogy ezen időszakok alatt is megünnepelték a Madarak és fák napját az iskolában.

Wachtel Frigyes tanítót 40 év szolgálat után az 1919-20-as tanévben nyugdíjazták.

1928-1929-es tanévben a fiúiskola könyvtára már komoly példányszámmal bír. Az új könyvek:

- Quint, Stelly, Stolmár: A természeti és gazdasági ismeretek tanítása a III. IV. osztályban
- Tolnai Pál: Tanítási tervezetek a gazdasági- természeti ismeretek tanításához III. IV. oszt.
- Fodor Árpád: A madarak és fák napjáról szóló iskolai jelentések IV. és VI. évkönyve

²⁸ A soproni Magyar Királyi Állami Polgári Leányiskola Értesítője az 1926-1927. iskolai évről. Írta: Csuppy Lajos igazgató (1927) 11. In: Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltár T/ 4265.

- Herman Ottó: A madarak hasznáról és káráról
- Sík Sándor: Magyar cserkészvezetők könyve

A polgári leányiskolában ugyanakkor a várostól bérelt iskolakertjében ismerkednek a konyhakert gyakorlati tennivalóival. A munkát Vitéz Böröcz Andrásné irányítja. A IV. osztály tanulói a nekik kiosztott ágyásokat lelkesen és kitartóan művelik.

Az iskola tanulmányi és nevelési céljait szolgáló kirándulások az egész évre eloszlanak. Szeptember 11-én félnapos kirándulásra mennek a római korban ásott mély vizű Tómalomhoz és a festőién szép Fertőmelléki dombsorhoz. A tanulók a valóságban is érzékelhetik a különbségeket a Fertőmelléki dombosor és Soproni hegység között, megvizsgálhatják közelebbről a kőzetanyag és a növényzet jellegzetességeit.

Az I. és II. osztályos tanulók Friedrich Lujza tanárnő vezetésével kirándulást tesznek pl. a Soproni hegység erdőibe, a Lőverekbe, megnézik a Raffensberger-féle konyhakertészetet. Majd a múzeum természetrajzi gyűjteményét tekintik meg. Stessel Margit tanárnővel együtt kirándulást tesznek az erdőmérnöki főiskola kertjébe, ahová Kiss József kertészeti főintéző úr teszi lehetővé a látogatást. A kirándulások kiterjednek a III. és IV. osztályok esetében a várostörténeti emlékek, emlékhelyek, gyárak és kiállítás megtekintésére is.

Ünnepnapok tekintetében a paletta ebben a tanévben is igen széles. A következőkben továbbra is a választott téma szempontjából fontos eseményeket emelem ki.

Kőszeg szabad királyi város polgármestere, a szabadság napjának 80.-ik évfordulója alkalmából – az Ifj. Polgárok Lapja szerkesztőjének kérésére – a trianoni határról származó fát küld az iskolának, azzal a céllal, hogy azt, mint a szabadság szimbólumát ültessék el, ápolják és gondozzák a haza felvirágozása jeleként.

A fát az iskola gyakorló kertjében ültetik el 1929. április 9-én. Az eseményen Vitéz Böröcz Andrásné tanárnő tart lelkes beszédet, Horváth Irén IV. osztályos tanuló pedig az alkalomhoz illő költeményt szaval el. Majd minden tanuló egy-egy marék földet szór a fa gyökerére, mely a magyar feltámadás szimbóluma.

A Madarak és Fák Napja e tanévben május 8-a. Az ünneplés a Városliget tölgy- és fenyőerdőjében zajlik, ahol egy szép délelőttöt töltenek el. Az ünneplés hivatalos része a turista-ház teraszán zajlik, ahol Friedrich Lujza madárvédelmi tanulmányát Müller Margit IV. osztályos tanuló olvassa fel, majd a természet szépségeit kiemelő versek, szavaltatok hangzanak el.

Könyvtár és a szertárak gyarapodása e tanévben jól megfigyelhető. Megküldik a könyvtár részére többek között:

- Magyar Gazdák Szemléje folyóiratot,
- Természettudományi Közlönyt
- R. Francá: Az örök erdő kötetet
- Leltározhatnak továbbá 1db természetrajzi, és 1 db állatföldrajzi faliképet és a mindennapi tanításhoz szükséges tanítási eszközöket és kerti szerszámokat.

Az 1929-1930-as tanévben a tanítók hatékonyabb pedagógiai tevékenysége érdekében – a kir. tanfelügyelőség a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter rendelete alapján – pedagógiai szemináriumot szerveztek az új tanterv megvalósításának sikeressége érdekében. A szemináriumon a soproni rom. kath. fiúiskolák tantestületének tagjai közül néhányan a gyakorlati tanítással, mások elméleti előadásokkal szerepeltek.

A helybéli és a vidéki tanítóóság, - a feljegyzés szerint - ezeken a szemináriumokon teljes létszámban megjelent.

A környezetünk, az erdő szépségének hangsúlyozása időről időre előtérbe kerül.

Az 1929-1930. tanévben a soproni állami polgári leányiskola iskolai értesítője az igazgató szülőknél szánt ezirányú gondolataival kezdődik. Az iskola a tanulókon keresztül és közvetlenül is neveli a szülőket. Csuppaj Lajos igazgató a szünidő hasznos és megfelelő

eltöltésére ad néhány megszívlelendő gondolatot és jó tanácsot. Kiemeli a természet szépségeinek, a közös felfedezésének, mint jó együttlétnek a lehetőségét.

„És ha módjuk lesz hozzá, járják be gyermekeikkel együtt a mi gyönyörű erdőseinket, mezőinket, hogy jól megfigyelhesse a gyermek szülői kéztől vezetve az erdő fáit, a mező virágait, a madárságot, az erdő vadjait, csodálatos hangya-birodalmait. Én már tudom, milyen kincs az, ismerni, szeretni a természetet”²⁹

E tanév február 1-jén a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelete alapján bevezetik az iskolában az osztályfőnöki órát, ahol a tanároknak módja nyílik az eddig tanórán kívül ellátott, az osztályával kapcsolatos ügyeket kötelezően előírt tanórai keretek között ellátni. Pl: rendtartás, egészségügyi tudnivalók megbeszélése, aktuális dolgok, a „Virágos Sopron” törekvés ügyének megtárgyalására.

A várostól bérelt szántóföldön az idei tanévben is Stessel Margit tanárnő gyakorlati oktatása mellett zajlik a IV. osztályosok konyhakertészete. A megtermelt zöldségeket, növényeket a maguk hasznára fordítják az osztályok.

Az Országos Állatvédő Egyesület által szorgalmazott Gyermeknaptárt több példányban is megvásárolja az iskola, továbbá madáretetőt is felállítanak, mely intézkedésekkel az állatvédelem ügyét kívánják szolgálni.

A szaktárgyi kirándulások szerepe nagy. Úgy gondolják, hogy a rendes tanítási órán megszerzett ismereteket nem csak a tanteremben, hanem az anyaghoz kapcsolóan az erdőben, a mezőn, a kertekben, és az aktuális helyeken is szemléltetni kell. Így szaktárgyi kirándulások rendszeresen zajlanak.

Szeptemberben Friedrich Lujza természetrajz tanárnő az I. osztályt viszi a Lőverekbe, ahol gyümölcsösöket néznek, a II. osztály tanulóival pedig kirándulást tesz a lombos és fenyőerdők világában. Októberben Németh Margit egy városi sétán a város történelmi emlékei közül a barokk és a reneszánsz épületekre irányítja a IV. osztályosok figyelmét. Langer Ilona tanárnő a II. osztályosokkal az őszi Bécsi-dombra kirándul, míg Csuppy Lajosné a virág völgyi úton lépéssel méreti fel tanítványaival a kilométert.

A kirándulások szinte egész évben zajlanak, mindig az adott tananyaghoz igazítva, megfigyeltetve az épített és természeti környezetünk szépségeit és értékeit.

Az őszi és tavaszi időszakban rendre egy félnapos és egy egész napos kirándulást is szerveznek. A szeptember 18-i őszi kiránduláson Ágfalván megemlékeznek Baracsi Lászlóról az emlékoszlopánál, aki az osztrák csendőrökkel vívott ágfalvi csatában 1921. szeptember 8-án hősi halált halt. Majd az erdőbe mennek, ahol megnézik az erdei vasutat, és tanúi lesznek a mozdony által a száraz fűre hulló szikra belobbanásának, melyet az erdőőr szerencsésen elolt. A véletlen folytán a tanulók megtapasztalhatják milyen sokrétű és felelősségteljes az erdőőr munkája. Majd egy erdei tisztáson sátrat vernek. Önfeledt játék, éneklés, virágszedés veszi kezdetét. A tanulók élvezik az erdő szépségeit, és a gondtalan szabadságot.

A tavaszi kirándulás célállomása Nagycenk. A május 4-i kirándulás vonattal történik

Megtekintik a nagycenki uradalom mesebeli istállóját, a tehenészetét. Tisztelegnek a legnagyobb magyar Gróf Széchenyi István szobra előtt. A kastélyparkon áthaladva szemügyre veszik a gólyafészket, a benne fészkelő gólyát, a kiscenki major merinói kosait és a pulikutyákat. A majorudvaron elfogyasztott tízórai után a tanulók egy kis műsort adnak a nagycenki kultúrház dísztermében, a déli órákban. Fél 5 tájban indulnak tovább a hársfasoron, ahol megemlékeznek a Madarak és Fák Napjáról.

A naplemente után az iskola tanulói és tanárai a nagycenki-hidegségi állomáson várakozó vonatra szállva térnek vissza tartalmas nap után Sopronba.

²⁹ A soproni Magyar Királyi Állami Polgári Leányiskola Értesítője az 1926-1927. iskolai évről. Írta: Csuppy Lajos (1930): 3. o. In: Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltár T/4265.

A szertárak és a könyvtár gyarapodása e tanévben, a leányiskolában számottevő. A tanári könyvtár vétel útján 13 könyvvel ajándék útján 11 könyvvel gyarapszik.

Wolff Mihály ágfalvi lakos egy galambász héját adományoz az iskolának, melyet kitömetnek és a természetrajzi szertárban helyeznek el.

Weigl János és Tremmel Kristóf a természetrajzi oktatáshoz használható tárgyakat adományoz, melyek mivel kisebb értékűek és romlandóak (pontosan nem tudni mik ezek) nem vesznek leletárba.

1931. A Madarak és Fák Napja hazai meghonosításának 25. évfordulója.

A jubileum megünneplésére szólít fel az Állatvédő Egyesület, és a magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszteri 820-05-593/1931 számú rendelet (6. kép), amely az ezzel kapcsolatos intézkedéseket rögzíti. A rendelet nagyszabású faültetést és a madárvédelem jelentőségének kidomborítását szorgalmazza.

1930-1931-es tanévben, a soproni fiúiskolában is továbbra is népszerű az iskolai kirándulások között a Madarak és Fák Napjának megünneplése. A rendeletben előírtak szerint megemlékeznek az intézmény 25. éves fennállásáról, Gróf Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszterről, e szép nap meghonosítójáról.

Az értesítőtől megtudhatja azt is az olvasó, hogy 1931-ben valóban nagy körültekintéssel szervezték meg mindent, a jubileum jegyében.

A pedagógiai szemináriumok a helybéli és a vidéki tanítóskörében népszerűek, így nem csoda, hogy ezeken az alkalmakon a tanítóskör mindig teljes létszámban megjelenik.

A tanév során a polgári leányiskolában több kirándulás kerül lebonyolításra. Művelik az iskolakertet, szemléltető sétákat és előadásokat szerveznek a tanárok diákjaiknak. Friedrich Lujza tanárnő az I. és a II. osztály tanulóit szeptember 11-én, 20-án, 25-én és október 1-jén viszi ki a természetbe az őszi fauna tanulmányozásának célzatával.

Október 20-án a városi múzeum természetrajzi gyűjteményét, március 24-én a fiú polgári iskola természetrajzi gyűjteményét nézik meg.

Május 28-án ismerkednek a tavaszi növényekkel és gyűjtenek is belőlük, május 30-án ellátogatnak a főiskola botanikus kertjébe. A séta alatti vezetőjük Kiss József kertészeti főintéző, aki lelkesen mutatja meg és magyarázza a látnivalókat.

A felsőbb osztályok az épített környezeti értékeit pl.: rézöntő gyártelepet, nyomdát, húsüzemet, belváros történelmi emlékeit keresik fel.

Az egész napos tavaszi kirándulást e tanévben június 2-án a Soproni –hegységben, a Nyiresen 517 méter magasságban épített kilátóhoz, a Muck kilátóhoz szervezik.

Itt tartják meg a Madarak és Fák Napjának jubileumi ünnepélyét.

A II. osztály tanulói egy színdarabot a „Zúg az erdő” című műsort adják elő. Majd a tanulók részéről több énekszám is elhangzik. Kondor Mária IV. osztályos tanuló pedig egy lelkes és tartalmában gazdag beszédet mond, melyet Walter Mária írt. Ebben buzdítja társait a madarak és fák védelmére és szeretetére.

Az I. osztályosok közül 10 tanuló dicséri a természet szépségeit és értékeit nagy költőink tollából származó szép költeményekkel.

Az elhangzott műsorszámokat az erdő madarainak éneke és az erdei környezet varázsa teszi ez évben is még maradandóbbá a résztvevők számára.

6. kép: Gróf Klebelsberg Kuno
vallás- és közoktatásügyi miniszter
(1922 - 1931)

A szép tavaszi kirándulás záróakkordjaként az iskola tanulói és tantestülete Brennbergbánya felé veszi az irányt, ahol bár az eső is elered, megtekintik a bányatelepet és a bányagazgató Vajk Artúr és mérnökei tartanak vezetést.

A tavaszi kirándulás tehát ez évben is komplex, a Madarak és Fák ünneplése mellett a környék nevezetességeinek, érdekességeinek a megmutatásával egészül ki.

A következő 1931-1932. tanévben a polgári leányiskola tanárai szakmai fejlődésük érdekében az értekezleteken ismertetik egymásnak a könyvtár szakfolyóiratainak azon közleményeit, melyeket arra érdemesnek tartanak. A tanári tantestület tagjai egymás óráin is hospitálnak, hogy tájékozódjanak egymás munkájáról, arról, hogy mire kell ügyelniük, és az egyes tantárgyak közötti kapcsolat megvalósíthatóvá válják.

Friedrich Lujza szaktanár növendékeivel növény- és rovargyűjteményt állít össze és értékes megfigyelésekre sarkallja őket. A természetrajzi ismeretekkel kapcsolatosan a tanítás elméleti részének gyakorlati megalapozásához a rendszeres kirándulások, és a Madarak és Fák Napjának ünneplése is rendre zajlanak.

A kirándulásokat a tanárok alapos előkészítése előzi meg, hogy a tanulók tudják mire érdemes a kirándulás alatt figyelni. Mindvégig Igyekeznek összekapcsolni az elméleti ismereteket a gyakorlattal, és a látnivalókkal szintetizálni.

1932. július 8-án új fordulat következik be a Madarak és Fák napjának történetében.

A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter 59,963/1932. VIII. d.sz. rendelete a Madarak és Fák napjára vonatkozó rendeletek kiegészítése tárgyában lát napvilágot. A rendelet kiegészíti, továbbfejleszti és részben új tartalommal tölti meg az előző, e tárgyban ez idáig megjelent rendeleteket. Ezt a nevelés céljainak megfelelően, de a gazdasági élet követelményeinek és a helyi viszonyok figyelembevételének igénye miatt tartja kívánatosnak Dr. Karafiáth Jenő miniszter (7. kép).

Rendelettel az a célja, hogy a tanulók mielőbb megérezzék meg a saját munka és a természet erőinek kapcsolatát, és megtanulják a nemzet, gazdasági érdekeit munkálni.

A rendelet kimondja, hogy a Madarak és Fák napján valamennyi iskola tanulói ültessenek a helyi temetőbe, a hősök ligetébe, vagy az emlékművek, szobrok köré – előzetes illetékes felügyeleti hatósággal történő egyeztetés – után díszfacsemetét, díszcserjét, s ezt lásák el a fatulajdonosok fából készült táblával, majd folyamatosan gondozzák ezeket.

Továbbá elrendeli, hogy ezen a napon történelmi nagyjaink, tudósaink és a hősök helyi temetőiben lévő sírjainak gondozzák, az emlékhelyeket virágozzák fel. Javasolja a hősök szobrai köré a kis kert kialakítását, és rendszeres gondozását is. A miniszter ezzel az intézkedésével, a Madarak és Fák Napjának eredeti célkitűzéseit kiszélesíti, a világháborúba elesettek iránti kegyeletérzést, a nemzeti történelmünk nagyjai iránti tiszteletérzést ifjúság lelkében életre kelteni.

Ezek az intézkedések tehát a gyermek lelkére és érzelmeire kívánnak hatni.

A nemzetgazdasági érdekek szolgálatára a miniszter rendeletében elrendeli, hogy az iskolák a határban lévő kopár területet hasznosítsák, gyümölcs vagy egyéb hasznófával a Madarak és Fák Napján fásítsák be.

7. kép: Karafiáth Jenő
vallás- és közoktatásügyi miniszter
(1931 - 1932)

„Elrendelem ennél fogva, hogy az említett iskolák minden tanulója a jelzett napon a község elöljárója által erre kijelölt és az idők múlásával a szabadtéri tanítás céljaira is felhasználható Iskola Ligetének szívesen felajánlott, sokhelyt még kopár területen, esetleg a község határába eső nem állami utak mentén, a község terein, utainak szélén legalább 1-1. legtöbb előnyt szolgáltató gyümölcs- vagy egyéb hasznófát ültessen és azt a fent előírt módon gondozza.

Ez az eljárás alkalmas arra, hogy a tanulóban a gyümölcstani és a tervszerű erdőművelési iránti érzéket kifejlessze.

Így szolgálja az ifjúság egyszersmind legeredményesebben a madárvédelem ügyét is.”³⁰

A rendelet kimondja továbbá, hogy a Madarak és Fák napján az iskola vagy az osztály - a szabadtéri oktatás előnyeit kihasználva- mindig tartson szemlét az ültetvényein. Ott mindig szemléltethető a gondos munka eredménye. Az iskola tevékenységének segítésére a miniszter kéri a földművelésügyi minisztert, a vármegyék alispánjait és a polgármestereket, hogy az ügyet, fák és csemeték kiültetésével támogassák.

A Madarak és Fák napjának ünneplésére a rendelet iskolai szünnapot nem engedélyez. Erre a célra a kirándulások, gazdaságtani vagy háztartástani órákat, vagy az egyébként is szünnepként számon tartott napok egyikét ajánlja.

A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter 59,963/1932. VIII. d.sz. rendelete a Madarak és Fák Napjára vonatkozó rendeletek kiegészítése tárgyában megjelent intézkedéseinek kérésére a földművelésügyi minisztérium 1932. szeptember 6-i átiratában (80,470/1932. 1-2 szám alatt) értesíti a vallás- és közoktatásügyi minisztert az iskolai fásításokhoz és erdőművelésekhez szükséges csemeték és suhángok kiszolgáltatásának módjáról.

A suhángokat, facsemetéket az ültetés helyéhez tartozó magyar királyi erdőigazgatóságoknál vagy a magyar királyi erdőhivatalnál kell igényelni szóban vagy írásban.

Utasítja az erdőigazgatóságokat továbbá, hogy a cél érdekében tegyenek azért, hogy a faiskolák, csemetekertek birtokosai az iskolai fásításokhoz, erdőműveléshez csemetéket, suhángokat lehetőleg ingyen adjanak.

Az 1932-1933-as tanév a soproni állami polgári leányiskolában januártól állandó napirendre kerül a csemetekert oktatás rendszeresítésének az ügye. Az ezzel kapcsolatos tudnivalókat, az általános alapelveket és történetét Stessel Margit tanárnő ismerteti. A tanítók igyekeznek a módszert az oktatás különböző területein hatékonyan alkalmazni.

Friedrich Lujza tanárnő a természetrajz területére vonatkozó elveket és eljárásokat kidolgozza és ismerteti az értekezleten. A tanárok továbbra is hospitálnak egymás tanóráin.

A környezeti nevelés hatékonyságának növelése, a pedagógusok és az erdészek közötti kommunikációjának eredményeképpen, a fásítás megkezdésére Zügn Nándor, Sopron sz. kir. város erdőmestere fenyőmagvakat hozat az iskola számára. A magvakat Karner Ödön városi erdőmérnök úr segítségével a tanáraik jelenlétében ültetik el a tanulók.

Itt találnak alkalmat arra is, hogy érzékeltesék a leányokkal, hogyan keletkeznek az erdők, hogyan gondozták régen és mi a teendő ma. Kiemelik és szemléletesen bemutatják az erdő nemzetgazdasági hasznát, rámutatnak arra, hogy milyen kincs a nemzetnek a fa és az erdőgazdaság. Hasznos tanácsok is elhangoznak végül az elültetett magvak további, szakszerű gondozásához.

Az alábbi példa is jól szemlélteti, hogy erdővel, fával, erdőgazdasággal kapcsolatos ismeretek szakszerű átadását már akkor is fontosnak vélik az iskolában. A szakember, erdőmérnök segítségét kéri a tanítók ehhez. Felismerik, hogy a két fél megfelelő kommunikációjával, összefogással egy - egy terület megismertetése során hitelesebbek

³⁰ A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 59,963/1932.VIII. d.sz. rendelete. In: Néptanítók Lapja és Népművelési tájékoztató, 1932. 64.(15): 612.

lehetnek a tanulók körében. Érzik, hogy a tanítói elbeszélésen túl a gyakorlati megvalósítással egybekötött, cselekedtető oktatás lehet csak igazán hatékony és élményszerű.

A kirándulások a polgári leányiskolában ez évben is az előzetes tervek alapján zajlanak. Távolabbra a város környékétől most nem mennek. Az ok elsősorban a tanulók anyagi helyzetében keresendő.

Az őszi félnapos kirándulás a Bécsi-dombra, a Hubertusz vadászlak és a kilátótoronyhoz vezet. Útközben érintik és megnézik a római- kori Amfiteátrum maradványait.

Az év folyamán, - az előző évek gyakorlatához hasonlóan - több szaktárgyi kirándulás is zajlik, megfigyelik például a virágzó gyümölcsfákat a Lőverekben, a lomb- és tűlevelű fákat az erdőben, a főiskola botanikus kertjének növénykultúráját, a réteket, ahol mezei virágokat is gyűjthetnek. Az épített környezet, gyárak, műemlékek, aktuális kiállítások megtekintése is helyet kap a tanév munkájában.

A kirándulások szervezésében és lebonyolításában a tantestület szinte minden szaktanára és az osztályfőnökök is részt vesznek.

Madarak és Fák Napja a tavaszi időjárás szeszélyes mivolta miatt csak június 13-án kerül megrendezésre. Különvonattal indul az iskola apraja-nagyja, a lelkészek és a tanári kar a kirándulásra. Bár az időjárás ekkor is kissé bizonytalan, mégis mindenki az állomáson van a megadott időben.

A feljegyzés szerint nagy a lelkesedés, és az öröm:

„A legszegényebb iskola tanulói úgy indultak el tavaszi ünnepükre, mint a királykisasszonyok a mesében,- különvonattal.”³¹

A vonat daloló utasaival átszeli a gróf Széchenyi Antal által 1751-ben ültetett cenki hársfasort. A lányok a hidegségi állomáson leszállnak. Elsétálnak a legnagyobb magyar fiának, Ferenc József király tanácsadójának, gróf Széchenyi Béla és felesége Erdődy Hanna sírhelyéhez.

A sírt ekkor nem fedi márvány, csupán egy virágkereszt nyílik rajta a hallhatatlanságot hirdetve. Rövid pihenő és megemlékezés után vidáman indulnak tovább a szarvas-leshelyek, a gólyafészkes fenyőerdők között a fertőbozi hegy tetejére. Felkapaszkodnak gróf Széchenyi Ferenc, a Nemzeti Múzeum alapítója által 1801-ben építetett görög stílusú templomhoz. A Fertő-tóra nyíló kilátás felejthetetlen. A lányok közül közel százan most látják először a tavat, amely – a feljegyzés szerint – rossz állapotban van, kevés a víz benne, a nád kezd rajta eluralkodni.

A további séta Balfra vezet. Megnézik a fürdőt, mely egykor Marcus Aurelius pannon légióinak a hadvezéreinek is gyógyulást nyújtott. A lányokat a csepregi cigányok muzsikája, a fürdővendégek és a fürdő akkori igazgatója Nerad Ernő úr fogadja.

Itt a tanulók műsort adnak, a vendégek, az iskola tanárai és lelkészei gyönyörűségére.

Ebéd után a cigányok húzzák a talpalávalót, a lányok mind a százhatvanan önfeledten ropják a táncot. Végezetül megtekintik a balfi temető rokokó és barokk síremlékeit, és a fürdő-kápolnát.

A tartalmas nap után dalolva, élményekkel és a környék szeretetével telve térnek vissza a városba.

Az 1933-1934-es tanévben az állami polgári leányiskolában a havi rendszeres értekezleteken az iskolai élet minden területével foglalkoznak. Az iskolai munkát érintő rendeletekkel, a tanulók erkölcsi magaviseletével, az óralátogatások tapasztalataival, a kirándulások tervezésével és végrehajtásával.

A rendes havi értekezleteken túl módszeres értekezleteket is tartanak, melyek témái az aktualitásokat tükrözik. Így téma a intézmények látogatásának tapasztalata, cselekedtető

³¹ A soproni Magyar Királyi Állami Polgár Leányiskola Értesítője az 1932-33. iskolai évről. Írta: Csuppy Lajos felügyelő-igazgató (1933): 9. In: Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltár T/ 4265.

földrajztanítás módszerei, hogyan lehet hatni a tanulók kedélyállapotára, hogy a tanulóknak örömteli legyen a tanulás.

A tantestület a tanév elején összeállítja az elsajátítandó elméleti ismeretek tükrében a gyakorlati úton való megtapasztalás lehetőségeit, a tanulmányi kirándulások tervezetét, melyet az év folyamán sikerül is végrehajtani.

A tanárok vezetésével a tanév során ez évben több ízben tesznek kirándulásokat az osztályok a Virágvölgybe, a Lőverekbe, az erdőkebe. Meglátogatják a városi faiskolát, a főiskola botanikus kertjét, és a városi kertészetet.

E tanévben június 19-én Kőszegen, a kőszegi polgári iskola és a polgári fiúiskola tanárai segítségével a Hétforrás vidékén egy erdei tisztáson ünneplik a Madarak és Fák Napját. (110 tanuló).

A tanulók Beyer Matid vezetésével több szép gyermekdalt adnak elő, kánonok hangzanak el. Horváth Ida, Pethő Margit, Galandauer Ilona, Véger Erzs, Lovas Ilona versekkel, szavatokkal emeli ki az erdő szépségét, a madarak hasznos munkáját. A tanulóársakat Kerschbaum Mayer Lujza IV. osztályos tanuló szép beszédében buzdítja a természet védelmére társait. Majd egy rögtönzött táncmulatsággal zárul a szép kiránduló nap.

Az 1934-1935-ös tanévben a katolikus népiskolában a kedélynevelés céljával rendezett kirándulások sorában található feljegyzés a Madarak és Fák Napjáról.

Az értesítőben olvasható részletes beszámoló a június 3.-i kirándulás eseményeit elevenítette fel.

A trianoni gyásznapi küszöbén a tanulók a Széchenyi Mauzóleumhoz kirándultak el Nagycenkre, a két osztály-tanítóval Szarka Gyulával és Horváth Józseffel.

A kirándulás egy gyönyörű napfényes napon reggel 8 órakor kezdődött, amikor is a gyermekek kürt és énekszóval indultak el az első állomáshelyhez a balfi ásványvíz forrásához, ahol az első pihenőhely volt. Majd a balfi fürdő megtekintése után érkeztek meg a bozi iskolához, ahol ismét megpihentek és az iskola forrásvizéből oltották szomjukat. Ezután még egy rövid húsz perces séta után érkeztek meg a szép és árnyas hársfa-sor alá, ahol a kicsik nekiláttak az elemőzsiájuk elfogyasztásának, míg a nagyoknak megtartották a rögtönzött madarak és fák napjának ünnepét, melyet a madarak élénk és vidám madárcsicsergéssel viszonzottak. Az 5 órás gyaloglás nem fárasztotta el a gyermekeket, akik ezután máris vidáman rúgták a labdát. Négy óra tájban kerekedett fel ismét a kis csapat és Széchenyi Béláné mauzóleumának, a Széchenyi kastélynak és parkjának megtekintése után érkeztek meg a tulajdonképpeni célhoz, a Széchenyi szoborhoz, ahol kis ünneplés keretében megemlékeztek a nagy magyarról. Majd megnézték a sírboltot is.

A tanítók a kirándulás során mindvégig igyekeztek kiaknázni mindent, ami a hazafias nevelést segítette. E tanévben tehát a Madarak és fák Napjának ünneplése egy új elemmel a hazafias érzelem elmélyítésének célzatával is összekapcsolódott.

A cenki iskola tornatermében ezután még egy rövid pihenőt tartottak, majd a VI. osztály gyalog, a kicsik vonattal indultak vissza Sopronba. Horváth tanító 9 órakor érkezett vissza az élményekkel teli gyermekekkel Sopronba.

A kiránduláson résztvevő 100 fiúgyermek hazafias érzélemmel telve, ismereteiket – a madarakról, fákról és a természetről és védelmükről – gazdagítva tért haza.

A tanítóknak szánt pedagógiai szemináriumok, és továbbképzések zajlottak e tanévben is, ahol tanítók közül néhányan ekkor is képviseltették magukat.

A iskolakert sok segítséget nyújtott a tanítónak munkájuk sikeres elvégzéséhez. Alkalmat teret a tanulóknak az élethez, mely a gyakorlati ismeretek megtapasztalásának útját jelentette.

A Konvent e tanévben rendelkezésre bocsátott a Nádorfásban egy kb. 540 négyszögöles telket iskolakert céljára. Az iskolának ugyanis ez ideig ilyen kertje nem volt. A gyakorlati életre való nevelés terén azonban ennek léte szükségszerűnek bizonyult.

A kert elgondolásait és terveit Horváth József, Láng Mihály és Lipovetz Iván készítette el, és ezek alapján tavasszal kapcsolták be a kertet az iskola nevelő munkájába. A kert a tervek alapján nem fűvészkert, de nem is faiskola, hanem élő tanterem. A beosztásánál az alkotók az iskola és a gyakorlati élet követelményeinek kívántak megfelelni. Volt benne díszkert, veteményeskert, gyümölcsstermesztés, és szőlő. A tanulók a tanító vezetésével figyelik és végzik a kert gondozásával kapcsolatos feladatokat, munkákat, melyhez a szükséges eszközöket az iskola biztosítja. A kerthez tartozott pihenőhely és egy kis fedett rész is, ahol a megbeszélések folytak.

1935. augusztus 1-jén a 64.693/ 1935. VI. sz. rendelet közli, hogy az Országos Állatvédő Egyesület beolvadt a Magyar Cserkészszövetségbe.

1935-1936-os tanévben a soproni katolikus népiskolában továbbképzéseket, pedagógiai szemináriumokat rendkívül fontosnak tartják. A továbbképzések finanszírozására a Konvent ebben az évben is biztosította a tanulmányi segély alapját a tanítók részköltségeinek fedezéséhez. Ez sikeres kezdeményezésnek bizonyult. A továbbképzést szolgálta a pedagógiai szeminárium is, melyet a kir. tanfelügyelőség rendezett, és ahol minden tanító részt vett. Ugyanakkor hangsúlyozták az önképzést is, mellyel, mint mondják, a szakképzettség mellett kitartó és következetes munkával további sikerekhez juthat a tanító.

Az iskolakert a gyakorlati életre nevelés hatékony színterének bizonyul. A konyhakert, gyümölcsös, szőlészet, virágoskert, gyümölcsfa szaporító és nevelő mellett a konyhakerti részben gyógynövény ismertetésre alkalmas részt is kialakítottak, ahol a gyermekek megismerhették a termesztés útját.

A kerti munka napló tanúbizonyosága alapján kimutatható, hogy az iskolakertet minden osztály igénybe vette. Itt búvárkodtak, figyelték meg a gyermekek a növényekkel és ültetéssel gondozásával kapcsolatos teendőket, itt ötvözték az osztálytanító vezetésével az elméleti és gyakorlati ismereteiket. Törekedtek arra, hogy a tevékenység gyermekközpontú legyen, a tanító pedig ügyes irányító szerepet játsszon a folyamatban.

A cél nem a gyermekek alapos megdolgoztatása volt, hanem a munka értelmének a megértetése, hisz csak így lehet az iskola keretein belül a természetrajzot gyakorlativá, a gazdaságtan pedig tudatossá tenni.

Az 1935-1936. tanévben a polgári leányiskolában a természet védelme és szeretetére nevelés területére, a tantestületben Friedrich Lujza tanárnő fordítja a legnagyobb gondot. Az iskola udvarán ez évben is madáretetőket állít fel, és megszervezi, hogy az I. és II. osztályos tanulók rendszeresen etessék a madarakat a téli időszakban. Az I. és II. osztályos tanulók időnkénti beszámolási kötelezettséggel tartoznak a természetben végzett megfigyeléseikről, és tapasztalataikról. A fásítás gyakorlati megvalósítása és tapasztalatszerzés céljából márciusban, a tanárnő a szegény növendékeknek gyümölcsfa-csemetéket oszt szét. A csemeték a gyermekek és szüleik örömeire mind kihajtanak.

Hangsúlyos a szaktárgyi kirándulások tervezése és szervezése. A tanárok az I. és a II. osztály tanulóit elsősorban a Sopron környéki erdők, a Lővérek, valamint a Bécsi domb növény- és állatvilágával ismertetik meg a földrajzi és természetrajzi elméleti ismeretek tükrében. A felsőbb osztályok a város gazdasági és történelmi értékeivel ismerkednek. Eljutnak a városi kertészetbe is, ahol a konyhakertről és a virágkertészetről, gyümölcsfákról szereznek tapasztalatokat.

Az iskolai értesítő egy új – áttekinthető táblázatos formában – tételesen közli a kirándulások idejét, helyét. A szaktárgyakat, melyhez kötődik a kirándulás, az osztályt, a kirándulás célját, és a vezető tanár nevét (1. sz. melléklet). A szaktanárok között sokszor fedezhető fel a már jól ismert Friedrich Lujza tanárnő neve.

A Néptanítók Lapja 1936. március 15.-i száma táblázatos formába rendezve mutatja be az 1934/35 tanév állat- és növényvédelmét. Statisztikai táblázat az egyes tankerületek szerinti felsorolással számszerűsítve foglalja össze az iskolákban folyó munkát. Az adatok alapján

kimutathatóan legnagyobb százalékban a Madarak és Fák Napja, mint művelési ág mutatkozik

Hazánkban ekkor 6850 elemi iskola működik, melyből 4795-ben, 545 029 tanuló ünnepli meg a Madarak és Fák Napját. 2668 iskolában összesen 91 459 vendég van jelen, és 2430 iskolában 228 647 tanuló teszi le fogadalmát. 3125 iskolában 156 942 tanuló 289 246 fát ültet el.

Továbbra is hatékony segédeszköznek bizonyul a Gyermeknaptár, mely e tanévben 35 000 példányban jelenik meg. Kíváncsi a hatékonyság további növelése érdekében, hogy a szegény iskolák és tanulók a csemetéket, területet az ültetésre, madárodúkat és etetőket, valamint kiadványokat és faliképeket ingyen kaphassanak.

1936-1937-es tanévben a soproni katolikus népiskola tanárai körében a továbbképzések és pedagógiai szemináriumok az előző évhez hasonlóan sikeresen zajlanak.

Az iskolai értesítő kiemeli és nyomatékosítja az önképzés fontosságát, melyhez hatékony utat, a könyvtár használatát ajánlja.

Az iskolai könyvtár jól felszerelt, 2290 kötete van. A könnyebb egyszerűbb áttekinthetőség és használat miatt e tanévben a könyveket katalogizálják, és a szakcsoportos betűrendes könyvjegyzékét mindegyik ide tartozó iskola tantestületének eljuttatják.

A polgári leányiskolában már az első módszeres értekezleten a tanári testület minden tagja előterjeszti a helyi kirándulásainak tervezetét: a lehetőségeket, helyszíneket, melyek megszervezésével megvalósulhat az elméleti oktatás a gyakorlati úton történő kiegészítése.

A módszeres értekezletek továbbra is lehetőséget adnak arra, hogy az egyes szaktanulmányok anyagát és a szakfolyóiratokban megjelenő módszertani anyagokat egymással megismertessék, a tanítás és nevelés hatékonyabbá tétele érdekében.

A természetszeretet és védelemre nevelés terén az előző évhez hasonlóan Friedrich Lujza tesz a legtöbbet tanítványai körében. A téli időszakban a növendékekkel rendszeresen etetik a madarakat. A tanárnő facsemetéket adományoz tanítványainak, ezzel is igyekszik a fák szeretetére nevelni őket.

A filmoktatás újabb lehetőség a sikeres oktatáshoz. Az iskola tanári testülete a rendszeres tanítási órák anyagához filmeket válogat és épít be az oktatásba. A cél: érdekesség, szemléletesség tenni a tananyagot. A polgári iskola értesítőjében közölt – táblázatos formában kimutatott – filmek jegyzékéből a feldolgozandó téma szempontjából a következők emelendők ki: Forróövi erdő; Agancsos kérődzők; A sündisznó, Régimódi állatok; Mit esznek az állatok; Madarak szigetén; A golyó; Mimikri, A béka fejlődése; Baglyok és kányák; Harc a létért. Ezeket a filmeket túlnyomó többségben az I. és II. osztályos tanulóknak vetítik Friedrich Lujza tanárnő válogatása és vezetése mellett.

A helyi kirándulásokat, továbbra is fontosak, melynek tervét e tanévben is táblázatba rendezve közli az iskolai értesítő.

Átgondolt tervezéssel, a szaktárgyokhoz rendeléssel, az elmélet és gyakorlat egységére törekednek. Az előző tanévhez hasonlóan minden olyan élményt-nyújtó helyszínt igyekeznek felkeresni a növendékekkel, melyek megmozdíthatják és kialakíthatják a tanulóikban a természeti és épített környezet iránti érték felismerésének képességét. Kialakíthatják a felelősségérzetet, olyan helyeket keresnek, ahol képessé válik tanítvány az elméleti ismereteket a gyakorlati tapasztalattal és a megszerzett tudással összekapcsolni.

A kirándulások tárháza színes, a válogatás szempontjai között minden esetben megjelenik a polgári leányiskola szaktárgyainak megfelelő sajátos jelleg is.

1937-1938-as tanévben a soproni katolikus népiskola iskoláiban kedélynevelő céllal e tanévben is megünnepelték, Madarak és Fák Napját az iskolai kirándulások egyikén.

Az időpontról pontos dátum nem áll rendelkezésre, de az iskolai értesítőből megtudható, miként is zajlott le az ünnepély.

Az iskola tanulói reggeli szent mise után közösen vonultak ki az erdőbe. A napsütéses erdei tisztáson először gyönyörködtek az erdő szépségében, az erdei fák lombjában és a

madarak énekében. A tanulók felsorolták az erdő hasznát, mindazt, amit az embernek nyújt. Kiemelték a soproni elődök erdőnkkel kapcsolatos érdemeit, hogy milyen szép és gondozott erdőt hagytak rájuk örökül. Majd az erdő védelméről, és gondozásáról ennek tudatosításáról beszéltek, hisz az erdő sok a soproniakon kívül idegent is vonz a városba, és mindenki szeretné még sokáig élvezni az erdő hús lombjait, az erdő csendjét, szépségét és a tiszta levegőjét. A madarak csicsérgését, mely felüdíti az ember lelkét.

Nyomatékosítva felszólították a gyermekeket arra, hogy szeressék az erdőt és a madárkákat.

Az erdei megemlékezés elmélyítette az erdő és az erdőgazdálkodás érdemeit kiemelte, formálva a gyermekek szemléletét, az erdőhöz való viszonyulását .

A konyhakertben a környék gyógynövényeiből alakítottak ki egy kis sarkot, a virágos kertet pedig erdő-virágokkal telepítették be. Feltehetőleg a Madarak és Fák Napjának eredményeként történhetett az ez irányba fordulás, melynek további változása az is, hogy ezen a kertrészen középen egy madáretetőt is elhelyeztek.

A III-VI. osztályok a tanítók vezetésével a tanmenetben előírtaknak megfelelően munkálkodtak a gyermekekkel, megfigyeltek, búvárkodtak, minden munkában szívesen részt vállaltak.

Ebben az időszakban is jelennek meg könyvek, melyek a természet szeretetére és védelmére kívánják nevelni a gyermekeket. Ezek alkalmasak arra, hogy a Madarak és Fák Napjának megtartásához segédkönyvként szolgáljanak. Ilyen Nagy Jenő: „Az erdő madárvilága” című 1937-ben megjelent könyve is. A könyvet haszonnal forgathatja: nevelő, felnőtt, gazda és erdész, gyermek, serdülő, különösen a cserkészek, akiknek a természet irányában nagyon elkötelezettek.

Az 1937-1938-as tanévben, a polgári leányiskola a tanári testületében változás következik be, mivel Friedrich Lujza tanárnő 1937. július 1-jén nyugdíjba vonul.

Friedrich Lujza 1923-tól kezdve az iskola tanára, aki óriási lelkesedéssel vált a természet szeretetére és védelmére nevelés kiemelkedő alakjává. Kiváló és érdemekben gazdag tanár, akitől az iskola a nyári nyaralás, és a szabadságolás miatt csak október 29-én búcsúzik el. Friedrich Lujza 40 évig tartó áldozatos és elhivatott tanári és nevelői munkássága példaképpül szolgál a tanártársainak. Az évkönyv kiemeli magas hivatástudatát és a női méltóság mintájául állítja. A búcsúztatón az igazgató úr méltatja a tanárnő iskolai munkáját és érdemeit.

„Hitünk és meggyőződésünk, hogy a világ ünneplésének fénye és hozsannája nem hallatszik fel az egekig, – de a csillagok ideérő fénye napról-napra megvilágítja azt a munkát, amely e szerény iskola falai között folyik, ahol növekedik az Isten embervetése, ahol megtelik leányaink lelke szépségekkel, tudással, tekintély-tisztelettel, – szóval mindazzal a sok kincessel, ami Isten fiává magasztosítja, a haza értékeivé, a család boldogító angyalává teszi leányainkat.

Igen, ezt a hivatást szolgálta Friedrich Lujza kartársunk is négy évtized sok ezer munkanapján.

Nem díszítették ezért a munkájáért Friedrich Lujza köntösét sem érdemcsillagokkal. De minden érdemcsillagnál maradandóbb emléke lesz Friedrich Lujza kartársunknak az a sok lelki kincs, amely az ő nemes szívéből, lelkéből átsugárzott és gyökeret vert tanítványai szellemében.”³²

Az 1938-1939-es tanévben a katolikus fiúiskolákban a Madarak és Fák Napja a szokásokhoz híven iskolai kirándulások keretében zajlott le.

³² A soproni M. Kir. Állami Polgári Leányiskola Értesítője. Közzétette: Csuppy Lajos igazgató (1938): 6. in Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltár T/ 4265.

A kirándulás élményszerűségét, és az ebben rejlő felbecsülhetetlen lehetőségeket hangsúlyozza a kirándulásról szóló feljegyzés. Az erdő szépségét, szemléltetve tudatosították a gyermekekben azt a tényt, hogy az erdőt óvni, védeni kell, hisz az ember hasznát szolgálja.

„Az erdő hatalmas fáai és bokrai között mintha örökös reggel volna, folytonos ébredés, mozgás, élet. A fa is él, a virág is él, életre kel a parányi kis mag. A föld ad neki ennivalót, a napsugár dédelgeti. Ha bántják, nem futhat el, s nem tud panaszkodni szegény. Pedig a fa életében odaadja gyümölcsét, árnyékát, tisztítja a levegőt, és gyönyörködött. ... Jó barát a fa, a növény mindenét odaadja, és nem kíván mást csak ápolást és szeretetet. A kismadár az erdő dalosa és gondos ügyes kertésze a jó Isten kertjének. Pusztítja a kártékony rovarokat és énekével felüdíti a lelkünket. Szeressük a fákat és a dalos madárkákat.”³³

Az iskolakertben, a gyümölcsösben és a szőlőben, e tanévben már van gyümölcs is.

A konyhakerti növényeket a piacon értékesítik. A III.-VI. osztályosok a tanmenetnek megfelelően használják a kertet, míg a kisebbek az osztálytanító segítségével egy-egy sétán szereztek tapasztalatokat, tesznek megfigyeléseket. Az iskola igazgatója, az iskola-kert vezetője Láng Mihály mindent megtett az iskolakert érdekében, hogy az, minta-kert legyen.

1939-ben a Néptanítók Lapjának áprilisi számában Kovács Dezső igazgató-tanító élménybeszámolóval szolgál a Madarak és Fák Napjának saját iskolai megvalósításáról. Az előzőekben bemutatott – a Madarak és Fák Napjának – változásokkal teli útjának eredményeként a már jól bevált gyakorlat szerint ajánlja mindenkor helyszíneként a szabad természetet az iskoláknak. Erre a legalkalmasabb hely természetesen az erdő, de megfelelő lehet akár egy liget, vagy folyópart is. Az ünnep célja továbbra is a gyermekek természettel kapcsolatos megfelelő szemléletének kialakítása. A víg énekszó se maradjon el ilyen alkalmakkor és módszer -mint az ünnepély legértékesebb része- a beszélgetés legyen.

„A természet maga is tanító. Mégpedig ezerszájú és mindnyájunknál ékebb beszédű tanító. Ne versenyezzünk hát vele! Ne akarjuk az ő száját, valamint tanítványaink szemét, fülét és száját is befogni! És ne akarjunk minden áron mi a főszereplők lenni! ... Ehhez képest tehát itt kint nem tartunk „előadást”, hanem a társalgás szabályai szerint szépen elbeszélgetünk.”³⁴

A tanító javasolja a Madarak és Fák Napján a nyitott szemmel való járást az erdőben, a kirándulás alatt a véletlenszerű alkalmak adta tanulás lehetőségeinek kihasználását, pl: egy madárfütty, korhadt fa, fiatal erőteljes fa megtekintése beszélgetéssel, élményfelidézéssel madarakról szóló énekek éneklése, versek kinek mi jut eszébe, stb.

A kirándulás végén, az uzsonna elfogyasztása után rövid tornát is javasolt, ahol a gyermekek felszabadultan futkározhatnak és játszhatnak. Majd a természet kincseiből ezt-azt gyűjtögetve énekelve lehet megszervezni a hazafelé utat.

Az 1939/40. tanévben az iskolai beszámolók alapján kimutatható előrehaladás tapasztalható a Madarak és fák napjának további népszerűsége terén.

7719 elemi iskolából 5043, 65,3% ünnepeli meg a Madarak és fák napját, 575 ezer tanuló és 93 ezer vendég vesz ezeken részt, továbbá 4045 iskolában 52,4% 148 ezer tanuló 324 ezer fát ültet el. Sopron tankerületében például ebben a tanévben 155 iskolában 18 898 tanuló és 2 157 vendég van jelen a Madarak és fák napjának ünnepélyén, 90 iskolában 5000 tanuló 3564 fát ültet el.

Az eredmény, a számok önmagukért beszélnek (Fodor Á. 1943).

A soproni polgári leányiskola 1940. május 29-én 120 tanuló, busszal Kőszegre kirándul. A helyi polgári, és az emlékhelyek felkeresése után hazafelé megállnak a cenki Széchenyi-

³³ A Soproni Róm. Kath. Elemi Fiúiskolák Értesítője az 1938-39-ik tanévről. szerk. Lipovetz Iván igazgató (1939): 24. in: Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltár

³⁴ Kovács Dezső (1939): Madarak és fák napja nálam. in: Néptanítók Lapja, 72 (7): 252.

család sírhelyénél és megemlékeznek. Az itthon maradt tanulókkal ugyanezen a napon a soproni erdőben, az Ojtozi Emlékműnél tartják meg a Madarak és Fák Napját, megemlékezve a magyar honvédekről is.

2.4.5. A környezet megismerésére, megbecsülésére irányuló iskolai törekvések 1941 és 1944 között

A II. világháború idején, akárcsak az első világháború éveiben, a tanügy emberei megfeszített erővel igyekeznek a nemzetnevelés e hatékony eszközét megtartani a felszínen. Igyekeznek minden erejükkel fejleszteni is ezt. Sajnos azonban a tanerők katonai behívása és mindazon tanítók túlterhelése, akik itthon maradnak, érezteti hatását e téren is.

1941-1942-es tanévben a soproni római katolikus iskolában is a tanítást (mindhárom iskolában) a nehéz gazdasági viszonyok, a tanítók katonai szolgálatra történő behívása nehezítette.

Az iskolai ünnepélyek sorában ugyanakkor – bár háború volt –, mégis külön, kiemelten jelent meg a Madarak és Fák Napja. Az iskola május hónapban osztályonként, vagy 2-3 osztály együtt, kirándulással egybekötve ünnepelt. Reggel 8-kor katonás rendben énekszóval vonultak a célállomásokra, a harkai fennsíkra, a Muck Kilátóra, a Bécsi- dombra. Énekeltek, szavaltak, beszéltek az embernek nagy hasznot nyújtó fákról, a természet szépségéről, a madarokról. Az ünnepély a gyermeki fogadalomtétellel zárult. Megfogadták, hogy a növényekben nem tesznek kárt soha, és védelmezni fogják az ember „ingyen munkatársait” a madarakat.

Néhány osztályban cserebogárszedéssel is összekapcsolták a szabadban tartózkodást. A kártékony cserebogarakat értékesítették, és írószereket vásároltak rajta.

A kirándulások jó hangulatban játékkal, mozgással felszabadultan zajlottak le és szép emlékként mélyen elraktározódtak a gyermekek lelkében. A tanítók a gyermeki értelemre, az érzelmekre kívántak hatni, oktattak és neveltek is egyben.

Az évközi munka során sok szót ejtettek a madarak és fák védelméről, mégis úgy vélték, hogy ez a nap tovább erősítheti a gyermekekben a környezetükkel szembeni megfelelő szemlélet kialakulásának helyes útját.

A soproni Szt. Imre iskolában az 1942-1943-as tanév is nehézségekkel kezdődött. Szeptember elsején honvédkórháznak lefoglalták. Nagy gondot jelentett a tanítóihiány, amit nehézségek árán ugyan, de mindig megoldottak. A tanulók iskolába járása is sok panaszra adott okot. Mindezek ellenére a tanítás folytonosságát e tanévben is sikerült biztosítani.

A Madarak és Fák Napját minden tanító a maga osztályában tartotta meg. Az időjárás nem kedvezett, hideg esős idő volt, és a tanév is megrövidült. Szerették volna a szülőket is meghívni, de erre az előbb említett okok miatt nem volt mód.

A soproni polgári leányiskola ugyanebben a tanévben iskolai ünnepélyek sorában május 27-én ünnepli meg a Madarak és Fák Napját, ahol a hagyományokhoz híven, bár háború van, közös kirándulással ünnepelnek.

1943-ra elkészül az 1941/42-es tanév iskolai jelentései alapján, a XX. jelentés népiskoláink állat és növényvédelméről, melyet a Néptanítók Lapja közöl (Fodor Á. 1943).

Bár a jelentések viszonylag későn érkeznek meg, nyolc megyéből el is maradnak és ez némi késést eredményez az adatok összesítésénél. Az elmaradások és a késés okai a fentebb említett problémákban keresendők. A jelentés alapján megállapítható, hogy az előző évhez viszonyítva sajnos némi hanyatlás következett be a Madarak és Fák Napja, a faültetés, a fogadalomtétel, a madárvédelem terén is. Sopron királyi tanfelügyelőségekhöz tartozó 158 iskolából 147 ünnepli meg ekkor a Madarak és Fák napját. Az ünnepélyeken 15551 tanuló vesz részt, és 353 vendég van jelen, 73 iskola 3471 tanulója 3111 fát ültet el.

Sopronban az 1943-1944-es tanévet továbbra is sok gond nehezítette.

A légiriadók miatt, mivel nem volt megfelelő óvóhely, sokszor kellett a gyermekeket tanítás közben hazaküldeni. A katonai szolgálati behívások, a betegségek tanítóhiányt eredményeztek. Március 19-e után a Szt. István iskolát idegen katonaság foglalta el, ezért az ott tanuló nyolc osztályból hármat a Szt. Mihály, 5-öt a Szt. Imre iskolába helyeztek el. Ez természetesen magával hozta a 16 osztályban bevezetendő váltakozó rendszerű tanítást. A háború miatt a tanév november 1-jétől április 1-jéig tartott. A Madarak és Fák Napjának ünneplése a tanév rövidege miatt elmarad.

Az 1943-44-es tanévben 75 éves a magyar polgári iskola intézménye. A polgári ezen időszakra hazánk legnépesebb középfokú iskolatípusává válik. A tanév csonka, a vallás- és közoktatásügyi miniszter 8550/1944. V. K. M. sz. rendelete értelmében a tanítás, a háborús viszonyok miatt 1944. április 1-jén befejeződik. Így Madarak és Fák Napjának ünneplése is elmarad.

1944-ben a Néptanítók Lapjának áprilisi számában ismét megjelenik a népiskolák jelentései alapján összeállított statisztikai kimutatás, a 24. összefoglaló. A háború okozta nehéz helyzet sajnos nem volt túl jótékony hatással az iskolai növény és állatvédelemre. Így természetesen a Madarak és Fák napjának szervezésére sem. Mindezek ellenére mégis megfigyelhető, hogy a népiskolák előző évhez képest hanyatlást mutató eredményei mintha megálltak volna. Szép eredményt ért el Szatmár – 502 iskola, 44360 tanuló és 4281 vendég, Pest-Pilis – Solt Kiskún királyi tanfelügyelői által benyújtott iskolák 228 iskola 48941 tanuló, 4646 vendég a Madarak és Fák napja ünneplése terén.

2.4.6. Főbb fordulópontok a 1945-től a rendszerváltásig

A II. világháború vége, 1945 után egy új korszak kezdődik hazánkban, mely átértékeli az óvodában, iskolában folyó oktató-nevelő munkát is. Az 1948 évi 33. törvény (1948. június 16.) kimondja a nem állami iskolák, intézmények és azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonba, személyzetének állami szolgálatba történő átvételét. Az egyházi fenntartású intézményeket az 1948-as államosítás eredményeképpen minden ellenszolgáltatás nélkül elveszik. A közoktatásban a népiskolát felváltja az egységes alapműveltséget nyújtó 8 osztályos általános iskola, erre épül rá 4 osztályos középiskola. A polgári iskolák megszűnnek, új iskolatípusként létrejön a szakmunkásképző és a szakközépiskola. Továbbra is működnek az egyetemek és a főiskolák. (Mészáros I. 1996, Magyarné Sztankovics I. 1999).

A Madarak és Fák Napjának ünneplése, népszerűsége csökken, majd lassan elenyészik az iskolákban. Az idősebb generációhoz tartozó, jó élményekkel teli tanítók meg-megünnepelik tanítványaikkal, majd lassacskán ez az ünnep és út egy időre elfelejtődik.

Az óvodák működését 1953-tól egy új, szocialista szellemű óvodai törvény és módszertani levelek irányítják. 1957-ben megjelenik a „Nevelőmunka az óvodában” című kézikönyv, mely az óvodákban folyó munkát egységes alapokra helyezi. 1959-ben megindul a felsőfokú óvónőképzés. Az országban három helyen, így első között Sopronban is.

A környezeti nevelés terén az útkeresések folytatódnak.

Az 1960-as években az iskolai szakemberek felismerik, hogy a természettudományos oktatásban újításra van szükség. Iskolakísérletek indulnak el, elsőként 1969-ben pécsi, 1971-ben az egri, nyíregyházi, szegedi tanítóképző főiskolák gyakorlóiskoláinak alsó tagozataiban. A kísérlet egy önálló természettudományos tárgyat dolgoz ki és próbál ki a gyakorlatban, melyben az élővilágra vonatkozó ismeretek mellett az élettelenre vonatkozó ismeretek is megjelennek. A tárgyat a kísérlet során a környezetismeret mellett és kiegészítésként, az alsó tagozatban, osztályonként 20-24 órában tanítják.

A természetismeret tanításának újszerű módszere a tervszerű cselekedtetésre épülő ismeretszerzés. Az iskolakísérletek a hatékony tanulási folyamat elérése érdekében a tanári megfelelő helyzetteremtést és irányítást, valamint a tanulók saját felfedezésének élményét hangsúlyozzák.

Az iskolakísérletek során a természetismeret ismeretszerzési folyamatát a tanulói tevékenységre építve tervezik meg. Figyelve arra, hogy az egymást követő osztályokban a tevékenységi formák alkalmazkodjanak a tananyag természetéhez. Eredményesen alkalmazzák a játékos tevékenységi formákat is.

A hetvenes évek elejétől kezdődően, – a nevelés-oktatás-képzés 1960-as évek közepétől kezdődő erősödésének hatására – a tanítási programokba és tantervbe sok környezetvédelemmel kapcsolatos ismeretet építenek be. Kirándulásokat, szakköröket szerveznek.

A környezeti nevelés szükségességét a permanens élethosszig tartó tanulásban, nevelésben betöltött jelentőségét nemzetközi megállapodások is rögzítették. Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) 1975-ben a Belgrádi Chartában a környezeti nevelés feladatáknak jelölte meg a megfelelő tudás, felkészültség, attitűd kialakítását a környezet és a hozzá kapcsolódó problémák megoldásához.

1976 -ban Tbiliszi Nyilatkozatban a Belgrádi Charta alapján megfogalmazták a környezeti nevelés célját, területét és módszereit. Hangsúlyozták, hogy a környezet-tudatosságot fokozni kell. Fel kell ismerni a gazdasági-társadalmi-politikai-ökológiai kölcsönhatásokat. A környezet védelméhez, megőrzéséhez megfelelő tudás, ismeret, értékek, attitűdök kialakítására van szükség, melyhez a lehetőséget mindenki számára biztosítani kell. Új típusú magatartási és életviteli minta megteremtését sürgetik egyén, csoport és társadalmi szinten egyaránt. (Gulyás P-né - Havas P. 2006, Lehoczky J. 2002)

A közoktatás területén a természetvédelemre irányuló nevelés erősödését az Óvodai Nevelés Programja (1971), valamint az 1978-as tanterv segíti.

1978-ban új tartalmú emelt óraszámú természetismeret tantárgy kerül bevezetésre, mely tartalmazza a természetismeret anyagának kb. 90%- át is, így a kísérlet a tanterv bevezetése után fokozatosan megszűnik.

A bajai tantárgypedagógiai konferencia kiadványában – a pécsi tanárképző főiskola iskolakísérlet 10 éves tapasztalataink összegzésekor – a tanítók eredményes tanításhoz szükséges, mindenkori részletes útmutatásokat és a továbbképzéseket hangsúlyozzák (Pálffy Gy-né. 1979).

Az 1981-ben megjelenő kézikönyv a környezetvédelmi nevelést óvodáskortól iskoláskor végéig már a tanórai és a tanórán kívüli nevelési területekre is kiterjeszti.

Az Óvodai Nevelés Programja II. átdolgozott kiadása (1989) megerősíti az óvoda és az óvónő szerepét a környezet megismerésére nevelés terén.

Az intézményes nevelés, a hatékony oktató- nevelőmunka mindenkori letéteményese a pedagógus. A nevelési folyamat során, a sikeres munkához, a pedagógusoknak mindenkori megfelelő tudásra, ismereteik szinten tartásához megfelelő továbbképzésekre, ezek elérhetőségének biztosítására van szükség. (Pedagógusok továbbképzéséről szóló 12/1985. (X. 1.) MKM rendelet 12. §-a)

A pedagógusok ismereteik szinten tartásának igénye mellett és a környezeti nevelés tanítás-tanulás módszereinek iskolai és iskolán kívüli formáinak bővülése is megfigyelhetővé válik.

Az 1985-ben megjelenő közoktatási törvény a környezethez illeszkedő más tanulásszervezési formák alkalmazását is lehetővé teszi az iskolák és pedagógusok számára. Ennek alapján, egy régi hagyományokon nyugvó forma, az erdei iskola intézménye feleled (Lehoczky J. 2002).

2.4.7. Erdei iskola, erdészeti erdei iskola, mint a tanulásszervezés egyik sajátos formája

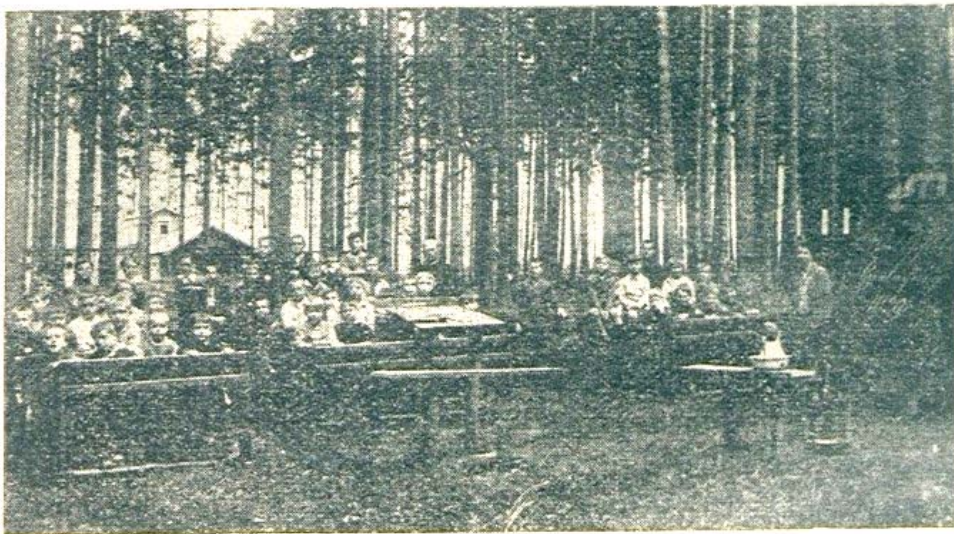
A XIX. század utolsó harmadában fellelhető első szabadlevegős iskolai kezdeményezések a szegény sorsú tüdőbeteg, vagy veszélyeztetett gyermekeknek létrehozott intézményi formák, egészséges erdei környezetben. Eion Walter zürichi lelkész az 1860-as években kezdeményezett két hetes nyaraltatási akciót. A német nagyvárosokban ettől népszerűsödni kezdtek ezek a formák. 1865-ben Rée Antal dr. hamburgi pedagógus

ugyanakkor erdei iskola létesítését szorgalmazta. Baginsky Adolf magyar származású berlini orvos a gyermektuberkolózis ellenszerül szintén az erdei iskolák létesítése mellett szólt. Ezek a tervek ekkor még nem valósultak meg, helyettük Berlinben félnapos gyermekkolóniák, úgynevezett „napozós” osztályok jöttek létre. Az 1880-as években tuberkolózis hullám erősödése tovább fokozta a mozgalom erősödését. Cecil Reddie angol reformpedagógus 1889-ben Abbotsholme-ban megalapította az első szabadlevegős iskoláját (open-air school), melyet New-Schoolnak nevezett el. Ez szolgált mintául Angliában és Németországban a szabadlevegős iskoláknak (Az első erdei iskola Magyarországon 1908).

Az első erdei iskola 1900-ban Münchenben (8. kép) majd 1904-ben Berlin mellett Charlottenburgban nyitotta meg kapuit. Ez az intézmény hamarosan Európa szerte elterjedt, és rövidesen hazánkba is eljutott.

Az erdei iskolák elsősorban, mint egészségügyi- gyógyító intézmények, iskolaszatóriumok működtek. Szükség volt rájuk, hisz az iparosodás, az egészségtelen életkörülmények miatt kialakult és gyorsan terjedő különféle betegségek, így tüdőbetegségek a gyermekeket sem kímélték. A gyógyuláshoz a gyermekeket a bentlakásos intézmény segítette, egészséges környezetével, ahol a friss szabad levegőn töltötték a nap jórészét, ott tanultak, játszottak, kerti munkát végeztek (Hírek 1912).

A Néptanítók Lapja 1908. augusztusi száma rövid híradással számolt be a hazai első erdei iskola megnyitásáról. Az érdem „A tuberkolózis elleni védekező vasvármegyei egyesület” tagjaié, akik az erdei iskolát megalapították és 1908 július 1-jén Szombathelyen a városi erdőben meg is nyitották. Az erdei iskola céljaként a gümőkóros szülők tanköteles gyermekeinek kellő ápolását, és a kezelés alatt az elemi ismeretek kellő elsajátítását jelölték meg.

Forrás: Néptanítók Lapja 1933. 66. (16): 580

8. kép: Az első erdei iskola Münchenben (1900)
(Tanítás a szabadban)

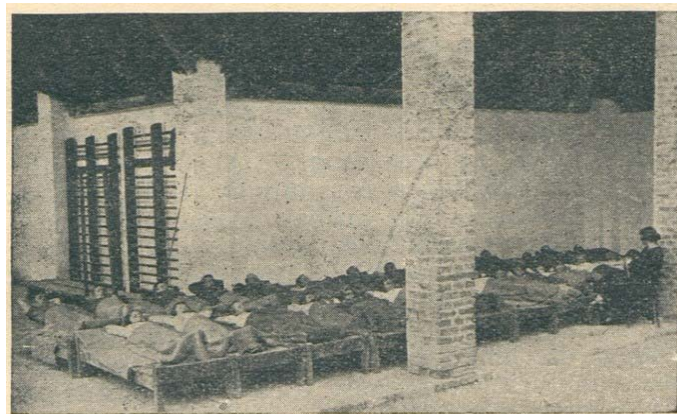
Az erdei iskolák létesítésének jogosultságát nyomatékosították a következő évek elrettentő adatai is. 1912-ben a tuberkolózis halálozási adatai 65-70 000 főt mutattak évente. A betegek állandó számát ekkor hozzávetőlegesen 4-500 000-re becsülték (Hírek 1912). „A tuberkolózis ellen védekező egyesület egészségügyi bizottsága” 1912-ben Pécsen tartott ülésén, a külföldön már rohamosan terjedő erdei, kerti iskolák mintájára a hazai erdei üdülőhelyek és erdei iskolák létesítését hangsúlyozta. Az egészségügyi bizottság megbízta

egy orvos és egy pedagógus tagját a kérdés minél behatóbb tanulmányozásával és az erre vonatkozó részletes tervek kidolgozásával.

1913-ban a Gyermektanulmányi Társaság nyilvános értekeztelen a szabadban tartott oktatás két intézetéről, a fővárosban működő reformiskoláról, a kerti iskoláról és a charlottenburgi erdei iskola mintájára készült, - hazánkban akkor még egyedül álló - , szombathelyi erdei iskolát mutatják be.

A szombathelyi erdei iskola a nevelés-oktatás és állandó orvosi felügyelet mellett a tuberkulózisra hajlamos vagy szenvedő gyermekek egészségét óvta. A beszámolóból kiderült, hogy az óvás mellett, helyre is állította. Az erdő délkeleti részén fekvő erdei iskola épülete kétoldalt nyitott csarnokszerű teremből, két nagy hálóteremből, óvónői lakásból, kamrából, konyhából, és mellékhelységekből állt. A tanítás délelőtt zajlott. Délután különféle foglalkozások, játék, rajz, írás és ének valamint tornagyakorlatok végeztetése történt. A tanítás a szabadban, rossz idő esetén a termekben folyt. A gyermekeket a testi nevelésen belül naponta ötször lemosták. Az erdőben pihenés, kerti munkák és játékok zajlottak (Sziklás A. – Gerlits S. 1913).

A soproni születésű Dr. Manninger Vilmos professzor, a Magyar Sebésztársaság megalapítója 1917-ben – édesapja halála után – szülővárosa iránti tisztelete és szeretete jeleként a brennbergi erdőben fekvő családi telküket, nyaralóval és gazdasági épületekkel együtt a városnak adományozta „erdőiskola” létesítésére (9. kép).

Forrás: Néptanítók Lapja 1933.66.(16):580

9. kép: Soproni erdei iskola (Délutáni pihenő)

Az intézmény a 6-14 éves, elsősorban soproni, vagy megyei szegénysorsú gyermekek számára adott segítséget. Az intézet neve Manningerház Soproni Erdei Iskola lett. Az iskola azokat a gyermekeket kívánta erdei környezetben nevelni, akiknek családfenntartója a háborúban elesett, megbetegedett, vagy megsérült. Akik a különleges higiénikus nevelésre rászorultak. A fertőző tüdő, vagy egyéb szervek nyílt fertőző betegségében szenvedőket a felvételtől kizárta. Az internátusban állandó orvosi felügyelet mellett 18 leány és 18 fiú kapott elhelyezést (Király J. 1958).

1918-ban Zombor város tiszti főorvosa Bács megye törvényhatóságához benyújtott tervezete tovább hangsúlyozta a szabadban való tanítás, a tavaszi szabad ég alatt megtartott oktatás előnyeit, és hatását. Erre továbbiakban is a tüdővész rohamos terjedése miatt volt szükség. Külföldön a szabadban történő oktatás már régen nem volt újdonság, nálunk ugyanakkor még mindig csak elvétve gyakorolták.

1930 - as évek elejére Budapesten már két erdei iskola is működött. Az egyik a Lederertelepen (1931), a másik a Diana úton (1932). Ebben az időben volt erdei iskola Farkasgyepűn és Kaposvárott is (10. kép).

1931-ben Karafiáth Jenő dr. elnökletével a budapesti Kereskedelmi Akadémia dísztermében megalakult a Szabadlevegős Iskolák Barátainak Egyesülete. Az eseményt jegyzőkönyvben rögzítették, melyben többek között Manninger Vilmos dr. egyetemi

tanárnak, a soproni erdei iskola alapítójának is köszönetet mondtak érdemeiért (Megalakult a szabadlevegős iskola 1931).

Forrás: Néptanítók Lapja 1933.(66)16:581

10. kép: Az Országos Gyermekvédő Liga erdei iskolája Farkasgyepűn

Az erdei iskola a XX. század első felében az egészség megőrzését, helyreállítását a szabadlevegőn történő oktatással ötvözte egymásba.

A szabadlevegős iskola általános fogalmat jelentett. Minden olyan nevelő-oktató intézet szabadlevegős iskola volt, ahol azt az elvet követték, hogy az iskolai munkát lehetőleg a szabadban kell végezni, és ezt összekötötték az egészségre neveléssel. Nem minden szabadlevegős iskola volt erdei iskola, ugyanakkor minden erdei iskolának szabadlevegős iskolának kellett lennie, melynek célja a betegség megelőzése volt.

Az erdei iskola az 1980-as évektől, az 1985-ös közoktatási törvényben foglaltak alapján éled ismét újra, az adott időszaknak megfelelően természetesen új funkciókkal ellátva. Az erdei iskola divatossá válásának folyamatát a helyi adottságok hiányainak felismerése, kevés zöld terület, erdő stb. az új módszerek, projektpedagógia, a megváltozott tanulási környezet előnyeinek kihasználása segíti.

Az erdei iskola a szorgalmi időben, a tanévben tervszerűen kialakított nevelési - tanulási egység.

Azon tananyagok tanítása válik könnyebbé ilyenkor, amit a természet maga valóságában meg is tudtak vizsgálni a pedagógusok a gyermekekkel.

Az erdei iskolai programok meghatározott tantervvel működnek.

Az erdei iskola program megvalósítása történhet az iskola által kidolgozott saját program alapján, melyet saját, vagy felkért szakemberek segítségével bonyolíthat. Igényelhet az iskola, az osztály teljes programot, szolgáltatást is, melynek azonban minden esetben igazodnia kell az iskola pedagógiai programjában rögzítettekhez (Lehoczky J. 2002, Békefy I. 2002, Czippán K. 2002).

Szolgáltatók lehetnek: Nemzeti Parkok, civilek, erdészetek és az erdészetek által működtetett erdei iskolai programszolgáltatók.

1996. október elején megalakul az Országos Erdészeti Egyesület Erdészeti Erdei Iskolák Szakosztálya (Ormos B. 2002). Az erdészeti erdei iskolák jellemzői:

- A szakosztály célkitűzéseinek megfelelő éves környezeti nevelési és oktatási programja van.
- Az erdészeti ismereteket is közvetítő program kapcsolódik a nemzeti oktatási programhoz.
- Az Oktatási Minisztérium által minősített erdei iskolai szolgáltató.
- Fedett oktatási és közösségi hellyel rendelkezik.
- Szabadtéri foglalkoztató hely kialakítása is ajánlott.
- Környezeti nevelésben jártas szakember és jó gyakorlattal rendelkező erdész végzi a tevékenységet.
- A szakosztály által akkreditált (OEE 2002).

A gyermekek és a pedagógusok az erdővel kapcsolatos észrevételeinek, kérdéseinek megválaszolásához, a megfelelő ismeret, tudás és szemlélet megalapozásához az erdészeti erdei iskola látogatása, a programjaikon való részvétel és a megfelelő szakemberrel (erdész) történő kommunikáció segíthet hozzá. Mindezek mellett a pedagógus a változó világ megértéséhez szükséges információkhoz, az új módszerekhez a megfelelő továbbképzéseken juthat hozzá.

Az 1993. évi LXXIX. Törvény a közoktatásról főbb rendelkezéseiben a pedagógus továbbképzéshez való jogait is biztosítja.

Visszatekintve és összegezve az adott időszakok eseményeit megállapítható, hogy a XX. század első felében a tanítók a környezeti nevelést elméleti úton a tantárgyakon keresztül, valamint a kirándulások, a Madarak és Fák Napja, és az iskolakert gyakorlatán keresztül valósították meg. A sikeres oktató-nevelő munka bemutatásához a pedagógusok lelkesedése, elhivatottsága szép példákat nyújtott. A pedagógusok az önképzés, a továbbképzések szükségét már ekkor felismerték. A továbbképzést a minisztérium támogatta, és a pedagógusok igyekeztek is minden lehetőséget megragadni ezért. Az erdészek és pedagógusok közötti kapcsolat, kommunikáció is elkezdődik és kimutatható ezidőtájt.

Az iskola természetismeret, természetszeretet és természetvédelemre nevelés terén végzett munkájához, a törvényi szintű támogatás, az érintett minisztériumok, a vallás- és közoktatásügyi, és a földművelésügyi minisztérium közötti hatékony együttműködése jelen volt.

A II. világháború utáni, 1948-ig tartó átmeneti időszak után, iskolarendszerünk szerkezeti átalakítása 1948 végére befejeződött, mely gyökeres változást idézett elő az oktatási-nevelési intézmények funkciójában. Az óvodai, iskolai környezeti nevelés az adott időszak elvárásainak, változásainak megfelelően tovább folytatódott.

A környezeti nevelés az iskolában a tantárgyakon, kirándulások, szakkörök, szaktáborok szervezésén keresztül zajlott. A jól bevált iskolai utak közül a Madarak és Fák Napja egy időre – az 1980-as évekig – lassan, többé-kevésbé elfelejtődött. Majd hivatalosan 1996-tól, a környezetvédelem jeles napjai között tűnt fel ismét (Fejes E. – Kanczler Gy-né 2003). Az iskolák, óvodák ismét ünnepelni kezdték, de korántsem akkora intenzitással, mint a század első felében. A pedagógusok ismeretei és lelkesedése e téren most is meghatározó volt.

Az 1980-as évek közepétől a környezeti nevelés tanítás-tanulás módszereinek iskolai és iskolán kívüli formáinak bővülése 1985-től az erdei iskola - a kor igényeihez és a lehetőségekhez igazodó- új tartalommal megtöltött feléledését eredményezte. Az erdészeti erdei iskola sajátosságaival tovább színesítette a palettát, melyet erdész- pedagógus kommunikáció is jellemez.

Az iskolakert, gyakorlókert, mint a múlt szép és hasznos formája a XX. század végéhez közeledve lassan megszűnt. Elenyészése a városi és falusi iskolákban egyaránt bekövetkezett. Az óvodai nevelőmunkát és az iskolai oktató-nevelő munkát érintő változásokhoz most is a jogi szabályozás biztosította az alapot.

3. Jogi szabályozás, főbb kapcsolódási pontok (XX. század vége - XXI. század eleje)

3.1. Az oktatásügyi jogi szabályozások

Az oktatásüggyel kapcsolatos főbb csomópontok kiemeléséhez az adott időszak témához kapcsolódó törvényeit, rendeleteit és azok tartalmi mondanivalóját vegyük górcső alá.

Az 1993. évi LXXIX. Törvény a közoktatásról intézkedéseiben meghatározza a pedagógusok jogait és kötelességeit is. A jogok és kötelességek kapcsán a pedagógusok továbbképzésben való részvételéről is rendelkezik, melyet a következőkben határoz meg:

„19. § (1) A pedagógust munkakörével összefüggésben megilleti az a jog, hogy
i) szakmai ismereteit, tudását szervezett továbbképzésben való részvétel útján gyarapítsa, részt vegyen pedagógiai kísérletekben, tudományos kutatómunkában,
(8) A pedagógus hét évenként legalább egy alkalommal - jogszabályban meghatározottak szerint - továbbképzésben vesz részt. A továbbképzésben részt vevő, tanulmányait sikeresen befejező pedagógust - jogszabályban meghatározottak szerint - anyagi elismerésben kell részesíteni. Megszüntethető - az Mt. 89. § (3) bekezdése, illetve a Kjt. 30. §-ának (1) bekezdésének d) pontjára hivatkozással - annak a pedagógusnak a munkaviszonya, illetve közalkalmazotti jogviszonya, aki a továbbképzésben önhibájából nem vett részt, illetve tanulmányait nem fejezte be sikeresen. Nem kell továbbképzésben részt venni annak a pedagógusnak, aki pedagógus-szakvizsgát vagy egyéb jogszabályban meghatározott vizsgát tett, a vizsgák letétele utáni hét évben.”³⁵

A törvény e paragrafusának alábbi pontjai lehetővé teszik, és egyben elő is írják a pedagógusok szakmai megújítását, a továbbképzések elvégzésének kötelezettségét, mely a naprakész tudás szinten tartásának a záloga.

1993. évi LXXIX. törvényben, valamint annak 1995. évi módosításában meghatározott alapidokumentumaként elkészül a közoktatásra vonatkozó Nemzeti alaptanterv (NAT). A NAT nemzeti, a közös nemzeti értékeket szolgálja. Követelményeiben a demokrácia értékeire, az európai humanista értékrendre, mindazon tartalmakra összpontosít, melyek Európához tartozásunkat szilárdítják meg.

A NAT a környezeti nevelés átfogó céljaként határozza meg a tanulók környezettudatos magatartásának, életvitelének kialakítását, elősegítését, annak érdekében, hogy a felnövekvő nemzedék képes legyen az élő természet és a társadalmak fenntarthatóságát, fennmaradását biztosítani.

A 137/1996. (VIII. 28.) Kormányrendelet mellékleteként elkészül az óvodai nevelőmunka alapidokumentuma Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja (ONOAP), mely a gyermekek óvodai nevelésében érvényesítő elveket fogalmazza meg. Az ONOAP az óvodai tevékenységi formái és az óvodapedagógus feladatai fejezetében határozza meg a külső világ tevékeny megismerésével kapcsolatos alapelveit.

277/1997. (XII. 22.) Kormányrendelet a pedagógus-továbbképzésről a pedagógus-szakvizsgáról, valamint a továbbképzésben részt vevők juttatásairól és kedvezményeiről, intézkedései kiterjednek az 1993. évi LXXIX törvényben (Közoktatási törvény) megfogalmazottak alapján, a továbbképzés teljesítésére, engedélyezésére, megszervezésére, és a továbbképzéssel kapcsolatos irányítási feladatok ellátására.

³⁵ 1993. évi LXXIX. Törvény a közoktatásról. In: Jogtár Plusz 2007.január 31. Complex Wolters Kluwer csoport

Elrendeli, 1. § (2) alapján, hogy:

- A nevelési-oktatási intézmény vezetője 5 évre szóló továbbképzési programot készítse el, melyet a nevelőtestülettel a képzési időszak első évét megelőző év március 15-ig el kell fogadtatni.
- Kimondja, hogy a szakvizsgára, illetve a továbbképzésekre a pedagógus egyéni választása és jelentkezése alapján lehet bekapcsolódni, kivéve, ha a részvételt a munkáltató írja elő.

A kormányrendelet hangsúlyozza:

„4. §.1 (1) A továbbképzés azoknak az ismereteknek és készségeknek a megújítására, bővítésére, fejlesztésére szolgál, amelyekre szükség van az oktató és nevelőmunka keretében a gyermekekkel, tanulókkal való közvetlen foglalkozás megtartásához....

(2) A pedagógus a pedagógus munkakör betöltésére jogosító oklevél megszerzését követő hetedik év szeptember hónap első munkanapjától addig az évig, amelyben az ötvenedik életévét betölti, augusztus hónap utolsó munkanapjáig vesz részt a közoktatásról szóló törvény 19. §-nak (8) bekezdésében szabályozott továbbképzésben.”³⁶

A kormányrendelet a pedagógusok számára, 7 évenként, egy vagy több továbbképzés keretén belül lebonyolított, legalább százhusz tanórás továbbképzést ír elő.

Az intézményi továbbképzési tervben elsőbbséget élvez:

- akinek a hétévenkénti teljesítésnél a legkevesebb ideje van hátra
- akinek beiskolázását a munkahely rendeli el,
- az a pedagógus, aki szakvizsgába beszámítható továbbképzésre jelentkezik.

A továbbképzési jegyzékbe minden évben csak az oktatási miniszter által kiadott indítási engedéllyel rendelkező akkreditált továbbképzések kerülnek be. Az indítási engedély öt évre szól. A továbbképzések jegyzékét minden évben kétszer július 31-ig és december 31-ig hozzák nyilvánosságra az Oktatási Minisztérium hivatalos lapjában.

A rendelet 22. §-ának az 1. pontja kimondja, hogy a hétévenkénti továbbképzés kötelezettsége minden olyan pedagógusra kiterjed, akik a rendelet hatályba lépése előtt legalább hét éve már megszerezték a pedagógus munkakörhöz szükséges felsőfokú végzettséget és szakképzettséget.

A beiskolázási előtervezéskor figyelembe kell venni:

- az átmeneti időszakban azokat, akik a kormányrendelet hatálybalépésekor,
- 2003 szeptemberétől az első ciklusban, aki az adott évben,
- 2008 szeptemberétől a második ciklusban, akik 2008ban,
- 2013 szeptemberétől, akik 2013-ban töltik be a 40. életévüket.

A rendelet megjelenését követő öt évig teljesítette a hét évenkénti továbbképzési kötelezettséget az a pedagógus, aki a hatálybalépést megelőző öt éven belül:

- főiskolai vagy egyetemi alapképzésben, vagy szakirányú továbbképzésben oklevelet,
- pedagógus szakvizsgával egyenértékű oklevelet,
- tudományos fokozatot,
- felsőfokú intézményben mentor szakképzettséget szerzett,
- 120 órás intenzív továbbképzésen vett részt (11/1994.(VI. 8.) MKM rendelet 39. §), mely szakdolgozattal zárult.

A 11/1994 (VI. 8) MKM rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről, az 1/1998/VII.24./OM rendelettel módosítva 1998-ban előírja, hogy az iskolában helye van egy szabadidő-szervező szakembernek is, aki a környezeti neveléssel összefüggő tanórán kívüli tevékenységet is segíti, erdei iskola, táborok előkészítésében, szervezésében vesz részt.

³⁶ 277/1997.(XII. 22.) Korm. rendelet a pedagógus-továbbképzésről a pedagógus-szakvizsgáról, valamint a továbbképzésben részt vevők juttatásairól és kedvezményeiről. In: Jogtár Plusz 2007. január 31. Complex Wolters Kluwer csoport

A 28/2000. (IX. 21.) OM rendelet a kerettantervek kiadásáról és alkalmazásáról és a 4/2001. (I. 26) OM rendelet az egyes oktatási jogszabályok módosításáról megjelenő rendelet kimondja, hogy tanórai foglalkozás lehet az előírtaknak megfelelően a tananyag tanórai foglalkozás a meghatározott időkeret terhére szervezett nem kötelező tanórai foglalkozás.

A kerettantervek kiadása nem szüntette meg az alaptantervet. Továbbra is az alaptanterv iskolai oktatás-nevelés tartalmi egységének a biztosítója. A keretszabályozás megfogalmazza, hogy a helyi tanterv milyen tantárgyak tanítását, milyen órakeretben, és szervezési formában biztosítson.

A tananyag átadása, az alkalmazott módszerek, tanulászervezési módok megválasztása szervezhető nem hagyományos módon, pl. projekt módszer, erdei iskola, múzeum, kiállításhoz szerveződő foglalkozásként. A tanterv mellé tervezik az iskola tanórán kívüli tevékenységeit, betervezésre kerülnek a táborok, szakkörök, jeles napok is. A Madarak és Fák Napja, mint a természethez, természetvédelemhez kötődő jeles nap a 90-es évek elejétől ismét előtérbe kerül, majd természet védelméről szóló 1996. évi LIII. Törvény 64. § 3. bekezdése alapján minden év május 10-e. A Madarak és Fák Napját iskolák, erdei iskolák, Nemzeti Parkok, civil szervezetek ismét ünneplik.

3.2. Környezetvédelmi jogi szabályzás

A környezetvédelem terén egyre erősödik az ember és környezete közötti harmóniára törekvés.

A környezeti nevelés terén az ember és környezete harmonikus kapcsolatának kialakítására, a fenntartható fejlődés biztosítására való törekvés eredményezte az 1995. évi LIII. Törvény megszületését.

A 1995. évi LIII. Törvény a környezet védelmének általános szabályairól, az ember és környezete közötti harmonikus kapcsolat kialakítását, a környezet védelmét a fenntartható fejlődést, mint célt határoz meg. Kimondja, hogy a törvénnyel összhangban külön törvény rendelkezik az erdőkről. A törvény a fenntartható fejlődés fogalmát az alábbiakban határozza meg:

„w) fenntartható fejlődés: társadalmi-gazdasági viszonyok és tevékenységek rendszere, amely a természeti értékeket megőrzi a jelen és a jövő nemzedékek számára, a természeti erőforrásokat takarékosan és célszerűen használja, ökológiai szempontból hosszú távon biztosítja az életminőség javítását és a sokféleség megőrzését;”³⁷

Az 1995. évi LIII. Törvény környezeti nevelés, képzés, művelődés fejezetében a következő lényeges kitételeket fogalmazza meg:

„54. § (1) Mindenkinek joga van a környezeti ismeretek megszerzésére és ismereteinek fejlesztésére.

(2) A környezeti ismeretek terjesztése és fejlesztése (óvodai nevelés, iskolai nevelés, képzés, művelődés, iskolarendszeren kívüli oktatás és továbbképzés, ismeretterjesztés, könyvkiadás) elsősorban állami és önkormányzati feladat.

(3) Az állami feladat ellátása során a miniszter a környezeti ismeretek szakszerű oktatásának biztosítása és azok folyamatos fejlesztése érdekében együttműködik a művelődésért és közoktatásért felelős miniszterrel és más érdekelt miniszterekkel.

³⁷ A 1995. évi LIII. Törvény a környezet védelmének általános szabályairól. In: Jogtár Plusz 2007. január 31. Complex Wolters Kluwer csoport

(4) A Nemzeti Alaptanterv elvei és követelményei szerint a miniszter közreműködik a közoktatás intézményei számára készülő tantervi követelmények és taneszközök szakmai előkészítésében.

(5) A miniszter környezeti nevelési, képzési programot készít, amely összefoglalja

a) az iskolarendszeren kívüli környezeti oktatás, képzés, továbbképzés és ismeretterjesztés környezetvédelmi ismereteit, valamint

b) az öntevékeny közművelődés, a környezeti tudatosság fejlesztésének irányelveit,

c) a környezetvédelmi szakmai képzés irányelveit, ismérveit”.³⁸

1996-ban megszületik az 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről. Az 53. § (1), (2) pontja a Nemzeti Környezetvédelmi Program részét képező, Nemzeti Környezetvédelmi Alapterv elkészítésre szólít fel.

Az Alapterv a természet védelme kutatás-fejlesztési, oktatási, bemutatói, és népszerűsítésére vonatkozó hosszú és középtávra kidolgozott programot tartalmaz.

Az Alapterv 64. §-a megerősíti, hogy a közoktatási törvényben foglaltakon túl a természet védelmével kapcsolatos ismereteket minden oktatási intézményben oktatni kell, azok a Nemzeti Alaptanterv részei.

Törvényben rögzítettek alapján az Országgyűlés 83/1997. (IX. 26.) OGY határozata rendelkezik az 1997-2002. közötti időszakra szóló első Nemzeti Környezetvédelmi Programról (NKP-I), a megvalósítás általános tervéről.

Az Országgyűlés a 83/1997. (IX. 26.) határozatával elfogadja a Nemzeti Természetvédelmi Alaptervet (NTA). Ezzel 1997-2002 között hat évre meghatározza a hazai természetvédelem főbb irányait és prioritásait.

Az első Nemzeti Környezetvédelmi Program (NKP-I) a hazai környezetpolitika általános célkitűzései mellett összhangban van az Európai Unió környezetpolitikájával.

Az előcsatlakozási eszközöknek köszönhetően az NKP-I ideje alatt a környezetvédelmi források, pályázatok köre jelentősen bővül: PHARE, LIFE, ISPA, SAPARD

Az Unióhoz történő csatlakozás után más források jelennek meg, pl. a Kohéziós alap.

A tervek végrehajtásra vonatkozó konkrét feladatokat a kormányhatározatok által jóváhagyott éves intézkedési tervekben rögzítik. Az NKP-I-ben megfogalmazott célkitűzések időarányos teljesítéséről a törvényben előírtak szerint, kétévenkénti értékelések készülnek az Országgyűlés számára.

A Nemzeti Környezetvédelmi Program életbelépésének hatására az Oktatási és Környezetvédelmi Minisztérium 1999. június 5-én együttműködési megállapodást ír alá a környezeti nevelés, oktatás és képzéssel kapcsolatos fejlesztéseire az 1999-2002 közötti időszakra vonatkozóan.

Az ember és környezetének helyzetére való tekintettel, a felnövekvő generáció érdekében kiemelkedő szerepet szánunk a fenntartható fejlődés elérésének, az intézményes oktatás-nevelés rendszerében és a felnőttek szemléletformálásában egyaránt.

Az óvodai nevelés területén támogatják:

- a helyi nevelési programok fejlesztését,
- a természetben, a szabadban rendezett programokat,
- az óvodák nevelési tereinek környezetharmonikus kialakítását
- az egészséges életmódra nevelés és természetismeret hatékony gyakorlatát.

³⁸ A 1995. évi LIII. Törvény a környezet védelmének általános szabályairól. In: Jogtár Plusz 2007. január 31. Complex Wolters Kluwer csoport

A közoktatás területén biztosítják:

- az érintett korosztályok megfelelő, modern környezeti és egészségnevelés megismertetését és elsajátítását.
- a Nemzeti Alaptantervnek megfelelő szemlélet és minőség érvényesülését.

A szakképzésben résztvevőknek is:

- Biztosítják a korszerű környezet és természetvédelmi ismereteket.

A felsőoktatásban:

- Korszerű felsőfokú szakmai ismereteket, a környezet állapotáról, az ezzel kapcsolatos feladatokról, a környezettudományok gyakorlati eredményeiről és kutatásairól. Elsőbbséget adnak a pedagógusképző intézményeknek e téren.
- Együttműködnek a felsőoktatási intézmények, a minisztériumi területi szervek és támogatott társadalmi szervek bevonásával a gyakorló pedagógusok környezeti nevelés-oktatás témájú továbbképzési rendszerének fejlesztésében.
- Együttműködnek az akkreditált továbbképzési programok megvalósításában, a közoktatás valamennyi szintjén dolgozó pedagógusok környezeti, továbbképzési rendszerének létrehozásában.
- Támogatják az ilyen irányú kutatásokat, publikációkat, a tankönyvek, oktatási segédanyagok felülvizsgálatában együttműködnek.

(Forrás: Erdei iskola hasznos könyve 2002)

A Kormány az 1117/2001. (X. 19.) Kormányhatározatában elfogadja az NKP-II koncepcióját és elrendeli a Program kidolgozását. Hamarosan 132/2003. (XII. 11.) OGY határozat Nemzeti Környezetvédelmi Programról készül.

A második Nemzeti Környezetvédelmi Program (NKP-II) támaszkodik az NKP-I. tapasztalataira, és erre épít. A 2003-2008 közötti időszakra szóló II. program a megvalósulási ideje alatt Magyarország belép az Unióba. A saját célkitűzéseink mellett ekkor már az Unió által elvárt környezettel kapcsolatos előírásoknak is meg kell felelni.

Az Nemzeti Természetvédelmi Alapterv (NTA) 1997-2002 közvetlen folytatásaként készül Nemzeti Természetvédelmi Alapterv 2003-2008. A Nemzeti Természetvédelmi Alapterv a Nemzeti Környezetvédelmi Program része. Szervesen kapcsolódik más nemzeti tervekhez, stratégiákhoz is így az akkor még kidolgozás alatt álló Nemzeti Erdőstratégiához. A Nemzeti Természetvédelmi Alapterv 2003. és 2008. közötti időszak egyik legfontosabb célkitűzésének tekinti az Európai Unió csatlakozással járó feladatok ellátását. A területi védelmen túl a Nemzeti Erdőstratégia hazai megvalósításával együtt megcélazzák a természet értékeinek hosszú távú megőrzését.

3.3. A Nemzeti Erdőstratégia és Erdőprogram és a Nemzeti Erdőprogram (NEP)

3.3.1. A Nemzeti Erdőstratégia és Erdőprogram nemzetközi előzményei

- 1990-től kiemelt figyelem fordul az erdők és erdőgazdálkodás kérdései felé
- 1990. Strasbourg (MCPFE I.) Miniszteri konferencia az erdők védelmében
- Tartamos erdőgazdálkodás és az erdők megőrzése.

- 1992. Rio de Janeiro Föld-Csúcs: AGENDA 21. Az aláíró országok számára előírja az erdő fenntartását, és az erdőgazdálkodás tartamosságát biztosító nemzeti akcióprogramjaik kidolgozását. Az egyezményt hazánk is aláírta.
- Megkezdődnek a Nemzeti Erdőprogramok (NEP) elkészítései.
- 1993. Helsikni (MCPFE II.) A második konferencia az európai tartamos erdőgazdálkodásról. H I határozatban megszületik a fenntartható erdőgazdálkodás európai definíciója.
- 1994. Tartamos erdőgazdálkodás kritériumainak kidolgozása három regionális folyamat: Helsinki (pán-európai), Montreal (Európán kívüli), Tarapoto Amazon szerződés.
- 1995. New York (IPF) Kormányközi Keretösszefogás az Erdőkért
- 1995. Genova (IPF/IFF) Különleges Nemzetközi Összefogás az Erdőkért
- 1997-től van az Európai Unióban Erdészeti Stratégia (nem közös EU-politika, hanem EU – stratégia, az elsődleges döntéseket a tagországok maguk hozzák meg.
- 1997. New York (UNGASS)
- 1998. Lisszabon (MCPFE III) Harmadik konferencia az erdők többcélú hasznosításáról.
- 1999. Tulln, Ausztria a Miniszteri Konferenciák (MCPFE) nemzetközi munka csoportjának ülése. Megalkotják a nemzeti erdőprogramok alapelveit.
- 2001. Lillehammer, Miniszteri Konferenciák (MCPFE) nemzetközi munka csoportjának ülése is foglalkozott a nemzeti erdőprogramokkal és alapelveivel
- 2002. Riga, a Miniszteri Konferenciák (MCPFE) nemzetközi munka csoportjának ülése a nemzeti erdőprogramok kérdésével is foglalkozik
- 2002. New York (UNFF 2) Végrehajtás kérdéseinek megvitatása, finanszírozás, környezet-kímélő technológiák kapacitásbővítés a tartamos erdőgazdálkodás érdekében.

(Forrás: Nemzeti Erdőstratégia és Erdőprogram 2002)

3.3.2. A Nemzeti Erdőprogram Magyarországon

Solymos Rezső akadémikus 2001-ben az erdőstratégia kidolgozásához az ezredfordulón a nemzetközi és hazai viszonylatban is felerősödött törekvést, a természetközeli erdő, a természetközeli erdőgazdálkodás általános kiterjesztését szorgalmazza.

„A természetközeli stabil erdei ökoszisztémák és a természetközeli erdőgazdálkodás jelentik a jövő útját” (Solymos R. 2001.)

A természetközeli erdőgazdálkodás során minden emberi beavatkozás a természet törvényéhez igazodik, egyben megvalósítja az erdőgazdasági és más elsődleges célokat is. A hazai erdőgazdálkodás, az erdőstratégia kidolgozásához, a XXI század elvárásainak megfelelően a jövő útjának, a hazánkban nem ismeretlen, természetközeli erdők fenntartását, létesítését és a természetközeli erdőgazdálkodás általános elterjesztését tekinti.

A hazai erdőgazdálkodásban 1996-2001 között kimutatható, hogy a gazdasági rendeltetés súlya relatíve csökkent, az erdő jövedelemtermelő képessége, a fenntartható erdőgazdálkodás egyik pillére felértékelődött.

A Nemzeti Erdőprogram elkészítésének ütemtervének az első lépésre, a helyzetfeltárássra 2001. június és 2001. december között kerül sor (Lengyel A. – Mészáros K. 2002).

A vágás érettségi korok növekedtek, a fakitermelés a tartamosan biztosítható szinttől állami, nem állami szinten is és összességében is elmaradtak. (Mészáros K. 2002)

A helyzetfeltárást követően a Nemzeti Erdőstratégia és Erdőprogram stratégiai fejlesztési tervének szakmai és társadalmi vitaanyagának elkészítése 2002. január - 2002. szeptember között megtörténik.

2002-ben elkészül a Nemzeti Erdőstratégia és Erdőprogram Társadalmi és információs vitaanyag (Fehér könyv 2002). Meghatározzák a stratégiai célokat:

- Az erdő területe, termő és jövedelemtermelő képessége, ökológiai és immateriális értéke nem csökkenhet.

- Az erdő használatba, igénybevétele, úgy történjen, hogy a gazdálkodási lehetőségek a jövő generációi számára is biztosítottak legyenek.
- Az erdőállomány-gazdálkodásban a tartamosságot kell biztosítani, az anyagi hozam racionális hasznosításával
- A társadalom ösztönzése a fa, mint környezetkímélő nyersanyag szélesebb körű használatára.
- Az agrárszférán belül az erdőgazdálkodásnak megfelelő helyet, kedvezőbb megítélést és lehetőséget kell biztosítani.
- Európai Unió harmonizáció a csatlakozáshoz
- A célok, elvek betartása nemzeti, társadalmi érdek.

A Nemzeti Erdőstratégia és Erdőprogram külön kérdésként foglalkozik a konfliktusokkal az erdőgazdálkodásban. A kommunikációs kapcsolatokban résztvevő csoportok, a kommunikáció erőssége vagy hiányosságai, a köztük fennálló konfliktusok ismerete, a stratégiakialakítás szempontjából elengedhetetlen. Az erdőgazdálkodás kommunikációs rendszere szereplőinek konfliktus mátrixa rámutat a problémákra és a hiányokra. Erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos közvéleménykutatásokra és átgondolt PR stratégiára van szükség (Mészáros K. 2004b, Stark M. 2002).

A kommunikációs kapcsolatokban feltüntetett résztvevő csoportok között, a közvetítői oldalra bekerült az oktatás, a tanár és diák is.

A Nemzeti Erdőstratégia társadalmi vitaanyag megszületése idején e kommunikációs csatorna lehetőségeinek kiaknázása már folyamatban van. 1996 óta működik az erdészetek által fenntartott és működtetett erdőgazdálkodási ismereteket is nyújtó erdészeti erdei iskola.

2001-ben Nyugat-Magyarországi Egyetem Erdőmérnöki Kar, Erdővagyon-gazdálkodási Intézet akkreditáltatja az általa kidolgozott „Környezetünk az erdő” pedagógus- továbbképzést. A pedagógus erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos elképzeléseinek feltérképezése, az ismeretközvetítés, a megfelelő kommunikáció, a pedagógus, oktató - nevelő munkájában betöltött szerepe miatt hangsúlyos.

Az erdőgazdálkodás, erdőstratégia alapelvei az erdőstratégia szereplőitől a közvetítőkön keresztül jutnak el a társadalomhoz, mely folyamatban a pedagógus szerepe felértékelődik.

Nemzeti Erdőprogram társadalmi vitája 2002. szeptember - 2003. augusztus között zajlik le. Nemzeti Erdőprogram szakmai javaslatának elkészítése 2003. szeptember - 2003. december.

Az „Előterjesztés Magyarország Nemzeti Erdőprogramjáról” Országgyűlési határozatterv-melléklet szakmai szövegjavaslata (2003.) az Ember-Erdő Viszonyának Javítása Célprogram alcéljai között kiemeli a szemléletformálás, oktatás, nevelés megerősítését. A várható eredmények tekintetében a környezettudatos gondolkodás fejlődését társadalmi és szakmai körökben, az erdő értékének, jelentőségének felismerését vetíti elő. Kiemelt csoportnak tartja a városi lakosságot, a pedagógusokat, az erdőhöz kötődő szakmai szervezeteket és szakembereket, az erdőhöz kötődő oktatás és kutatás szakembereit. Kidolgozza a jogi, pénzügyi, támogatási, szervezeti, kommunikációs/PR intézkedéseket, az innováció, kutatási-oktatási intézkedéseket. Hangsúlyozza, hogy pedagógus-továbbképzésnek legyen része a témakör, a továbbképzéseket az OM és más tárcák finanszírozzák, készüljön hatáselemzés a szemléletformálás eredményességéről.

A Nemzeti Erdőprogram (NEP) végrehajtásának menetét ábrázolom a 2. sz. mellékletben. Az 1110/2004. (X. 27.) kormányhatározattal elfogadásra került a 2006-tól 2015-ig szóló program, a megvalósítás a szakminisztériumok szervezeteire, a magánszféra vállalkozóira és a civil szervezetekre vár.

A hazai NEP stratégiai céljai, a kapcsolódó nemzeti célok, és az európai NEP célok harmonizációjára való törekvés. Az Európai célok között található „növekvő ismeretterjesztés és partnerség megvalósításával, a regionalitás, decentralizáció erősítése”, a hazai kapcsolódó nemzeti célok körében a vidékfejlesztés, agrár-környezetvédelem és környezettudatos gondolkodásmód (oktatás, kommunikáció) célokkal harmonizál. A megvalósításához a „Hatékony

kommunikáció az erdőről, PR” és a „Természetvédelem az erdőben” „Harmónia ember és erdő között”erdőgazdálkodási célprogramok kapcsolódnak.

A NEP erdőterület növelésére irányuló törekvéseit a 2007-2013-as időszakra az Új Magyarország Vidékfejlesztési Terve a Nemzeti Erdőprogrammal összhangban támogatja.

Az áttekintett időszak országos törvényhozási szinten megvalósított jogi hátterei áttekintése után látható, hogy az elfogadott törvények rendeletek, programok, megerősítően állnak a környezettudatos nevelés mellé. Az iskola, a pedagógus és a továbbképzés szerepét hangsúlyozzák. Ezzel a további utat is kijelölik. Az oktatáspolitikai, környezetvédelmi és erdészeti politikai törekvések egymáshoz való közeledése előmozdítja a fenntarthatóság pedagógiájának hazai előretörését.

4. „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés

4.1. A továbbképzés célja, feladata

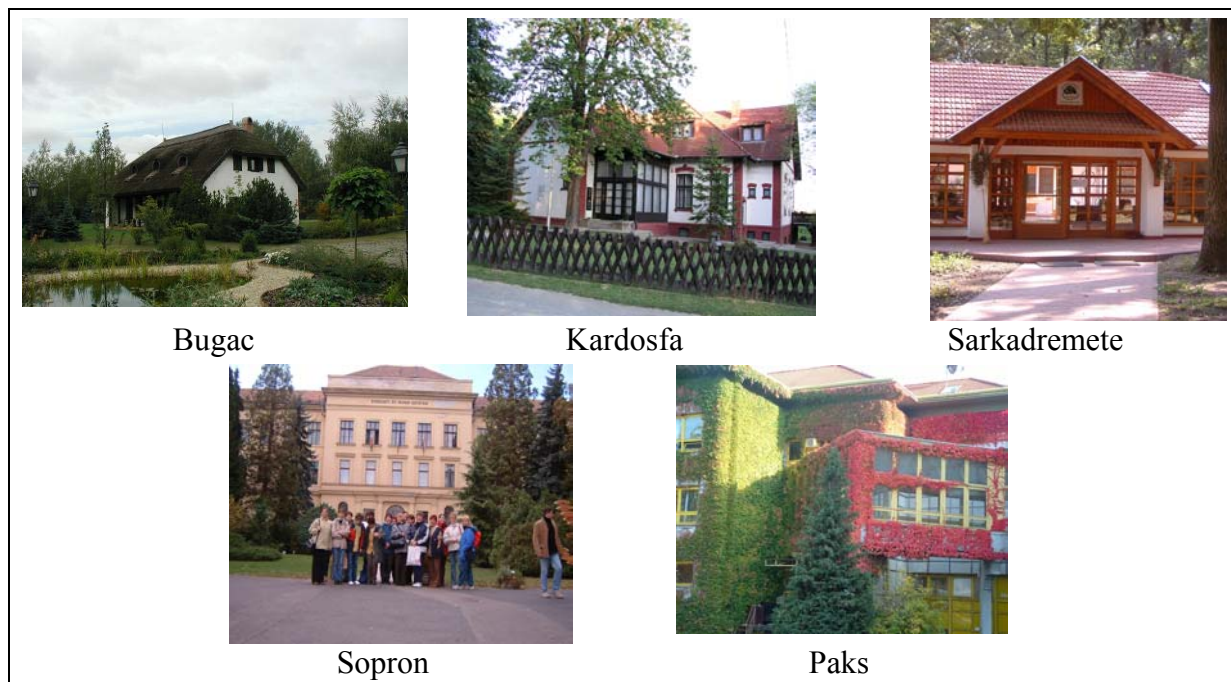
Az 1990-es évek végén folytatott kutatások rávilágítottak arra, hogy az erdő-, az erdőgazdálkodás szerepének társadalmi megítélése igen kedvezőtlen. A közvélemény rosszul informáltsága az erdész és az erdőgazdálkodás téves megítéléséhez vezethet. A megfelelő ismeretek társadalom irányába történő kommunikálása ezért elengedhetetlen. A fenntartható fejlődés érdekében a megfelelő ismeretek, szemléletmód kialakításában, a környezettudatos életvitelre nevelésben a szülők mellett pedagógusoknak is fontos szerep jut. A pedagógus ismereteinek frissen tartása e téren éppen ezért meghatározó jelentőséggel bír. A Nyugat-Magyarországi Egyetem Erdővagyon-gazdálkodási Intézete felismerve a pedagógus továbbképzésben rejlő óriási lehetőséget, nyitott a pedagógusok felé. A kitűzött célok eléréséhez az erdő, az erdőgazdálkodás megismerése, a társadalmi megítélés javítása, a megfelelő ismeretek és szemléletmód kialakítása érdekében kidolgozta, és akkreditáltatta a pedagógusoknak szánt „Környezetünk az erdő” továbbképzését. A továbbképzés célja a pedagógusok erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos ismereteinek bővítése, az erdőgazdálkodás tevékenységének bemutatásával. Az Erdővagyon-gazdálkodási Intézet pedagógus- továbbképzési programjával elsősorban az óvónőket, tanítókat, tanárokat célozta meg, de nem zárta ki más, felsőfokú végzettséggel rendelkező, a téma iránt érdeklődő szakember jelentkezését sem.

4.2. A továbbképzés rövid bemutatása

A „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzések meghirdetése minden évben az Oktatási közlöny továbbképzési jegyzékében, egy adott régió belül az iskolák, óvodák vezetőinek eljuttatott jelentkezési lappal ellátott tájékoztató füzet kiküldésével, valamint személyes és telefonos megkereséseken keresztül történt. A továbbképzés helyszíneinek biztosításához a régiók erdőgazdaságai, erdészeti erdei iskolái, a Nyugat-Magyarországi Egyetem és a Paksi Atomerőmű volt a szervezők segítségére. Az időpontok kiválasztása körültekintően, a tanév rendjébe illesztve az őszi, illetve a tavaszi időszakra datálódott. A szervezők külön figyelmet szenteltek arra, hogy a pedagógusok tanévkezdésével, a tavaszi ünnepkörrel és a tanévzárással a program ne ütközzön. Az erdőt, az erdőgazdálkodást bemutató, erdészeti ismereteket is nyújtó „Környezetünk az erdő” 60 órás akkreditált pedagógus továbbképzés az alapítást és engedélyezést követően 6 alkalommal, 5 helyszínen került megrendezésre.

A 2001 és 2006 között a 3 alkalommal megrendezett egy hetes, bentlakásos továbbképzésnek 1-1 alkalommal Bugac, Kardosfa, Sarkadremete adott otthont. A vadászházban, erdészeti erdei iskolában eltöltött egy hét nem mindennapi volt, hisz a résztvevők mindvégig csodálatos erdei környezetben lehettek. A bentlakásos forma az oktatás mellett „különleges erdei élmények” biztosítását is lehetővé tette. A résztvevők az egy hét alatt izgalmas élményekhez jutottak. (Az erdő megtapasztaltatása éjjel, hajnali cserkelés.) A bentlakásból adódóan a pedagógusoknak a tartalmas napi programok után késő estébe nyúló beszélgetésekre, ismerkedésre is volt lehetősége.

A továbbképzést 1 alkalommal Sopronban, két alkalommal Pakson is megrendeztük. Itt mindhárom alkalommal, a helyi igényekhez igazodva, a résztvevők napi bejárásával zajlott a program. Az oktatáshoz szükséges és megfelelő helyet Sopronban a Nyugat-Magyarországi Egyetem Erdőmérnöki Kar, Pakson az Atomerőmű Oktatóközpontja bocsátotta rendelkezésre.

11. kép: Továbbképzési helyszínek

Helyszín	Időpontok	Résztevők száma
1. Bugac (KEFAG Rt. Bugaci Erdészet)	2002. szeptember 23-28.	10 fő
2. Kardosfa (SEFAG Rt. Zselici Erdészet)	2003. május 5-10.	10 fő
3. Sarkadremete (DALERD Rt. Gyulai Erdészet)	2003. szeptember 15-20.	8 fő
4. Paks (Paksi Főiskola)	2004. október 25-30.	47 fő
5. Sopron (NYME, Erdészeti Múzeum Sopron)	2004. szeptember 11-16.	17 fő
6. Paks (Paksi Főiskola)	2006. április 24-29.	48 fő
Összesen:		136 fő

Az erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos élmények biztosításához, a közelben található erdő, a környék megfelelő, szakmai kirándulásra, gyakorlati foglalkozásra, terepgyakorlatokra alkalmas területei szolgálták helyszínül. Az elméleti és gyakorlati ismeretek átadásához, az oktatáshoz, a terepi munkához szükséges eszközparkot minden esetben az Erdővagyon-gazdálkodási Intézet biztosította.

A szakmai kirándulásokon az oktatók, a helyi erdőgazdaság szakemberei, erdészek vadászok, a fafeldolgozó üzem mérnökei, üzemvezetői, az erdészeti erdei iskola kollégái kalauzolták a résztvevőket.

4.3. A továbbképzés tematikája

A 60 órás program erdővel, erdőgazdálkodással, erdőpedagógiával kapcsolatos elméleti ismereteket nyújtó előadásokból, szakmai kirándulásból, személyiség és kreativitást fejlesztő foglalkozásokból, erdőpedagógiai játékokból, terepi munkából épült fel. Az elméleti és gyakorlati órák aránya 60 / 40%. volt.

A „Környezetünk az erdő” akkreditált pedagógus továbbképzés programja:

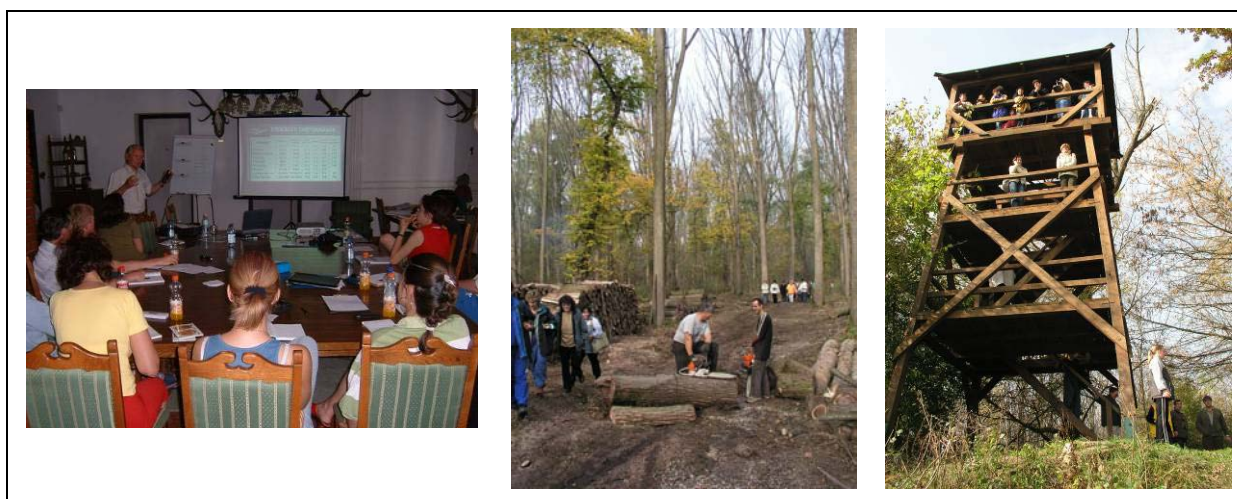
Témakör	Óraszám
1) Az erdő, mint komplex ökológiai egység	9+1
• Erdővel kapcsolatos asszociációk összegyűjtése	1+0
• Alapvető fogalmak ismertetése, értelmezése (A természettel, természeti erőforrásokkal, a gazdálkodással kapcsolatos fogalmak tisztázása)	2+0
• Természeti erőforrások és hasznosításuk (Természeti erőforrások csoportosítása. Az erdő, mint megújuló természeti erőforrás. Az erdőgazdálkodás, mint az erdőhöz kapcsolódó gazdasági ágazat. Az erdőgazdaság viszonya a mezőgazdasághoz és más gazdasági ágakhoz.)	2+0
• Környezetünk az erdő (Az erdő fogalmának meghatározása. Erdőtípusok felsorolása. A mérsékelt öv erdei. Az erdő szerkezete. Hazánk legjellemzőbb fafajai (csoportosítva). Az erdei ökoszisztéma alkotói (növények, állatok). Táplálkozási piramis, anyagáramlás. Az erdei ökoszisztéma védelemre érdemes elemei, folyamatai.)	2+0
• Érdekességek az erdőről	2+1
• (Állati és növényi rekordok, érdekességek ismertetése; Látható, tapintható érdekességek megtapasztalása.)	
2) Az ember és az erdő viszonya, az erdő sokrétű társadalmi haszna	13+9
• Az ember és az erdő viszonya (Az ösztönös erdőhasználat története és hasznossága. Mit jelent ma az erdő az emberiségnek. Az erdő sokszínűsége és funkciói. Az erdő hiánya és annak következményei.)	2+0
• A természeti erőforrással való gazdálkodás sajátosságai (A tudatos erdőgazdálkodás kialakulása. Az erdőgazdálkodás struktúrája, ciklikussága. Az erdő és a vadgazdálkodás. A szolgáltatáshoz szükséges emberi tevékenység: erdészek az erdőben. Erdőtelepítések Magyarországon. Erdei termékek (fő- és mellékhaszonvételek.)	2+6
• Az erdő sokrétű szolgáltatásai (Az erdő hármas funkciója (gazdasági, védelmi, közjóléti). Közérdekű erdőfenntartás. Az erdő néhány közjóléti létesítményének bemutatása.)	1+0
• Megújuló természeti kincsünk: a fa (A fa, mint környezetbarát nyersanyag. A fák „halála”. Fában megkövült ismeretek. Faipari üzem látogatása. Faipari termék bemutatása. Korszerű mérési, nyilvántartási rendszerek, technikai újdonságok az erdőszetben (GPS, Országos Erdőállomány Adattár.)	2+1
• „Élő múzeum” elv – erdei iskola – környezettudatos életvitel (A környezeti nevelés rövid története. Erdei iskolák, mint a környezeti nevelés eszközei. Erdei iskolák Magyarországon. Erdészeti erdei iskolák. Helyi erdei iskola megtekintése, sajátosságainak és módszereinek megismerése. Erdei	6+2

iskolai játékok megismerése. A környezettudatos magatartásra nevelés üzenetei)

3) Oktatásmódszertan az erdőhöz kapcsolódó természet- és társadalomtudományi ismeretek átadásához **13+15**

- Csoportépítő tréningek 0+5
- Kreativitást fejlesztő foglalkozások, a tanfolyam során készített szemléltető eszközök kiállítása 3+2
- A tanfolyamon szerzett ismeretek oktatásban történő alkalmazási lehetőségei, tantárgyi integráció 10+8
(Helyszíni foglalkozások megszervezésének technikái. A szakmai kirándulásokon és a továbbképzés során szerzett információk feldolgozása, rendszerezése, elmélyítése.)
- Szakirodalom tanulmányozása

Az elméleti órák és gyakorlati foglalkozások során a résztvevők megismerkedhettek az erdei ökoszisztémák főbb szereplőivel, az erdő, az erdőgazdálkodás fogalmával, működésével, helyzetével, szakembereivel

12. kép: Villanások a továbbképzések elméleti és terepi foglalkozásaiból

A továbbképzés célja, hogy a pedagógusokat közelebb hozza az erdőhöz, az erdőgazdálkodáshoz, szemléletet formáljon. Megmutassa az erdő többfunkciós hasznát, az erdészeti szakemberek tudatos és tervszerű munkáját, melyet az erdőben, az erdőért, a tartamos (fenntartható) erdőgazdálkodással végeznek.

Megismertesse a résztvevőkkel az erdőpedagógia alapjait, az erdészeti erdei iskola működését és lehetőségeit. Törekedve arra, hogy a résztvevők minden olyan témával kapcsolatos napi, aktuális kérdéssel találkozassanak, melyek a környezettudatos nevelés terén végzett pedagógiai munkájuk, vagy akár a mindennapok során is hasznosak és szemléletformálóak lehetnek.

A továbbképzéseken mindig volt lehetőség a felek közötti kommunikációra, a témával kapcsán felmerült és megfogalmazódott kérdések megvitatására.

Az elméleti ismereteken túl, a kirándulásokon, gyakorlati, terepi foglalkozások, játékok, és kreativitást fejlesztő feladatok során ki-ki megtapasztalhatta a játszva tanulás, különböző módszereit, élményét és előnyeit.

13. kép: Erdőpedagógiai játékok az erdőben

A saját élményen alapuló tanulás hatékony, akár gyerekekről, akár felnőttekről van szó.

A játékban újraéledhetett a felnőttekben a nagy felfedezés, hogy játszani jó. A résztvevők miközben játszottak felszabadultak, csoporttá kovácsolódtak, tanultak, anélkül, hogy ezt különösebben észrevették volna. Az erdőről új ismeretekre, tapasztalatokra, az ismeretátadás terén új módszerekre, játékokra tettek szert, és egyben kikapcsolódtak, szórakoztak.

Az elméleti előadások és gyakorlati, terepi foglalkozások ismereteit, az ismeretek elmélyítését, az élmények újbóli felidézését a kiscsoportos feladatok közös gyakorlati megtervezése, elkészítése és egymás előtti bemutatása, előadása segítette. A választható témák a következők voltak:

- Az erdőgazdálkodás feladatai.
- Mit ad nekünk az erdő?
- Az erdő funkciói.
- Miről mesél egy 100 éves fa?
- Az erdész szerepe a környezet fenntartásában, alakításában.

A különféle témákra való készülés, a témák kreatív feldolgozása és bemutatása, kihívást jelentett a résztvevőknek. Minden alkalommal értékes, ötletgazdag, újszerű munkák születtek

14. kép: Csoportos feladatok - kreatív megoldások

Az erdő sok érdekességet kínál felnőtteknek, gyermeknek egyaránt. A jó levegő, az erdő sokoldalú hasznának megismerése, felfedezése, az erdő kincseinek, termései, levelei, érdekes formájú botok, kavicsok stb. összegyűjtögetése további felismerésekre, alkotásra sarkallnak. Alkotni jó. A saját maguk által elkészített dolgoknak, magasabb az érzelmi hőfoka, ezért

értékesebbek számunkra annál, mint amit a boltban vásárolunk. A továbbképzésen kézműves foglalkozásokon ismerkedhetett meg ki-ki a saját fantáziája által vezérelt alkotóképességével.

15. kép: Ízelítő a kreatív kézműves foglalkozások alkotásaiból

A színes ötletgazdag és változatos „műveket” kiállítási formába rendezve tudatosult mindenkiben, hogy nincs ügyetlen ember, csak hagyni kell mindenkit, kibontakozni.

A továbbképzés a pedagógusoknak megfogalmazta és átadta az erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos szakmai üzeneteit:

- Az erdő komplex erőforrás.
- Az erdőre szüksége van a társadalomnak.
- A szakszerű erdőgazdálkodás a gyakorlat.
- A hozzáértő szakember az erdész.
- A faanyag fogyasztása olyan környezetkímélő tevékenység, ami a minőségi életvitel egyik feltétele.
- Az erdő-és fás területe közérdek.
- Az erdész dolga a közérdekű erdőfenntartás és a természetvédelmi feladatok (terület gazda, komplexitás).
- Az erdőgazdálkodó és a tulajdonosok közösen felelősek.

4.4. A kutatás eredményei

4.4.1. Vizsgálati eredmények a továbbképzések után

A továbbképzéseken 136 fő vett részt, és sikeresen megszerezte a továbbképzést igazoló tanúsítványt.

A résztvevők a továbbképzések elején és végén a továbbképzés akkreditációba benyújtott és elfogadott félig strukturált (nyitó-záró) kérdőívet töltötték ki. (3.sz. és 4.sz. melléklet) A kérdőívek kitöltése anonim volt.

A kitöltött, értékelhető kérdőívek száma: 136 fő volt.

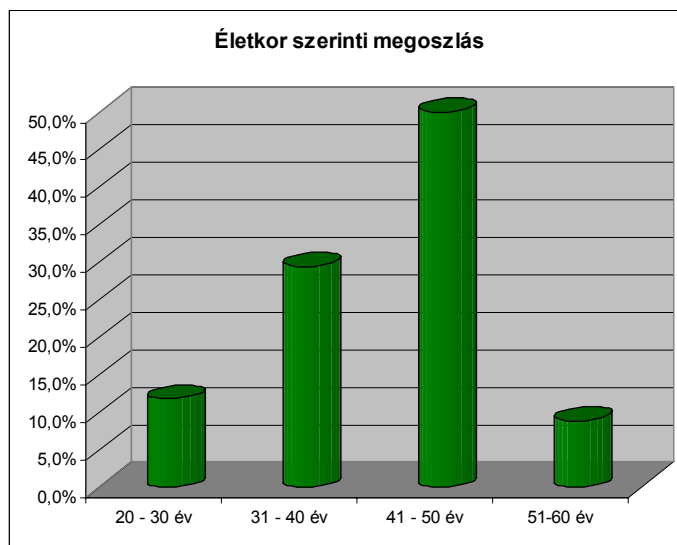
A résztvevők által kitöltött, és értékelhető nyitó és záró kérdőívek feldolgozása, kiértékelése, a kapott eredmények összevetése után a következő eredmények állapíthatók meg:

4.4.2. A minta jellemzői

A résztvevők nemek szerinti megoszlása: 123 nő és 13 férfi.

A résztvevők életkor szerinti megoszlása: a 3. ábra alapján megállapítható, hogy a középkorosztály (41-50 év) jelent meg a legmagasabb arányban (50%) a résztvevők között.

Az eredmény nem meglepő. A továbbképzésekről szóló 7 évenkénti szakmai megújításról szóló törvény alapján, a munkahely beiskolázási előtervezésekor, a munkáltatónak figyelembe kell venni: az átmeneti időszakban 1997-2003 között azokat, akik a hatálybalépéskor, – 2003 szeptemberétől – az első 5 éves tervezési ciklusban, az adott évben töltik be a 40. életévüket.

3. ábra

A kötelezettség a továbbképzések megszervezésének időszaka alatt (2001-2006 között) a középkorosztályt, a 40 év felettieket érintette.

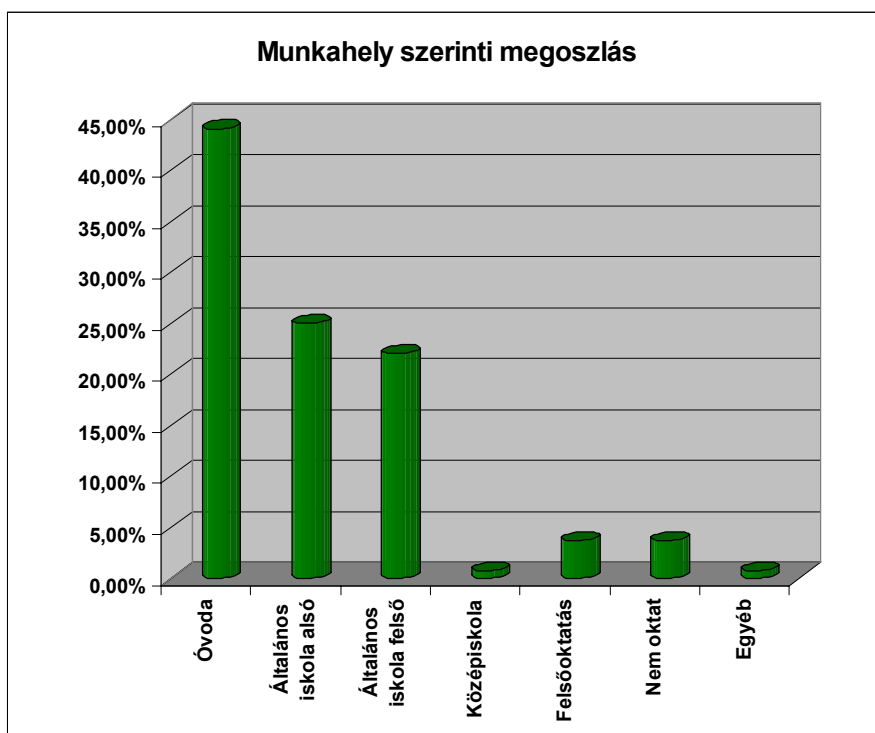
A fiatalabbak még közelebb álltak a főiskolai, egyetemi tanulmányaikhoz, így feltételezhetően nekik még nem volt oly mértékben szükséges a továbbképzés. Az idősebb generációnak viszont feltételezhetően már nem volt létkérdés, mivel ők a nyugdíjhoz közelítettek.

A jelentkezés munkahelyi ösztönzés, egyéni szükséglet és a téma iránti elkötelezettség, érdeklődés alapján történt.

A nemek szerinti megoszlás (2. kérdés) aránya a nők 90% -os részvételét mutatja, mindössze 10% a férfi. A jelentkezők túlnyomó többségben óvónők, tanítók, tanárok (3. kérdés). Az általános tendencia itt is igaznak bizonyult, miszerint a pedagóguspályán a nők jelenléte a meghatározó.

Az egyéb kategóriába sorolt résztvevők (7 fő) képzettségük szerint: tájépítész, humán menedzser, gyermekotthon-vezető, művelődésszervező, erdész, gyógypedagógus, mezőgazdász. A legtöbb (60 fő) óvodában dolgoznak, bár az általános iskola alsó (34 fő) és felső tagozatában tanítók (30 fő) létszámát összesítve ez a szám eléri, sőt meg is haladja az óvodapedagógusok számát (4. ábra).

Megállapítható, hogy a továbbképzés, a megcélzott pedagóguskörökből, elsősorban a közoktatásban a 3-6 és 6-14 éves korosztály körében oktató-nevelőmunkát végző pedagógusokat találta meg.

4. ábra

A továbbképzés célkitűzése alapján az elért célközönség ideálisnak mondható. A megfelelő szemléletmód kialakítását minél előbb el lehet, és el is kell kezdeni. Így az óvoda és általános iskola pedagógusai kiváló alanyai a továbbképzésnek.

A megkérdezettek munkahelyére vonatkozóan a „nem oktat” kategória is érdekes. A résztvevők között néhányan a továbbképzés ideje alatt még főiskolai hallgatók voltak (5 fő). Ők oktatóiktól értesültek a továbbképzés indulásáról, és a lehetőséget kihasználva részt vettek ezen. A résztvevők között megjelent a felsőoktatásban dolgozó oktatók köre is. A továbbképzést 5 felsőoktatásban oktató kolléga is elvégezte.

A résztvevők lakhely szerinti megoszlása: (6. kérdés) a Dunántúl dombvidékéről (47,7%) és Dunántúl síkvidékéről (20,5%) érkeztek a legtöbben. Ez nem meglepő, hisz a továbbképzések közül a két legjelentősebb létszámú (47 és 44 fő) Pakson volt. A résztvevők természetesen Paks és vonzáskörzetéből kerültek ki.

A nagy érdeklődésnek az oka a téma iránti elkötelezettség mellett- minden bizonnyal - a továbbképzés anyagi háttérének nem saját forrásból történő biztosítása is lehetett. A pedagógusok részvételi díját itt mindkét alkalommal a Paksi Atomerőmű vállalta magára.

A 2001-2006 között megrendezett hat továbbképzés résztvevői többnyire a kisvárosokból és községekből érkeztek.

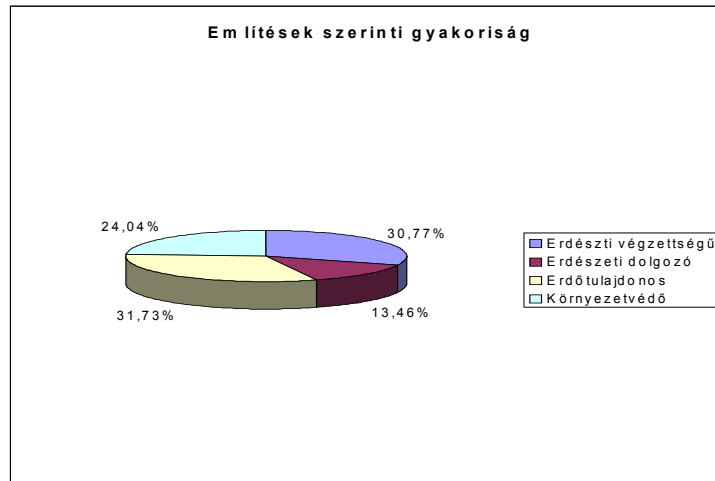
7. kérdés: Kérem, jelölje meg, ha az Ön rokonságában vagy közeli barátai között van erdészeti végzettségű, erdészeti dolgozó, erdőtulajdonos, környezetvédő.

Az ember erdőhöz való viszonyának alakulásában szerepe van az őt körülvevő szűkebb - tágabb környezetnek, közvetlen kapcsolatrendszernek is. A rokoni, baráti kapcsolatok hatással vannak ránk. Információkat adunk és kapunk egymástól. Ismereteink változnak, véleményünk, szemléletünk formálódik. Ez indokolta, hogy a felmérésben azt a körülményt is vizsgáltam, hogy az erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos információk mennyivel pontosabbak azok körében, akiknek a családjában, baráti körében, ismeretségi körében van erdész, erdőtulajdonos, környezetvédő. Feltérképeztem a résztvevők rokonsági - baráti körét.

Az eredmény alapján kimutatható, hogy a résztvevők 66,9%-nak a közvetlen környezetében megtalálható a szakember.

Az említések gyakorisága szerint (5. ábra) erdőtulajdonos 31,7%, erdészeti végzettségű 30,7%, környezetvédő 24%. A válaszokban kis százalékban az erdészeti dolgozó kitétel is megjelent. (5. ábra)

Nem jelölt 56 fő. Valószínűsíthető, hogy ők nem rendelkeznek ilyen kapcsolatokkal.

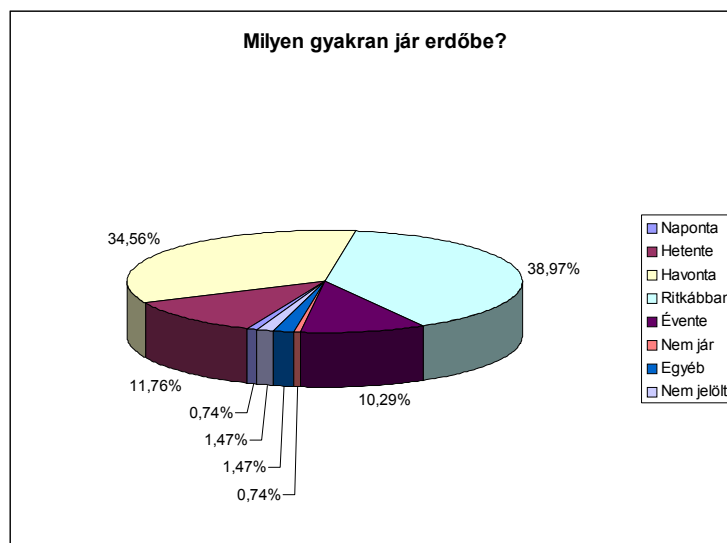
5. ábra

Kiszélesítve és tovább kutatva a résztvevők szélesebb ismeretségi körét, kapcsolatrendszerét (8. kérdés), kiderült, hogy a megkérdezettek 62%-a ismer erdőgazdálkodásban tevékenykedő szakembert, közülük a legtöbben (47 fő) erdőtulajdonost és erdészeti végzettségű szakembert. (41 fő).

4.4.3. Erdővel és erdőgazdálkodással kapcsolatos kérdések

9. kérdés: Milyen gyakran jár erdőbe?

A feltett kérdésre a kérdőívet kitöltők 34,6% jelölte meg a havonta, közel ugyanennyi, 39% a ritkábban kategóriát (6. ábra).

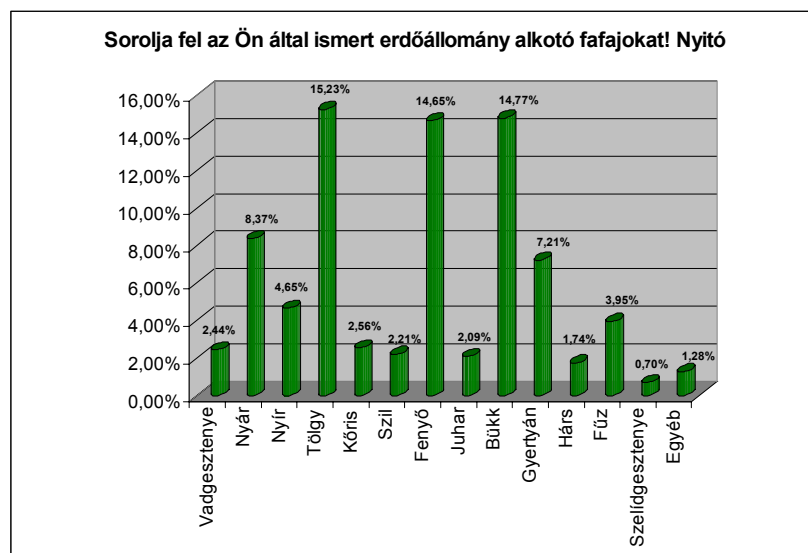
6. ábra

A válaszok között az évente (10,3%) és a nem jár (1%) jelölés elgondolkodtató. Vajon miért nem jár? Nincs rá ideje, vagy módja (pl.: nincs a közelben erdő) illetve nem akar, nem tartja fontosnak, esetleg érdektelen az erdő iránt? Minél kevesebb az ember életében a személyes erdei élmény, annál kisebb az esélye annak, hogy az oktató-nevelő munkájában, ha lenne is rá lehetősége, nagyfokú motiváltság, lelkesedés jellemezze az erdő iránt.

4.4.4. A résztvevők előzetes - erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos - ismereteinek feltárását szolgáló kérdések

10. kérdés: Sorolja fel az Ön által ismert erdőállomány-alkotó fafajokat!

A résztvevők erdőállomány-alkotó fafajokat érintő előzetes ismeretei alapján megállapítható, hogy az általában mindenki számára közismert fafajokat sorolták fel, közel azonos és magas százalékban (7. ábra). Tölgy 15,2%, fenyő 14,6% és bükk 14,7%. A tölgy- és a fenyőfélék változatait többnyire csak a biológia, környezetvédelem, környezetismeret szakos kollégák említették. Feltételezhetően ők ismerik is ezeket. Érdekes megemlíteni ugyanakkor, hogy a megkérdezettek az akácot, mely a hazai erdőterület 20%-át teszi ki, nem említették. Az okot mélyebben nem kutatva, feltételezhető, hogy a válaszokat a továbbképzési helyszínek, a résztvevők lakóhely szerinti megoszlásából adódó helyzet is befolyásolhatta.

7. ábra

Az erdőállomány-alkotó fafajokra vonatkozó kérdést a továbbképzés végén is feltettem. A válaszok alapján megállapítható, hogy a résztvevők erdőállomány-alkotó fafajokra vonatkozó ismeretei a továbbképzés - elméleti és gyakorlati - foglalkozásai alapján jelentős mértékben bővültek.

Ennek hatására a záró kérdőívben nagy számban megjelent a kocsányos és kocsánytalan tölgy (28,7%) a fekete fenyő, erdei fenyő, a duglasz (18,4%), a páfrányfenyő (11,7%), továbbá az adott vidéken megtalálható más egyéb fafaj, mint pl.: feketedió (24,3%) a madárcseresznye (7,6%)

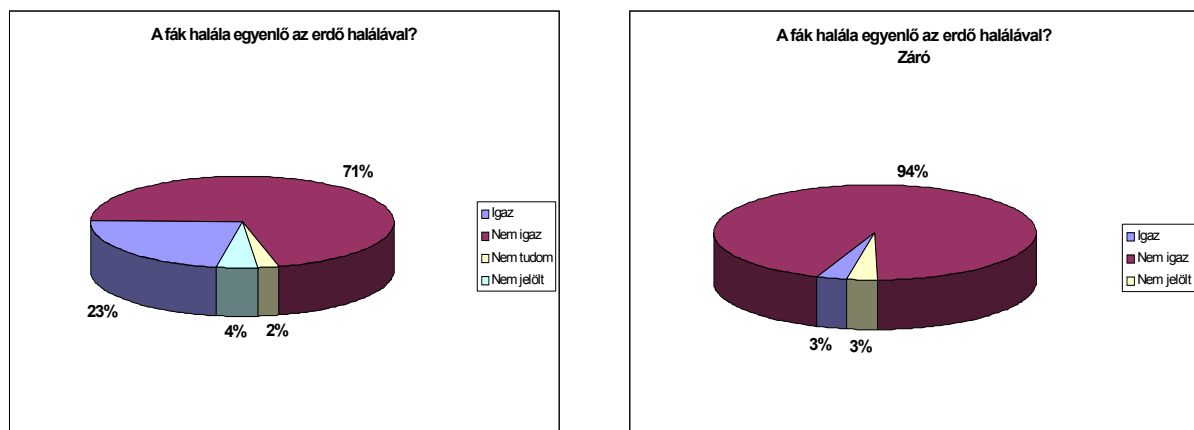
11. kérdés: Ön szerint igaz-e az állítás? A fák halála (kivágása) egyenlő az erdő halálával (kiirtásával).

A köztudatban sokszor tapasztalható olyan megnyilvánulás, vélemény, miszerint a fák halála, kivágása egyenlő az erdő halálával. A tömören megfogalmazott szlogenek, mint például

„Ments meg egy fát, használj PVC-t!” vagy „Ne vedd el karácsonyfát, és mentsd meg az erdőt!”, elferdítik a természetben lezajló komplex folyamatokat, és azt a gondolati asszociációt, hogy a fák halála egyben az erdő és a természeti környezet pusztulásával egyenlő (Kovács Zs. 2000). Azonban a társadalmi megítélés és az emberi vélemények háttérében gyakran hiányos és téves információk állnak.

Az ember az erdőgazdálkodás, a fakitermelés következményeként juthat a fához, mint természetes alapanyaghoz. A fa ideális nyersanyag, amelynek előnyeit saját lakókörnyezetében természetesen mindenki szívesen élvezzi, bútort, tüzelőanyag stb. formájában. Ahhoz, hogy a fa az ember kényelmét és hasznát szolgálhassa, időszakosan ki kell termelni. Azt azonban sokan nem tudják, nem látják, hogy az erdőgazdálkodás tervszerű tevékenység, a fakitermelés után minden esetben ott van az erdőfelújítás kötelezettsége és gyakorlata is.

A 11. kérdés a megkérdezettek e téren kialakult véleményét kívánta felmérni (8. ábra).

8. ábra

A válaszadók előzetes ismeretei e téren jónak mondhatók. A megkérdezettek 71%-a vélekedett úgy, hogy az állítás nem igaz. A kérdésre adott válaszok összevetése után megállapítható, hogy a továbbképzésen elhangzott ismeretek hatására a helyes válaszok aránya még tovább nőtt, 71%-ról 94%-ra emelkedett. A továbbképzés azoknak a résztvevőknek, akik e kérdéssel előzetesen nem vagy téves információval rendelkeztek, új használható, ismeretet nyújtott.

12. kérdés: Ön szerint mi az erdő hasznának, hasznosságának sorrendje?

A következőkben az erdőt annak haszná, hasznossága alapján rangsoroltattam.

Mit gondolnak, milyen sorrendet állítanak fel a résztvevők? Tesznek-e különbséget az állami- és a magántulajdonban lévő erdők megítélésében, rangsorolásában? Vélnek-e különbséget e két szektorba tartozó erdő haszná, hasznossága között?

A megkérdezettekkel az állami- és a magánerdőt külön kérdéssel rangsoroltattam.

A válaszok közötti különbségek mérését a záró kérdőívben megismételt kérdéssor tette lehetővé.

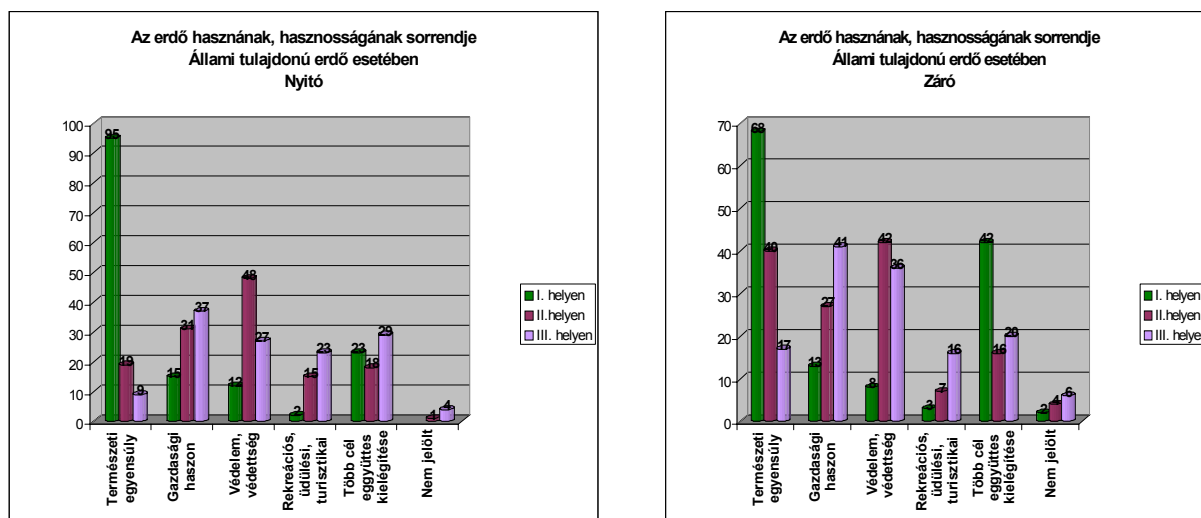
Ön szerint mi az erdő hasznának, hasznosságának sorrendje?

Állami tulajdonú erdő esetében.

A résztvevők túlnyomó többsége első helyre az állami tulajdonban lévő erdőknél a nyitó és a záró kérdésben is az erdő természeti egyensúlyának védelmét sorolta, mintegy az állam felelősségét hangsúlyozva.

A záró kérdésben az első helyen álló válaszok között azonban jelentősen megemelkedett a „több cél együttes kielégítése kategória” is (37,5%). Ugyanakkor a „gazdasági haszon” megjelölés a záró kérdésre adott válaszok között csak a harmadik helyen került magasabb

számban megjelölésre (9. ábra). Az eredmények alapján kimutatható, hogy a továbbképzés az erdő hasznossága terén új ismereteket, az ismeretek bővítését eredményezte. Az elméleti előadások és terepi-szakmai programok után és hatására az erdő sokrétű funkciójának, hasznosságának rangsorolásában pozitív elmozdulás volt megfigyelhető.

9. ábra

Megállapítható, hogy a résztvevők értékelése az állami szektornál pozitívan változott. A kérdést feltettem a magán erdőre vonatkoztatva is.

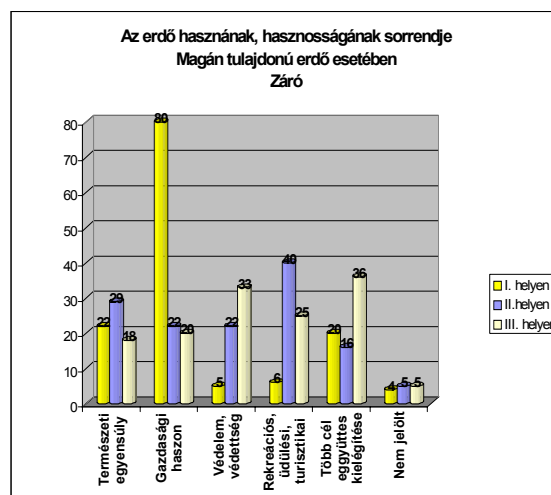
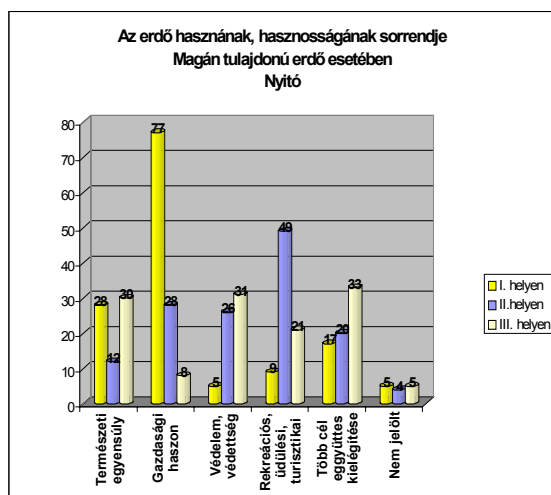
Ön szerint mi az erdő hasznának, hasznosságának sorrendje? Magán tulajdonú erdő esetében?

A nyitó kérdésben a magántulajdonú erdők hasznának, hasznosságának rangsoroltatásakor a megkérdezettek a legnagyobb százalékban (54,6%), a gazdasági hasznot mint elsődleges anyagi hasznot hangsúlyozták.

A válaszok között a gazdasági haszon ilyen magas százaléku megjelenése talán nem meglepő. Feltételezhetően a megkérdezetteknel is a közmegítélés, a média és a tapasztalatok állnak a válaszaik háttérében. Sokszor hallhatunk olyan megnyilatkozásokat, hogy az erdők magántulajdonba kerülése egyenlő az azonnali, mielőbbi haszonkivétellel. A haszonkivétel után minden esetben előírás a felújítási kötelezettség.

A megkérdezettek 58,4%-a a magánerdőt érintő záró kérdésben továbbra is a gazdasági hasznot sorolta az első helyre. A záró kérdésre adott válaszok összegzése alapján így megállapítható, hogy a gazdasági haszon kategória a résztvevők válaszaiban a továbbképzés végére tovább emelkedett.

A második helyen álló válaszok között a nyitó és a záró kérdésben – a magánerdő esetében – a rekreáció, üdülés, turisztika kitétel szerepelt a legmagasabb százalékban. Ugyanakkor, míg a nyitókérdésben 35,3%, addig a záró kérdésben már csak 29,9%. Megállapítható tehát, hogy az ismételt kérdésre adott válaszok száma itt is némi elmozdulást mutat. A természeti egyensúlyt a kezdő állapot felméréshez képest (8,6%) szinte kétszer annyian hangsúlyozták (16,1% fő) (10. ábra).

10. ábra

Megállapítható, hogy a megkérdezettek előzetes megítéléséhez, ismeretéhez képest a magánerdővel kapcsolatban a gazdasági haszon első helyre sorolása nem változott, tovább erősödött. Ugyanakkor a továbbképzés a résztvevőkben megerősítette a magán erdő nem anyagi haszon oldalait is. (rekreáció, üdülés, turisztika, valamint a természeti egyensúly fenntartása).

Ön szerint mi az erdő hasznának, hasznosságának sorrendje?

Állami és Magán tulajdonú erdő esetében

Összevetve az állami és magán erdő között kialakult értékelés eredményeit kimutatható, hogy a résztvevők rangsorolásában mindkét oldalnál kisebb-nagyobb pozitív elmozdulás következett be, de a magánerdő gazdasági haszon oldalnak az első helyre sorolását nem változtatta meg.

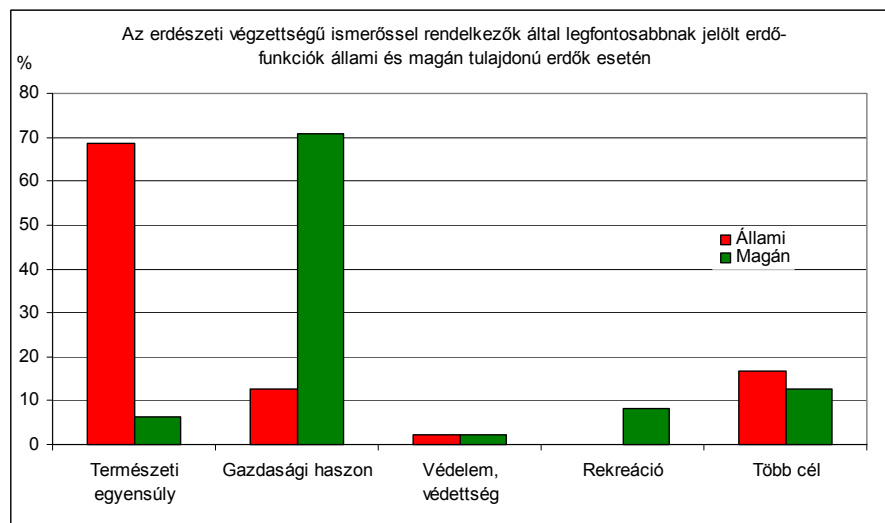
Az állami és magántulajdonhoz fűződő válaszokból kiderült, hogy a válaszadók a magántulajdon és az állami tulajdon hasznosságának megítélésében jelentős különbséget tettek.

A megkérdezettek véleménye a magán erdőgazdálkodással szemben nem változott, sőt, előzetes elképzeléseik a gazdasági haszonoldal elsődlegességét illetően megerősödött. A továbbképzés - a szakma oldaláról közelítve - megerősítette a magán erdőgazdálkodás nem anyagi oldalú haszon, a rekreáció, üdülés, turisztika és a természeti egyensúly fenntartása hasznosságát, melyek az erdő értékeinél a társadalom által elvárt és értékes funkcióknak tekintendők.

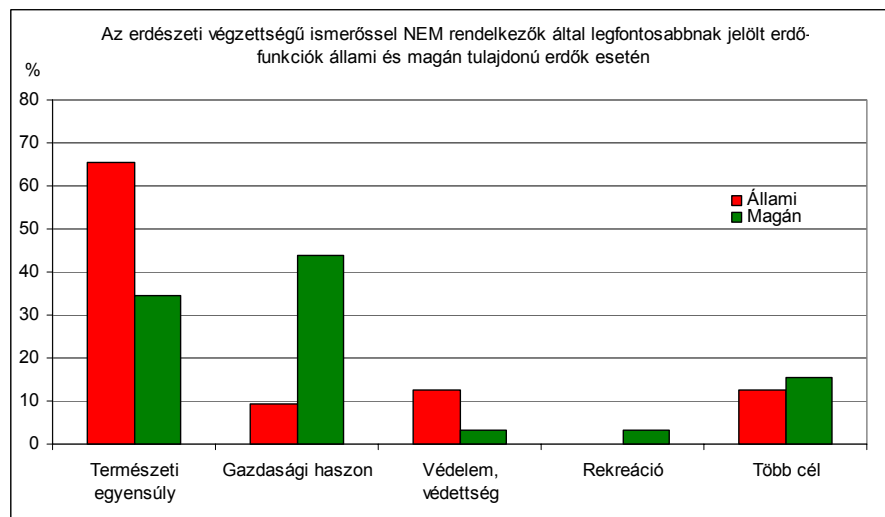
Kíváncsi voltam arra, hogy az erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos információk, előzetes ismeretek – az állami és magánerdő haszná, hasznossága, a fák halála - kérdésekben pontosabbak-e azok körében, akiknek a családjában, baráti, ismeretségi körében van erdész, erdőtulajdonos. Ezért a három nyitó kérdésre – 7. kérdés, 11. kérdés, 12. kérdés – adott válaszokat összevettem, és mátrix táblában foglaltam össze (5. sz. melléklet).

A kapott eredmények tükrében megállapítható, hogy bár az erdészeti végzettségű ismerőssel rendelkezők és nem rendelkezők csoportja nagyon hasonló módon ítélte meg az erdők legfontosabb funkcióját, és különösen az állami erdők szerepe tekintetében egyeznek meg a vélemények, a 11. ábra és a 12. ábra alapján egyértelmű különbségek is felfedezhetők. Ezek közül a legfontosabb, hogy az erdészeti végzettségűek ismeretségével rendelkezők a magánerdők szerepét sokkal markánsabban gazdaságinak tekintik, és ennek megfelelően a természeti egyensúlyban betöltött szerepét kisebbnek értékelik. Az információk az adott kérdésekben azoknál a résztvevőknél álltak legközelebb a valósághoz, akiknél a

kapcsolatrendszerben kimutatható volt az erdészeti végzettségű szakember jelenléte. A baráti, rokon, ismerősi körben erdőtulajdonossal rendelkező megkérdezettek is jó eredményt mutattak ezekben az összefüggésekben. (11. és 12. ábra)

11. ábra

12. ábra

Megállapítható tehát, hogy a kapcsolatrendszer hatása az ismereteket, a véleményt alakítja, formálja.

Az erdészek oldaláról kezdeményezett „Környezetünk az erdő” című pedagógus továbbképzés azért jött létre, hogy a pedagógusok erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos ismereteit bővítsék, a két fél – erdész és pedagógus – közötti kommunikációt erősítsék, kapcsolatépítő szándékkal. A szervezők oldaláról a nyitás, a pedagógus - mint közvetítő - felé a továbbképzés létrehozásával és megrendezésével megtörtént. A további együttműködés lehetőségeinek kiaknázásához érdemes kutatni, hogy a megcélzott közvetítő csoport - a pedagógusok - mit gondol az erdészről és szakértelméről. Kinek a hozzáértésében bíznak meg leginkább az erdőt érintő kérdésben?

13. kérdés: Ön kinek a szakértelmében bízik meg leginkább?

A felsorolt lehetséges választások: biológus, természetvédő, civil szervező - erdészeti képzettségű szakember - mellett, a megkérdezetteknek más szabad válaszadási lehetőséget is biztosítottam. A kezdő állapot felmérése után megvizsgáltam: változik-e véleményük a bizalom tén a továbbképzés végére.

A nyitó kérdésre adott válaszok alapján megállapítható, hogy a megkérdezettek az első helyen kiemelkedően magas 76,5%-ban jelölték meg az erdészeti szakembert. 16,2% fő a biológus, 9,5% a természetvédő szakértelmét hangsúlyozta. A „egyéb” kategóriában megjelent a környezetmérnök, természetszerető ember is.

A rangsorolás második helyen lévő válaszai között a legmagasabb százalékban (56,6%-ban) a biológus szerepelt. A természetvédő iránti bizalom első helyre csak a harmadik rangsorolásnál került. Civil szervező szakértelmébe vetett bizalom első és második helyen 1-1 főnél, a harmadik helyen a válaszadók 5,1%-ánál jelent meg.

A nyitó kérdésre adott válaszok alapján megállapítható, hogy a résztvevők körében az erdészeti szakember megítélése, szakmaiságának elfogadása jó. A pedagógusok jelentős százaléka – a továbbképzés előtt is – őket preferálja, és bennük bízik leginkább az erdőt érintő kérdésekben.

A természetvédő iránti bizalom is megvan ugyan, de jelentősen elmarad az erdészeti szakember és a biológus mögött. Megállapítható, hogy a résztvevők a továbbképzés előtt az erdőt és az erdőt érintő kérdéseket a természet védelménél szélesebben értelmezték. A legtöbben az erdészeti szakembernek szavaztak bizalmat.

A továbbképzés végére a megkérdezettek körében az erdészeti képzettségű szakember szakértelme iránti bizalom tovább erősödött. Első helyre a megkérdezettek 96,3%-a sorolta őket. A vélemények a második helyre (71,3%) a biológus iránti bizalmat állították. A természetvédő említése továbbra is a harmadik helyen történő rangsorolásnál került első helyre.

Az eredmények alapján megállapítható, hogy továbbképzésnek sikerült a pedagógusok 96,3%-át az erdészethez és szakembereikhez megnyernie, és a bizalmat tovább erősítene.

A kimutatható meglévő és kialakult bizalom indokolja, alátámasztja, hogy a környezettudatos, erdőtudatos nevelés, szemlélet alakulása érdekében a két fél közötti kommunikációt érdemes erősíteni és az együttműködést szorosabbra fogni.

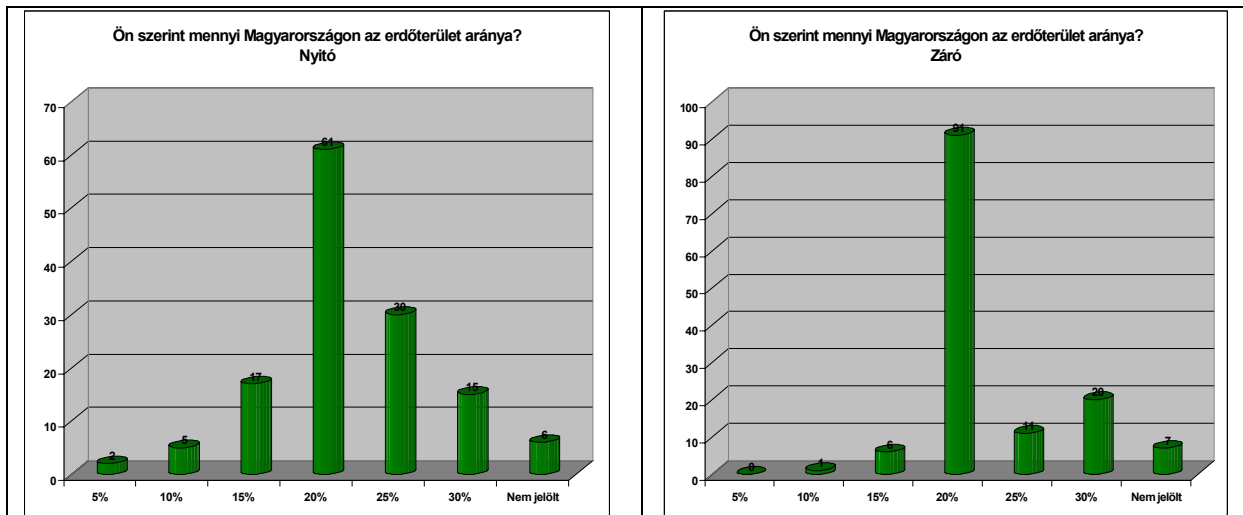
14. kérdés: Ön szerint mennyi Magyarországon az erdőterület aránya?

Magyarország erdőterülete 1823,4 ezer hektár, ami 19,6% erdőszültségnek felel meg.

Kategóriákat képezve megkérdeztem a résztvevőktől, mit gondolnak: Magyarországnak hány százaléka erdőterület?

Értékelve a válaszokat, megállapítható, hogy a pedagógusok előzetes tájékozottsága jónak mondható. A nyitó kérdésben a megkérdezettek válaszainak magas százaléka, 44,9% a helyes választ mutatta. Az erdőterület nagyságát 20% alá becsülik a megkérdezettek mindössze 17,7%-át tették ki.

A továbbképzés végén a helyes válaszok aránya az ismeretátadás hatására (66,9%) tovább emelkedett. Az erdőterület 20%-nál alacsonyabb százalékra való jelölése minimálisra csökkent, 5,1%-ot mutatott. A válaszok összevetése és értékelése után megállapítható, hogy a továbbképzés azoknak, akik tájékozatlanok voltak e kérdésben, ismeretet adott, a hiányokat pótolta, a téves információkat korrigálta. Az eredményesség kimutatható (13. ábra).

13. ábra

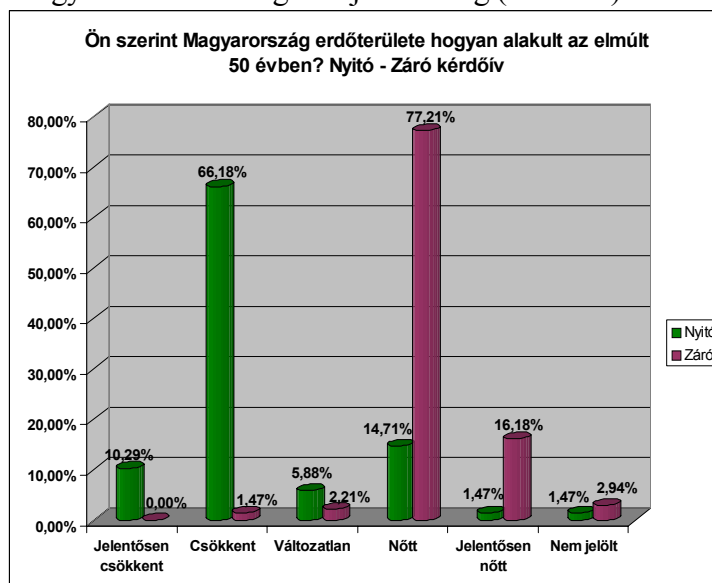
15. kérdés: Ön szerint Magyarország erdőterülete az elmúlt 50 évben hogyan alakult?

Magyarország erdőterülete a tervszerű erdőgazdálkodás, az erdőtelepítések hatására az elmúlt 50 év alatt 12,5%-ról 19%-ra emelkedett.

Az erdőterület változására vonatkozó kérdés,- az előző kérdéshez hasonlóan -, izgalmas és érdekes. Mit gondolnak a résztvevők, van-e előzetes ismeretük, tájékozottságuk, vagy tájékozatlanok ezen a téren?

Az erdőterület nagysága és változása a közvélemény által könnyen befogadható, lényegi jellemzője a természeti környezet állapotának. Ezért ez a mutató a széles nyilvánosság számára szóló felhívások gyakori eleme, amely különösen a trópusi erdők veszélyeztettségére, illetve fogyására figyelmeztető kampányokban tűnik fel. Ez az egyébként tényszerű kommunikációs elem tévesen a természet állapotáért aggódók gondolkodásában - minden erdő vonatkozásában -, így a magyarországi erdők vonatkozásában is megjelenik, amit tovább fokoznak a médiában megjelenő kiragadott esetek, amelyek erdők károsodásáról adnak hírt.

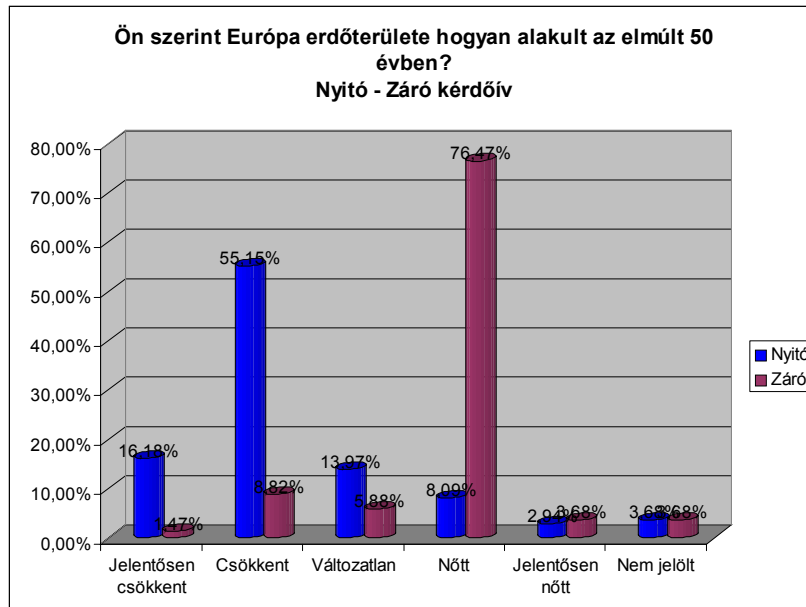
A pedagógusok nyitó kérdésre adott válaszaiból kiderült, hogy a válaszadók több mint 80%-a egyáltalán nincs tisztában a valós helyzettel. Jelentős többség vélte úgy, hogy az erdőterület az elmúlt 50 év alatt csökkent. Csupán 14,7% tett helyes megállapítást. A válaszadók túlnyomó többsége az erdőterület fogyására utaló kategóriát jelölte meg (14. ábra).

14. ábra

16. Kérdés: Ön szerint Európa erdőterülete az elmúlt 50 évben hogyan alakult?

Európa erdőterülete az elmúlt 50 évben nőtt. A megkérdezettek a nyitó kérdésre 55,2%-ban a „csökkent”, 16,2% a „jelentősen csökkent”, 14% a „változatlan” kategóriát jelölték meg. A kérdésre adott válaszok között a „nőtt” megjelölése csupán 8%-ban volt megfigyelhető. A megkérdezettek válasza alapján kimutatható, hogy a pedagógusok túlnyomó többsége az elmúlt 50 évben Európa erdőterületének csökkenését vélte igaznak (15. ábra).

15. ábra

Összevetve a nyitó és záró kérdésre adott válaszokat, a kapott eredmény szembetűnő változást mutatott. A diagram megfordult. Az erdőterület csökkenésére utaló kategória-jelölések száma jelentősen megfogyatkozott, összesen 16,2%-ot mutatott. Ezzel szemben a növekedésre utaló válaszokban a „nőtt” megállapítás jelentősen megemelkedett, 76,5%-ra változott.

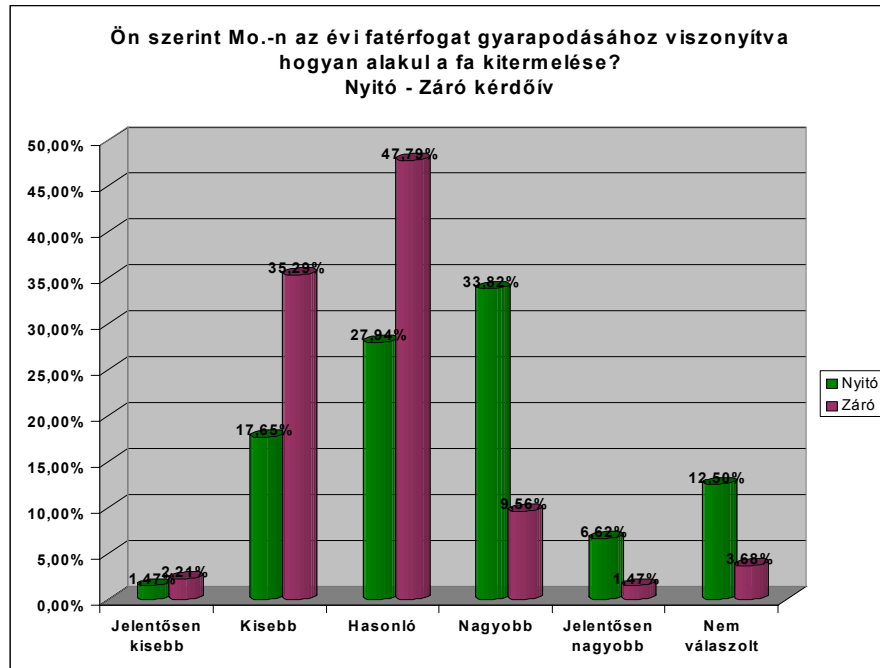
A kapott eredmények alapján megállapítható, hogy az elméleti előadások elérték céljukat. A résztvevők ismeretei e kérdés terén is kiszélesedtek. A megkérdezettek körében, ott, ahol szükség volt rá, az ismeret hatására a vélemények átformálódtak. Ennek eredménye a jelentős számú helyes válaszban realizálódott.

17. kérdés: Ön szerint Magyarországon az évi fatér fogat gyarapodásához viszonyítva hogyan alakul a fa kitermelése?

Magyarországon az évi fatér fogat gyarapodáshoz képest a fakitermelés az elmúlt időszakban a lehetségesnél kisebb is maradt.

A fa az erdőgazdálkodás anyagi jellegű haszonforrása. A haszonkivételben az erdőgazdálkodás a tervszerű, optimálisan megengedhető mérték kivételére törekszik. Az elmúlt időszakban azonban néha kihasználatlan kapacitások is maradtak.

Megkérdeztem pedagógusokat, mit gondolnak, mi a véleményük az évi fatér fogat-gyarapodás és fakitermelés összefüggéséről, alakulásáról? Feltételeztem, hogy a kérdéssel sokan nincsenek tisztában (16. ábra).

16. ábra

A nyitó kérdésben a megkérdezettek közül – a legmagasabb – 33,8%-ban úgy gondolták, hogy a fakitermelés az évi fatérfogat-gyarapodáshoz viszonyítva nagyobb. A válaszadók magasabb százaléka, 27,9%, ugyanakkor a fakitermelés és az évi fatérfogat-növekedés egymáshoz való viszonyát hasonlóknak vélte. Látható, hogy a kevés és téves informáltság miatt a megkérdezettek közül a legtöbben negatív véleményen vannak. A megkérdezettek 12,5%-a - feltehetően információ hiányában - nem válaszolt a kérdésre.

A megkérdezettek a záró, ismételt kérdésre adott válaszainak százalékos aránya már más képet mutatott.

A továbbképzés eredményének tekinthető a záró kérdésre adott válaszok átstrukturálódása, a helyes válaszok irányába történő jelentős elmozdulás (hasonló: 47,79%, kisebb: 35,29%).

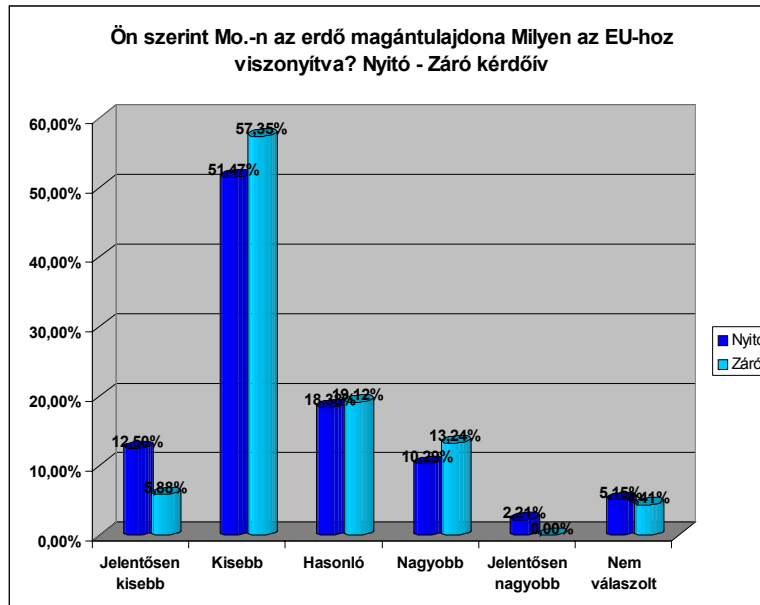
18. kérdés: Ön szerint Magyarországon az erdő magántulajdona milyen az EU-hoz viszonyítva?

Hazánkban az erdő tulajdonviszonyaiban a rendszerváltás után következett be jelentős változás. A kárpótlási és vagyon-nevesítési (szövetkezeti résztulajdon-nevesítés) folyamat eredményeként megjelent az állami tulajdon mellett a magántulajdonú erdő. Az összes erdő 39-40%-a magántulajdonúvá vált. Az Európai Unióhoz képest Magyarországon a magán erdőtulajdon kisebb.

A résztvevők a feltett kérdésre az előzetes felmérés és a továbbképzés végén is hasonló válaszokat adtak (17. ábra). A legmagasabb százalékban mindkét alkalommal – nyitó kérdés: 51,47%, záró kérdés: 57,35% – a helyes válasz a „kisebb” megállapítás szerepelt.

Elmozdulás a résztvevők válaszaiban a továbbképzés végére alig volt megfigyelhető.

Megállapítható, hogy azoknál, akik a helyes arányokat nem ismerték, e kérdésben a továbbképzés hatására minimális elmozdulás volt tapasztalható.

17. ábra

19. Kérdés: Hány százalékkal fizetne többet a fenntartható fejlődés szerint kezelt erdőből származó fatermékért?

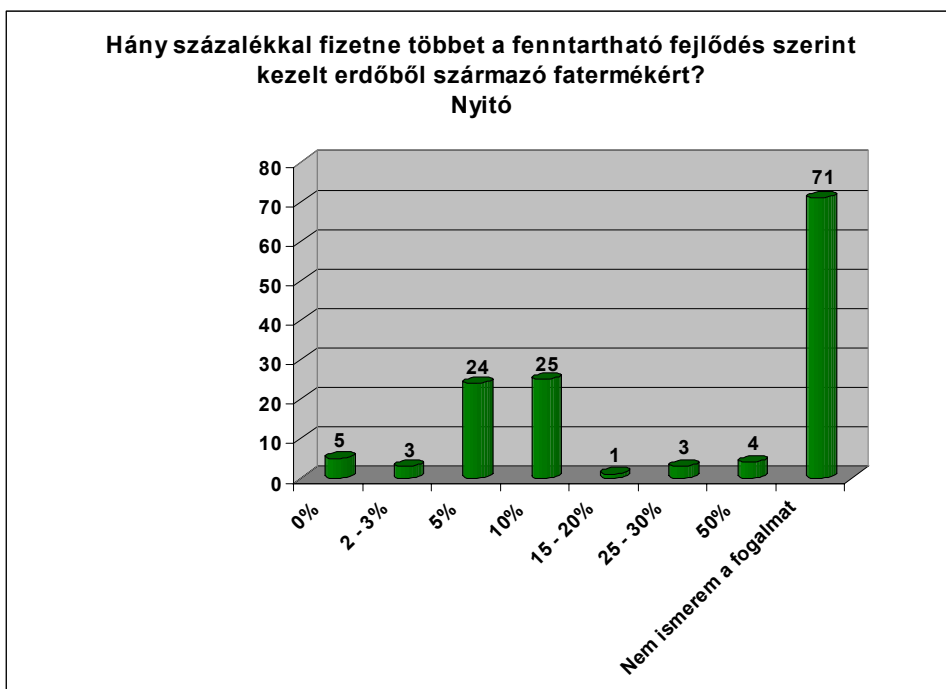
A gazdálkodás, illetve a fejlődés akkor fenntartható, ha kielégíti a mai igényeket anélkül, hogy csökkentené későbbi generációk lehetőségeit a saját igényeik kielégítésére (Csóka P. - Somogyi Z. 2000)

Európában egyre nő azoknak a száma, akik vásárlóként szeretnék tenni valamit a természet és a helyi közösségek védelmére. Ezért előnyben részesítik azokat a termékeket, amelyek a fenntartható fejlődés szerint kezelettek. Ennek követhetőségére folyamatosan vezetnek be eredet-tanúsítási rendszereket, amelyek igazolják, hogy a fa fenntartható fejlődés szerint kezelt erdőből származik. Ennek a rendszernek növelése hazai és nemzetközi fahasznosítási érdek. Az egyik legelterjedtebb nemzetközi minősítés az FSC (Forest Stewardship Council – Felelős Erdőgazdálkodás Tanácsa). Magyarországon FSC minősítésű erdőgazdálkodás a Mecsekben, a Nyírségben és Somogyban folyik. (Stark M. - Lett B.2006.)

Megkérdeztem a pedagógusokat, fizetnének-e többet, - ha igen, mennyivel - a fenntartható fejlődés szerint kezelt erdőből származó fatermékért? A résztvevők több mint fele 52,2%-a nem ismerte a fenntartható fejlődés fogalmát. Így talán nem meglepő, hogy a feltett kérdésre nem tudtak érdemben nyilatkozni (18. ábra).

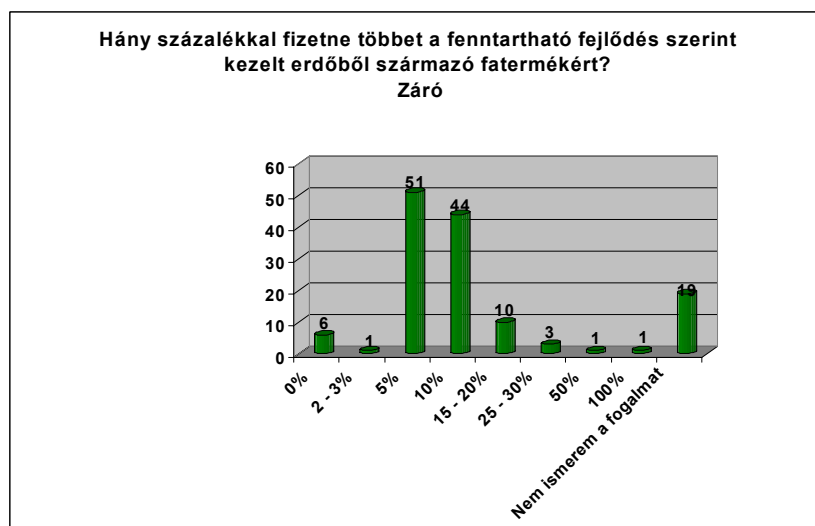
Mindazok esetében, akik tisztában voltak a fogalom jelentésével, meg volt a hajlandóság a többletfizetésre ezekért a termékekért. Legmagasabb arányban a fogalmat ismerő válaszolók közül (18,4%) 10%-kal, míg 17,6%-uk 5%-kal fizetne többet. Ezzel szemben 3,7% annak ellenére, hogy úgy véli, ismeri a fogalmat, nem fizetne ezekért a fatermékekért többet.

A válaszolók között akadtak olyanok is, igaz nem jelentős számban 2,9%, akik akár 50%-kal többet is kiadnának az ilyen minősítéssel ellátott fatermékekért.

18. ábra

Az ismételt kérdésre a továbbképzés ismereteinek közvetítése után került sor. A megkérdezettek válaszainak összegzése után a kapott eredmény szembeszökő volt. A válaszadók körében az 5-10%-ot fizetni szándékozók többletfizetési hajlandósága megkétszereződött (19. ábra).

19. ábra

Kimutatható tehát, hogy a megkérdezettek problémához való hozzáállása jó. A feltett kérdés megválaszolásához a résztvevők körében először a kérdés megértésére, a fogalom tisztázására volt szükség. A fogalom tisztázása után látható, hogy a vélemények jelentősen megváltoztak.

A pedagógusok az előzőekhez képest jóval nagyobb létszámban, de továbbra is a két előtérbe helyezett százalékot jelölték meg. Az 5% felárat a megkérdezettek 37,5%-a, a 10%-os felárat a válaszolók 32,4%-a lenne hajlandó megfizetni. Az eredmények azt mutatták, hogy a pedagógusok érzik a fenntartható fejlődés biztosításával kezelt erdők fontosságát, súlyát, és

ezért áldozni is hajlandók. Ismerve pedagógusok bérezését, úgy gondolom, talán nem véletlen az sem, hogy pont az adott két többletfizetési százalék jelent meg a legerőteljesebb mértékben. Ezek ugyan nem túl magas százalékok, de a jó cél érdekében a pedagógusbérből is kifizethetők.

A záró kérdésre adott válaszok 14%-ánál ugyanakkor még mindig szerepelt a „nem ismerem a fogalmat” kitétel.

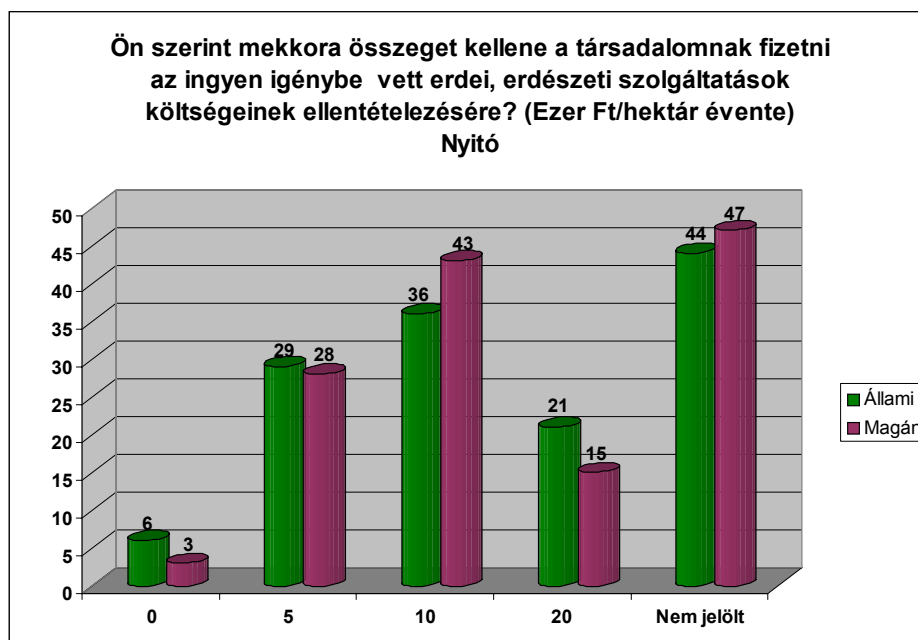
Összegezve az eredményeket, megállapítható, hogy - a fogalom ismeretében - a pedagógusok megértették a problémát, és hajlandók áldozni a jó ügyért. A megértéséhez szükséges fogalomtisztázás a pedagógusok jelentős részénél megtörtént. Hatására kimutatható, értékelhető pozitív eredmények születtek. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a résztvevők körében sajnos maradtak olyanok is, akikhez az ismeret nem ért el.

20. kérdés: Ön szerint mekkora összeget kellene a társadalomnak fizetnie az ingyenesen igénybe vett erdei, erdészeti szolgáltatások költségeinek ellentételezésére?

A környezetbarát, természetesen előállított faanyag fontosságának megítélése mellett az ingyenesen igénybe vett erdei, erdészeti szolgáltatások költségeinek ellentételezését is vizsgáltam.

A fizetési hajlandóságot külön kell nézni és értékelni a két fő erdőtulajdonosi szektor, az állami és a privát vonatkozásában.

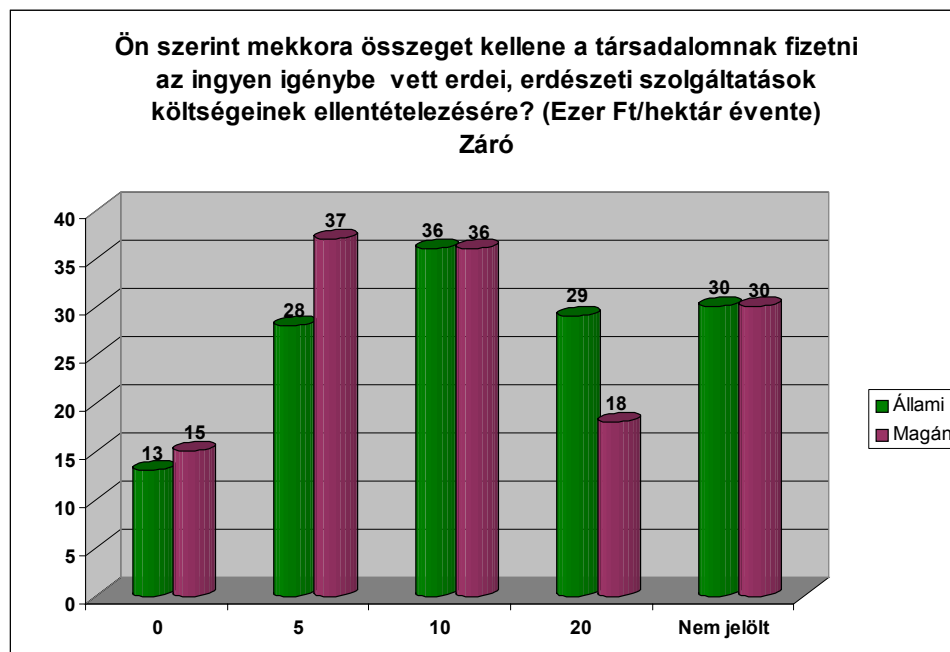
A nyitó kérdéssorban a kérdést az állami és magán erdőkkel kapcsolatban is feltettem. A kapott válaszokat összegezve, - az eredményeket egymás mellé téve - a következő állapítható meg: a megkérdezettek közül a legtöbben sem az állami (32,4%), sem a magán erdő (34,6%) esetében nem válaszoltak. Az okok között felmerülhet a résztvevők informátlansága. A kérdésre választ adók némi eltéréssel ugyan, de az állami és magán erdő között, többségükben, az 5 és 10 ezer forint/hektár évente jelölést tették. Legtöbben (31,6%) a magán erdő költségeinek ellentételezésére 10ezer forint/hektárt gondolt évente. Voltak olyanok is, igaz kis százalékban, akik úgy vélték, hogy az ingyen igénybe vett szolgáltatásokért a társadalomnak sem az állami (4,4%), sem a magán erdő (2,2%) esetében nem kell fizetnie (20. ábra).

20. ábra

A továbbképzés végén az ismételt kérdésre adott válaszok összegzése azt mutatta, hogy bár a kérdés megválaszolásához szükséges információk nem jutottak el mindenkire, (állami

és magánerdőnél 22,1%- 22,1% nem jelölt) a válaszok kissé kiegyenlítődtek. A legmagasabb százalékban a jelölések között az állami és a magánerdőnél továbbra is az évi 5 és 10 ezer forint/hektár ellentételezés szerepelt. Állami erdőnél a megkérdezettek közül 26,5% jelölte a 10 ezer forint/hektár, 20,6% az 5 ezer forint/hektárt. A magán erdők esetében a válaszolók közül 27,2% 5 ezer forint/hektárt, míg 26,5% jelölte a 10 ezer forint/hektárt. Érdekes ugyanakkor, hogy azok száma, akik úgy gondolták, hogy ezekért a szolgáltatásokért a társadalomnak nem kell fizetnie, megemelkedett. Az állami erdő esetében 9,6%, a magán erdő esetében 11%-ra nőtt (21. ábra).

21. ábra

Összegezve megállapítható, hogy bár a résztvevők többsége érzi, hogy ezekért a szolgáltatásokért - állami és magánerdő esetében egyaránt - a társadalomnak fizetnie kell, a szektor szerinti differenciálódás ellenmondásos.

A környezettudatos viselkedés kifejezésnek egyik kulcsfontosságú formája a fizetési hajlandóság. A kérdés érdemi megválaszolását a válaszadók több mint fele a „nem ismerem a fogalmat” („fenntartható fejlődés szerint kezelt erdő”) indokkal utasította vissza (az anyagi jellegű kérdések külföldön is nyílt elutasításban részesülnek). A megadott lehetőségek közötti választás természetesen megosztottságot mutat, de mindössze mintegy 4% zárkózott el a fizetéstől.

A környezetbarát, természetesen előállított faanyag fontosságának megítélése mellett az ingyenesen igénybe vett erdei, erdészeti szolgáltatások költségeinek ellentételezését is vizsgáltam. (Ön szerint mekkora összeget kellene a társadalomnak fizetnie...?)

A társadalmi-gazdasági rendszerváltás után 15 évvel sem érzékelték a válaszadók – magyarázat és felvilágosítás nélkül – az állami és a magán tulajdon közötti jogi, pénzügyi különbséget az erdő esetében. Ez a megállapítás érzékelhető az erdő tulajdonosi differenciálásának hiányában az erdészeti hasznok, szolgáltatások megítélése, kártalanítása kapcsán is.

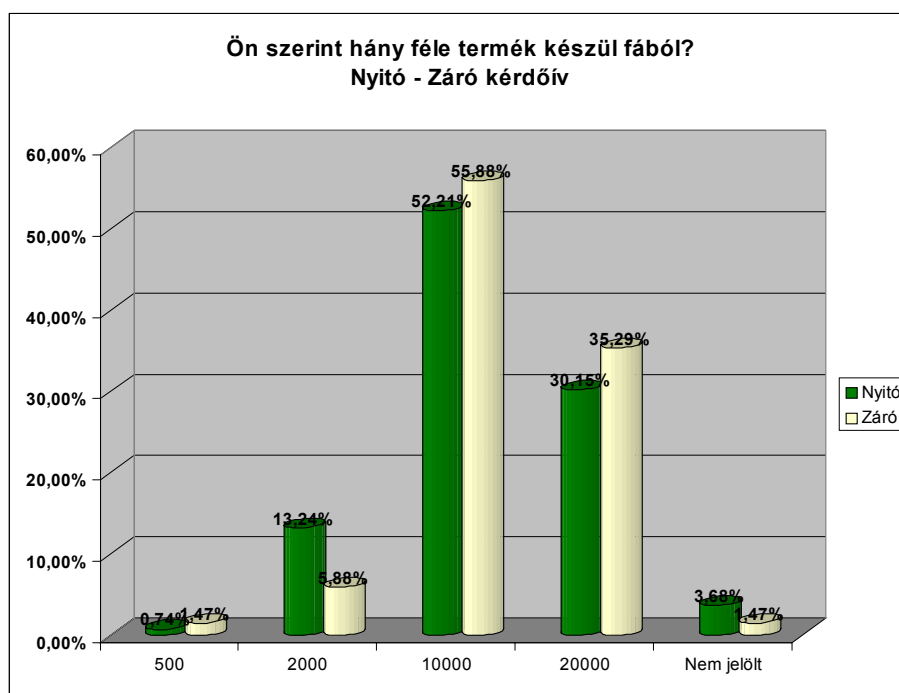
Ha sokkal nyilvánvalóbb mennyiségi (erdőterület változás, fakitermelési viszonyszám) paraméterekben nagyfokú az ismerethiány, nélkülözzük a társadalmat felvilágosító közvetítők reális tájékoztatását, akkor a pénzügyi fizetési hajlandóság téves megítélésén még nehezebb széles lakossági tömegekben változtatni.

Ez természetesen nem csak az erdőtulajdonosoknak, erdőgazdálkodóknak fontos, hiszen az erdőben lezajló hosszú távú folyamatokban elkövetett szakmai hibák (a vagyon, a jövedelem, a pénzügyi tartamosság sérülése) vissza fog hatni az erdőre, a túlkoros erdők egészségi állapotának romlására, a károsítók veszélyes elszaporodására, a kikerülő faanyag mennyiségének, minőségének, az erdőgazdálkodó árbevételének, jövedelmének csökkenésére. A sokszor hivatkozott unokáink, a következő generációk esetében a fatermékek kérdezettnél nagyobb drágulásában, az erdőfenntartás megnövekvő társadalmi finanszírozásában lesznek kénytelenek részt venni, mert az erdőállomány-gazdálkodás természetvédelmi korlátozása a terheket rájuk hárítja.

21. kérdés: Ön szerint hány féle termék készül fából?

A fát, mint természetes alapanyagot, általában szeretik az emberek. Sokféle termék készülhet belőle. A körülbelül 20 000 féle termék mind az ember jólétét szolgálja.

A fából készült termékek számát a nyitó és a záró kérdéskor a megkérdezettek több mint fele 10 000-re becsülte. A 20 000 kategóriát mindkét esetben – a megkérdezettek – megközelítőleg egyharmad-egyharmad arányban jelölték meg (22. ábra).

22. ábra

Összevetve a kapott eredményeket, megállapítható, hogy a továbbképzés hatására a résztvevők körében a két legmagasabban preferált termékszámnál némi pozitív irányú emelkedés volt megfigyelhető. A nyitó kérdésben a fából készült termékek számát 2000-re becsülők száma 13,2%-ról 5,8%-ra csökkent.

Megállapítható, hogy a megkérdezettek nagy százaléka tudja, hogy sokféle termék készülhet fából, de a fából készült termékek számát még a továbbképzés után is kicsit alábecsülték.

4.4.5. Keresztösszefüggések feltárása

Az erdei erőforrásokkal való gazdálkodás lényegének megértéséhez mindenképpényszerű ismeretekre van szükség, amelyekre építve a komplex természeti folyamatok és a gazdálkodás

logikája és hatásai megérthető. A nem erdészeti szakemberek számára a fenti információk lényeges forrásai az alap és középszintű oktatás, a tájékoztató és figyelemfelkeltő kampányok és a személyes tapasztalat.

A fenti források közül az oktatás során van lehetőség arra, hogy hiteles információk felhasználásával, a megértendő folyamatok részletes kifejtésével magalaposított és reális nézet illetve véleményalkotó képesség alakuljon ki az emberekben.

A figyelemfelhívó kampányok természetüknél fogva nem tartalmazhatnak elegendő mennyiségű tényszerű információt ahhoz, hogy a befogadó ember ezek alapján saját véleményt fogalmazhasson meg, és a feltárandó folyamatok részletes bemutatására sem nyílik lehetőség, sőt, fennáll a veszélye, hogy a kampány lebonyolítójának személete egyoldalúvá teszi az átadandó üzenetet, hiszen azok célja általában nem az objektív kép kialakítása, hanem a meggyőzés.

A személyes tapasztalat egyik formája a gazdálkodás orientált tapasztalat, ha az illetőnek, vagy családjának esetleg szűk környezetében valakinek van erdőtulajdona, amelynek kapcsán a gazdálkodás részleteit is megismerheti. Ezen az úton a természeti folyamatok, az erdőgazdálkodási tevékenység, a jogi szabályozás és a gazdasági realitások is részét képezik a tapasztalatoknak, amelyek komplex képet adnak a helyi viszonyokról. Ez az információszerzési mód nem pótolja a nagyobb léptékű és nagyobb távlatú kitekintést, amely más földrajzi egységek, vagy egy egész ország, vagy a világ erdeire és erdőgazdálkodására vonatkozik, és egészében láttatni engedi az összefüggéseket. Ilyen szempontból hasonlóképpen fontos a történeti fejlődési folyamatok ismerete, amely szintén nem szerezhető meg a mindennapi tevékenységeken keresztül.

A természetjárás és az erdei környezethez kapcsolódó kikapcsolódási tevékenységek szintén nyújtanak olyan megfigyelési lehetőségeket, amelyek a fent említett összetett természeti és gazdálkodási rendszerre vonatkoznak, azonban a szűkebb tények magyarázata is elmarad, a földrajzilag vagy időben tágabb összefüggések pedig végképp kívül maradnak ebből az észlelési folyamatból, ha egyéb kiegészítő információforrások (tanösvények, információs táblák, szóróanyagok) nem állnak rendelkezésre. Az ilyen hiányos, de közvetlen tapasztalatok értékelésére a már meglévő tudás és más tapasztalatokkal összefüggésben van csak lehetőség, amely azonban nem feltétlenül kiegyensúlyozott, különösen akkor, ha a jelentős befolyással bíró kampányok sem kiegyensúlyozottak. Az egyoldalúan kialakult szemléletmód mellett önindukáló is, ami abban nyilvánul meg, hogy az ember igyekszik a saját gondolkodását igazolni, és nagyobb hajlandósággal veszi észre a már meglévő szemléletét erősítő tényeket, mint az azt megcáfolókat, amit felerősít az, hogy az erdőgazdálkodási folyamatok elemeinek felismerése a figyelem tudatos irányításának hiányában eleve nehéz.

A fenti személyes közvetlen tapasztalatszerzési módok hiányosságait még nagyobb mértékben tartalmazza a mindennapi tevékenységek mellett történő közvetett észlelés (például utazás közbeni nézelődés), amit tovább terhel, hogy az észlelő nem is feltétlenül kerül közel az erdőhöz, azt jobbra csak tájélem formájában és mélységében látja.

A kutatás során alkalmazott kérdőíves felmérés alkalmat adott arra, hogy a tapasztalatszerzési lehetőségek, az erdőgazdálkodással kapcsolatos tények, és a róla alkotott vélemények kapcsolatát érintőlegesen elemezhessem. Erre az alábbi kérdésekre adott válaszok közötti keresztösszefüggések vizsgálatával nyílik lehetőség.

- Ön szerint igaz-e az állítás: A fák halála (kivágása) egyenlő az erdő halálával (kiirtása)? (11. kérdés)
- Ön szerint Magyarország erdőterülete az elmúlt 50 évben hogyan alakult? (14. kérdés)
- Ön szerint Magyarországon az évi fatér fogat gyarapodásához viszonyítva hogyan alakul a fa kitermelése? (17. kérdés)

– Milyen gyakran jár erdőbe? (9. kérdés)

A „fák halálára” vonatkozó kérdés magában rejti az erdő természetes folyamatainak és az erdőgazdálkodásnak egy nagyon lényeges vonatkozását, nevezetesen azt, hogy a fák elhalása természetes folyamat, és az egyes fák, faegyedek pusztulásával az erdő egésze nem sérül, hanem éppen ellenkezőleg, az erdei életközösség fennmaradását biztosító életsiklus(ok) folytonosságát teszik lehetővé. Ebben a kérdésben – valamivel elvontabban – benne foglaltatik az az elv is, hogy a Magyarországon évszázados múltra visszatekintő tervszerű erdőgazdálkodás gondolatiságának egyik alapja, hogy az erdei erőforrások hasznosítása nem veszélyeztetheti azok fennmaradását, tehát hétköznapi megfogalmazásban: „bár a fát kivágjuk, az erdőt nem tesszük tönkre”.

Pusztán a kérdésre adott válaszokból nem derül ki, hogy az „igen”-ek és a „nem”-ek a fenti két lehetőség közül melyikre vonatkoznak. Figyelembe kell venni az értékelés során azokat a szempontokat is, amelyeket a kérdés egyszerű értékelésekor kifejtettem.

Magyarország erdőterületének változására és a fakitermeléseknek a növedékhez való viszonyára vonatkozó kérdések lényeges tényekre utalnak, méghozzá olyan tényekre, amelyek önmagukban jellemzik az erdőkkel való gazdálkodást: „fogynak-e az erdők, és több fát vágunk-e, mint amennyi megterem?”.

Az erdőbejárás gyakoriságának az ad jelentőséget, hogy ez az egyik legfontosabb és leggyakoribb erdőkkel és erdőgazdálkodással kapcsolatban felmerülő tapasztalatszerzési lehetőség, ezért nagyon fontos annak kiderítése, hogy milyen hatással van a tények ismeretére és a véleményekre.

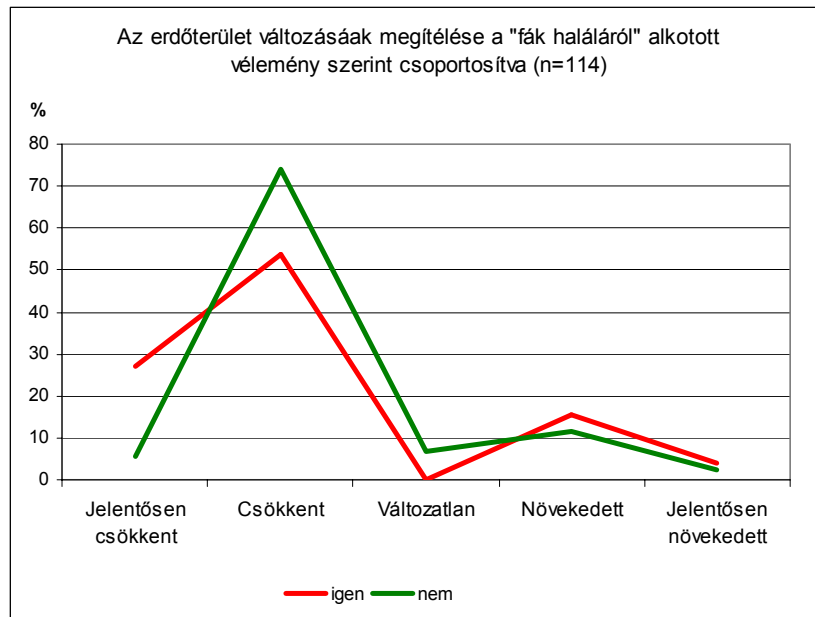
Tények ismerete és az erdőről és erdőgazdálkodásról kialakított vélemény közötti kapcsolat

Az első vizsgálat hipotézise, hogy a tények ismerete segíti a valós és reális kép kialakítását az erdőgazdálkodásról. Ennek vizsgálatára összefüggést kerestem a „fák haláláról” alkotott vélemény és az erdőterület változásával és a fakitermelésekkel kapcsolatos tények ismerete között.

Az eredmények elemzése által megállapítható, hogy a „fák haláláról” alkotott vélemény és a vizsgált tények ismerete között összefüggés van, méghozzá az „erdőterület változása” esetében közepesen gyenge, a „fakitermelések növedékhez viszonyított nagysága” esetében pedig gyenge, de kimutatható. Az összefüggés szorosságának számszerűsítésére a Khi négyzetten alapuló Cramer-féle asszociációs együtthatót használtam, amelyek értékei 0,32 illetve 0,16 voltak a fentieknek megfelelő sorrendben, szöveges minősítésüket pedig a lehetséges 0 – 1 tartományhoz viszonyítva tettem meg.

A kapcsolat eltérő szorossággal ugyan, de kimutatható, és az előfeltételezéseknek megfelel, a kapcsolat iránya azonban ellentmondásos.

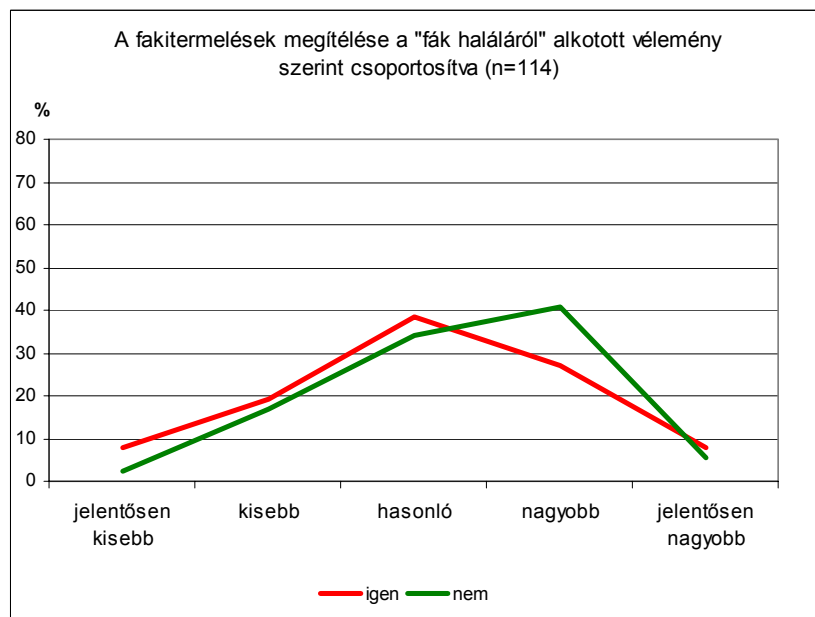
A erdőterület változására vonatkozó kérdés esetében az eloszlásgörbék lefutásából látható (23. ábra), hogy a „fák halála” kérdésre helyesen „nem”-mel válaszolók, miközben a „változatlan”, és a „csökken” kategóriában nagyobb arányban szerepelnek, a „növekedett” és a „jelentősen csökkent” kategóriákban kisebb arányban. Mivel a kategóriákon belüli arányok alapján a kapcsolat iránya nem egyértelmű, még akkor sem, ha láthatóan a kérdést a „csökken” és a „jelentősen csökkent” kategóriák döntik el, egy kiegészítő számolást végeztem.

23. ábra

A „jelentősen csökkent” kategóriától a „jelentősen növekedett” kategóriáig 1, 2, 3, 4, 5 minősítő számokat adtam, amelyeket a kategóriába eső válaszok számával súlyozva átlagoltam, majd vettem a középső értékhez (3) képesti különbséget. A kapott érték -0,85 volt a „fák halála” kérdésre „igen”-nel, -0,69 a „nem”-mel válaszolók körében, azaz mindkét kategória átlaga szerint az erdőterület csökkent az elmúlt 50 évben, a „nem”-mel válaszolók átlaga szerint azonban ez a feltételezett csökkenés valamivel kisebb mértékű volt.

A fakitermelési kérdésre adott válaszok eloszlásából ránézésre látható (24. ábra), hogy minden kategóriában azonos sorrend alakult ki, azaz a helyesen „nem”-mel válaszolók nagyobb arányban szerepelnek a növedéknél nagyobb fakitermelést jelentő kategóriákban, és rendre kisebb arányban a kisebb nagyobb fakitermelést jelentő kategóriákban.

24. ábra

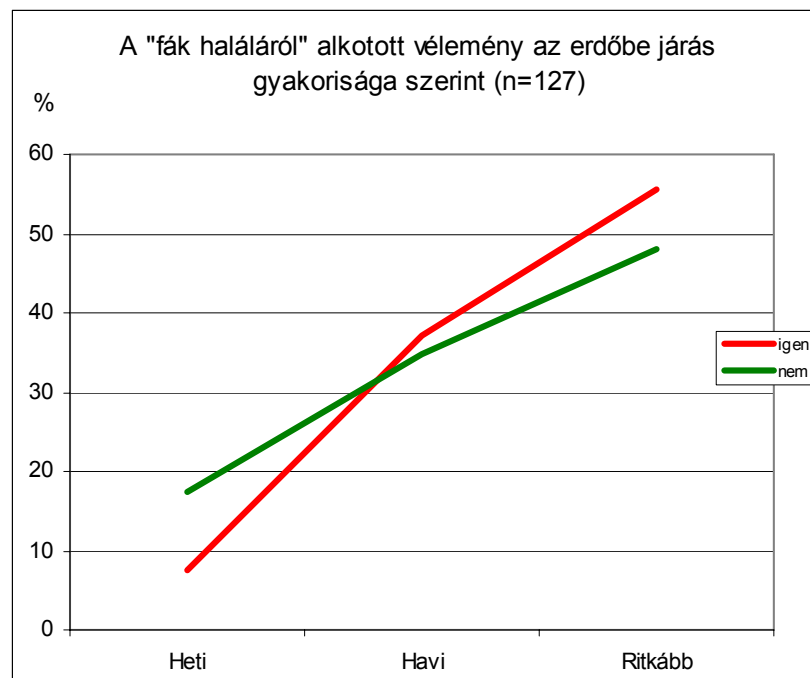
A számszerű értékelést ebben az esetben is a fenti eljárás alapján végeztem, amelynek eredményeként az „igen”-nel válaszolók azonos metódussal számolt átlaga $-0,08$, a „nem”-mel válaszolóké pedig $-0,31$, ahol 1 a „jelentősen nagyobb”, 5 pedig a „jelentősen kisebb” kategória értékszáma volt.

A kapcsolat iránya tehát egyértelműbb, mint az előző kérdésnél, azonban a várttal éppen ellentétes, hiszen a helyesen „nem”-mel válaszolók átlaga szerint a fakitermelés meghaladja a növedék mennyiségét, méghozzá az „igen”-nel válaszolók átlaga által jelzettnél nagyobb mértékben.

Összességében megállapítható, hogy a fenti vizsgálat alapján az erdőről és az erdőgazdálkodásról alkotott, a „fák halála és az erdők pusztulása” közötti összefüggésen keresztül megfogott értékelés milyenségétől függetlenül a válaszadók lényeges tények tekintetében tájékozatlanok, és a téves feltételezéseik a valóságoshoz képest pesszimisták. További elemzést tenne szükségessé annak kiderítése, hogy a tények ismerete és a fák haláláról kialakított vélemény között milyen irányú összefüggés van, amit az adatok minősége és részletezettsége nem tesz lehetővé. Az azonban kijelenthető, hogy a kérdések által megcélzott lényeges tények ismerete hiányos, és azok esetében is, akik a „fák haláláról” helyes képet alakítottak ki, azt nagy bizonyossággal nem az erdőgazdálkodás tartamosságának és tervszerűségének ismeretében tették, hanem a természeti folyamatok ismeretére alapozták.

Az erdőbejárás gyakorisága és a „fák haláláról” alkotott vélemény

A vizsgálat elvégzése előtt feltételeztem, hogy a közvetlen tapasztalatszerzés az erdővel és az erdőgazdálkodással kapcsolatban pozitívan befolyásolja az ott lezajló folyamatok értékelését, reális kép kialakítását. Ennek érdekében elemzés alá vettem az erdőbejárás gyakorisága és a „fák haláláról” kialakított véleményeket (25. ábra).

25. ábra

Az elemzésből a „nem tudom” és a „nem jár” kategóriákat a kis elemszám miatt az elemzésből kizártam. A fennmaradó adatokra elvégeztem az asszociációs vizsgálatot, amelynek Cramer-féle mutatója $0,12$ értéket adott, azaz gyenge összefüggés tapasztalható a

tényezők között. Az összefüggés irányára egyértelműen következtethetünk abból, hogy a „fák halálára” helyesen „nem”-mel válaszolók között lényegesen nagyobb az erdőbejárás gyakorisága. Ennek számszerűsítésére a „heti”, „havi”, „ritkább” kategóriákat sorrendben 3,2,1 értékszámokkal láttam el, és ezeket a válaszok számával súlyozva átlagoltam. Ezen számítás alapján a „fák halálára” helyesen „nem”-mel válaszolók átlagos erdőbejárás gyakorisága 1,7, az „igen”-nel válaszolóké pedig 1,5, azaz ez utóbbiak ritkábban járnak erdőbe. Bár az eltérés kicsi, ez a vizsgálat az eltérés irányát jelzi, erősségét pedig a Cramer-féle együttható mutatja.

Az eredmények alapján kijelenthetjük, hogy az erdőbe járás gyakorisága, illetve az erdőbe járás gyakoriságával jellemzett közvetlen tapasztalatszerzés befolyásolja az erdőről alkotott képet, és az erdei természetes folyamatok megértését segíti.

Összegzés

A keresztvizsgálatok végzésével arra kerestem a választ, hogy a tapasztalatszerzés, a tények ismerete és az erdőről, illetve az erdőgazdálkodásról kialakított kép milyen összefüggésben állnak egymással.

Tény, hogy az erdő természetes folyamatainak megértésében a közvetlen tapasztalatszerzés pozitív szerepet játszik, ugyanakkor az is látható, hogy ez nem jelenti egyben az erdőgazdálkodás folyamatainak megértését is. Ezen állításokra példa, hogy bár minél gyakrabban jár valaki erdőbe, annál nagyobb valószínűséggel érti meg, hogy a fák halála nem jelenti egyben az erdő egészségének halálát is, de ennek a folyamatnak a megértése ellenére is a valóságosnál negatívabb elképzelése van az erdőgazdálkodási tevékenység lényeges tényeit illetően, és még az sem állítható, hogy ez a negatívum kisebb mértékű lenne azokhoz képest, mint akik a fák halálával jellemzett folyamatot nem értik.

Ennek a komplex összefüggésnek a legfontosabb tanulsága az, hogy hiába a tényszerűen leírható pozitív erdőgazdálkodási eredmények, és hiába az erdőben szerzett közvetlen tapasztalatok, az erdőgazdálkodási tevékenység megítéléséhez szükséges ismeretek célirányos figyelemfelhívás nélkül nem épülnek be a szakképzettséggel nem rendelkezők tudatába. Ezért különösen fontos, hogy legyenek olyan programok, amelyek a társadalom figyelmét felhívják a fentiekben nehezen észlelhetőnek nevezett erdészeti folyamatokra. Lényeges egyensúlytalanság áll fenn ugyanis az erdőgazdálkodásról negatív és pozitív képet festő tevékenységek között: a kivágott hatalmas fát, erdőfoltokat messziről jól lehet látni, a helyébe ültetett apró csemete azonban csak gyakorlott szem számára tűnik fel, de említhetnénk azt is, hogy csak országos statisztikák ismeretében látható, hogy az egyes tevékenységek milyen összesített eredménnyel járnak, és hogy például mekkora erőfeszítések történnek az ágazatban, amelyek révén az erdőterület növekszik.

Szükség van tehát arra, hogy segítsük az észlelési folyamatot, hogy az összetett valóság mögött láthatóvá váljon a rendszer, de emellett a már kialakult, egyoldalú és jellemzően gazdálkodásidegen szemléletnek az ellensúlyozására is szükség van, hiszen az emberi gondolkodás a berögzült szemlélet megerősítésére törekszik, és ezért a tényeket szelektíven észleli. Meg kell mutatni tehát az erdőgazdálkodás logikáját is, amelynek birtokában konkrét esetekben (kivágott fák, erdőrészek látványa, papír felhasználása, karácsonyfa vásárlása stb.) lehetőség van a több szempontú vélemény kialakítására, realisabb kép alkotására. A fenti elemzések igazolják, hogy ehhez nem elegendő a társadalom erdő és erdőgazdálkodás felé fordulása, figyelme, az erdőgazdálkodási szektor aktív tájékoztató tevékenységére van szükség, amelyhez keretet adnak az erdei iskolák, és az erdészeti témájú, nem erdészeknek szóló tanfolyamok.

4.4.6. Erdei iskola - környezeti nevelésre vonatkozó kérdések

22. kérdés: Ön szerint mit, milyen lehetőségeket és ismereteket kínál az erdei iskola, a gyermekek, fiatalok környezeti neveléséhez? (Nyitó kérdéssor)

Felmerülhet a kérdés, hogy általában mit tud a pedagógus az erdei iskoláról?

A kérdés megválaszolásához a résztvevőknek kötetlen, szabad megnyilatkozási formát ajánlottam. A megkérdezetteknek alkalmat adtam arra, hogy gondolataikat szabadon kifejtthessék a témával kapcsolatban. A kapott válaszokat a tartalmuk alapján kategóriákba soroltam és értékeltem. A válaszok összegzése után megállapítható volt, hogy a válaszadás lehetőségével a megkérdezettek 98,5%-a élt. 2 fő nem válaszolt. A kérdésre adott válaszok, az említések gyakorisága szerint a legtöbbször 54 esetben az ismeretet, közel ugyanannyiszor (49-szer) a tapasztalatátadást hangsúlyozta. Az ideális erdei helyszín 43-szor, az élmények 25-ször, a természet és környezetvédelem 24, a szemléletformálás 20 alkalommal szerepelt a megnyilatkozásokban.

A záró kérdéssorban feltett ismételt kérdésre a megkérdezettek 99,2%-a válaszolt, 1 fő nem válaszolt.

A válaszok összegzése után megállapítható, hogy a megkérdezettek az említések gyakorisága szerint továbbra is az ismeretet 70 alkalommal, a közvetlen tapasztalatszerzést 58-szor, az ideális helyszínt 37-szer, az erdész munkájának megismerését 23-szor, a szemléletformálást 23-szor, és az élményt 25 alkalommal hangsúlyozták.

A nyitó és záró kérdésre adott válaszok összevetése után elmondható, hogy a továbbképzés végén nagyobb számú említéssel megjelent az erdei iskola kapcsán az erdész és munkájának megismerése. Ez kimutathatóan a továbbképzés és az erdei iskolába tett kirándulások eredménye, hisz a nyitó kérdésben ilyen válasz nem volt.

23. Van-e kapcsolata erdei iskolával? Ha igen, hol és milyen szintű?

Az iskolai környezeti nevelés sajátos színtere az erdei iskola, mely a környezet adottságaira épülő nevelés- és tanulásszervezési egység. Az iskoláknak, pedagógusoknak az 1985-ös közoktatási törvény óta lehetőségük van erdei iskolai tanulásszervezésre. Az igénybevétel feltételei változnak, a lehetőség adott, de hogy kihasználásra kerül-e, az sokszor a pedagógus lehetőséghez való hozzáállásán, lelkesedésén is múlik.

A nyitó kérdésben megkérdeztem a résztvevőket, van-e kapcsolatuk erdei iskolával?

A válaszok összegzése alapján kiderült, hogy a pedagógusok 66,2%-nak nincs kapcsolata erdei iskolával. A kapcsolat a megkérdezettek 33,8%-nál volt kimutatható. Az eredményt összevetve az előző kérdésre adott válaszokkal, látható, hogy bár szinte mindenkinek van valamilyen elképzelése az erdei iskola tevékenységéről, a környezeti nevelésben betöltött szerepéről, ennek ellenére a megkérdezettek közül csak kevesen állnak valamilyen kapcsolatban erdei iskolával. A megkérdezettek az erdei iskola előnyeit érzik, de a lehetőségét csak kevesen használják ki. Ennek okait tovább nem kutattam.

A „hol?” kérdésre az igennel válaszolók köréből az óvodák, iskolák környékén „közelebb- távolabb” működő erdei iskolák kerültek felsorolásra. (Pécs, Lengyel-Annafürdő, Cseresznyés - Puszta iskola: napközis tábor, Pörboly, Dalerd Rt. Délalföldi Tájékoztató Rt Erdei Iskolája, Árnika Erdei iskola Sopron, Szombathelyi Kerekerdő Alapítvány, Szentendrei Erdei Iskola, Kiskunsági Nemzeti Park - Fülöpháza, Bükkábrány-Bélapátfalva).

A „milyen szintű a kapcsolat?” kérdésre a válaszok az említések gyakorisága szerint a legtöbbször (16-szor) a „részvétel erdészeti által szervezett programon” kitétel jelent meg. A felsorolásban szerepelt ezen túl a „saját szervezés”, „évente 4-5 nap eltöltése”, a „saját gyermekeim vettek részt ilyenén” és a „továbbképzés helyszíne volt”.

Megállapítható, hogy a továbbképzés résztvevőinek kétharmada erdei iskolai kapcsolatokkal nem rendelkezik. Azok, akik már kiépítettek valamilyen szintű kapcsolatot, a legtöbben a felajánlott programokat keresik fel.

A kapcsolatra vonatkozó további mélységeket nem kutattam.

Összegezve az adott válaszokat, megállapítható, hogy a pedagógusok látják, felismerik az erdei iskolában rejlő lehetőséget, de csak kevesen használják ki.

24. kérdés: Kérem, írjon 3 olyan ötletet, mit kellene tenni a gyermekek, fiatalok környezeti nevelése terén a környezettudatosság és hatékonyság növelése érdekében!

A megkérdezetteknek a kérdés megválaszolásához, az ötletek kifejtéséhez, a gondolatok megfogalmazásához nyitott kérdésben adtam lehetőséget. A válaszokat tartalmuk alapján kategóriákba soroltam.

Az ötleteket az említések gyakorisága szerint összegeztem. A válaszadás lehetőségével 134 fő élt, 2 fő nem válaszolt.

A válaszokból kapott eredmények alapján megállapítottam, hogy a megkérdezettek a legnagyobb gyakorisággal, a tanórán kívüli, sajátos tanulási formákat említették. Így „az óvodában, iskolában több kirándulást tartanak szükségesnek” 59-en említették, míg az „erdei iskolákat, erdei óvodákat” 24 gondolatban hangsúlyozták.

Az említések között magas számban jelent meg a „tanórákat többször ki kell vinni a természetbe” (20 alkalommal), a „szülői, pedagógusi példamutatás, felelősség, a nevelésben betöltött szerep” hangsúlyozása 25 említéssel. A „szakemberek, a kapcsolat erdészrel” 16 véleményben, „új ismeretek, pedagógus felkészítés szüksége” 25 megfogalmazásban volt jelen. A pedagógusok válaszaikkal irányt mutattak. Az említések száma szerint a legtöbbet a pedagógus, erdész, az erdei iskola, a kirándulások, a továbbképzés szerepét hangsúlyozták.

A záró kérdésre 96,2% adott értékelhető választ, 1 fő nem válaszolt. A válaszok az említések gyakorisága szerint az alábbi eredményt mutatták: a megkérdezettek sokkal több kirándulást ajánlanak (72 említés). A „megfigyelést és ismeretszerzést a természetben” 52 helyen, „több erdei iskola, erdei óvodai részvételt” 35 alkalommal, az „erdészeti szakember segítségét kérnék” 23 említéssel. 28-szor említik, hogy pedagógus továbbképzést kívánnának, az „élmény fontosságát” 32 gondolatban hangsúlyozzák.

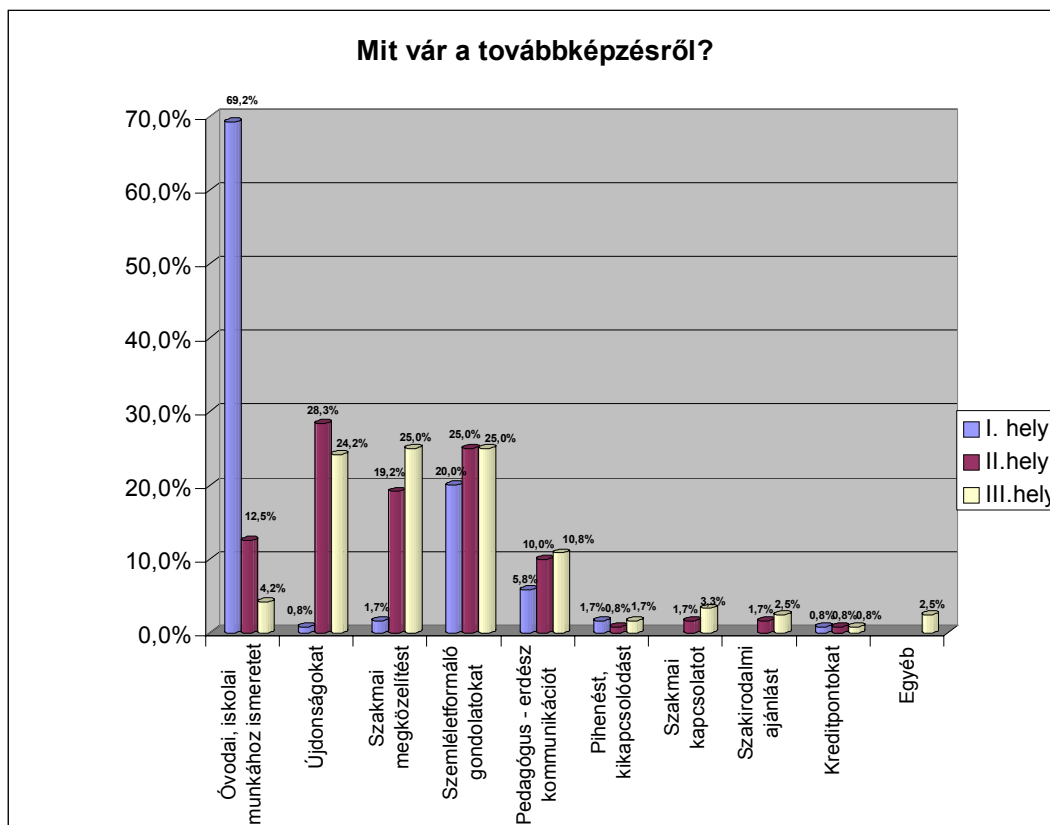
Mindezek alapján megállapítható, hogy a pedagógusokban a továbbképzés hatására a környezettudatos nevelés hatékonyságának növelésére ajánlott eredeti ötleteik megerősödtek, ezen említések száma a továbbképzés végére megnőtt.

4.4.7. A pedagógus elvárásai, kapott eredményekre vonatkozó kérdések

25. kérdés: Mit vár Ön a továbbképzéstől?

A nyitó kérdésben a jelentkezők továbbképzéssel szembeni elvárásait tekintettem át. A válaszolás megkönnyítésére a felsorolt válaszlehetőségek rangsorolását kértem, az esetleges további, más elvárások megjelenítésére, az „egyéb” kategória kitöltésére is módot adva a pedagógusoknak (26. ábra).

A megkérdezettek több mint kétharmada (69,2%-a) a továbbképzéstől a napi munkához várt használható ismereteket. Többen kívántak szemléletformáló gondolatokat szerezni (20%), néhányan az erdész-pedagógus kommunikációjának erősödését várták. A napi munkából való kiszakadáshoz a pihenés, kikapcsolódás, - bár kis százalékban - de elvárásként megfogalmazódott.

26. ábra

Második helyre sorolás alapján az újdonságok 28,3%, a szemléletformáló gondolatok 25%, és a szakmai megközelítés 19,2% került bejelölésre, viszonylag magas százalékban.

A megkérdezettek válaszaik között harmadik helyen az elvárások, az újdonság, szakmai megközelítés, a szemléletformáló gondolatok igénye mutatkozott magasabb százalékban.

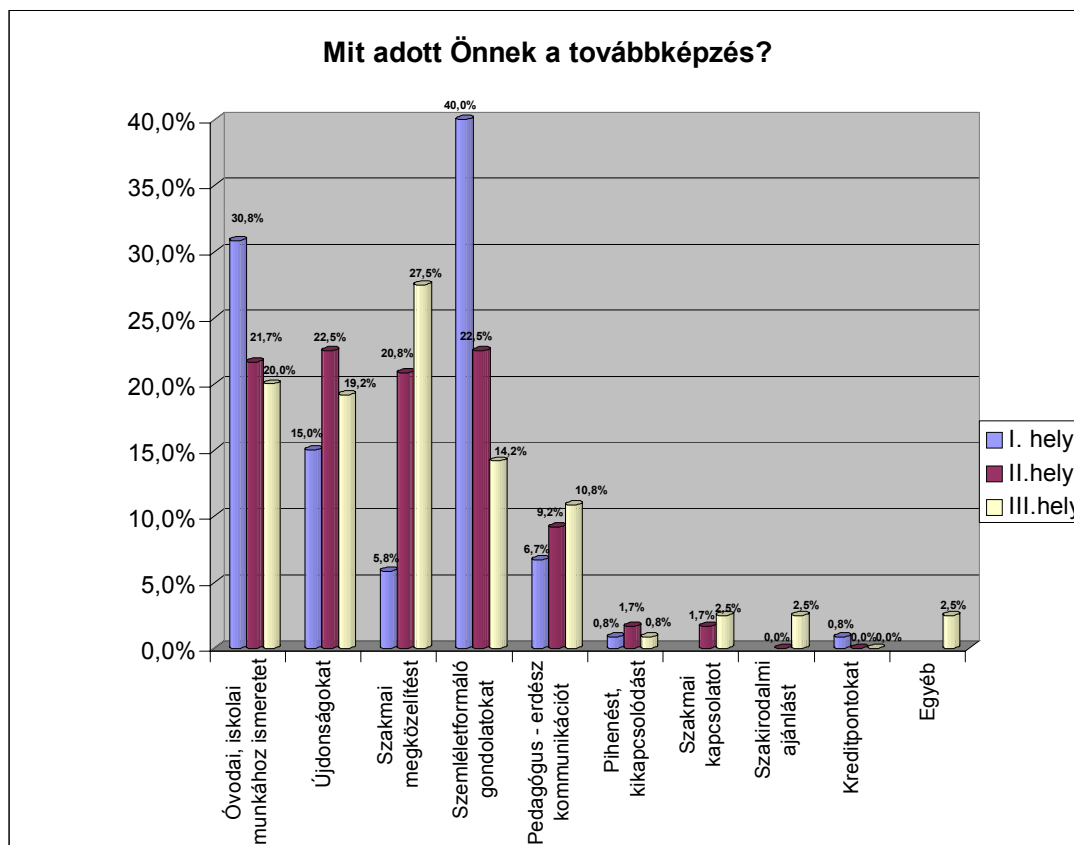
Egy továbbképzés akkor mondható igazán sikeresnek, ha a résztvevők elvárásai és a kapott eredmények egybeesnek.

A résztvevők kapott eredményeit a záró kérdéssor utolsó kérdése mérte.

A továbbképzés a megkérdezettek megítélése szerint első helyen, a legnagyobb százalékban a szemléletformáló gondolatokat (40%), az óvodai, iskolai munkához való ismereteket 30,8%, újdonságot 15%, és közel azonos százalékban kölcsönös kommunikációt és szakmai megközelítést adott. A második helyen, azonos százalékban (22,5%-ban), újdonságot és szemléletformáló gondolatokat, 21,7%-ban óvodai, iskolai munkához hasznos ismereteket, és 20,8%-ban szakmai megközelítést nyújtott a résztvevőknek.

21. kérdés (záró): Mit adott Önnek a továbbképzés?

Összevetve az elvárásokat és a kapott eredményeket, megállapítható, hogy a továbbképzés szemléletformáló gondolatokat, munkába hasznosítható ismereteket, újdonságokat, szakmai megközelítést nyújtott a résztvevőknek. Mindezt a megkérdezettek válaszmintái az 1. helyre és a 2. helyre adott válaszok egyértelműen igazolják. Bár a továbbképzéstől a pedagógusok 70%-a első helyen a munkában hasznosítható ismereteket várt, a továbbképzés az ismeretbővítéssel együtt szemléletet formált. Úgy gondolom, hogy a továbbképzés a szemléletformálással maradandó értéket adott, ami nemcsak a nevelésben, hanem az életmódban is megjelenik (27. ábra).

27. ábra

22. kérdés (záró): Mit gondol, hol tudja Ön majd hasznosítani a továbbképzésen szerzett ismereteket?

A továbbképzések végén a résztvevőket megkérdeztem arról, mit gondolnak, hol tudják majd az ismereteket a gyakorlatban felhasználni?

A nyitott kérdés szabad gondolatok kifejtésére adott lehetőséget. A megkérdezettek 95%-a élt a válaszadás lehetőségével.

A válaszok alapján az említések gyakorisága szerint a következő eredmények születtek: a megkérdezettek a legtöbbször (69 említéssel) úgy ítélték meg, hogy az óvodai munkájukban, 60 említéssel a család körében, míg 51 említéssel a tanóra, 17 alkalommal az osztálykirándulások alkalmával, 10-szer az erdei iskola szervezésekor kitétel jelent meg. Egy említés mindezeket a szülők szemléletformálására tartotta majd alkalmasnak.

A továbbképzés valódi gyakorlati használhatóságát 5 év után a résztvevők ismételt megkeresése, a kérdőív kérdéseire adott válaszok összegzése mutatta meg.

23. kérdés (záró): További észrevételei a továbbképzéssel kapcsolatban

A záró kérdőív végén nyitott kérdés formájában lehetőséget biztosítottam az egyéb, továbbképzéssel kapcsolatos vélemények kinyilatkoztatásához.

A megkérdezettek 78%-a fűzött valamilyen további észrevételt a továbbképzéshez. Az említések gyakorisága szerint 25 említéssel a továbbképzés jól szervezettségét, igényességét hangsúlyozták. A továbbképzésért köszönetüket fejezték ki 33 említéssel, a kiváló, elhivatott oktatókért, a hasznos, új ismeretekért mondtak köszönetet 20 megnyilatkozásban a résztvevők.

Kiemelték továbbá a közvetlen jó hangulatot, a kellemes baráti légkört, 17 helyen a továbbképzés folytatását sürgették. Néhányan a továbbképzés közösségépítő erejét is megerősítették.

A vizsgálat eredményeinek tükrében végül megállapítható, hogy a továbbképzés elérte célját, hatékonyak bizonyult. A pedagógusok ismeretei az erdészet, erdőgazdálkodás irányába kiszélesedtek, szemléletmódjukban jelentős pozitív változás volt érzékelhető. A téves információk javításra, a hiányok jó eredménnyel pótlásra kerültek. Az erdész szakma továbbképzésével nyitott a pedagógusok felé, amit a célközönség jó szívvvel és érdeklődve fogadott. A kitűzött céloknak megfelelően kollegiális kapcsolat alakult ki az erdészek és pedagógusok között, melynek hatása jól visszatükröződött a kapott eredményekben.

4.4.8. A továbbképzések után közvetlenül kimutatható eredmények

A továbbképzés a megcélzott pedagóguskörökből elsősorban az óvónőket, az iskola alsó osztályos tanítóit és a felső osztályokban oktató-nevelőmunkát végző tanárokat, pedagógusokat találta meg.

A résztvevők erdőállomány alkotó fafajokra vonatkozó ismeretei a továbbképzés hatására jelentős mértékben bővültek.

A pedagógusok 96, 3% az erdőt érintő kérdésekben elsősorban az erdészeti képzettségű szakemberek szakértelmében bíznak meg.

Magyarország erdőterületével kapcsolatban a résztvevők előzetes tájékozottsága jó, mely a továbbképzés végére tovább javult.

Magyarország erdőterületének az elmúlt 50 évben bekövetkezett változásának megítélése során a megkérdezettek körében az előzetes ismereteikhez képest jelentős pozitív változás következett be.

A továbbképzés hatására Európa erdőterületének elmúlt 50 évben történt változása terén a pedagógusok ismeretei kiszélesedtek, az eredményt a kérdésre adott helyes válaszok arány mutatja.

Az évi fatérforrás növekedés és fakitermelés arányának kérdésében a résztvevők körében a válaszok átstrukturálódása, helyes válaszok irányába történő jelentős elmozdulás figyelhető meg.

A fenntartható fejlődés szerint kezelt erdőből származó fatermékekért a fogalom ismeretében a pedagógusok hajlandók áldozni. A továbbképzés során a kérdés megértéséhez szükséges fogalomtisztázás a résztvevők jelentős hányadánál megtörtént. Hatására a megkérdezettek körében kimutatható, értékelhető pozitív eredmények születtek.

A továbbképzés elméleti előadásainak, az erdei iskolába tett kirándulásoknak eredménye, hogy a pedagógusok válaszaiban a záraskor nagyszámú említéssel megjelent az erdészeti erdei iskola kapcsán az erdész és munkájának megismerésére kitétel is.

A továbbképzés hatására a pedagógusok körében a környezettudatos nevelés hatékonyságának növelésére ajánlott eredeti ötleteik erősödése, a legjellemzőbb említések számának növekedése volt megfigyelhető.

A keresztvizsgálatok alapján megállapítottam, hogy a tapasztalatszerzés, a tények ismerete és az erdőről, illetve az erdőgazdálkodásról kialakított kép összefüggéseiben a résztvevők erdővel erdőgazdálkodással kapcsolatos véleményalkotásában pozitív szerepet játszott a közvetlen tapasztalatszerzés. A továbbképzés a résztvevők körében segítette az észlelési folyamatot, az összetett valóság mögött láthatóvá tette a rendszert, az erdőgazdálkodás működését, logikáját.

4.4.9. A továbbképzés hatása, az ismeretek felhasználhatósága

2001–2006 között a továbbképzéseken részt vett pedagógusoknak 2007. első felében kérdőívet küldtem ki. (6.számú melléklet) A kérdőív a résztvevők továbbképzésen szerzett ismereteinek gyakorlatban történő felhasználhatóságát, a továbbképzések hatását kívánta vizsgálni.

A 136 kiküldött kérdőív 75%-a (102 kérdőív) érkezett vissza, melyből 102 értékelhető is volt.

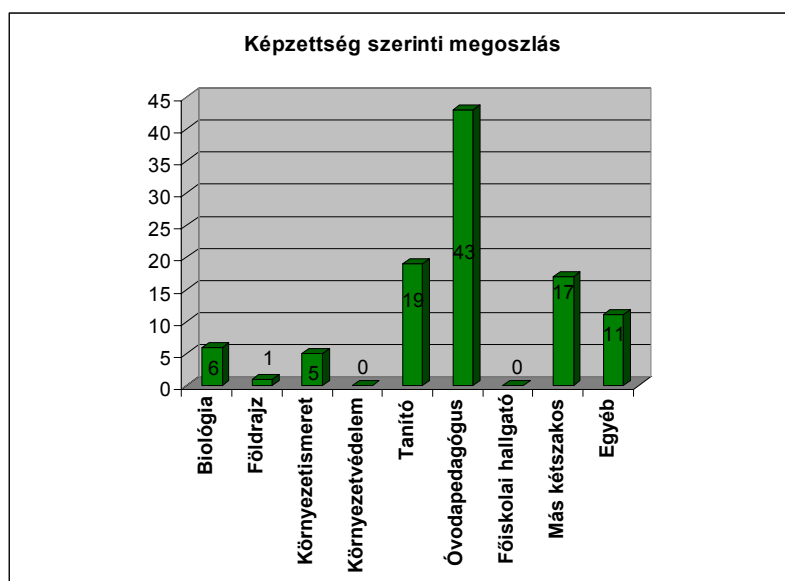
A 14 kérdésből álló félig strukturált kérdőív nyitott és zárt kérdéseket egyaránt tartalmazott. Értékelve a kérdőívre adott válaszokat, az eredmények a következők:

A minta jellemzői

A megkérdezettek nemek szerinti megoszlása: 87% nő és 13% férfi.

A kérdőíveket az életkor szerinti megoszlás szerint a középkorosztály (41-50 év) küldte vissza a legmagasabb százalékban (58,8%). Közel azonos százalékban jeleztek vissza a 31-41 éves (16,7%) és az 51-60 év közötti megszólítottak (14,7%).

Iskolai végzettség szerint a visszaküldők között a főiskolát végzettek száma volt a domináns (86%). Egyetemi végzettséggel 13%, középiskolai végzettséggel 1% rendelkezett. Képzettség szerinti megoszlásban az óvodapedagógusok jelenléte volt a meghatározó (42,2%) (28. ábra).

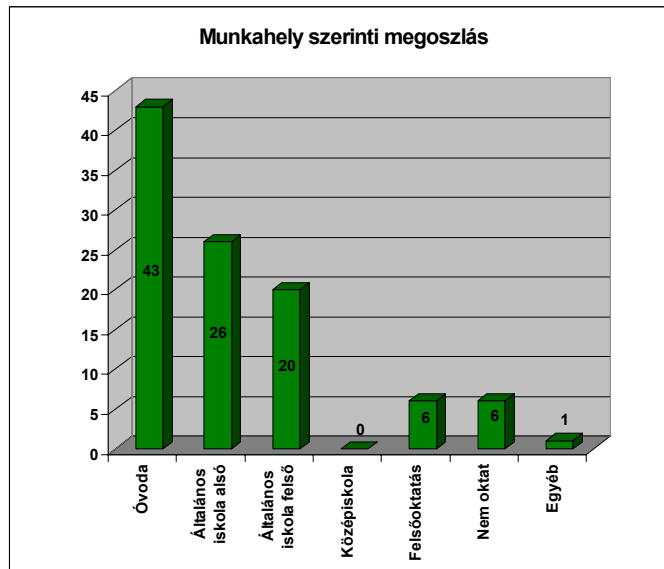

28. ábra

Munkahelyi megoszlás szerint a válaszolók közül 42,2% óvodában, míg iskolában összesen 45,1% dolgozik. A felsőoktatás 5,9%-kal képviselte magát a vizsgálatban. A megkérdezettek közül összesen 6,9% más területen dolgozik (29. ábra).

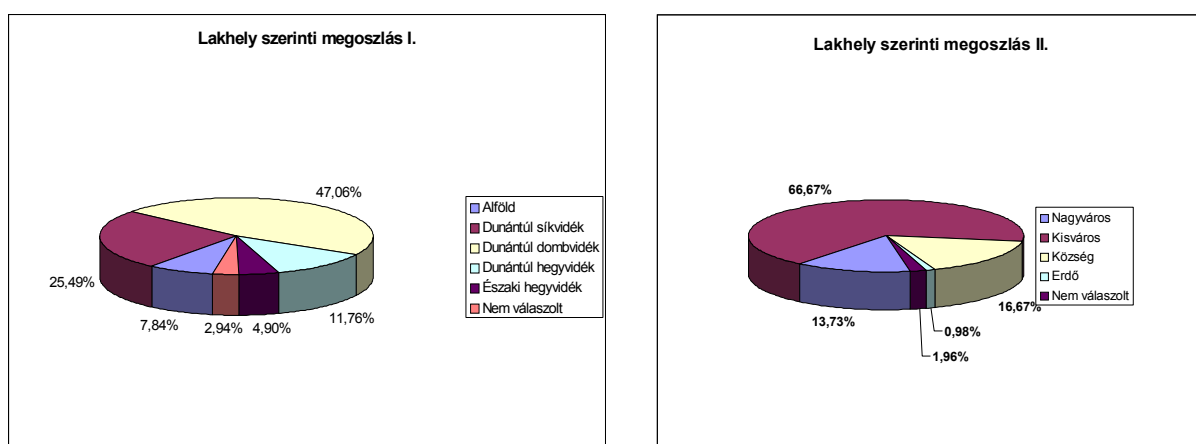
Megállapítható, hogy az adott mintában megjelenő két kiemelten fontos célcsoport az óvodapedagógusok és a tanítók, tanárok köre közel azonos számban jelent meg.

A válaszadók a legmagasabb százalékban a Dunántúl dombvidéke és a Dunántúl síkvidékéről jeleztek vissza. Ez talán nem meglepő. A legmagasabb létszámú továbbképzési helyszínek is itt voltak (Paks). A továbbképzés eredményének tudható be, hogy a többi területről érkezett visszajelzések száma is kimutathatóan jó. A további helyszínek résztvevőinek létszáma lényegesen kevesebb volt a paksinál.

29. ábra

A megkérdezettek többnyire kisvárosokban (66,7%), nagyvárosban (13,7%), és községben (16,7%) élnek. 2 fő nem válaszolt (30. ábra).

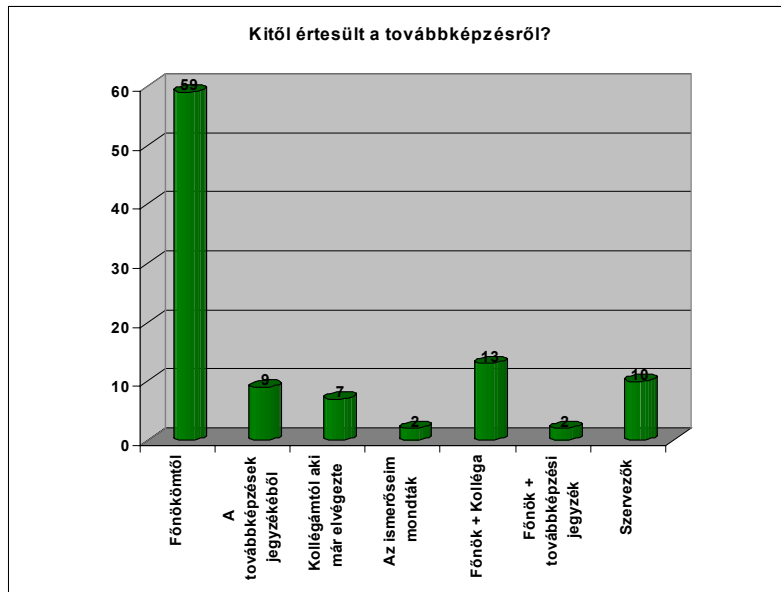
30. ábra

A megkérdezettek egyharmadának van a családjában erdőtulajdonos.

8. kérdés: Kitől értesült a továbbképzésről?

A 2001-2006 között megrendezésre került továbbképzések célcsoportjának eléréséhez többféle csatornát használtak a szervezők. Az utólagosan megkeresettek erre a kérdésre adott válaszainak alapján kimutatható, hogy a pedagógusok eléréséhez a munkahelyi közvetlen információs csatorna bizonyult a leghatásosabbnak (57,8%) (31. ábra).

A szabadidő eltöltésének egyik lehetséges színtere az erdő. Az egy hetes továbbképzés alatt a résztvevők intenzíven megtapasztalhatták az erdő hétköznapi emberre gyakorolt hatását.

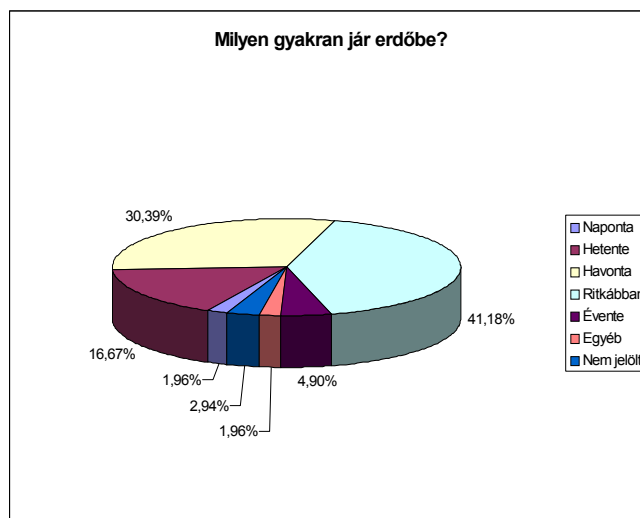

31. ábra

9. kérdés: „Milyen gyakran jár erdőbe?”

A kérdésben a válaszadók erdőlátogatásának gyakoriságát vizsgáltam.

A válaszok szerint a megkérdezettek közül 30,4% havonta, 41,2% ritkábban, 16,7% hetente jár erdőbe. Az egyéb kategóriába sorolt válaszok a „változó” megjelölést takarják. A kérdésre 3 fő nem válaszolt (32. ábra).

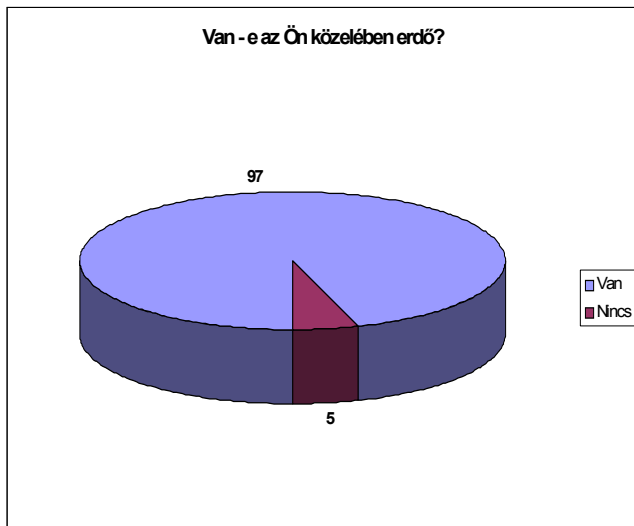
32. ábra

10. kérdés: Van-e a közelben erdő? Ha van milyen messze?

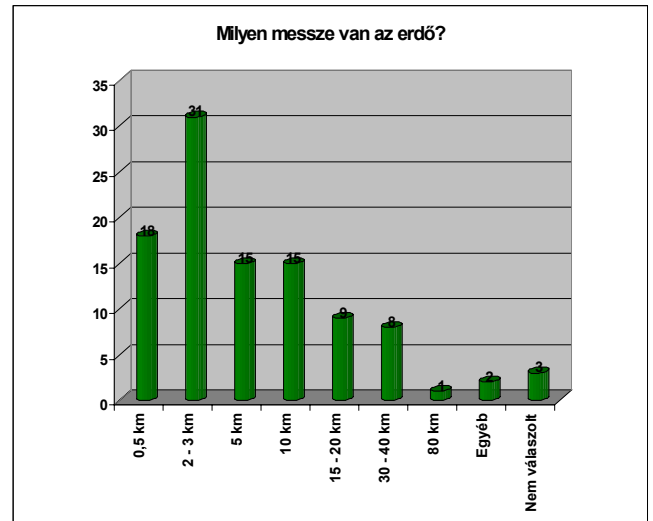
Az eredmények alapján látható, hogy az „igen” válaszok aránya kimagasló.

Az erdőlátogatás gyakorisága és az okok közötti összefüggések feltárásához érdemes az előző kérdésre kapott eredményeket és az erdő távolságra adott válaszokkal összevetni (33. és 34. ábra).

A kapott eredmények után nagy valószínűséggel megállapítható, hogy megkérdezetteknél erdőlátogatás gyakoriságát az erdő lakhelytől való távolsága is befolyásolhatja.

33. ábra

34. ábra

11. kérdés: Változott- e az Ön erdőhöz való viszonya a továbbképzés óta (hatására)?

A 11. kérdés a továbbképzés hatásának egyik mutatója. A könnyebb értékelhetőség miatt válaszlehetőségeket kínáltam a megkérdezetteknek, teret engedve az egyéni szabad vélemények, gondolatok megfogalmazásának is.

A kérdőívet kitöltőket a megadott válaszok rangsorolására kértem.

A rangsorolások összegzése után megállapítható, hogy a megkérdezettek első helyen, a legmagasabb százalékban, az erdő többfunkciós hasznának felfedezésével gazdagodtak (36,2%). Többen (23,5%) a „munkám során többet megyek az erdőbe” megállapítást sorolták első helyre. További magas százalékban (12,7%) jelent meg a válaszok között a „környezetemben élőknek is igyekszem átadni, amit tanultam” megállapítás (35. ábra).

Az első helyre sorolt „nem” válasz 1 főnél jelent meg. A válaszadó magyarázattal is szolgált:

„ A párom erdész, vannak barátaink is, így én nagyjából képbem voltam. ”

Az egyéb kategóriában első helyen található válaszok közül felmérésem szempontjából fontos a következő:

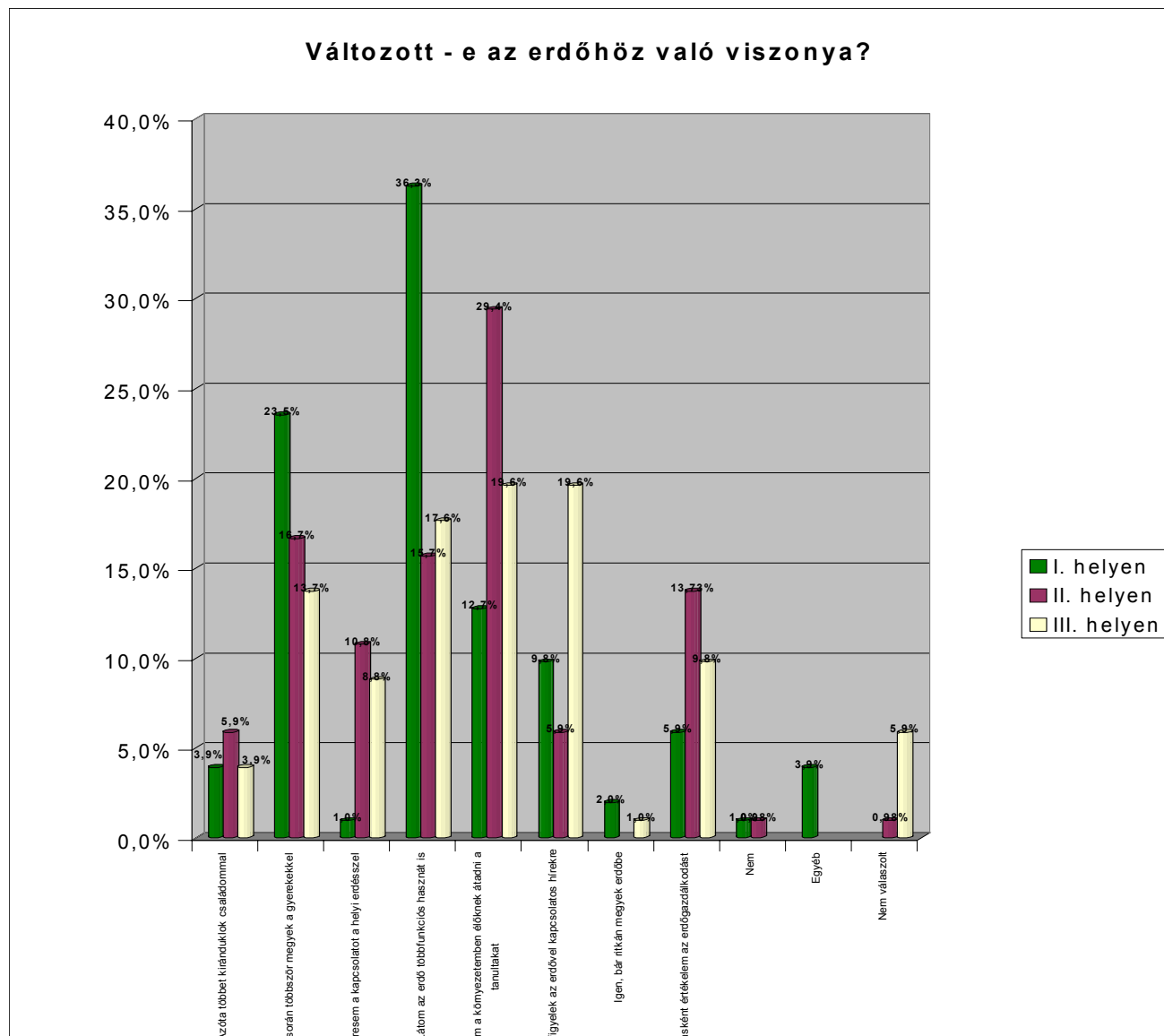
„ A gyermekem tanulmányaihoz is tudok érdekeséget, pluszt adni. ”

Második helyen (29,4%) a legtöbben az „Igyekszem környezetemnek is átadni, amit tanultam” válasszal értettek egyet. Másképpen látja az erdőt a megkérdezettek 15,7%-a, másképpen értékeli az erdőgazdálkodást 13,7%-nyian, és ugyanannyian többször mennek a munkájuk során a gyermekekkel az erdőbe (13,7%).

Harmadik helyre a válaszok alapján a legmagasabb jelöléssel, azonos százalékban (19,6%), az „Igyekszem környezetemnek is átadni, amit tanultam”, és a „Jobban figyelek az erdővel kapcsolatos hírekre” válaszok kerültek. Az erdő többfunkciós haszna (17,6%) és a „munkám során gyakrabban megyek erdőbe” (13,7%) kitélt is többen jelölték.

Érdekes ugyanakkor, hogy a megkérdezettek a családjukkal nem mennek többet kirándulni. Ez a válasz a rangsor első három helyén nagyon alacsony számban jelent csak meg.

A kérdésre adott válaszok értékelése után megállapítható és kimutatható, hogy a továbbképzés után a megkérdezettek erdőhöz való viszonya változott, az erdővel kapcsolatos szakmai ismereteik, látókörük kiszélesedett. A megkérdezettek közül sokan többször mennek a munkájuk során az erdőbe, mint azelőtt, a tanult ismereteket többen igyekeznek a környezetükben élőknek is átadni. A válaszok között a „nem” kategória megjelölése elenyésző volt.

35. ábra

A továbbképzés gyakorlati munka során történő felhasználhatóságát a 12. kérdés mutatta meg.

12. Mit használ fel a továbbképzésen megszerzett tudásból munkája során?

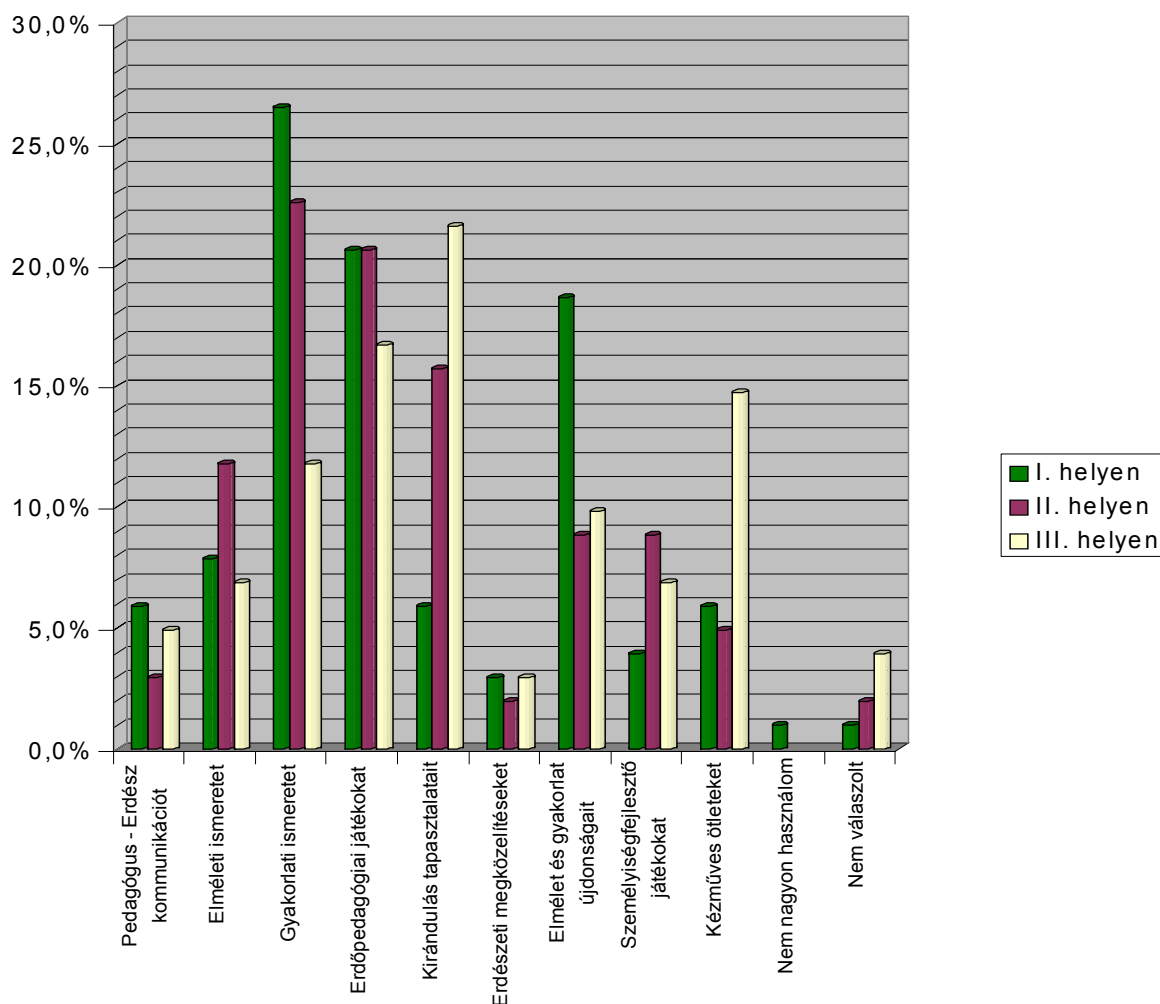
A megkérdezetteket ennél a kérdéssel is a megadott válaszok rangsorolására kértem, lehetőséget adva az egyéni szabad vélemények megfogalmazására is.

A válaszok összevetése és értékelése után megállapítható, hogy akik a képzésen részt vettek, a továbbképzés anyagából első helyen a gyakorlati ismereteket, az erdőpedagógiai játékokat, az elméleti és gyakorlati újdonságokat tudják felhasználni, beépíteni munkájukba.

A második helyre is a legtöbben ezeket a kategóriákat sorolták, ugyanakkor magasabb százalékban megjelent a szakmai kirándulás tapasztalatai és az elméleti ismeret, mint külön kategória is. A továbbképzés nyújtotta ismereteket 1 fő nem tudta használni.

A megkérdezettek harmadik helyen a legmagasabb számban a kirándulás tapasztalatait, az erdőpedagógiai játékokat és a kézműves foglalkozásokat említették (36. ábra).

Mit használ fel a továbbképzésen megszerzett tudásból munkája során?

36. ábra

A válaszok összegzése alapján kimutatható, hogy a pedagógusok elsősorban a gyakorlati, élmény alapú programok eredményeit kamatoztatják a gyakorlatban. Napi munkájukban a kirándulás tapasztalatait (szakmai ismeretek az erdőgazdálkodásról az erdőben, az erdész munkájának megismerése, fafeldolgozó üzem látogatása, erdészet, erdei iskolai látogatás - erdészeti szakemberek segítségével -, az erdőben játszott erdőpedagógiai játékokat (erdészpedagógus segítségével), az elméleti és gyakorlati ismeretek újdonságait (erdészeti és pedagógiai szakemberek segítségével), és a kézműves foglalkozások ötleteit (pedagógus segítségével), tapasztalatait, ismereteit használják fel. Az eredmények tükrében megállapítható, hogy a továbbképzés sikeres volt, a pedagógusoknak használható ismereteket adott napi munkájukhoz.

A továbbképzés összességében eredményesnek és sikeresnek mondható. Sikerét a résztvevők továbbképzéssel kapcsolatos elégedettsége, véleménye, a 13., 14. kérdésre adott válaszok támasztották alá.

13. kérdés: Ajánlaná-e a továbbképzést a kollégáinak? Ha igen, miért?

A megkérdezettek kivétel nélkül ajánlanák a továbbképzést kollégáiknak. Az egységesen megjelenő pozitív válaszok nagy valószínűséggel az elégedettségre is utalnak. Az igen válaszok indoklásához szabad kifejtési lehetőséget kínáltam.

Az indoklásokban az említések gyakorisága szerint a magas színvonalú szakmai és gyakorlati ismeretekhez való jutás (55), a megújulás, az újdonságok (45) valamint a szemléletmódváltás (48) szerepelt leggyakrabban. Többségük az emberek informátlansága miatt is indokoltnak tartják a továbbképzésen való a részvételt.

Ízelítő az indoklásból:

„Általában téves berögződések vannak az erdőgazdálkodással kapcsolatban, és az emberek egymásnak ezt adják tovább. Ez a továbbképzés a helyreigazítás miatt szükséges”

„Magam is sokat tanultam, amit be tudok építeni a tanítási órákba. Nagyszerű, erdő iránt elkötelezett, lelkes, nagy tudású embereket ismertem meg. Nagyon jól éreztem magam!”

„Sok új ismeretet szereztem, más szemmel nézem az erdőt.”

„Az elméleti előadások rávilágítanak olyan dolgokra, melyeket a hétköznapi ember nem biztos, hogy reálisan ítél meg az erdőgazdálkodással kapcsolatban.”

„Olyan ismereteket kaptam az erdőgazdálkodásról, fafeldolgozásról, amiről előtte nem sok ismeretem volt. Ezáltal más szemmel nézem a világot, és az óvodás gyermekeket is ennek megfelelően nevelem.”

„Mindenkinek szüksége lenne ezekre az ismeretekre, talán akkor jobban értékelnék a környezetünket.”

„A továbbképzés komplex módon közelítette meg az erdőt, az elmélet, gyakorlat, személyiségfejlesztés, jól szolgálta a téma sokoldalú megközelítését.”

14. kérdés: További észtervételei, megjegyzése a továbbképzéssel kapcsolatban

A visszacsatoló kérdőívben lehetőséget biztosítottam a megkérdezetteknek a továbbképzéssel kapcsolatos egyéb észtervételeik közlésére.

A megkérdezettek 95%-a élt a válaszadás lehetőségével. A megnyilatkozások a továbbképzésnek pozitív megerősítést adtak. A résztvevők véleményükben a továbbképzéssel kapcsolatos nagyfokú elégedettségüknek adtak hangot. A válaszadók gondolataiban a továbbképzéssel kapcsolatos érzelmi megérintettségük erőteljesen érzékelhető volt.

Néhány gondolat a sok közül:

„Nagyon jó oktató gárdát sikerült összeszedni! GRATULÁLOK!

Egyike volt az életem jó továbbképzéseinek, a már majdnem megszámlálhatatlanból!”

„Magas színvonalon szervezett továbbképzés. Minden részletre kiterjedt a szervezők figyelme. Nem „kötelesség”, hanem felüdülés volt az a hét!”

„Már 25 éve tanítok, és ez volt az egyetlen olyan továbbképzés, amire szívesen emlékszem vissza, mély nyomokat hagyott bennem!”

„Kár, hogy nincs folytatása! Folytatni kellene!”

„A képzés hihetetlen motivációs erővel hatott rám, további kutakodásra és önképzésre ösztönzött. Gratulálok a program kitalálójának, a szervezőknek.”

„Pedagógus pályafutásom egyik legértékesebb továbbképzésének tekintem, amelyben nagy érdem illeti Dr. Mészáros Károly professzor urat, akinek halála mélyen megrázott.”

4.4.10. Az eredmények összegzése - a továbbképzés megújítása

A továbbképzésre irányult vizsgálat eredményeinek tükrében megállapítható, hogy a 2001 és 2006 között megrendezésre került „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés a kitűzött célokat elérte és megvalósította. Az eredmények alapján bizonyítható, hogy a „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés a környezettudatos nevelés, az erdő, az erdőgazdálkodás helyes megítéléséért folytatott felvilágosítás erős láncszeme.

A továbbképzés a pedagógusokat az erdőről, az erdőgazdálkodásról megfelelő ismeretekhez juttatta, melynek eredményei, a résztvevőkre gyakorolt hatása vitathatatlan. A továbbképzés az új szakmai megközelítés, a hiányos és téves információk pótlásán, korrigálásán és a megfelelő kommunikáción túl maradandó élményt nyújtott a résztvevőknek, megérintette őket. Az erdőpedagógia és módszereinek megismerése, a személyiség- és kreativitást fejlesztő játékok alakították a pedagógusok személyiségét, módszer és eszköztárát. A továbbképzés legnagyobb érdeme, hogy szakmaiságával, hitelességével, elméleti és gyakorlati újdonságaival szemléletet formált. A megfelelő szemlélet a környezeti nevelés terén végzett oktató-nevelő munka alapja, melyhez az erdészeti szakemberek pedagógusok felé fordulása indokolt. A továbbképzésen mindez komplex módon történt.

Megállapítható volt, hogy az erdő természetes folyamatainak megértéséhez a közvetlen mindennapi tapasztalatszerzés mellett meg kellett mutatni az erdőgazdálkodás logikáját is, amelynek birtokában a megfigyelésekről (kivágott fák, erdőrészek látványa, papír felhasználása, karácsonyfa vásárlása stb.) a több szempontú vélemény kialakítással realisabb kép alakult ki, szemléletformálódás következett be.

A továbbképzésre irányuló vizsgálat eredményei igazolták, hogy a társadalom figyelmének erdő és erdőgazdálkodás felé fordulása mellett az erdőgazdálkodási szektor aktív tájékoztató tevékenységére van szükség, amelyhez keretet adnak az erdei iskolák és az erdészeti témájú, nem erdészeknek szóló továbbképzések, tanfolyamok.

A „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés kidolgozói és oktatói hitték és megvalósították az erdészeti szakemberek és a pedagógusok közötti eredményes szakmai kommunikációt. Segítették a pedagógusokat abban, hogy az összefüggéseket meglátva, saját életvitelükre is kihatóan tudják végezni oktató-nevelő munkájukat az iskolában.

Professzor Dr. Mészáros Károly és kollégái a továbbképzést szívügyüknek tekintették. Az eredmények igazolták a továbbképzés létjogosultságát. Alátámasztották, hogy a környezettudatos életvitel kialakulásához a „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés járható, megfelelő, eredményes és hatékony út.

A továbbképzés 5 évének eredményei, sikere indokolta, hogy az eltelt időszak tapasztalataira építve, de a kihívásoknak megfelelően a továbbképzés megújulva folytatódjék. A továbbképzésre irányuló vizsgálat eredményei alapján az elméleti, gyakorlati ismeretek témaköreit ismét rendszerbe foglaltam. A korábbi céloknak megfelelően, a tapasztalatokat, eredményeket beépítve az EVGI felkérésére 2007 elején a továbbképzést átdolgoztam. A továbbképzés tartalmi követelményeiben részletesen megfogalmaztam mindazon konkrét ismereteket, tudást, kompetenciákat, melyeket a résztvevőknek a környezettudatos neveléshez, az élethosszig tartó tanulás folyamatában meg kell megszereznie. Ezek a következők:

- A résztvevők szerezzenek tudást az erdő, mint környezeti elem komplexitásáról, a kölcsönhatásokról.
- A résztvevők ismereti szinten igazodjanak el az ember, a társadalom és az erdő viszonyának rendszerében.
- Ismerjék meg az erdőgazdálkodásban dolgozók tevékenységét, az erdészeti szakemberek szintetizáló, összehangoló szerepét az erdőben.
- Önállóan legyenek képesek tájékozódni az erdő sokrétű védelmi-, közösségi és gazdasági funkcióinak területén.

- Rendelkezzenek rendszerszemléletű ismeretekkel az erdészeti tevékenységek területén. Az erdőben folyó gazdálkodás, az ebben közreműködő szakemberek tevékenységének bemutatásával az erdő környezet- és természetvédelmi szerepének közvetítésére váljanak alkalmassá.
- Szerezzenek jártasságot az erdőpedagógiai módszerek és a kreativitást fejlesztő kézműves foglalkozások területén.

A továbbképzés célcsoportjait kiszélesítettem. Az eredményekből kiindulva lehetővé tettem, hogy az előzőekben megjelölt célcsoportokon túl a szociálpedagógus, szabadidő-szervező, szakoktató, gyakorlati oktató, az erdő iránt érdeklődő humán- és reálszakos pedagógusok, pedagógiai alaptanulmányokkal rendelkezők közül bárki elsajátíthassa az erdővel, mint komplex környezeti rendszerrel kapcsolatos, szemléletformáló új ismereteket. A cél a minél szélesebb résztvevői kör elérése annak érdekében, hogy megismerhessék a természeti és gazdasági összefüggéseket, hogy a reális, a folyamatok gazdasági kapcsolatait és hatását is megvilágító képet továbbbővíthassák munkájuk és a mindennapok során.

A tematika felépítésénél hármas tagolást tettem. Megfogalmaztam a főbb tematikai egységeket és a résztémákat. Meghatároztam az elmélet (35 óra) és gyakorlat (25 óra) arányát. A módszerek és a gyakorlati munkaformák illeszkedtek a kitűzött célok eléréséhez.

Tematikai egységek megnevezése:

1) Az erdő, mint komplex ökológiai egység (9 óra elmélet, 2 óra gyakorlat)

Résztémák:

- Erdővel kapcsolatos ismeretek
- Alapvető, a természettel, természeti erőforrásokkal, gazdálkodással kapcsolatos fogalmak ismertetése, értelmezése
- Természeti erőforrások és hasznosításuk
- Az erdő, mint megújuló természeti erőforrás
- Az erdőgazdálkodás és viszonya más gazdasági ágazatokhoz
- Környezetünk az erdő
- Az erdő fogalma, típusai
- Az erdő szerkezete, hazánk legjellemzőbb fafajai
- Az erdei ökoszisztéma és védelemre érdemes elemei, folyamatai
- Érdekességek az erdőről
- Állati és növényi rekordok, érdekességek ismertetése
- Látható, tapintható érdekességek megtapasztalása

2) Az ember és az erdő viszonya, az erdő sokrétű társadalmi haszna (14 óra elmélet, 9 óra gyakorlat)

Résztémák:

- Az ember és az erdő viszonya
- Az erdőhasználat történetei vonatkozásai, mit jelent ma az erdő az emberiségnek
- Az erdő sokszínűsége és funkciói, hiánya és annak következményei
- A természeti erőforrással való gazdálkodás sajátosságai
- A tudatos erdőgazdálkodás, struktúrája, ciklikussága, az erdészek szerepe, a korszerű mérési, nyilvántartási rendszerek
- Erdőtelepítések Magyarországon
- Az erdő és a vadgazdálkodás
- Erdei termékek (fő és mellékhaszonvételek)
- Az erdő sokrétű szolgáltatásai

- Az erdő hármaskörű funkciója (gazdasági, védelmi, közjóléti)
- Közérdekű erdőfenntartás
- Az erdő néhány közjóléti létesítményének bemutatása
- Megújuló természeti kincsünk: a fa
- A fa, mint környezetbarát nyersanyag, faipari termék bemutatása
- A fák „halála”, a fában megkövült ismeretek
- Faipari üzem látogatása

3) Az erdőhöz kapcsolódó természet- és társadalomtudományi ismeretek oktatásmódszertana – erdőpedagógia (12 óra elmélet, 14 óra gyakorlat)

Résztémák:

- Környezettudatos életvitel, erdőpedagógia
- Környezeti nevelés, életmódstratégia
- A környezeti nevelés rövid története, az erdei iskolák, mint a környezeti nevelés eszközei
- Erdei iskolák Magyarországon, erdészeti erdei iskolák
- Helyi erdei iskola megtekintése, sajátosságai és módszerei
- Csoportépítő tréningek
- Kreativitást fejlesztő kézműves foglalkozások
- A tanfolyamon szerzett ismeretek oktatásban történő alkalmazási lehetőségei, tantárgyi integráció
- Helyszíni foglalkozások megszervezésének technikái
- A szakmai kirándulásokon és a továbbképzés során szerzett információk feldolgozása, rendszerezése, elmélyítése.

A továbbképzésen az ember és az erdő viszonya történelmi távlatban áttekintve a társadalom erdővel kapcsolatos megváltozott jelenlegi igényei alapján kerül feltárássra. Részletes bemutatásra kerül az erdő sokrétű társadalmi és gazdasági haszna, amelyben az erdőgazdálkodás és az erdészeti dolgozók, mint ezeknek a funkcióknak a biztosítói szerepelnek. A környezettudatos magatartásra nevelés szempontjából megvitatásra kerül az erdő környezet- és természetvédelmi szerepe.

A személyiségfejlesztő játékok, a kreativitást fejlesztő foglalkozások, erdőpedagógia és módszerei segítségével a pedagógusok ismereteket szereznek az erdőről, jártasságra tesznek szert az erdővel kapcsolatos ismeretek, a megszerzett erdei tapasztalatok tantervi feldolgozására, a tantárgyi-integrációra.

A program lebonyolításához továbbra is az erdei környezetet, a bentlakásos formát jelöltem meg. Biztosítva ezzel, hogy a képzésben résztvevők saját élményen keresztül minél közelebb kerüljenek az erdőhöz. A szakmai kirándulások alatt közvetlen tapasztalatokat szerezhessenek az erdőről, az erdőben folyó, erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos tevékenységekről.

A továbbképzésen az értékelés, a résztvevők ismereteinek számonkérése az előző ciklushoz hasonlóan kérdőíves (ankét) módszerrel történik. A továbbképzés sikeres elvégzését igazoló tanúsítvány megszerzéséhez házi záró dolgozat elkészítése és határidőre történő beadása is kritérium. A tanúsítvány kiállításának további feltétele a foglalkozásokon való 90%-os részvétel is.

A továbbképzési program eredményeinek vizsgálatát 2-3 év elteltével ismét indokoltnak tartom.

A továbbképzés átdolgozása után az EVGI a továbbképzés alapítási hosszabbítási engedély kérelmet a Pedagógus-továbbképzési és Akkreditációs Központhoz 2007. év elején ismét benyújtotta. A sikeres akkreditációs eljárás után a megújult továbbképzés újabb 5 évre jogot kapott a megszervezésre.

5. Összegzés

A dolgozat a múlt értékeinek fonalán, az iskola környezeti nevelés útjainak bemutatásán keresztül a jelen, az erdő és az erdőgazdálkodás megítélését segítő, problémákra, és kihívásokra reagáló „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés környezeti nevelésben betöltött szerepét és hatékonyságát mutatta be és bizonyította.

Az eredmények értékeléséhez, a múlt feltárása, leíró elemzése szükségszerű volt. A környezeti nevelésben a pedagógus szerepének, az erdész-pedagógus kommunikációnak, a pedagógus szakmai megújulásra való törekvés kezdeteinek és útjának bemutatása a jelenhez vezető út alapköveit képezte. A kutatás bizonyította, hogy a múlt a jelennek, a jelen a jövőnek mutathat utat és irányt. A múlt értékei a jelen és a jövő tanulságai is egyben.

A historikus kutatás alapján bizonyítható volt, hogy – a XIX. század közepétől a XX. század közepéig – a környezeti nevelés különféle, hatékony útjai valósultak meg az iskolában. A pedagógusok ezeket a formákat nagy lelkesedéssel, tudatosan, a tantervnek megfelelően tervszerűen tervezték és alkalmazták. A pedagógusok munkájuk során a természettel kapcsolatos ismeretek átadását, a természetszeretetre és a természetvédelemre nevelést folyamatos munkával valósították meg. A pedagógusok természet iránti elkötelezettsége, problémaérzékenysége ezen időszak alatt jelentős, mely egyben az eredményes munka záloga is volt. Az adott időszak problémái, a mérhetetlen mértékű madárpusztítás, a Trianon után kialakult helyzet, az erdőterületek elcsatolása, az erdő értékeinek, hasznának tudatosítása a pedagógus és az erdész közötti összefogás, kommunikáció erősítését hívta elő az iskolában.

A pedagógusok és az erdészek a kommunikációban rejlő lehetőségeket felismerték, ezt a nevelésben a problémaérzékeltetés és a problémakezelés lehetséges módjaként ki is használták. Ezen lehetőségeknek és a gyakorlat érzékeltetése a forráskutatás során feltárt szép példákon keresztül volt kimutatható.

Ez alatt az időszak alatt alakultak ki a nevelők folyamatos szakmai megújulásra való törekvéseinek kezdetei is. Az önképzés és továbbképzés szükségességének hangsúlyozása is ekkor kezdődött el és vált egyre erőteljesebbé. Az útkeresést és a továbbképzést minisztériumi támogatások segítették.

A XX. század második felétől az óvodai, iskolai környezeti nevelés az adott időszak elvárásainak, változásainak megfelelően tovább folytatódott. Az irányvonalakat és azok megvalósulási kereteit továbbra is a jogi szabályozás adta meg. A környezeti nevelés, a környezettudatosságra nevelés kérdése, az óvoda, az iskola szerepe e téren tovább hangsúlyozódott.

Magyarországon az Európai Unió tagállammá válásra készülve, majd a taggá válást követően az erdő szerepe a fenntarthatóság, a fenntartható gazdálkodás jegyében még jobban felértékelődött.

Az erdészek a társadalom irányába erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos kutatásokat kezdeményeztek, melyek a társadalom e témával kapcsolatos információinak, véleményének, megítélésének megismerésére irányultak. Az eredmények azt mutatták, hogy a társadalom erdővel kapcsolatos információi, ismeretei hiányosak, sok esetben tévesek, korrigálásra szorulnak. Ezért az erdészek szorgalmazták és szorgalmazznak ma is minden ilyen irányú kutatást.

A pedagógus továbbképzések szerepe, a gyorsan változó világ, a környezeti kihívások, a környezettudatosság erősítése, a fenntarthatóságra nevelés, az élethosszig tartó tanulás jegyében egyre jobban előtérbe került. A pedagógusok meghatározó szerepet töltenek be a gyermekek, a jövő felnőtteinek nevelésében. A környezettel kapcsolatos problémák, kihívások kezeléséhez környezettudatos életvitelre, megfelelő szemléletmódra van szükség. A környezeti nevelés terén a pedagógus ismeret- és érték közvetítő, így a pedagógus továbbképzés szerepe is felértékelődött. Az erdészeti szakemberek megéreztek az iskolában, a pedagógusokban a

lehetséges és megfelelő kommunikációs és közvetítő partnert. Az erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos ismeretek és tevékenységük bemutatásához, megértéshez, az összefüggések megáttatásához nyitottak a pedagógusok felé. A pedagógus közvetítő szerepének felismeréseként, a szakmai megújulásuk érdekében erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos ismereteket nyújtó továbbképzést dolgoztak ki, és szerveztek meg számukra.

A 2001 és 2006 között 6 alkalommal megszervezett továbbképzés, a továbbképzésre irányuló vizsgálat eredményei alapján egyértelmű sikerként könyvelhető el. Az eredmények alapján kijelenthető, hogy a továbbképzés elérte a célját, a résztvevők az erdő és erdőgazdálkodással kapcsolatos ismeretei megújultak, körükben pozitív szemléletváltozás következett be. A pedagógusok megfelelő tudáshoz, élményhez jutottak, felismerték az erdészeti szakemberben a partnert, akinek az erdővel kapcsolatos kérdésekben töretlen bizalmat szavaztak. A pedagógusok a továbbképzés segítségével a környezettudatos nevelés terén, e témában kompetenssé válhattak az iskolában és saját környezetükben egyaránt. A továbbképzés 2007-ben az eredményeinek figyelembevételével, a kor kihívásainak megfelelően megújult, majd egy újabb akkreditációs eljárás után újabb 5 évre szerzett jogot a megszervezéshez.

A kutatás a „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés kapcsán igazolta, hogy az erdőgazdálkodási szektor aktív tájékoztató tevékenységére, a pedagógusok közvetítő szerepének erősítésére, az erdészeti témájú, nem erdészeknek szóló továbbképzések indítására szükség van, mely révén az erdőről és az erdőgazdálkodásról alkotott véleményben, a megítélésben pozitív eredmények érhetők el.

6. Tézisek

1. Kimutattam, hogy a múlt iskolai környezeti nevelési törekvéseinek útjai, a természetismeretre, a természetszeretetre és védelemre való nevelés formái – a Madarak és Fák Napja, a kirándulások, az iskolakert – eredményesek voltak, melyben az erdészek és a pedagógusok közötti kommunikáció a hitelesebb ismeretközvetítést biztosította.
2. Bizonyítottam, hogy a pedagógusok megújulási törekvései, a továbbképzések igénye már a XX. század elején megfogalmazódott, és jogi szabályozással is megerősítésre került.
A „Környezetünk az erdő” továbbképzéssel erősödnek a pedagógusok továbbképzési lehetőségei és a továbbképzési rendszer is.
3. Megállapítottam, hogy az erdő, mint a második legnagyobb művelési ág, illetve a többcélú erdőgazdálkodás jellemzőinek és sajátosságainak társadalmi ismerete jelenleg csekély. A különböző generációk tévképzetei nehezítik a természetközeli erdőgazdálkodással újratermelhető természetbarát fatermékek előállítását, és az erdőben megtermelt faanyag növekvő hasznosítását, az erdőtulajdonosok és az erdőgazdálkodók gazdasági stabilitását jelentő árbevételek realizálását.
4. Az európai tendenciákhoz kapcsolódva Magyarországon is kidolgozták a társadalom, az erdőkönyezet és a gazdálkodó erdész szempontjait összehangoló NES-NEP-et, amely rávilágít arra, hogy a sajátos helyzetet elfoglaló új megközelítésű ember-erdő viszony megváltoztathatja a kialakult konfliktusos szituációt. Ehhez kapcsolódva modellbe foglaltam az erdő és az erdőgazdálkodás társadalmi kommunikációs rendszerét, az erdészeti szakemberek és a pedagógusok összefogásának – a diákokat megcélzó erdészeti erdei iskola programon túl – a pedagógusokat érintő „Környezetünk az erdő” továbbképző programot.
5. Kimutattam azt a szemléletváltáshoz vezető cselekvési sort, amely a NAT-hoz készült tankönyvek elemzésével megállapított, *túlzó természetféltésből* származó, az erdészeti, erdőgazdálkodás *téves bemutatásával* már a fiataloknál *az erdőgazdálkodás hátrányos megítéléséhez* vezet. A tankönyvek *helytelen állításainak* szakértői csoport által történő *kiszűrésén és korrigálásán* túl a diákokhoz az erdészeti, erdőgazdálkodást reálisan bemutató környezettudatos magatartásra nevelő *oktatók szemléletformálása* révén, a pedagógusok (tovább-) *képzési rendszerébe való hiteles bekapcsolódással* lehet eljutni.
6. Megállapítottam, hogy a hiteles szakemberekkel biztosított intenzív kapcsolat és a saját megtapasztaláson keresztül érvényesülő attitűdformálás képes a médiából származó értesülések alapján kialakított negatív vélekedés megváltoztatására. Ezt nagymértékben segíti a „Környezetünk az erdő” program erdőhelyszíne, az erdészeti és faipari szakemberekkel való közvetlen kapcsolat.
A kérdőíves ellenőrzéssel bizonyítottam, hogy a továbbképzésnek sikerült a résztvevők 96%-át az erdészeti és szakembereinek megnyernie. A továbbképzés példát mutatott a pedagógus - erdész kommunikáció visszaállítására, megfelelő módjára.
7. Bebizonyítottam, hogy a „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés hatékonyan kezeli az erdőgazdálkodással kapcsolatos ismerethiányt, illetve ismerettorzulást, a speciális környezetben folytatott intenzív konzultációs módszere az élmények hatására kialakult érzelmi megérintéssel segítséget nyújt a tartós szemléletváltásban, az erdészekkel való kapcsolatkeresés - kapcsolattartás igényének elmélyítésében.

8. A kérdőíves ellenőrzés alapján megerősítem, hogy a továbbképzési program a célul tűzött ismeret- és szemléletváltozást a kollégaként kezelt hallgatókban elérte. A visszajelzések alapján egyértelműen megállapítottam, hogy a továbbképzés a résztvevők módszertani ismereteit, eszköztárát bővítette. A saját kreativitás megtapasztalása mellett hozzájárult a kézműves foglalkozások szervezéséhez, vezetéséhez is.

7. Javaslatok

Az iskolai környezeti nevelés utjainak történeti bemutatása ma hasznos és érdekes tanulságokkal szolgálhat a pedagógusok számára. A gyakorlatban dolgozó pedagógusok részére az ismeretek, a szemléletformálás érdekében előadássorozat tartására van szükség e témakörben. Az előadásokon a pedagógus megismerheti az iskolai környezeti nevelésért végzett munkáját, értékeit. A gyakorlati példák, az eredmények saját napi munkájának átgondolására, további ismeretszerzésre, útkeresésre ösztönözheti majd e terén. Az előadások a pedagógust az erdészeti szakemberekkel történő kapcsolatépítésre, vagy ha ez már megkezdődött annak további erősítésre sarkallhatják.

Az iskolákban erősíteni kell a saját élményeken, tapasztalatokon alapuló tanulás lehetőségeit és formáit. Az iskolák ma sokhelyütt küzdenek működtetési, finanszírozási problémákkal. A napi problémákkal való küszködés a divatos modern technikai eszközök beszerzését is sokszor ellehetetleníti. Úgy vélem, a hatékony környezeti nevelés nem is ezen múlik. Erősíteni kell az iskolában az anyagi forrásokat nem igénylő, természetben történő, saját megtapasztaláson nyugvó tanulás régi, de jól bevált útjait. A gyermekeknek több kirándulásra, iskolán kívüli tanulási forma biztosítására van szüksége. A számítógép világában rákattintani és kinyomtatni valamilyen ismeretanyagot egyszerű, de ezen ismeret beépülése és maradandósága a gyermek számára már nem egyértelműen biztosított. A saját élmény, az ideális helyszínek, a jól képzett és lelkes pedagógusok az ismeret hitelességét, maradandóságot segíthetik elő a gyermekeknél.

Ennek érdekében javaslom, hogy az óvodák, iskolák a hatékony környezeti nevelés, környezettudatos életvitelre nevelés érdekében szorosabb együttműködéssel erősítsék a kapcsolatot a helyi erdőgazdaságokkal, az általuk működtetett erdészeti erdei iskolák szakembereivel. A tanévhez, évszakokhoz, tananyaghoz igazodva rendszeresen szervezzenek együtt kirándulásokat, sétákat, rendezzenek faültetést, és a fákat gondozzák. Az erdészeti szakemberrel együtt ünnepeljék meg a Madarak és Fák Napját.

Az erdei iskolák, erdei óvodák megszervezéséhez a pályázatok kiírásának számát javasolt növelni. Több pályázati lehetőség biztosításával, a finanszírozás nehézségeinek megoldásával, enyhítésével ma is elérhetővé válhatna, hogy minél több iskola, óvoda vegye, vehesse igénybe ezeket a szolgáltatásokat.

A „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzést eredményessége alapján az ország minden régiójára célszerű lenne kiterjeszteni. A továbbképzés finanszírozását pályázati és egyéb források biztosításával lehetne folyamatosan megteremteni.

A 2001-2006 között megrendezett „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés a végzett és a gyakorlatban dolgozó pedagógusok köréből a középkorosztályt találta meg. Az erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos megfelelő informáltság ugyanakkor a fiatalabb korosztályok érdeke is. A továbbképzés ismereteinek átadására a pedagógus-jelölteket is meg kell célozni.

1996-tól NAT ember és természet műveltségi területhez kapcsolódva a környezeti nevelés komplexnek tekintve a Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Karán Kovátsné dr. Németh Mária a pedagógia tanszék tanszékvezetője az általa kidolgozott erdőpedagógia projekttel az erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos ismeretek átadását a tanító-jelöltek körében már megkezdte. A Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karán az óvodapedagógus és szociálpedagógus hallgatókat is meg kell célozni. A „Környezetünk az erdő továbbképzés” a Pedagógiai Kar képzési rendszerébe történő beépítésével, az Erdőmérnöki és a Pedagógiai Kar oktatóinak, az Erdészeti Múzeum és a Kisalföldi Erdőgazdasági Rt. szakembereinek közreműködésével specializáció formájában válhatna megvalósíthatóvá.

Köszönetnyilvánítás

Köszönetemet fejezem ki és egyben dolgozatomat a Nyugat-magyarországi Egyetem Erdőmérnöki Kar Roth Gyula Erdészeti és Vadgazdálkodási Tudományok Doktori Iskola Erdővagyon-gazdálkodás E3 doktori program vezetőjének, témavezetőmnek Professor Dr. Mészáros Károly egyetemi tanárnak ajánlom. Köszönöm, hogy ötleteivel, javaslataival mindvégig segítette, támogatta munkámat. Segítségével megvalósulhatott, hogy a figyelem a továbbképzéssel a pedagógus- erdész összefogás és kommunikáció felé fordult.

Köszönöm az Erdővagyon-gazdálkodás Intézetnek, Dr. Stark Magdolna egyetemi docens asszonynak, témavezetőmnek, valamint Schiberna Endre PhD. tudományos munkatársnak a dolgozat elkészítéséhez nyújtott támogató segítségét.

Köszönöm a Nyugat-Magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar könyvtári dolgozóinak, és a Soproni Levéltár munkatársainak, hogy a téma feldolgozásához a forráskutatást lehetővé tették a számomra.

Végül, de nem utolsó sorban köszönettel tartozom családomnak, hogy munkám elkészítése alatt türelemmel és szeretettel vettek körül és biztosították számomra a feltételeket ahhoz, hogy a dolgozatom elkészülhessen.

Kivonat

Az 1990-es években kezdődő kutatások az átlagemberek gondolkodás- és szemléletmódjában megjelenő az erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos tévképzetek jelenlétét igazolják. Az informátlanság, a téves információk, a kedvezőtlen megítélés korrigálása érdekében az erdőgazdálkodók oldaláról kezdeményezett, a társadalom felé történő pozitív kommunikálásra van szükség, mely kiemelt és hangsúlyos feladat.

A problémakezeléshez, a lehetséges partnerek és kommunikációs csatornák között az erdészek az iskolában, a pedagógusokban felismerik az ideális közvetítőpartnert és nyitnak feléjük. A pedagógus fontos szerepet tölt be a felnövekvő generáció nevelésében. A gyermek óvodába, iskolába lépésével a környezettudatos életvitel, a megfelelő ismeretek és szemléletmód kialakulásában a család mellett jelentős feladat jut a pedagógusnak. A feladat nem egyszerű. Megoldásához a pedagógusnak a változásokkal, kihívásokkal teli világunkban szakmai megújulásra, továbbképzésekre van szüksége. A kialakult helyzetre reagálva 2001-ben ismeretközvetítő, szemléletformáló és szakmai összefogást erősítő szándékkal az (Erdővagyongazdálkodás) EVGI kidolgozta a pedagógusoknak szánt „Környezetünk az erdő” című 60 órás továbbképzését, mely 2001 és 2006 között 6 alkalommal 5 helyszínen került megrendezésre.

A kutatás a pedagógus továbbképzés környezeti nevelésben betöltött helyét, szerepét és hatékonyságát vizsgálja. A disszertáció primer és szekunder kutatáson alapszik. A szekunder kutatás a jelen gyökereinek bemutatásához történetiségében tárja fel az erdőgazdálkodás változásait, az iskolai környezeti nevelés különféle útjait, az erdész-pedagógus közötti kommunikáció kezdeteit, a pedagógusok szakmai megújulásért, a továbbképzésért tett törekvéseit. A kutatás az 1990-es évek környezeti nevelésre, a pedagógus továbbképzésre vonatkozó jogi háttereket sorolja, a kapcsolódási pontokat elemzi.

A szerző primer kutatásként vizsgálja a „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés környezeti nevelésben betöltött szerepét és hatékonyságát. Feltárja a pedagógusok erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos előzetes ismereteit, rámutat a hiányokra, a téves információkra. A kutatás felmérések révén mutatja be, hogy a megfelelő szakmai ismeretek, élmények a résztvevők körében milyen eredményekhez vezettek. A kimutatható eredmények biztatóak voltak. A továbbképzés a kitűzött célokat elérte, megalapozta a résztvevők körében a hatékony óvodai, iskolai és a hétköznapi életben betöltendő közvetítő szerep feltételeit. A továbbképzés hatására a pedagógusok témával kapcsolatos ismeretei bővültek, szemléletmódjuk megváltozott, mely az erdész és az erdőgazdálkodás pozitív megítéléséhez vezetett. A dolgozat rámutat arra, hogy a tények ismerete, az erdőről, az erdőgazdálkodásról kialakított kép összefüggéseiben a pedagógusok erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos véleményalkotásában egyértelműen pozitív szerepet játszott a közvetlen tapasztalatszerzés. A továbbképzés a résztvevők körében segítette az ismeretszerzést, az észlelési folyamatot, bővítette a pedagógusok módszer-és eszköztárat. Az összetett valóság mögött láthatóvá tette a rendszert, megértették az erdőgazdálkodás működését, logikáját. A szerző hatékonyságra irányuló újbóli megkeresésének eredményei alátámasztják, hogy a továbbképzés elméleti és gyakorlati ismeretei a pedagógusok napi munkájába beépíthetők, melyek a saját mindennapi környezetben is jól használhatóak. A kutatás alapján megállapítható, a továbbképzés vizsgálati eredményei bizonyítják, hogy a „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés megtalálta helyét a környezettudatos nevelés rendszerében. A továbbképzés 2007. év elején a vizsgálat eredményei figyelembe vételével, és a folyamatos megújulás igényével, annak érdekében átdolgozásra került, a sikeres akkreditációs eljárás után újabb 5 évre jogot szerzett a megszervezésre. A történeti feltáró kutatás és vizsgálat eredményeinek alapján bizonyítható, hogy a továbbképzés a környezettudatos nevelésért, az erdőtudatos szemléletmód kialakításáért, az erdő, az erdőgazdálkodás helyes megítéléséért folytatott küzdelem, erős láncszeme, melyet az erdész-pedagógus kommunikáció és összefogás fémjelez.

Summary

Researches beginning in the 1990s justify the presence of misconceptions of man in the street regarding the way of thinking and attitude to forest and forestry. In order to rectify lack of information, unfavourable judgement and erroneous information, from the side of silviculture, proper communication is needed towards society, which is an emphasized task.

Foresters, among prospective partners, communication channels, schools and teachers realize the ideal intermediaries and get in touch with them. Teachers play an important role in bringing up future generations. In addition to families, also teachers have a significant part in the creation of a proper knowledge, attitude, and a way of life with awareness towards our environment as our children get to kindergarten and elementary school. This task is not simple. To solve this problem, in our time, full of changes and challenges, teachers need renewal and constant training.

As a response to the given situation, 'EVGI', the Institute of Forest Assets Management, elaborated an informative and demonstrative 60-hour training program for teachers titled „Forests as our environment”. This training, with the aim of strengthening the cooperation of professionals, was held 6 times at 5 different locations between 2001 and 2006.

The research examines the place, role and effectiveness of teachers' training regarding our environment. The present dissertation is based on primary and secondary investigation.

In order to present the roots of the given situation, the secondary investigation introduces changes in forestry, the different ways of education regarding our environment, the beginning of communication between foresters and teachers, legal background concerning further training of teachers and other aspects attached to this field.

As primary investigation, the training program titled „Forests as our environment” is analyzed regarding its role and effectiveness in education. The primary investigation explores the preliminary knowledge of teachers regarding forests and forestry, points out gaps and mistaken information. It presents the results of acquired experiences and proper professional knowledge among participants. The findings are encouraging. The training achieved its purpose and among participants it has established the conditions of becoming effective intermediaries in the everyday life of kindergartens and schools. As a result of the training, the knowledge of teachers has widened, their attitude to forest and forestry has changed and they acquired a positive approach. This dissertation has pointed out the favourable impact of the training on teachers regarding their widened knowledge on the subject and the positive change of their approach concerning forests and forestry. First hand experience has an unambiguously positive role. The training has contributed to their enhanced methods and means to acquire more information and hand down their knowledge about our environment to the future generation. Beyond the sophisticated surface, teachers have understood the system, functioning and logic of forestry. Their further inquiries about effectiveness have proved that the theoretical and practical knowledge acquired during the training can be integrated into their everyday work and can be utilized in their own environment. On the basis of researches and the training results it can be stated that teachers' training „Forests as our environment” has found its place in education regarding our environment. Taking into consideration the results of the beginning of 2007, the training has been revised in a competence based way, with the demand of constant renewal. After a successful accreditation process, the training has gained rights for further 5 years to be organized.

On the basis of the historic exploration research and the results of the investigation it has been proven that this training is a significant means to create more awareness regarding our forests, forestry and environment in the fields of education, and is characterized by communication and cooperation between teachers and foresters.

Irodalomjegyzék

Felhasznált irodalom

- A 11/1994 (VI.8) MKM rendelet* a nevelési-oktatási intézmények működéséről, az 1/1998/VII.24./ OM rendelettel módosítva. In: *Jogtár Plusz* 2007. január 31. Complex Wolters Kluwer csoport
- A 132/2003. (XII. 11.) OGY határozat* a 2003-2008. közötti időszakra szóló Nemzeti Környezetvédelmi Programról, Melléklet a 132/2003. (XII. 11.) OGY határozathoz. In: *Jogtár Plusz* 2007. január 31. Complex Wolters Kluwer csoport
- Az 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről* (2007): In: *Jogtár Plusz* 2007.január 31. Complex Wolters Kluwer csoport
- A 28/2000. (IX.21.) OM rendelet* a kerettantervek kiadásáról és alkalmazásáról és a 4/ 2001. (I.26) OM rendelet. In: *Jogtár Plusz* 2007. január 31. Complex Wolters Kluwer csoport
- AESZ (2004)*: Hazánk erdővagyona-áttekintés és összefoglaló. <http://www.aesz.hu>
- Alexy K. (1909)*: A tanító az állatvédelemért. In: *Néptanítók Lapja*, XLII. évfolyam 48. szám, Budapest, 1909. december 2. Kiadja a Vallás- és Közoktatásügyi M. Kir. Ministerium Kiadóhivatal: Magy. Kir. Egyetemi Nyomda, I. ker., Iskola-tér 3.
- Békefi I. (2002)*: Az erdei iskola szerepe a hazai oktató-nevelő munkában. In: *Az erdei iskola hasznos könyve* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- Cserné Aderman G. (1999)*: A tanulás- és kutatómódszertan alapjai. JPTE FEEFI Pécs.
- Csóka P. - Somogyi Z. (2000)*: A tartamos (fenntartható) erdőgazdálkodás. Európai követelményei és indikátorai. In: *Páneurópai kezdeményezés az erdők védelmére*. Magyar Tudományos Akadémia Agrártudományok Osztálya. Erdészeti Bizottsága, Budapest 2000.
- Czippán K. (2002)*: Fenntartható fejlődés, környezeti nevelés, erdei iskola. In: *Az erdei iskola hasznos könyve* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- Dobó I. (2007)*: Erdő és társadalom. In: *Erdők a közjóért*. Az Országos Erdészeti Egyesület, Erdők a Közjóért Szakosztály 40 éves jubileumi kiadványa. Országos Erdészeti Egyesület, Budapest
- D&T (1996)*: Marketingprogram az erdőgazdálkodás és a fából készült termékek társadalmi megítélésének jobbítására. D&T Piackutató és Marketing Tanácsadó Iroda Vác.
- Egan, G. - Stark M. - Phillips, H. (1998)*: PR Stratégia az ÁPV Rt. erdészeti portfólió számára. Zárójelentés- 1998. december 5. Projekt szám: HU9506 01.01-005.
- Előterjesztés Magyarország Nemzeti Erdőprogramjáról (2003)*: Nemzeti Erdőprogram Programiroda, NYME Erdővagyon-gazdálkodási Intézet.
- Az első erdei iskola Magyarországon (1908)*: In: *Néptanítók Lapja* XLI. évf. 35. szám. Budapest, 1908. augusztus 27. kiadja: A Vallás-és Közoktatásügyi M. Kir. Minisztérium. Kiadóhivatal. Magy. Kir. Egyetemi Nyomda, I. ker., Iskolatér 3.
- Emericzy Géza (1871)*: Tavasz és az iskola. In: *Néptanítók lapja*, Heti közlöny a magyarországi kisdudóvodák, elemi és felső-népiskolák számára. Kiadja a Vallás- és Közoktatásügyi M. K. Minisztérium. Szerkesztette Mayer Miksa. Nyomtatott a M. Kir. Egyetemi Nyomdában Buda-Pest, IV. évfolyam. 15. szám, 1871. április 13. 226.o.
- Erdői füzetek (1999)*: Dél-alföldi Erdészeti Részvénytársaság, Schneider Nyomda, Gyula.

- Az erdei iskola hasznos könyve (2002)*: Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Erdei, kerti iskolák Pécssett (1912)*: In: XLV. évfolyam 18. szám, Budapest, 1912. május 2. Kiadja a Vallás- és Közoktatásügyi M. Kir. Minisztérium. *Kiadóhivatal*: IV., Egyetem – utca 4, Franklin - Társulat
- Az erdőn (1891)*: In: Néptanítók Lapja. Közlöny a magyarországi népoktatási intézetek számára. XXIV. évfolyam 76. szám Budapest, 1891 szept.23. Kiadja a Vallás-és Közoktatásügyi Magy. Kir. Ministerium
- Erdők a közjóért (2007)*: Az Országos Erdészeti Egyesület, Erdők a közjóért szakosztály, 40 éves jubileum kiadványa. Országos Erdészeti Egyesület, Budapest.
- EVGI (2002)*: Nemzeti Erdőstratégia és Erdőprogram. Társadalmi és információs vitaanyag (Fehér Könyv), EVGI, Sopron.
- EVGI (2003)*: Az ÁPV Rt. új erdészeti stratégiáját megalapozó tanulmány. Kutatási zárójelentés. CMS Kft - NYME EVGI - ERTI
- FAGOSZ (1996)*: Marketing program az erdőgazdálkodás és a fából készült termékek társadalmi megítélésének jobbítására Az Erdő Szövetség az erdőért, a jövőért.
- FAGOSZ (2007)*: *Erdő-kutatás – az erdő, amit szeretünk, de nem ismerünk (2007)*: Fatáj
- Fazekas Sándor (1897)*: Az emlékfák ültetése. In: Néptanítók Lapja, XXX. évfolyam 15. szám, Budapest, 1897. április 15. Kiadja a Vallás- és Közoktatásügyi M. Kir. Ministerium. *Kiadóhivatal*: Magy. Kir. Egyetemi Nyomda, I. ker., Iskola-tér 3
- Fejes Erzsébet- Kanczler Gyuláné (2003)*: A természet ünnepei. Kincs Könyvkiadó Szombathely, második változatlan utánnomás.
- Fodor Árpád (1941)*: Madarak és Fák Napja. In: Néptanítók Lapja Hetvennegyedik évf. 6. szám. Budapest, 1941. március 15. Szerkeszti és kiadja a Vallás-és Közoktatásügyi Magyar Minisztérium. *Kiadóhivatal*: Kir. Magy. Egyetemi Nyomda, Budapest, VIII., Múzeumkörút 6. Gólyavár
- Fodor Árpád (1943)*: XX. jelentés iskoláink állatvédelméről. In: Magyar Cserkész. Magyar Cserkészmozgalom Hivatalos Lapja . XXIV. évf. 16. szám, 1943. május 1. Nyomdai Müintézet és Kiadóvállalat, Bp., VII. Dohány utca 12.
- Gyulai Aladár (1933)*: A szabadlevegős iskolák jelene és jövője. In: Néptanítók Lapja és Népművelési tájékoztató 66. évfolyam 16. szám, Budapest, 1933. augusztus 15. *Kiadóhivatal*: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda Budapest VIII. ker. Múzeum-körút 6.
- Hírek. Adatok a tuberkolózis-statisztikához Magyarországon (1912)*: Kisdednevelés. Szülők, Kisdednevelők és a Nevelésügy Barátai Számára Kiadja: „ A Kisdednevelők Országos Egyesülete” Felelős szerkesztő: Lőrincsy György XLI. évf. 141-142.o. Budapest, az Atheneum Irodalmi és Nyomdai R.-társulat Nyomása.
- Kerékgyártó Ede (1872)*: A fák és az ember. In: Néptanítók lapja, Heti közlöny a magyarországi kisdedóvodák, elemi és felső-népiskolák számára. Kiadja a Vallás- és Közoktatásügyi M.K. Minisztérium. Szerkesztette Mayer Miksa. Nyomtatott a M. Kir. Egyetemi Nyomdában Buda-Pest, V. évfolyam. 27. szám 1872. július 4., 456.-457.o.
- Lehoczky J. (2002)*: A környezeti nevelés céljainak, módszereinek alakulása. In: Az erdei iskola hasznos könyve Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- A m. kir. vallás- és közoktatási miniszter 1924. évi 41.016/VIII.a. számú rendelete az erdőégések megakadályozása érdekében szükséges óvórendszabályok ügyében (1924)*: Hivatalos rész, Rendeletek. In: Néptanítók Lapja, Ötvenhetedik évfolyam 21-22. szám, Budapest, 1924. június 15. Szerkeszti és kiadja a Vallás-és Közoktatásügyi Magyar

- Minisztérium. *Kiadóhivatal*: M.Tud. Társ. Sajtóvállalata Rt., Budapest VIII. Múzeumkörút 6.
- A m. kir. Vallás- és közoktatási miniszternek 73,236/1932. VII. sz. alatt kelt rendelete* az iskolai fásításokhoz és erdősítésekhez szükséges csemeték és suhángok kiszolgáltatása tárgyában. Hivatalos rész. In: Néptanítók Lapja és Népművelési tájékoztató. 65. évfolyam 20. szám, Budapest, 1932. október 15. Szerkeszti és kiadja a Vallás-és Közoktatásügyi Magyar Minisztérium. *Kiadóhivatal*: Kir. Magy. Egyetemi Nyomda Budapest VIII., Múzeumkörút 6.
- Hüll C. (1905):* Továbbképző tanfolyamok. Kisdednevelés. Szülők és a nevelésügy barátai számára. Kiadja „A Kisdednevelők Országos Egyesülete” Felelős szerkesztő Stepanko Albert XXXIV. Évf. 1905. 432-436. o. Budapest, 1905. Dózsa Kálmán és neje könyvnyomdája
- Kelényi F. (1963):* A magyarországi kisdedvők továbbképzésének kezdetei. Magyarországi Óvónőképző Intézetek Tudományos Közleményei 1.
- Király J. (1958):* Megemlékezések Dr. Manninger Vilmos (1877-1945). In: Soproni Szemle XII. évf. 1958. 2. szám
- Kocsis M. (1998):* Természet. In: Kovátsné Németh Mária (szerk.1998): Erdőpedagógia. Tanulmánykötet, Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola, Győr.
- Könyvesház. Az O.Á. V. E. Gyermeknaptára (1908):* In: Néptanítók Lapja, XLI. évfolyam 38. szám, Budapest, 1908.szeptember 17. Kiadja a Vallás- és Közoktatásügyi M. Kir. Ministerium. *Kiadóhivatal*: Magy. Kir. Egyetemi Nyomda, I. ker., Iskola-tér 3
- Kovács Zs. (2000):* A fatermékek versenyképessége Európában. In: Mátyás Cs. (szerk) Páneurópai kezdeményezés az erdők védelmére. Budapest.
- Kovátsné Németh M. (1998):* Környezeti nevelés –Életmód. In: Kovátsné Németh M. (szerk.): Erdőpedagógia Tanulmánykötet. Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola, Győr 1998.
- Lengyel A. – Mészáros K. (2002):* Nemzeti erdőstratégia és erdőprogram. In: X. Erdészeti Szakmai Konferencia a WOOD TECH Erdészeti és Faipari Szakvásár keretében. NYME-EMK. Sopron, 26-34. o.
- Madarak és fák napja (1906):* In: Erdészeti Lapok. Az Országos Erdészeti Egyesület Közlönye. XLV. évf. V. füzet, 1906. május hónap. Kiadja: az Országos Erdészeti Egyesület. Szerkeszti: Bund Károly. *Kiadóhivatal*: Budapesten, Lipótváros Alkotmányutca 6. sz., II. em.
- Madárné Gyurján I. (szerk.) (2001):* Madarak és fák napja. Környezetvédelem a századfordulón. Készült az OPKM nyomdájában. Munkaszám 49-2001.
- Magyarné Sztankovics I. (1999):* Neveléstörténet. Comenius Bt., Pécs.
- Máday I. (1907):* Az állatvédelem az iskolában. In: Néptanítók Lapja. XL. évfolyam 2.-3. szám, Budapest, 1907. január 10-17. Kiadja a Vallás- és Közoktatásügyi M. Kir. Ministerium, *Kiadóhivatal*: Magy. Kir. Egyetemi Nyomda, I. ker., Iskola-tér 3.
- Mészáros I. (1996):* A magyar nevelés és iskolatörténet kronológiája 996-1996. Nemzeti tankönyvkiadó, Budapest 1996.
- Mészáros K. (1998):* Hazánk erdőszeti stratégiájának néhány alapvető kérdése. Soproni Egyetem, Erdőmérnöki Kar Erdővagyon-gazdálkodási Intézet.
- Mészáros K. (2003):* *Az erdőszeti politika fogalmának fejlődése.* Kézirat. NYME EMK Sopron.
- Mészáros K. (2004a):* Az erdőgazdálkodás közönségkapcsolatai. Kommunikációs stratégiák az erdőgazdálkodásban. Kézirat. EVGI, Sopron

- Mészáros K. (2004b):* Kihívások az állami erdőgazdálkodás felé, a társadalom erdővel szembeni elvárásai, fő konfliktusok. Kézirat. Jegyzetpótló oktatási segédlet. EVGI, Sopron
- Nádai M. (2005):* Erdei ünnepek és hétköznapi gyerekekkel. Flaccus Kiadó, Budapest.
- Nemzeti Alaptanterv.* Művelődési és Közoktatási Minisztérium (1995): Kiadja a Művelődési és Közoktatási Minisztérium megbízásából a Korona Kiadó, Debrecen.
- Népoktatásunk az 1896/97-iki iskolai évben (1898):* In: Néptanítók Lapja XXXI. évfolyam 10. szám, Budapest, 1898. március 10. Kiadja a Vallás- és Közoktatásügyi M. Kir. Ministerium. *Kiadóhivatal:* Magy. Kir. Egyetemi Nyomda, I. ker., Iskola-tér 3
- Madarak és Fák Napja (1911):* In: Néptanítók Lapja, XLIV. évfolyam 10. szám, Budapest, 1911. május 15. Kiadja a Vallás- és Közoktatásügyi M. Kir. Ministerium *Kiadóhivatal:* Magy. Kir. Egyetemi Nyomda, I. ker., Iskola-tér 3.
- Máday I. (1913):* Természetvédelem az iskolában. In: Néptanítók Lapja, XLVI. évfolyam 14. szám, Budapest, 1913. április 3. Szerkeszti és kiadja a Vallás- és Közoktatásügyi M. Kir. Minisztérium. *Kiadóhivatal:* IV., Egyetem – utca 4, Franklin - Társulat
- Megalakult a Szabadlevegős Iskolák Barátainak Egyesülete (1931):* In: Néptanítók Lapja és Népművelési tájékoztató. 64. évfolyam 5. szám, Budapest, 1931. március. 1. Szerkeszti és kiadja a Vallás-és Közoktatásügyi Magyar Minisztérium. *Kiadóhivatal:* Kir. Magy. Egyetemi Nyomda Budapest VIII., Múzeumkörút 6.
- OEE (2002):* Erdészeti erdei iskolák
- Ormos B.(2002):* Megalakul az OEE Erdészeti Erdei Iskolák Szakosztálya. In.: Erdészeti erdei iskolák, Országos Erdészeti Egyesület
- Oroszi S. (1998):* Erdészet. Folio Kft, Budapest.
- Az Országos Állatvédő Egyesület (1908):* In: Néptanítók Lapja, XLI. évfolyam 24. szám, Budapest, 1908. június 11. Kiadja a Vallás- és Közoktatásügyi M. Kir. Ministerium; *Kiadóhivatal:* Magy. Kir. Egyetemi Nyomda, I. ker., Iskola-tér 3.
- Az Országos Állatvédő Egyesület kérelme a madarak és fák napja tárgyában.* In: Néptanítók Lapja, Ötvenharmadik évfolyam 13-14. szám. Szerkeszti és kiadja az M. Vallás-és Közoktatásügyi Minisztérium. *Kiadóhivatal:* Franklin - Társulat Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda, IV., Egyetem-utcza 4. Budapest, 1920. április 1.
- Óvodai Nevelés Programja (1989):* II. átdolgozott kiadás. Országos Pedagógiai Intézet.
- Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja.* Kiadja a Művelődési és Közoktatási Minisztérium megbízásából SEMIC Interprint Nyomda és Kiadói Kft. SEMIC Interprint Nyomda Budapest, 1996.
- Pálffy Gy-né (1979):* A természetismeret tantervelőkészítő, tantárgypedagógiai kutatás 10 éves tapasztalataiból. In: Tantárgyi és Tantárgypedagógiai Kutatások Baja, 1979. II. Kecskeméti Sokszorosító Üzem 1981.
- Peres S. (1901):* Az 1891. évi XV. T.-c. In: Kisdednevelés. Szülők és a nevelésügy barátai számára. Kiadja „A Kisdednevelők Országos Egyesülete”. Szerkesztette Peres Sándor XXX. Évf. 8. sz.1901. április 15. Budapest, Dózsa Kálmán és neje könyvnyomdája
- Solymos R. (2001):* A természetközeli erdő és a természetközeli erdőgazdálkodás helye és szerepe Magyarország erdőstratégiájában. Kézirat, Szentendre
- Solymos R. (2003a):* A föld, Európa és Magyarország erdei. – In: Stark M. (szerk.): Környezetünk az erdő – tematikus anyagok. Erdővagyon-gazdálkodási Intézet, Sopron.

- Solyos R. (2003b):* Erdő és egészség. – In: Stark M. (szerk.): Környezetünk az erdő – tematikus anyagok. Erdővagyon-gazdálkodási Intézet, Sopron.
- Soproni Magyar Királyi Állami Polgári Leányiskola Értesítői (1923-1944).* Sopron, Rábaközi Nyomda és Lapkiadó -Vállalat (Soproni Levéltár T8 / 4265)
- Soproni rom. kath. belvárosi elemi fiú iskola és a Szt. Mihályról címzett rom. kath. elemi- fiú és leányiskola értesítői 1905-1906, 1906-1907.* Győr –Moson -Sopron Megye Soproni Levéltára
- Soproni rom. kath. elemi fiúiskolák értesítői 1907-1918, 1926-1944.* Győr –Moson -Sopron Megye Soproni Levéltára
- Sopron vármegye Hivatalos Lapja 1911. XI. Évfolyam.* Kiadja Sopron vármegye törvényhatósága. Sopron, Petőfi nyomda részvénytársaság 1911.
- Stark M. (2002):* Az erdőgazdálkodás konfliktusai. – In: X. Wood Tech Erdészeti Szakmai Konferencia. NYME-EMK. Sopron. p. 173-182.
- Stark M. – Lett B. (2006):* Magyarország erdőgazdálkodása. – In: Fával építkezni. Pro:Holz Burgenland és Wirtschaftskammer Burgenland.: 2-5
- Stark M. – Lett B. – Héjj B. – Somkuti E. – Várhelyi I. – Siberna E. – Szentesi Z. – Horváth S. – Gál J. (2000):* Az erdő és az erdőgazdálkodás NAT tankönyveiben való megjelenítésének értékelése. Kutatási zárójelentés. EVGI, Sopron
- Szabó J. (1983):* A soproni Városszépítő Egyesület története (1864-1946) II. rész. In: Soproni Szemle, Helytörténeti folyóirat, 1983. XXXVII. évf. 2.szám. Készült Széchenyi Nyomda üzemében, Sopron
- Sziklás A. – Gerlits S. (1913):* A kerti és az erdei iskola. In. XLVI. évfolyam 3. szám, Budapest, 1913. január 16. Kiadja a Vallás- és Közoktatásügyi M. Kir. Minisztérium *Kiadóhivatal: IV., Egyetem – utca 4, Franklin - Társulat*
- Tantárgyi és Tantárgypedagógiai Kutatások* Baja, 1979. II. Kecskeméti Óvónőképző Sokszorosító Üzem 1980.
- Továbbképző-tanfolyam kisdednevelők számára.* Pályázati hirdetés (34929/ 1907. szám) (1907): In: Kisdednevelés. Szülők, Kisdednevelők és a Nevelésügy Barátai Számára. Kiadja „A Kisdednevelők Országos Egyesülete” Felelős szerkesztő Stepanko Albert 1907. XXXVI. évf. 9. szám 203.o Budapest, az Atheneum Irodalmi és Nyomdai R.-társulat Nyomása.
- A vallás-és közoktatásügyi miniszter intézkedése a természetvédelem érdekében (1912):* In: Különlélek. Erdészeti Lapok. Az Országos Erdészeti Egyesület Közlönye. Erdő- és földbirtokosok, erdészeti ügyekkel foglalkozók és erdőtisztek számára. Szerkeszti: Bund Károly egyesületi titkár. 1912. szeptember 15. XVIII. füzet, LI-ik évfolyam
- Vivat Akadémia... (1985):* Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Budapest Felelős kiadó: Csicsai Albin az OMBKE főtitkára

Internetes források:

- KÖNKomp Magyarország.* Az Oktatási Minisztérium Környezeti Nevelési Konceptiója 2000-2002-ig. Online: <http://www.konomp.hu/docs/ogyvalt.htm>
- Visszatekintés az OTKA 21 éves működésére.* <http://www.otka.hu>
- Erdei iskoláink web lapja.* <http://www.kaeg.hu/erdisk.htm>
- Havas P. (2001):* Fenntarthatóság pedagógiája. <http://www.oki.hu/lj.php?kod=2001-09-ta-Havas-Fenntarthatosag-lj.html#25>
- Gulyás P-né - Havas P. (2006):* Értékek és alapelvek a környezeti nevelésbe In: Környezetünk Magazin 2006. március 28. Online: <http://www.kornyeztunk.hu/belso/kn5.html>

Idézett irodalom

1. Kovátsné Németh Mária (1998): Erdőpedagógia, mint életmódstratégia
In: Kovátsné Németh Mária (szerk.1998) Erdőpedagógia, Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola Győr, 1998. p. 54.
2. Az 1996. évi LIV. Törvény az erdőről és az erdő védelméről, egységes szerkezetben a végrehajtásáról szóló 29/1997. (IV. 30.) FM rendelet
In: Jogtár Plusz 2007. január 31. CompleX Wolters Kluwer csoport
- 3.Uo.
- 4 Uo.
5. Uo.
6. Solymos Rezső (2004.): „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzésen elhangzott előadás Paks, Paksi Atomerőmű oktatóközpontja 2004. október 26.
7. Mészáros Károly (2003): Az erdészeti politika fogalmának fejlődés (kézirat)
NyME EMK Sopron, 2003.(oktatói segédanyag)
8. Az 1961. évi VII. törvény indokolása, az erdőkről és a vadgazdálkodásról szóló törvényjavaslatához
In: Jogtár Plusz 2007. január 31. CompleX Wolters Kluwer csoport
9. Uo.
10. Emeríczy Géza (1871): Tavasz és az iskola
In: Néptanítók lapja, Heti közlöny a magyarországi kisdóvodák, elemi és felső-népiskolák számára. Kiadja a Vallás- és Közoktatásügyi M.K. Minisztérium
Szerkesztette Mayer Miksa
Nyomtatott a M. Kir. Egyetemi Nyomdában Buda-Pest, V. évfolyam. 27. szám
1872. július 4. 457.o.
11. B..y M.ly (1870):Az iskola miként neveljen az életnek
In: Néptanítók lapja, Heti közlöny a magyarországi kisdóvodák, elemi és felső-népiskolák számára. Kiadja a Vallás- és Közoktatásügyi M.K. Minisztérium
Szerkesztették Környei János és Mayer Miksa
Nyomtatott a M. Kir. Egyetemi Nyomdában Buda-Pest, III. évfolyam. 25. szám
1870. június 23. 343.o.

12. Emeríczy Géza (1871): Tavasz és az iskola
 In: Néptanítók lapja, Heti közlöny a magyarországi kiseddóvodák, elemi és felső-népiskolák számára. Kiadja a Vallás- és Közoktatásügyi M. K. Minisztérium Szerkesztette Mayer Miksa
 Nyomtatott a M. Kir. Egyetemi Nyomdában Buda-Pest, IV. évfolyam. 15. szám 1871. április 13. 226.o.
13. Kerékgyártó Ede (1872): A fák és az ember
 In: Néptanítók lapja, Heti közlöny a magyarországi kiseddóvodák, elemi és felső-népiskolák számára. Kiadja a Vallás- és Közoktatásügyi M.K.Minisztérium Szerkesztette Mayer Miksa
 Nyomtatott a M. Kir. Egyetemi Nyomdában Buda-Pest, V. évfolyam. 27. szám 1872. július 4., 456.-457.o.
14. Kerékgyártó Ede (1872): A fák és az ember
 In: Néptanítók lapja, Heti közlöny a magyarországi kiseddóvodák, elemi és felső-népiskolák számára. Kiadja a Vallás- és Közoktatásügyi M.K.Minisztérium Szerkesztette Mayer Miksa
 Nyomtatott a M. Kir. Egyetemi Nyomdában Buda-Pest, V. évfolyam. 27. szám 1872. július 4. 457.o.
15. Barabás Gáspár (1891): Az erdőn
 In: Néptanítók Lapja, Közlöny a magyarországi népoktatási intézetek számára Kiadja a Vallás- és Közoktatásügyi Magy. Kir. Ministerium XXIV.évfolyam 76. szám Budapest,1891 szept.23. 724.-725. o.
16. Cságoly József (1898): Iskolai kirándulások
 In: Néptanítók Lapja Kiadja a Vallás- és Közoktatásügyi Magy. Kir. Ministerium Kiadóhivatal: Magy Kir. Egyetemi Nyomda, I. ker. Iskola-tér 3. XXXI.évfolyam 41. szám Budapest, 1898. október 13. 9. o.
17. Závatzky István (1898): A kirándulás értékesítése a népiskolai nevelés keretében
 In: Népközelítő, Nevelés- és Oktatásügyi Lap
 A magyarországi latin és görög szertartású kath. népoktatási intézetek számára Kiadja a Szent-István –Társulat IV. évfolyam 20. szám Budapest,1898.május 15.163.o.
18. Schettl Miksa(1898). : A madárpusztítás káros hatása az erkölcsökre
 In: Népközelítő, Nevelés- és Oktatásügyi Lap
 A magyarországi latin és görög szertartású kath. népoktatási intézetek számára Kiadja a Szent-István –Társulat IV. évfolyam 24. szám Budapest,1898.június 12.196.o
19. Újfalussy S. (1900)Tanulmány in: Kiseddnevelés (13):345-347
 In: Kiseddnevelés. Szülők, Kiseddnevelők és a Nevelésügy Barátai Számára Kiadja: „ A Kiseddnevelők Országos Egyesülete”Felelős szerkesztő: Peres Sándor Budapest, 1900. 13. sz. 345- 347.o
20. Igali Svetozár (1900): Fatenyésztésünk érdekében
 In: Néptanítók Lapja, XXXIII. évf.10. szám,11-12 o
 Kiadja a Vallás-és Közoktatásügyi M. Kir. Minisztérium Kiadóhivatal: Magy. Kir. Egyetemi Nyomda,I. ker. Iskola-tér 3. Budapest, 1900. márczius 8.

21. Herman Ottó (1900): Madárvédelem
in: Erdészeti Lapok, az Országos Erdészeti Egyesület Közlönye
Harmiczkilenczedik évf. V. füzet, 564 o.
22. Apponyi Albert (1906): Madarak és fák napja in: Néptanítók Lapja XXXIX (19):3
In: Néptanítók Lapja, XXXIX. Évf. 19. szám 3.o.
Kiadja a Vallás-és Közoktatásügyi Magy. Kir. Ministerium
Kiadóhivatal: Magy. Kir. Egyetemi Nyomda, I. ker. Iskola-tér 3.
Budapest, 1906. május 10.
23. Apponyi Albert (1906): Madarak és fák napja in: Néptanítók Lapja XXXIX (19):4
In: Néptanítók Lapja, XXXIX . évf. 19. szám 4. o.
Kiadja a Vallás-és Közoktatásügyi Magy. Kir. Ministerium
Kiadóhivatal: Magy. Kir. Egyetemi Nyomda, I. ker. Iskola-tér 3.
Budapest, 1906. május 10.
24. Utasítások és gyakorlati tanácsok az iskolai séták és kirándulásokra
In: Néptanítók Lapja XLII évf. 38. szám 8.o.
Kiadja a Vallás-és Közoktatásügyi Magy. Kir. Ministerium
Kiadóhivatal: Magy. Kir. Egyetemi Nyomda, I. ker. Iskola-tér 3.
Budapest 1909. szept.23.
25. Az 1907: XXVII. t.cz. A nem- állami elemi iskolák jogviszonyáról 4. paragrafus.
In: Magyar Törvénytár 1907.évi törvénycikkek Budapest, Franklin –Társulat.
Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda 1908
26. A m. kir. Vallás - és közoktatásügyi miniszter 1922. évi 193,863 921 M. P. számú rendelete a madarak és fák napjának és a Madárvédő Ligának a középfokú iskolákban való meghonosítása tárgyában
In: Néptanítók Lapja, L. évf. 12-15. szám 53.o.
Szerkeszti és kiadja a Vallás-és Közoktatásügyi Magyar Minisztérium
Kiadóhivatal: Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda, IV.,
Egyetem utca 4. Budapest, 1922. április 13.
27. A soproni Magyar Királyi Állami Polgári Leányiskola Értesítője az 1926-1927. iskolai évről. Írta: Csuppy Lajos igazgató,
Sopron Rábaközi Nyomda és Lapkiadó-Vállalat 1927.11. old
Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára T/ 4265.
28. A soproni Magyar Királyi Állami Polgári Leányiskola Értesítője az 1926-1927. iskolai évről. Írta: Csuppy Lajos igazgató,
Sopron Rábaközi Nyomda és Lapkiadó-Vállalat 1927.11. old
Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára T/ 4265.
29. A soproni Magyar Királyi Állami Polgári Leányiskola Értesítője az 1926-1927. iskolai évről. Írta: Csuppy Lajos igazgató
Sopron Rábaközi Nyomda és Lapkiadó-Vállalat 1930. 3. old
Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára T/ 4265.
30. A m. kir. vallás-és közoktatásügyi miniszter 59,963/1932.VIII. d.sz. rendelete a madarak és fák napjára vonatkozó rendeletek kiegészítése tárgyában
In: Néptanítók Lapja és Népművelési tájékoztató 64 évf.15. szám. 612 o.
Szerkeszti és kiadja a Vallás-és Közoktatásügyi Magyar Minisztérium
Kiadóhivatal: Kir. Magy. Egyetemi Nyomda, Budapest, VIII., Múzeumkörút 6.
Budapest, 1932. augusztus 1.

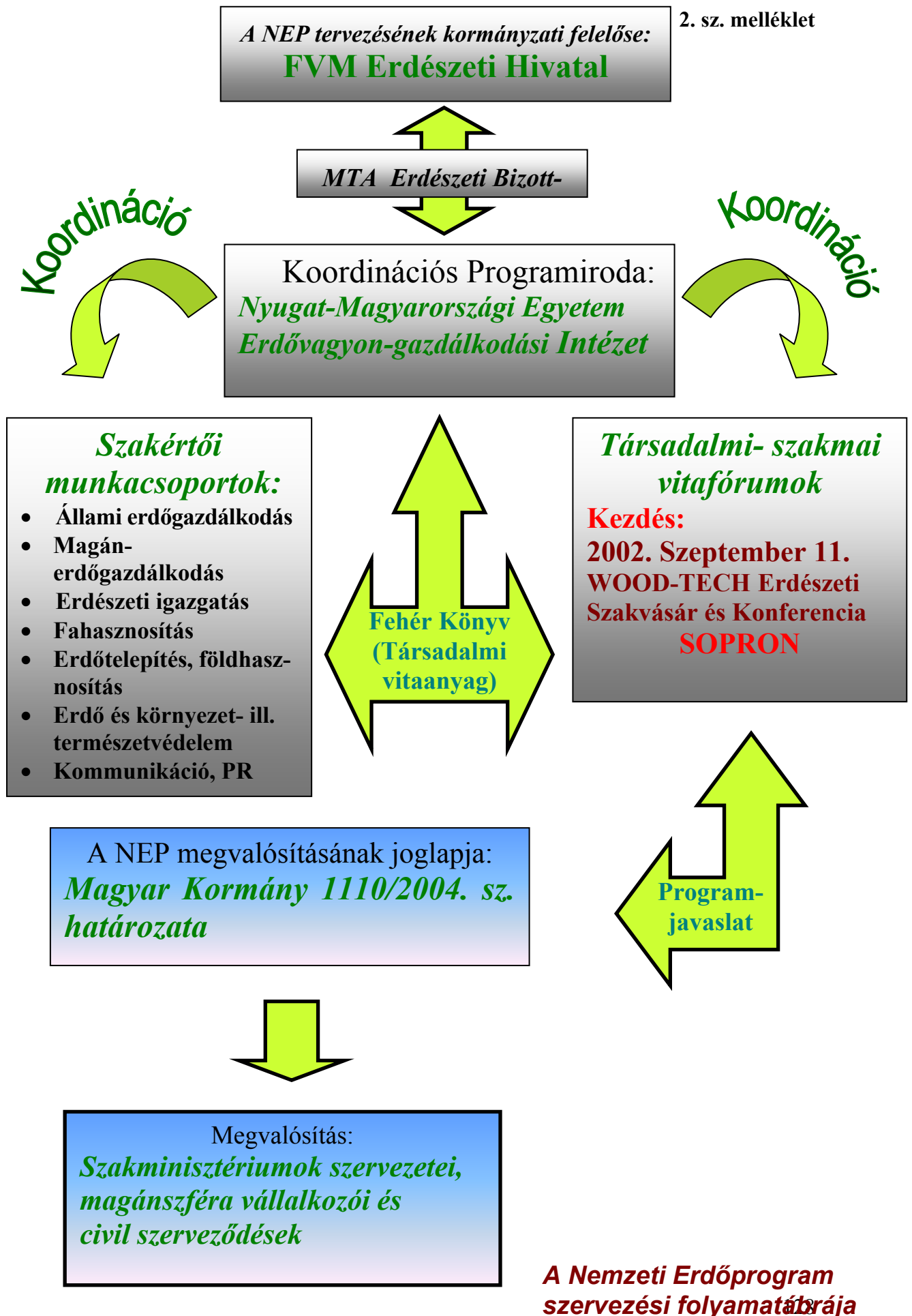
31. A soproni Magyar Királyi Állami Polgár Leányiskola Értesítője az 1932-33. iskolai évről.
Írta: Csuppy Lajos felügyelő-igazgató
Sopron Rábaközi Nyomda és Lapkiadó- Vállalat nyomása 1933. 9. old.
Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára T8 / 4265
32. A soproni Kir. Állami Polgári Leányiskola Értesítője az 1937/38, iskolaévről az iskola fennállásának 20. évében. Közzétette: Csuppy Lajos igazgató
Kiadta az iskola igazgatósága Sopron, Fövényverem –utca 21.
Sopron, Székely és Társa Könyvnyomdája 1938. 6. old.
Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára
33. A Soproni Róm. Kath. Elemi Fiúiskolák Értesítője az 1938-39-ik tanévről
Szerk. Lipovetz Iván igazgató
Sopron, Székely és Társa Könyvnyomdája 1939. 24. old
Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára
34. Kovács Dezső (1939): Madarak és fák napja nálam.
In: Néptanítók Lapja és Népművelési Tájékoztató 72. évf. 7.szám 252 o.
Szerkeszti és kiadja a Vallás-és Közoktatásügyi Magyar Minisztérium
Kiadóhivatal: Kir. Magy. Egyetemi Nyomda, Budapest, VIII., Múzeumkörút 6.
Gólyavár
Budapest, 1939. április 1.
35. Az 1993. évi LXXIX. Törvény a közoktatásról
In: Jogtár Plusz 2007.január 31. Complex Wolters Kluwer csoport
36. A 277/1997.(XII.22.) Korm. rendelet a pedagógus-továbbképzésről a pedagógus-szakvizsgáról, valamint a továbbképzésben részt vevők juttatásairól és kedvezményeiről
In: Jogtár Plusz 2007.január 31. Complex Wolters Kluwer csoport
37. A 1995. évi LIII. Törvény a környezet védelmének általános szabályairól
In: Jogtár Plusz 2007. január 31. Complplex Wolters Kluwer csoport
38. Uo.

MELLÉKLETEK

Az 1935-36-os tanév kirándulási rendje

Sorszám	A kirándulás ideje		A kirándulás helye	Szaktárgy	Osz- tály	A kirándulás célja	Vezető tanár
	hó	hét					
1	szept.	3.	Bécsi domb	földrajz	I. A) B)	Látóhatár, világtájak, hegygerinc szemléltetése	Beyer Matild
2	okt.	1.	Városi Múzeum	természetráajz	II.	A Múzeum természetrajzi szertára	Friedrich Lujza
3	okt.	2.	Városi erdők	" "	II.	Erdei fák megismerése	" "
4	okt.	2.	Virágvölgy	" "	I. A) B)	Gyümölcsfák, őszi gyümölcs szemléltetése	" "
5	okt.	2.	Sopron : Belváros	földrajz	I. A) B)	A bástya romok, emléktáblák megtekintése	Beyer Matild
6	okt.	2.	Soproni festőterem	rajz	II.	Fényképkiállítás	" "
7	okt.	3.	Sopron utcai, terei	történet	IV.	Építészeti stílusok	Jenny Mária
8	dec.	1.	A Mansz karácsonyi kiállítása	kézimunka	IV.	Magyaros kézimunkák megtekintése	Bánátné P. Mária
9	dec.	3.	Pósta-palota	egészségtan	IV.	Központi fűtőberendezés	" "
10	febr.	3.	Renner-féle gyár	vegytan	IV.	Galvanizálás, fémek feldolgozása autogénhegesztés	Stessel Margit
11	febr.	4.	Mansz szövőtelepe	háztartástan	IV.	A szövés	" "
12	márc.	1.	A siketnéma intézet	egészségtan	IV.	A siketnéma intézetnek, mint jóléti intézménynek megtekintése, Előadás meghallgatása	Bánátné P. Mária
13	márc.	3.	Gázgyári kiállítás	vegytan és háztartástan	IV.	Gázmintaforrás	Stessel Margit
14	ápr.	1.	Városi Mozi	természetan	III.	Vetítógép, gépház megtekintése. Előadás a film eredetéről	Bánátné P. Mária
15	ápr.	1.	Nyilvános telefonállomás	" "	III.	Telefonfülke szeml. Telefonálás	" "
16	ápr.	2.	Soproni emléktáblák	magyar ny.	IV.	Irod. tört. ism. kibővítése	Jenny Mária
17	ápr.	2.	Renner-féle rézöntőgyár	természetan	III.	Galvanizálás, elektromotor, dinamó	Bánátné P. Mária
18	ápr.	3.	Anya- és csecsemővédő egyesület	egészségtan	IV.	Az Anya- és csecsemővédő egyesület munkájának ismertetése	" "
19	ápr.	3.	Séta a Lövérékben	természetráajz	I. A) B)	Virágzó gyümölcsfák szemléltetése	Friedrich Lujza
20	ápr.	4.	Erzsébetkert	" "	II.	A városi konyha- és virágkertészet	" "
21	máj.	1.	Városi Múzeum	" "	I. A) B)	Természetráajzi szekrény megtekintése	" "
22	máj.	1.	Városi főkertészet	háztartástan	IV.	Konyhabetemények, virágkertészet, gyümölcsfák	Stessel Margit
23	máj.	2.	Városi mérték-hitelesítő hivatal	mértan	II.	Hordók ürtartalmának megállapítása	Friedrich Lujza
24	máj.	3.	Sopronbánfalvi hősi temető	Sportkör	III-IV.	Hősi sirok gondozása	Németh Margit
25	máj.	4.	Városi Múzeum	történet	III.	Óskori leletek megtekintése	Jenny Mária
26	máj.	4.	Főiskolai botanikus kert	természetráajz	II.	A botanikus kert megismerése	Friedrich Lujza

Forrás: Soproni m. Kir. állami polgári leányiskola értesítője az 1935/36. tanévről. Szerk. Csuppy Lajos felügyelő-igazgató Soproni Levéltár T/4265

KÉRDŐÍV – NYITÓ

A „Környezetünk az erdő”
akkreditált pedagógus továbbképző tanfolyam résztvevői számára

1. Kora:

– 30 31 - 40 41 - 50 51 - 60 61 –

2. Neme: Nő Férfi

3. Végzettség:

Középfok Főiskola Egyetem Tudományos fokozat

4. Képzettség:

Biológia Földrajz Környezeti ismeret Környezetvédelem Egyéb éspedig: Erdészeti

5. Munkahely:

Óvoda Általános iskola alsó Általános iskola felső Középiskola Felsőoktatás Nem oktat

6. Lakhely:

Alföld Dunántúl síkvidék Dunántúl dombvidék Dunántúl hegyvidék Északi hegyvidék + vízközel

Főváros Nagyváros Kisváros Község

7. Jelölje be, ha rokonságában vagy közeli barátai között van:

Erdészeti dolgozó Erdészeti végzettségű Környezetvédő Erdőtulajdonos

8. Ismeretségi körében van-e:

Vállalkozási erdőmérnök Erdőfelügyelő
 Vállalkozási erdész Erdészeti végzettségű
 Erdőtervező Erdőtulajdonos

9. Milyen gyakran jár erdőbe?

Hetente Havonta Ritkábban Évente Nem jár Egyéb:

10. Sorolja fel az Ön által ismert erdőállomány alkotó fafajokat?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

11. Ön szerint igaz-e az alábbi állítás?

A fák halála (kivágása) egyenlő az erdő halála (kiirtása).

Igaz

Nem igaz

Nem tudom

12. Ön szerint mi az erdő hasznának, hasznosságának sorrendje?

(Sorszámozza meg! Adhat azonos sorszámot is. 1. első helyen)

ÁLLAMI tulajdonú erdő esetében

MAGÁN tulajdonú erdő esetében

.....	Természeti egyensúly segítése
.....	Gazdasági haszon, fatermék
.....	Védelem és védettség
.....	Rekreációs, üdülési, turisztikai
.....	Több cél együttes kielégítése

13. Ön kinek a szakértelmében bízik meg leginkább? (Rangsoroljon! 1. első helyen)

- Biológus
- Természetvédő
- Civil szervező
- Erdészeti képzettségű
- Más, éspedig:

14. Ön szerint mennyi Magyarországon az erdőterület aránya

5%

10%

15%

20%

25%

30%

15. Ön szerint Magyarország erdőterülete az elmúlt 50 évben hogyan alakult?

- Jelentősen csökkent
- Csökkent
- Változatlan
- Nőtt
- Jelentősen nőtt

16. Ön szerint Európa erdőterülete az elmúlt 50 évben hogyan alakult?

- Jelentősen csökkent
- Csökkent
- Változatlan
- Nőtt
- Jelentősen nőtt

17. Ön szerint Magyarországon az évi fatérfogat gyarapodáshoz viszonyítva hogyan alakul a fa kitermelése?

- Jelentősen kisebb
- Kisebb
- Hasonló
- Nagyobb
- Jelentősen nagyobb

18. Ön szerint Magyarországon az erdő magántulajdona milyen az EU-hoz viszonyítva?

- Jelentősen kisebb
- Kisebb
- Hasonló
- Nagyobb
- Jelentősen nagyobb

19. Hány százalékkal fizetne többet a fenntartható fejlődés szerint kezelt erdőből származó fatermékért?

- 0%
- 5%
- 10%
-%
- Nem ismerem, hogy mit takar a fogalom

20. Ön szerint mekkora összeget kellene a társadalomnak fizetnie az ingyenesen igénybe vett erdei, erdészeti szolgáltatások költségeinek ellentételezésére?

(Ezer Ft/hektár évente)

ÁLLAMI erdő kezelője részére

- 0
- 5
- 10
- 20

MAGÁN erdőben gazdálkodó részére

- 0
- 5
- 10
- 20

21. Ön szerint hányféle termék készül fából?

- 500
- 2 000
- 10 000
- 20 000

22. Ön szerint milyen lehetőségeket és ismereteket kínál az erdei iskola a gyermekek, fiatalok környezeti neveléséhez?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

23. Van- e kapcsolata erdei iskolával? Van Nincs

Ha van, hol és milyen szintű?

.....
.....
.....

24. Kérem, írjon 3 ötletet, mit kellene tenni a gyermekek, fiatalok környezeti nevelése terén a környezettudatosság és hatékonyság növelése érdekében?

1.
.....
2.
.....
3.
.....

25. Mit vár Ön a továbbképzéstől? (Kérem, rangsorolja 1-10-ig)

- Az iskolai, óvodai munkámba jól hasznosítható ismereteket
- Újdonságokat
- Szakmai megközelítést
- Szemléletformáló gondolatokat
- A pedagógusok és az erdészeti szakemberek közötti kommunikációt
- Pihenést, kikapcsolódást, feltöltődést
- Szakmai kapcsolatokat
- Szakirodalmi ajánlást
- Kreditpontokat
- Egyéb:.....

KÉRDŐÍV – ZÁRÓ

**A „Környezetünk az erdő”
akkreditált pedagógus továbbképző tanfolyam résztvevői számára**

1. Kora:

– 30 31 - 40 41 - 50 51 - 60 61 –

2. Neme: Nő Férfi

3. Végzettség:

Középfok Főiskola Egyetem Tudományos fokozat

4. Képzettség:

Biológia Földrajz Környezeti ismeret Környezetvédelem Egyéb éspedig: Erdészeti

5. Munkahely:

Óvoda Általános iskola alsó Általános iskola felső Középiskola Felsőoktatás Nem oktat

6. Lakhely:

Alföld Dunántúl síkvidék Dunántúl dombvidék Dunántúl hegyvidék Északi hegyvidék + vízközel

Főváros Nagyváros Kisváros Község

7. Sorolja fel az Ön által ismert erdőállomány alkotó fafajokat?

8. Ön szerint igaz-e az alábbi állítás?

A fák halála (kivágása) egyenlő az erdő halála (kiirtása).

Igaz Nem igaz Nem tudom

9. Ön szerint mi az erdő hasznának, hasznosságának sorrendje?

(Sorszámozza meg! Adhat azonos sorszámot is. 1. első helyen)

ÁLLAMI tulajdonú erdő esetében		MAGÁN tulajdonú erdő esetében
.....	Természeti egyensúly segítése
.....	Gazdasági haszon, fatermék
.....	Védelem és védettség
.....	Rekreációs, üdülési, turisztikai
.....	Több cél együttes kielégítése

10. Ön kinek a szakértelmében bízik meg leginkább? (Rangsoroljon! 1. első helyen)

- Biológus
- Természetvédő
- Civil szervező
- Erdészeti képzettségű
- Más, éspedig:

11. Ön szerint mennyi Magyarországon az erdőterület aránya

- 5% 10% 15% 20% 25% 30%

12. Ön szerint Magyarország erdőterülete az elmúlt 50 évben hogyan alakult?

- Jelentősen csökkent
- Csökkent
- Változatlan
- Nőtt
- Jelentősen nőtt

13. Ön szerint Európa erdőterülete az elmúlt 50 évben hogyan alakult?

- Jelentősen csökkent
- Csökkent
- Változatlan
- Nőtt
- Jelentősen nőtt

14. Ön szerint Magyarországon az évi fatömeg gyarapodáshoz viszonyítva hogyan alakul a fa kitermelése?

- Jelentősen kisebb
- Kisebb
- Hasonló
- Nagyobb
- Jelentősen nagyobb

15. Ön szerint Magyarországon az erdő magántulajdona milyen az EU-hoz viszonyítva?

- Jelentősen kisebb
- Kisebb
- Hasonló
- Nagyobb
- Jelentősen nagyobb

16. Hány százalékkal fizetne többet a fenntartható fejlődés szerint kezelt erdőből származó fatermékért?

- 0% 5% 10% %
- Nem ismerem, hogy mit takar a fogalom

17. Ön szerint mekkora összeget kellene a társadalomnak fizetnie az ingyenesen igénybe vett erdei, erdészeti szolgáltatások költségeinek ellentételezésére?
(Ezer Ft/hektár évente)

ÁLLAMI erdő kezelője részére	MAGÁN erdőben gazdálkodó részére
☐ 0	☐ 0
☐ 5	☐ 5
☐ 10	☐ 10
☐ 20	☐ 20

18. Ön szerint hányféle termék készül fából?

- 500 2 000 10 000 20 000

19. Ön szerint milyen lehetőségeket kínál az erdei iskola a gyermekek, fiatalok környezeti neveléshez?

.....
.....
.....
.....
.....

20. Kérem, írjon 3 ötletet, mit kellene tenni a gyermekek, fiatalok környezeti nevelése terén, a környezettudatosság és hatékonyságának növelése érdekében?

1.
.....
.....
2.
.....
.....
3.
.....
.....

21. Mit adott Önnek a továbbképzés? (kérem, rangsorolja 1-10-ig)

- Az iskolai, óvodai munkámba jól hasznosítható ismereteket
..... Újdonságokat
..... Szakmai megközelítést
..... Szemléletformáló gondolatokat
..... A pedagógusok és az erdészeti szakemberek közötti kommunikációt
..... Pihenést, kikapcsolódást, feltöltődést
..... Szakmai kapcsolatokat
..... Szakirodalmi ajánlást
..... Kreditpontokat
..... Egyéb

22. Mit gondol, hol tudja Ön majd hasznosítani a továbbképzésen szerzett ismereteket?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

23. További észrevételei a továbbképzéssel kapcsolatban:

.....
.....
.....
.....

5. sz. melléklet

	Erdő hasznossága állami I. hely					Erdő hasznossága magán I. hely					Fák halála		
	Természeti egyensúly	Gazdasági haszon	Védelem, védettség	Rekreáció	Több cél	Természeti egyensúly	Gazdasági haszon	Védelem, védettség	Rekreáció	Több cél	Igen	Nem	Nem tudom
Erdészeti dolgozó	2	0	1	0	0	2	0	0	1	0	0	3	0
Erdészeti végzettségű	14	1	1	0	5	2	13	1	2	3	2	19	0
Környezet - védő	8	1	1	0	1	3	5	0	0	3	2	8	1
Erdőtulajdonos	11	2	2	0	3	6	9	1	0	2	4	14	0
Erdészeti + Környezetv.	5	3	0	0	2	0	8	0	1	1	2	8	0
Erdőtulajd. + Környezetv.	4	1	0	0	1	0	3	0	1	2	1	4	1
Erd.végz. + Erd.tulajd.	10	1	0	0	0	1	10	0	0	0	2	9	0

A vizsgálat keresztösszefüggései

Kérdőív

A „Környezetünk az erdő” akkreditált továbbképzés résztvevői számára A képzés hatásának, az ismeretek alkalmazhatóságának mérésére

1. Neme: Nő Férfi
2. Életkora 20-30 31-40 41-50 51-60 61-
3. Iskolai végzettség:
 Középiskola Főiskola Egyetem Tudományos fokozat
4. Képzettség:
 Óvodapedagógus Biológia Földrajz Környezetismeret Környezetvédelem
 Erdészeti Egyéb, éspedig.....
5. Munkahely:
 Óvoda Általános iskola alsó Általános iskola felső Középiskola Felsőoktatás Nem oktat
 Egyéb, éspedig.....
6. Mely vidéken él és dolgozik?
 Alföld Dunántúl síkvidék Dunántúl dombvidék Dunántúl hegyvidék Északi hegyvidék + vízközel
- Főváros Nagyváros Kisváros Község
7. Van-e a családjában erdőtulajdonos ?
 Igen Nem
8. Kitől értesült a továbbképzésről? (kérem a megfelelőt húzza alá)
 A főnökömtől
 A továbbképzések jegyzékéből
 A kollégámtól, aki már elvégezte
 Az ismerőseim mondták
 Egyéb:.....
9. Milyen gyakran jár erdőbe?
 Hetente Havonta Ritkábban Évente Nem járok Egyéb:.....
10. Van-e a közelben erdő?
 Igen nem
- Ha igen milyen messze?.....

11. Változott -e az Ön erdőhöz való viszonya a továbbképzés óta (hatására)?

(Kérem 1-5-ig rangsoroljon)

-Igen, többet megyek a családommal kirándulni
-A munkám során többször megyek a gyerekeimmel az erdőbe
-Keresem a kapcsolatot a helyi erdőszel az óvodai/iskolai környezeti nevelés során
-Másképp látom az erdőt, látom a többfunkciós hasznát is.
-A környezetemben élőknek is igyekszem megmutatni mindazt, amit tanultam
-Nem, nincs a közelben erdő
-Igen, bár keveset megyek a természetbe, mert nincs a közelben erdő
-Nem nagyon
-Egyéb:.....

12. Mit használ fel a továbbképzésen megszerzett tudásból munkája során?

(Kérem 1-5 –ig rangsoroljon.)

-Az elméleti előadások ismereteit
-A gyakorlati ismeretek tapasztalatait
-Az erdőpedagógiai játékokat
-A kirándulásokon szerzett szakmai tapasztalatokat
-Az erdészeti szempontú megközelítéseket
-Minden újdonságot, amit az erdőről az elmélet és gyakorlat terén kaptam.
-A csoportépítő, személyiségfejlesztő játékokat
-Kreatív kézműves foglalkozás ötleteit
-Nem nagyon tudom használni
-Semmit
-Egyéb:.....

13. Ajánlaná-e a továbbképzést a kollégáinak? (Válaszát kérem, indokolja)

- Igen nem

Igen, mert:

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Nem, mert:

.....
.....
.....
.....
.....
.....

14. További észrevételei, megjegyzése a továbbképzéssel kapcsolatban:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....